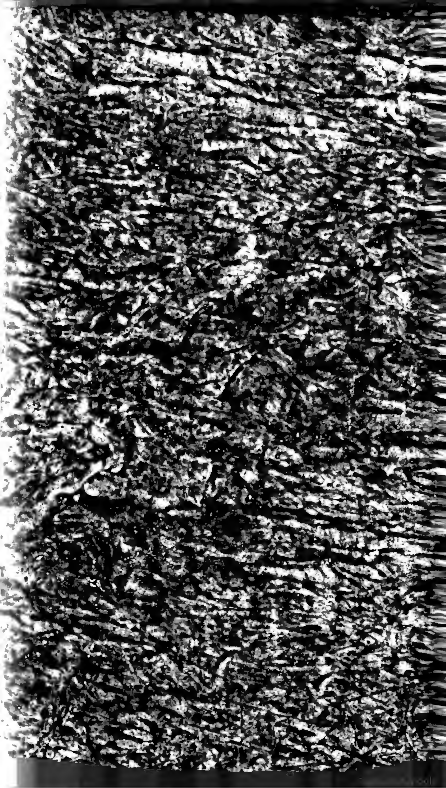

S. AUR. AUGUSTINI
OPERA SELECTA.

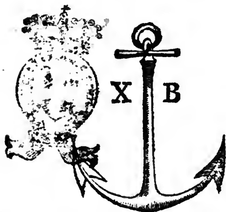
S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE GRATIA DEI
ET LIBERO ARBITRIO HOMINIS
ET
PRAEDESTINATIONE SANCTORUM
OPERA SELECTA

Editionem emendatissimam, & variis lectionibus undique collectis praecipue vero ex Codd. MSS. Vaticanis adornatam curavit P. F. F.

TOMUS I.

ROMAE AN. SAL. CIƆIƆCCLIV.

APUD FRATRES PALEARINIOS

PRAESIDUM ADPROBATIONE.

BENEDICTO XIV.

PONTIFICI . MAXIMO .

TOTO . ORBE . GESTIS . ET . SCRIPTIS . SEMPER . AC . FELICITER . CELEBRANDO . CUJUS . CAELESTI . INDULGENTIA . ET . MENTIS . MAGNITUDINE . RESPUBL . CHRISTIANA . COMPOSITA . EST . IN . SECURITATEM . ET . GLORIAM .

S. AUGUSTINI. SELECTOS. LIBROS . DOCTRINAM . DE . GRATIA . DEI . AB . ECCLESIA . ROMANA . SERVATAM . SEMPER . SERVANDAMQUE . EXPONENTES . AC . PROPUGNANTES . PRAECIPUO . STUDIO . RECOGNITOS . ET . NITIDISSIMIS . TYPIS . EDI-

TOS . DOCTORUM . AUDITORUMQUE . THEOLOGIAE . BONO. ET . COMMODO . QUO . MAGIS. OMNES . AD . EOS . LEGENDOS . PROVOCENTUR. ET. FIAT. PAX. IN . VIRTUTE . EORUM .

PRINCIPI . OPTIMO. PACIS . JUSTITIAEQUE . CULTORI . EPISCOPO . PROVIDENTISSIMO. SANAE . DOCTRINAE . CONSERVATORI . ET . VINDICI .

QUOD . FELIX . FAUSTUM . FORTUNATUMQUE . SIT . DAT . CONSECRATQUE . PETRUS . FRANCISCUS . FOGGINIUS . OB . AMPLA . BENEFICIA . IN . SE . COLLATA . CLEMENTIAE . MAJESTATIQUE . EJUS . DICATISSIMUS .

S. PRO-

§. I.

S. PROSPERI sententia est, quod qui [a] *vere de quaestionibus* ad mysterium Gratiae Dei pertinentibus *instrui desiderat, sicut desiderare* omnes *convenit, ipsis beati* AUGUSTINI *disputationibus cognoscendis impendat curam, ut in confitenda Dei Gratia defecatissimam, ac saluberrimam Evangelicae Apostolicaeque doctrinae intelligentiam consequatur*. Verum enim vero cum illae sint multis libris comprehensae, nec vacet omnibus singulos legere, aequi boni-

 que

a S. PROSPER in ep. ad Rufinum cap. ult.

que esse visum est, si cura aliqua impenderetur, ut ceteris potiores separatim editi prodirent in lucem, quod alias quoque non semel factum fuisse novimus piorum doctissimorumque virorum studio, ac diligentia; ut nimirum nec laboris improbi, nec nimii sumtus species quemquam deterreat, ne se totum adplicet ad talem doctrinam clare perfecteque cognoscendam, ex qua Christianae Religionis tota fere pendet oeconomia.

§. II.

Itaque eos S. Augustini libros parva haec continet Sylloge, ex quibus illam praecipue haurire licet. Oportet tamen, ut non frustatim, saltuatimve legantur, sed integri, & continenter; nec semel modo, sed iterum, ite-

iterumque; & adjuvet oratio lectionem, ne obſcuritate quaeſtionis perturbetur animus, aut refugiat indocilis captivare intellectum in obſequium fidei. Scilicet etſi omnia clara ſunt, & apta inter ſe & convenientia, quaecumque S. AUGUSTINUS docet de Gratia Chriſti, & libero arbitrio hominis, & Praedeſtinatione Sanctorum, ſi exponendi, propugnandique rationem ſpectes, obſcura tamen videri poſſunt, & ardua ſi ad rerum difficultatem reſpicias, & myſteriorum altitudinem.

§. III.

Neque verò novum eſt, aut inauditum, eo quorumdam procedere poſſe indiligentiam atque imperitiam, &, ſi mavis, etiam perverſitatem, ut ab eis modo Pela-

Pelagianorum, modo vero Semipelagianorum objectationes, quas recitat S. AUGUSTINUS, ut refellat, pro ipsis ab AUGUSTINO adsertis vindicatisque sententiis accipiantur. Hoc certe, nemini licet esse velim invidiae, juvat omnino non praeteriisse silentio, ut nos faciant aliena pericula cautos; & praeterea ut hinc plane pateat, non esse facile omnibus illis fidendum, qui per manus non rari volitant, de S. AUGUSTINI doctrina disputantibus libris, sed libros ipsos S. AUGUSTINI diligenter versare ac meditari oportere, ut ex eis, quae sit vera ejus doctrina, sine erroris metu, aut periculo addiscatur; sic enim *purius ex ipso fonte petuntur aquae*.

Et

§. IV.

Et quoniam omnia persequimur., quae ad rectam pertinent intelligentiam doctrinae S. AUGUSTINI de Gratia Dei, dicendum est etiam, vehementer errare qui ex lucubrationibus ab eo ante episcopatum, & ante ortam Pelagianam haeresim exaratis, hanc doctrinam exquirunt. Qui ita agunt, non certe veritatis amore agunt, nec student ex animo, quid vere S. AUGUSTINUS senserit, intelligere. Admonet enim nos ipsemet sanctissimus Doctor, quod [a] Gratia *transeunter commemorata est, non quasi inde ageretur, operosa ratiocinatione defensa* in libris, quos nullo adhuc Pelagianorum metu perculsus scripsit. Praeterea in eis *de*

a S. AUGUSTINUS Retractationum lib. 1. cap. 9. §. 2.

[a] *de commendanda Gratia se laborasse* fatetur absque eo quod integram ejus cognitionem assequutus esset. Et iterum [b]: *Neque enim*, inquit, *Fidem putabam Dei Gratia praeveniri &c. quem meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicant ante episcopatum meum scripta.* Et alibi [c]: *Ecce quare dixi superius, hoc Apostolico praecipue testimonio etiam me ipsum fuisse convictum, cum de hac re aliter saperem.*

§. V.

Itaque ex iis Operibus, quae tum contra Pelagianos edidit, tum contra eorum reliquias Massilienses monachos, & quorum meliorem partem duo haec parva volumina complectuntur, veram S. Au-

a De Praedestin. SS. cap. 4. b Ib. cap. 3.
c Ib. cap. 4.

S. AUGUSTINI mentem, & veram ab eo propugnatam Ecclesiae doctrinam colligere oportere exploratissimum est [a], in quibus non *transeunter*, sed *solito diligentius atque copiosius Gratiam Dei contra novum Pelagianorum defendere urgebatur errorem*; & Praedestinationem Sanctorum [b] *diligentius, & operosius contra Pelagianos defendere necessitas eum compulit*.

§. VI.

Sunt autem in his quoque loca quaedam praecipuum in modum consideranda, ubi nimirum conceptis verbis haec, vel illa sententia adseritur modo *sine dubio vera, & Prophetica, & Apostolica, & Catholica Fides*: modo *secun-*

a De Praedestin. SS. cap. 14.
b De Dono Persever. cap. 20.

eundum Scripturas ſanctas : modo *manifeſta & certa* : modò *in Eccleſia Chriſti numquam non habita*: & modo talis, ut contra eam *nemo umquam niſi errando diſputare potuerit* . Etenim ſi illae ſententiae eſſent falſae, aut incertae, S. Augustinus, quippe qui pro certis Chriſtianae fidei dogmatibus eas docuerit, & propugnaverit, profecto nec ab ingenti temeritate, nec ab erroris ſuſpicione poſſet defendi; quod tamen abſit, ut ne leviter quidem ſuſpicari quis audeat, tum ob perſpectam viri ſcientiam ſanctitatemque morum, tum quia Caelestinus Papa de ipſa S. Augustini doctrina, quae ad Gratiam Dei pertinet, conſultus ſolemnibus verbis pronunciaverit [a] *eum ſemper habitum a Romana Eccle-*

a S. Caelestinus in Ep. ad Epiſcopos Galliarum cap. 2.

Ecclesia pro Magistro optimo, & numquam eum fuisse saltem rumore sinistrae suspicionis aspersum. Quod gravissimum judicium ceteri etiam Romanae Sedis Pontifices, & cum illis Ecclesia Christi universa constanti semper consensione firmavit.

§. VII.

At enim, nimis dura esse quibusdam videtur S. AUGUSTINI doctrina. Immo vero dulcis & acceptissima semper fuit diligentibus Deum, & ambulantibus secundum spiritum, & iis, qui bene, ac sapienter intelligunt mysteriorum Fidei aequam mensuram, & pondus aequum esse auctoritatem divinam quarumcumque fallaciarum nesciam.

§. VIII.

Et quidem doctrinam illam non

in

in se temere concepit vir sanctus, aut ex philosophorum placitis deduxit, sed in ipsis sacris litteris didicit, interpretem habens, atque magistram Ecclesiam. Ecclesia vero, cum in ejus libris nullam aliam doctrinam quam ipsammet suam contineri senserit & sancte expositam, & strenue luculenterque propugnatam, una voce & consensu summorum Apostolicae Sedis Antistitum, & Conciliorum, & Patrum universarum gentium ab illis ipsis libris doctrinam de Gratia Christi, & libero arbitrio hominis, & Praedestinatione Sanctorum repetendam & hauriendam esse declaravit. Praesto sunt testimonia, quibus haec veritas comprobatur, & per varias auctorum aetates digesta, opportunisque animadversionibus illustrata ea hic adpone-

ponere eorum commodo, quibus est librorum curta supellex, verisque S. AUGUSTINI doctrinae cultoribus rem gratam faciendi caussa constitueram, sed tanta facta est eorum copia, ut inde satius duxerim peculiari volumine ea complecti, & ad aliud tempus servare.

§. IX.

Interea satis sit meminisse S. AUGUSTINI sententias de Gratia Christi & Praedestinatione Sanctorum peculiari veluti suo nomine ab Apostolica Sede appellari [a] *inconcussa*, *& tutissima dogmata*; & illis detrahere *impium*, *& blasphemum*, nec non

b ful-

[a] Sic Alexander VII. Const. *Litteras vestras* &c. dat. die 7. Aug. An. 1660. Benedictus XIII. Const. *Demissas preces* &c. dat. die 6. Novemb. An. 1724. Clemens XII. Const. *Exponi* &c. dat. die 16. Apr. An. 1732.

fulgidissimo Ecclesiae lumini, maximoque doctori Sancto AUGUSTINO, *quinimmo ipsimet Ecclesiae, atque Apostolicae Sedi injuriosum* esse non ex privato alicujus doctoris judicio, sed ex publico legitimoque supremi illius S. R. E. Cardinalium Senatus, quibus data est praecipue contra haereses inquirendi potestas. Constat autem hoc ex sententia, quam contra famosum illum Launoii libellum [a], ubi novitatis, falsitatisque dogmata illa incusabantur, tulit anno sal. CIↃIↃCCIV. Pontificatus sui IV. Clemens XI. P. M. & animadvertas velim, quod consultis exquisitisque verbis hoc quoque professus est ad eam sententiam ferendam processisse, quod *lauda-*

a Libelli titulus est: *Veritable tradition de l'Eglise sur la Predestination, & sur la Grace &c. par Mr. de Launoy Docteur en Theologie &c. à Liege*. 1702.

laudabilibus vestigiis firmiter inhaerere vellet Romanorum Pontificum praedecessorum suorum, qui ejusdem sancti Doctoris praecelsam doctrinam magno semper in pretio habuerunt, totoque mentis affectu amplexi fuerunt. Quamobrem graviter verissimeque scripsit BARONIUS [a]: *Apostolica sedes sancti* AUGUSTINI *se professa est de Gratia, & libero arbitrio probare sententiam*; & quidem adeo firmiter & enucleate professa est, ut AUGUSTINI auctoritas, & doctrina laedi nunc, & nulla ex parte impugnari, & reprehendi non possint sine manifesto XX. & amplius Summorum Pontificum contemptu, & sine singulari sanctae Sedis Apostolicae injuria, ut S. PROSPER vel etiam suo jam tempore inquiebat, non-

a BARONIUS ad An. 529. §. 1.

dum licet de hac re tot alia summorum Pontificum oracula atque decreta intercessissent . S. PROSPERI verba haec sunt [a] : *Studendum est , in quantum Dominus adjuvat , ut fallacium calumniatorum hypocrisis detegatur , qui ex ipsa injuriae magnitudine , quam in uno [b] cunctis , ac praecipue Apostolicae Sedis Pontificibus [c] intulerunt , ab indoctis & parum cautis excellentioris scientiae judicantur , & misero perversoque successu facilem [d] mendacio consensum eliciunt , quia reverentiam sibi praesumptione pepererunt .*

Ita-

a S. PROSPER in lib. contra Collatorem cap. 1. §. 1.

b Al. *in uno , id est beato Augustino summi Pontifices laudaverunt* ; sed facile intelligitur glossema hoc esse , & ex marginali nota in textum irrepsisse .

c Al. *Pontificatui.*

d Al. *facili mendacio.* Al. *facile*.

§. X.

Itaque id omnibus omnino persuasum esse debet, doctrinam S. AUGUSTINI de Gratia, & Praedestinatione non solum auctoris nomine maxime commendari, & quia S. AUGUSTINI est plurimum sibi merito auctoritatis vindicare, sed jure quodam suo omnem fidem, & ab omnibus promereri ex eo potissimum, quod Summi Pontifices, Concilia, Patres, Ecclesia tota suffragiis suis eam munire, & firmare, & cumulare censuerunt.

§. XI.

Neque vero tam exploratae comprobataeque veritati quidquam detrahit gravis illa, quae in theologicis scholis agitatur impune de ipsa Gratia Dei, &

Prae-

Praedeſtinatione Sanctorum concertatio. Agitur impune, quia in judicium adlata eſt cauſſa, nec latum eſt rite uſque adhuc conceptum exaratumque peremptorium edictum. Ex quo ne licet quidem diſſidentibus partibus ſe ipſas mutuo probri incuſare, gravioribuſque cenſuris proſcindere; vetitum eſt enim hoc quoque ſapientiſſime ob debitam ſuſpenſo judicio legitimo reverentiam, & ne ſtudia partium incaleſcant, indomitaeque irae exerceantur, quibuſcum nihil recte, nihil conſiderate fieri poteſt.

§. XII.

Ceterum cum in hac re S. Augustini doctrina, ſummis Pontificibus volentibus, & tota Eccleſia conſentiente, lydius veluti lapis eſſe debeat, ad quem cauſſae aequitas exploranda eſt, no-

nolentes illam negligentesve intelligere, ut praeconceptae opinioni indulgeant suae, conscientia animi terrere debet; est enim hominis in primis propria veri inquisitio, atque investigatio, quod qui negligit, aut rejicere audet, praecipue vero si doctoris personam gerat, contemptor est hominumque Deique, cujus tamen firmam sanctamque justitiam avertere nequaquam poterit aut pervertere hominum, qualiscumque illa sit, indulgentia, aut toleratio.

PRAEFATIO
EXPLICIT

IN-

INDEX
OPERUM S. AUGUSTINI, QUAE IN HOC PRIMO VOLUMINE CONTINENTUR.

S. AUR.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE GRATIA CHRISTI

C O N T R A

PELAGIUM, ET CAELESTIUM

L I B E R.

Posteaquam Pelagiana haeresis cum suis auctoribus ab Episcopis Ecclesiae Romanae prius Innocentio, deinde Zosimo, cooperantibus Conciliorum Affricanorum litteris, convicta, atque damnata est, S. *AUGUSTINUS librum scripsit DE GRATIA CHRISTI, ut ipsemet tradit in lib.* II. *Retractationum cap.* I. *Operis occasionem praebuere Albinae, Piniani, & Melaniae communi nomine scriptae familiares litterae, in quibus eum consuluerant de professione Pelagii apud eos facta, ut se errorum, quibus insimulabatur, omnino purum ostenderet. Itaque* S. AVGVSTINVS *tum verborum, tum sententiarum Pelagii fallaciam in eo explicat, & praecipue quam subdole nomine GRATIAE veterator ille abuteretur, statuitque, GRATIAM CHRISTIANAM, quam profiteri oportebat Pelagium, ne contra Fidem sentiret, & ne quid ambiguitatis relinqueret in sua professione, esse illam, quae dat non solum voluntatis, & actionis possibilitatem, sed ipsum etiam velle, & facere per inspirationem caritatis. Scripsit Carthagine, ubi eas litteras acceperat, dum ibi moraretur Concilii caussa quod adversus Pelagianos celebratum est Kal. Maiis Anno Sal.* CCCCXVIII, *& ubi mansit usque dum in* Mauritaniam *Caesareensem profectus est, ut cum Emerito Donatistarum Episcopo congrederetur, quod eodem anno contigit, die* XX. *Septembris.*

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE GRATIA CHRISTI

LIBER

CAP. I. *Occasio Operis indicatur.*

QVantum de vestra corporali, & maxime spiritali salute gaudeamus, sincerissimi fratres, dilecti a Deo, Albina [a], Piniane, & Melania, quia effari non possumus, vobis cogitandum credendumque committimus, ut ea, de quibus nos consuluistis, potius jam loquamur. Festinante enim perlatore inter occupationes nostras, multo apud Carthaginem quam ubicumque alibi densiores, quantum

 Deus

[a] Albina socrus erat Piniani, & mater Melaniae.

Deus donare dignatus est, ut potuimus, ista dictavimus.

CAP. II. *Pelagii professionem de Gratia ad singulos actus necessaria habendam esse suspectam.*

SCripsistis mihi cum Pelagio vos egisse, ut quaecumque adversus eum dicerentur scripto damnaret, eumque dixisse audientibus vobis: *Anathema, qui vel sentit vel dicit, gratiam Dei, qua* [a] Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, *non solum per singulas boras, aut per singula momenta, sed etiam per singulos actus nostros non esse necessariam: & qui banc conantur auferre, poenas sortiantur* [b] *aeternas.* Quisquis haec audit, & sensum ejus ignorat, quem in libris suis satis evidenter expressit, non illis, quos dicit inemendatos sibi fuisse subreptos, aut omnino suos negat, sed in illis, quos litteris suis, quas Romam misit, commemorat, omnino eum putat hoc sentire, quod veritas habet. Quisquis autem quid in eis apertius dicat advertit, debet habere etiam ista verba suspecta. Quia etsi gratiam Dei, qua *Chri-*

a Ep. 1. ad Tim. c. 1. v. 15. b Al. sortiuntur.

Chriſtus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere, in ſola remiſſione peccatorum conſtituat, poteſt huic ſenſui iſta verba coaptare, dicens: Ideo eam, *per ſingulas horas, per ſingula momenta, & per actus ſingulos neceſſariam*, ut ſemper in memoria retinentes & reminiſcentes dimiſſa nobis eſſe peccata, non peccemus ulterius, adiuti non aliqua ſubminiſtratione virtutis, ſed viribus propriae voluntatis, quid ſibi remiſſione peccatorum praeſtitum fuerit *per actus ſingulos* recordantis. Item quoniam ſolent dicere, nobis in eo Chriſtum ad non peccandum praebuiſſe adjutorium, quia juſte ipſe vivendo, juſteque docendo reliquit exemplum; poſſunt etiam ad hoc iſta verba coaptare, ut dicant: *per ſingula momenta, per ſingulos actus neceſſariam* nobis eſſe hujuſmodi gratiam; id eſt, ut in omni converſatione noſtra intueamur Dominicae converſationis exemplum. Pervidet autem fides veſtra, a confeſſione gratiae, de qua quaeſtio eſt, quam ſit diſtinguenda iſta confeſſio, & tamen obtegi poteſt iſtorum [a] ambiguitate verborum.

[a] Al. *iſta*.

CAP. III. *Pelagii doctrina de Gratia exponitur ex ejusdem libris pro libero arbitrio.*

SEd quid mirum? Quandoquidem [a] ipse Pelagius cum Episcopalibus gestis sine ulla recusatione damnaverit eos[b], qui dicunt gratiam Dei & adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina: ubi putabamus ejus de hac re omnes tergiversationes esse consumptas: damnaverit etiam eos, qui docent gratiam Dei secundum merita nostra dari; tamen in libris, quos edidit pro libero arbitrio, quorum mentionem facit in Epistola, quam Romam misit, nihil aliud sentire monstratur, quam id quod damnasse videbatur. Nam gratiam Dei & adjutorium, quo adjuvamur ad non peccandum, aut in natura & libero ponit arbitrio, aut in lege atque doctrina: ut videlicet, cum adjuvat Deus hominem, ut *declinet a malo & faciat bonum* [c], reve-

a Al. *Quoniamquidem.* *b* Vide s. Augustinum in libro *de Gestis Pelagii* cap. 14. *c* *Psal.* 33. *v.* 15. & *Psal.* 36. *v.* 27.

velando & oſtendendo quid fieri debeat adjuvare credatur , non etiam cooperando & dilectionem inſpirando , ut id quod faciendum eſſe cognoverit , faciat .

Nam cum tria conſtituat atque diſtinguat , quibus divina mandata dicit impleri , poſſibilitatem , voluntatem , actionem ; poſſibilitatem ſcilicet , qua poteſt homo eſſe juſtus : voluntatem , qua vult eſſe juſtus : actionem , qua juſtus eſt : horum trium primum,id eſt poſſibilitatem datam confitetur a Creatore naturae , nec eſſe in noſtra poteſtate , ſed eam nos habere etiam ſi nolimus : duo vero reliqua , id eſt , voluntatem & actionem , noſtra eſſe aſſerit , atque ita nobis tribuit , ut non niſi a nobis eſſe contendat . Denique gratia Dei , non iſta duo , quae noſtra omnino vult eſſe , id eſt , voluntatem & actionem ; ſed illam , quae in poteſtate noſtra non eſt , & nobis ex Deo eſt , id eſt , poſſibilitatem perhibet adjuvari: tanquam illa , quae noſtra ſunt, hoc eſt voluntas & actio , tam ſint valentia ad declinandum a malo , & faciendum bonum , ut divino adjutorio non indigeant; illud vero, quod nobis ex Deo eſt, hoc ſit

iuvalidum, id est possibilitas, ut semper gratiae adjuvetur auxilio [a].

CAP. IV. *Verba ipsa Pelagii ex libro tertio pro libero arbitrio describuntur.*

SEd ne quis forsitan dicat, nos vel non recte intelligere, quae loquitur; vel malevolo animo in alium sensum, quae non ita dicta sunt, vertere, ipsa jam ejus verba accipite. *Nos*, inquit, *sic tria ista distinguimus, & certum velut in ordinem digesta partimur. Primo loco posse statuimus, secundo velle, tertio esse. Posse in natura, velle in arbitrio, esse in effectu locamus. Primum illud, id est posse, ad Deum proprie pertinet, qui illud creaturae suae contulit: duo vero reliqua, hoc est velle & esse, ad hominem referenda sunt; quia de arbitrii fonte descendunt. Ergo in voluntate & opere bono laus hominis est, imo & hominis & Dei, qui ipsius voluntatis & operis possibilitatem dedit, quique ipsam possibilitatem gratiae suae adjuvat semper auxilio. Quod vero homo potest velle bonum atque perficere, solius*

a Al. *Hoc est possibilitas, tam sit invalidum, ut semper.*

ſolius Dei eſt. Poteſt itaque illud unum eſſe, etiam ſi duo iſta non fuerint, iſta vero ſine illo eſſe non poſſunt. Itaque liberum mihi eſt, nec voluntatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo poſſum non habere poſſibilitatem boni; ineſt mihi etiam ſi noluero, nec ocium ſui aliquando in hoc natura recipit. Quem nobis ſenſum exempla aliqua faciant [a] clariorem. Quod poſſumus videre oculis noſtrum non eſt, quod vero bene aut male videmus, hoc noſtrum eſt. Et ut generaliter univerſa complectar, quod poſſumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius eſt, qui hoc poſſe donavit, qui hoc poſſe adjuvat. Quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, noſtrum eſt, quia haec omnia vertere etiam in malum poſſumus. Unde quod propter calumniam veſtram ſaepe repetendum eſt; cum dicimus hominem poſſe eſſe ſine peccato, & confeſſione poſſibilitatis acceptae laudamus Deum, qui nobis hoc poſſe largitus eſt, nec eſt ibi ulla laudandi hominis occaſio, ubi ſolius Dei cauſſa tractatur: non enim de velle, nec deeſſe, ſed tantummodo de eo, quod poteſt eſſe, diſſeritur.

CAP.

a Al. *facient*.

CAP. V. *Pelagii dogma excutitur, & Apostoli auctoritate falsitatis convincitur.*

ECce est totum dogma Pelagii in libro ejus tertio PRO LIBERO ARBITRIO his omnino verbis diligenter expressum, quo tria illa, unum quod est *posse*, alterum quod est *velle*, tertium quod est *esse*, id est possibilitatem, voluntatem, actionem, tanta subtilitate curavit distinguere, ut quandocumque legimus, vel audimus divinae gratiae adjutorium confiteri, *ut a malo declinemus bonumque faciamus*, sive in lege atque doctrina, sive ubilibet constituat, sciamus quid loquitur, nec erremus, aliter eum intelligendo quam sentit. Scire quippe debemus, quod nec voluntatem nostram, nec actionem divino adjuvari credit auxilio, sed solam possibilitatem voluntatis atque operis, quam solam in his tribus nos habere affirmat ex Deo: tamquam hoc sit infirmum, quod ipse Deus posuit in natura, caetera vero duo, quae nostra esse voluit, ita sint firma & fortia & sibi sufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio: & ideo non adjuvet, ut velimus, non ad-

adjuvet, ut agamus, ſed tantummodo adjuvet, ut velle & agere valeamus. Contra autem Apoſtolus [a], *Cum timore*, inquit, *& tremore veſtram ipſorum operamini ſalutem*. Et ut ſcirent, quia non tantum in eo quod operari poſſint, (hoc enim & in natura & in doctrina jam acceperant) ſed etiam in eo quod operantur, divinitus adjuvantur, non ait: *Deus eſt enim qui operatur in vobis* [b] poſſe: tanquam ipſi jam *velle & operari* per ſeipſos habeant, nec in his duobus adjutorio ejus indigeant, ſed ait: *Deus enim eſt, qui operatur in vobis* [c] *& velle & perficere* [d]: vel ſicut in aliis, & maxime Graecis codicibus legitur, *& velle & operari* [e]. Videte ſi non Apoſtolus gratiae Dei futuros adverſarios Sancto Spiritu tanto ante praevidit, & haec duo, id eſt *& velle & operari*, quae iſte ita noſtra eſſe voluit, tanquam ipſa divinae gratiae non adjuventur auxilio, Deum in nobis dixit [f] operari.

CAP.

a Ep. *ad Philipp.c.*2.v.12.
b Al. *nobis*.
c Al. *nobis*.
d *Ibid.* v. 13.
e Τὸ ἐνεργεῖν.
f Al. *dicit*.

CAP. VI. *Laudem de bono opere Pelagium Deo tribuisse fallaciter: adjutorium Gratiae in lege & doctrina constituisse evincitur.*

NEque Pelagius hinc incautos fallat & simplices, vel etiam seipsum, quoniam cum dixisset: *Ergo in voluntate & opere bono laus hominis est*; velut correxit atque addidit: *imo & hominis & Dei*. Non enim hoc propterea dixit, quia secundum sanam doctrinam intelligi voluit, quod & velle & operari Deus operetur in nobis: sed cur hoc dixerit, satis evidenter ostendit continuo subjungendo: *Qui ipsius voluntatis & operis possibilitatem dedit*. Hanc autem possibilitatem in natura eum ponere, de verbis ejus superioribus clarum est. Sed ne nihil de gratia dixisse videretur, adjunxit: *Quique ipsam possibilitatem gratiae suae adjuvat semper auxilio*. Non ait, ipsam voluntatem, vel ipsam operationem, quod si diceret, non abhorrere a doctrina Apostolica videretur: sed ait, *ipsam possibilitatem*; illud videlicet ex tribus, quod in natura locavit, *gratiae suae adjuvat semper auxilio*: ut scilicet in voluntate & actione non ideo laus sit & Dei

& Dei & hominis, quia sic vult homo, ut tamen ejus voluntati Deus ardorem dilectionis inspiret, & sic operatur homo, ut tamen Deus cooperetur, (sine cujus adjutorio quid [a] est homo?) sed ideo ad hanc laudem adjunxit & Deum, quia nisi natura esset, in qua nos condidit, qua velle & agere possemus, nec vellemus nec ageremus.

Hanc autem naturalem possibilitatem quod [b] adjuvari Dei gratia confitetur, non est hic apertum, vel quam dicat gratiam, vel quatenus ea naturam sentiat adjuvari: sed sicut aliis locis, in quibus evidentius loquitur, intelligi potest, non vult aliud accipi quam legem atque doctrinam, qua naturalis possibilitas adjuvetur.

CAP. VII. *Quomodo Pelagius tribuerit Gratiae etiam interiorem & multiformem mentis inlustrationem semper tamen in lege atque doctrina Gratiam ponens.*

NAm quodam loco ait; *Hic nos imperitissimi hominum putant injuriam divinae gratiae facere, quia dicimus eam sine voluntate nostra nequaquam in nobis*

---

a Al. *quis*. b Al. *quam*.

bis perficere sanctitatem: quasi Deus gratiae suae aliquid imperaverit, & non illis, quibus imperavit, etiam gratiae suae auxilium subministret, ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius possent implere per gratiam. Et tamquam explicaturus quam dicat gratiam, sequutus adjunxit, dicens, *Quam nos non, ut tu putas, in lege tantummodo, sed & in Dei esse adjutorio confitemur.* Quis non hic desideret, ut ostendat, quam velit intelligi gratiam? Propter hoc enim maxime de illo expectare debemus, ut dicat hoc quod dicit, *non in lege tantummodo se gratiam confiteri.* Sed nobis hac expectatione suspensis, quid addiderit intuemini. *Adjuvat enim nos*, inquit, *Deus per doctrinam & revelationem suam, dum cordis nostri oculos aperit: dum nobis, ne praesentibus occupemur, futura demonstrat: dum diaboli pandit insidias: dum nos multiformi, & ineffabili dono gratiae coelestis illuminat.* Deinde sententiam suam quadam velut absolutione concludens, *Qui haec dicit*, inquit, *gratiam tibi videtur negare? An & liberum hominis arbitrium & Dei gratiam confitetur?* In his omnibus non recessit

cessit a commendatione legis atque doctrinae, hanc esse adjuvantem gratiam diligenter inculcans, & hoc exequens quod proposuerat, cum diceret: ***Sed in Dei esse adjutorio confitemur***. Denique Dei adjutorium multipliciter insinuandum putavit, commemorando doctrinam, & revelationem, & oculorum cordis adapertionem, & demonstrationem futurorum, & apertionem diabolicarum insidiarum, & multiformi & ineffabili [a] dono gratiae coelestis illuminationem, ad hoc utique ut divina praecepta & promissa discamus. Hoc est ergo gratiam Dei ponere in lege atque doctrina,

CAP. VIII. *Aliud esse Legem, aliud Gratiam. Lex sine Gratia quid praestet. Quomodo superbis utile sit arctius manifestiusque concludi. Quomodo justitia Dei sit justitia nostra.*

HInc itaque apparet hanc eum gratiam confiteri, qua demonstrat & revelat Deus quid agere debeamus, non qua donat atque adjuvat ut agamus, cum ad hoc potius valeat legis agnitio, si gratiae desit opitulatio, ut fiat mandati

[a] Al. *& multiformem & ineffabilem*.

dati praevaricatio : *Ubi enim non est lex*, ait Apostolus, *nec praevaricatio* [a]. Et *Concupiscentiam nesciebam* [b], *nisi lex diceret : non concupisces* [c]. Ac per hoc usque adeo aliud est lex, aliud est gratia, ut lex non solum nihil prosit, verum etiam plurimum obsit, nisi adjuvet gratia : & haec [d] ostendatur legis utilitas, quoniam quos facit praevaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & ut concupiscentias malas superent adjuvandos. Jubet enim magis quam juvat [e], docet morbum esse, non sanat, imo ab ea potius, quod non sanatur, augetur, ut attentius & sollicitius gratiae medicina quaeratur; *Quia litera occidit, spiritus autem vivificat* [f]. *Si enim data esset lex, quae posset justificare* [g], *omnino ex lege esset justitia*. In quantum tamen lex adjuvet, adjungit & dicit : *Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus*. *Itaque lex*, inquit, *paedagogus noster*

a Ep. ad Rom. 4. v. 15.
b *Ibid. cap.* 7. v. 7.
c *Exodi cap.* 20. v. 17.
d Al. *hic*.
e Al. *juvet*.
f Ep. 2. ad Cor. c. 3. v. 6.
g Ep. *ad Galatas* c. 3. v. 21. 22. 24.
h Al. *vivificare*.

noster fuit in Christo Jesu. Hoc ipsum ergo superbis est utile, sub peccato arctius manifestiusque concludi, ne ad faciendam justitiam de liberi arbitrii quasi propriis viribus praesumatur, sed *omne os obstruatur*, *& reus fiat omnis mundus Deo*, *quia non justificabitur ex lege omnis caro coram illo*. *Per legem enim cognitio peccati*, *nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est*, *testificata per legem & Prophetas* [a]. Quomodo ergo *sine lege manifestata*, si *per legem testificata*? Non itaque [b] *sine lege manifestata*, sed *sine lege justitia*, quia *justitia Dei* est, id est, quae nobis non ex lege fit, sed ex Deo: non quae, illo imperante, cognoscendo timeatur, sed quae, illo donante, diligendo teneatur, ut & *qui gloriatur in Domino glorietur*. [c]

CAP. IX. *Ad quid lex adjuvet*.

QVid ergo est, quod iste legem atque doctrinam deputat gratiam, qua juvamur ad operandam justitiam, quae, ut multum adjuvet, ad hoc adjuvat ut gra-

a Ep. *ad Rom. cap.* 3. v. 19. 20. 21.
b Al. *non ita*. c Ep. 1. *ad Cor. cap.* 1. v. 31.

gratia requiratur? Nemo enim poteſt legem implere per legem. *Plenitudo* enim *legis caritas* [a]: *Caritas* autem *Dei* non per legem *diffuſa eſt in cordibus noſtris*, ſed *per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis* [b]. Proinde per legem gratia demonſtratur, ut lex per gratiam compleatur. Quid enim juvat Pelagium, quia diverſis verbis eamdem rem dicit, ut non intelligatur in lege atque doctrina gratiam conſtituere, qua poſſibilitatem naturae aſſerit adjuvari? Quantum autem exiſtimo, ideo veretur intelligi, quia damnavit eos [c], qui dicunt gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe vel in lege atque doctrina; & tamen latere ſe putat, cum aliis atque aliis locutionibus verſat ſignificationem legis atque doctrinae.

CAP.

a Ep. *ad Rom.c.* 13.v.10. *b Ibidem c.* 5.v.5.
c Vide S. Auguſtini librum *de geſtis Pelagii cap.* 14.

Cap. X. *Convincitur Pelagius quod constituerit Gratiam in lege & doctrina. Describitur Gratia, quam confiteri debebat, ut esset Christianus.*

ET alio quippe loco, cum diu asseruisset, non adjutorio Dei, sed ex nobis ipsis in nobis effici voluntatem bonam, opposuit sibi ex Apostoli epistola quaestionem, atque ait: *Et quomodo*, inquit, *stabit illud Apostoli* [a]: *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere*? Deinde ut hanc oppositionem veluti solveret, quam videbat dogmati suo vehementer esse contrariam, sequutus adjunxit: *Operatur in nobis velle quod bonum est, velle quod sanctum est, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, & mutorum more animalium tantummodo praesentia diligentes, futurae gloriae magnitudine & praemiorum pollicitatione succendit: dum revelatione sapientiae in desiderium Dei stupentem suscitat voluntatem: dum nobis (quod tu alibi negare* [b] *non metuis) suadet omne quod bonum est*. Quid manifestius, nihil aliud eum dicere gratiam, qua Deus in nobis ope-

a Epist. *ad Philipp. cap.* 2. v. 13.

b Al. *Quod tamen alibi negare non metuit*.

ratur velle quod bonum eſt, quam legem atque doctrinam? In lege namque & doctrina Sanctarum Scripturarum futurae gloriae atque praemiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam quod ſapientia revelatur: ad doctrinam pertinet cum ſuadetur omne quod bonum eſt. Et ſi inter docere, & ſuadere, vel potius exhortari, diſtare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrinae generalitate concluditur, quae quibuſcumque[a] ſermonibus vel literis continetur; nam & Sanctae Scripturae & docent & exhortantur, & poteſt eſſe in docendo & exhortando etiam hominis operatio. Sed nos eam gratiam volumus iſte aliquando fateatur[b], qua futurae gloriae magnitudo non ſolum promittitur, verum etiam creditur & ſperatur; nec ſolum revelatur ſapientia, verum etiam & amatur; nec ſuadetur ſolum omne quod bonum eſt, verum & perſuadetur. *Non enim omnium eſt fides*[c], qui audiunt per ſcripturas Dominum regnum coelorum pollicentem: aut omnibus

---

a Al. *quibuſque*. *b* Al. *iſti aliquando fateantur*. Al. *eam gratiam nolumus*. *Iſtam aliquando fateatur*. *c* *Epiſt.* 2. *ad Theſ. cap.* 3. v. 2.

bus persuadetur quibuscumque suadetur, ut veniant ad eum, qui dicit [a], *Venite ad me omnes, qui laboratis*. Quorum autem sit fides, & quibus persuadetur ut ad eum veniant, satis ipse demonstravit, ubi ait [b], *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum*: & paulo post, cum de non credentibus loqueretur [c], *Dixi*, inquit, *vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo*. HANC DEBET PELAGIUS GRATIAM CONFITERI, SI VULT NON SOLUM VOCARI, VERUM ETIAM ESSE CHRISTIANUS.

CAP. XI. *Nec in revelatione sapientiae constituendam esse Gratiam probatur exemplo revelationum, ad quas pervenit S. Paulus Apostolus*.

QVid autem dicam de revelatione sapientiae? Neque enim facile quisquam speraverit in hac vita posse pervenire ad magnitudinem revelationum Apostoli Pauli. Et utique in eis quid aliud credendum est ei revelari solere, nisi quod ad sapientiam pertineret? Et tamen dicit [d]: *In magnitudine revelationum mearum*

---

a *Matth. cap.* 11. v. 28. b Joann. cap. 6 v. 44.
c *Ibid.* v. 66. d Ep. 2. *ad* Cor. c. 12. v. 7. 8. 9.

mearum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meae angelus satanae, qui me colaphizet: Propter quod ter Dominum rogavi, ut auferret eum a me: Et dixit mihi, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Procul dubio si jam summa,& cui nihil esset addendum, caritas in Apostolo tunc fuisset, quae omnino non posset inflari,numquid [a] necessarius esset angelus satanae, quo colaphizante reprimeretur elatio, quae in magnitudine revelationum posset existere? Quid est autem aliud elatio quam inflatio? Et utique de caritate verissime dictum est [b]: *Caritas non aemulatur, non inflatur*. Haec itaque caritas adhuc etiam in tanto Apostolo de die in diem profecto augebatur, quamdiu [c] *homo* ejus *interior de die in diem renovabatur*, perficienda sine dubio ubi jam non posset inflari. Tunc autem mens ejus adhuc erat ubi inflaretur magnitudine revelationis, donec impleretur solido aedificio caritatis. Nondum enim perveniendo apprehenderat, quo proficiendo currebat.

CAP.

a Al. *numquam*. *b* Ep. 1. *ad Cor. c.* 13. v. 4. *c* Ep. 2. *ad Cor. cap.* 4. v. 26.

CAP. XII. *Virtutem in infirmitate perfici, perfici autem per illam Gratiam, quae facit ut faciamus.*

IDeoque nolenti perpeti molestiam, qua ejus cohiberetur elatio, antequam esset in eo caritatis ultima & summa perfectio, rectissime dicitur, [a] *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur; in infirmitate*, scilicet, non, ut ille putat, *carnis tantum*, sed & carnis & animi, quia & animus erat in comparatione summae illius perfectionis infirmus [b], quando periculum erat ne extolleretur. Proinde *stimulus carnis angelus satanae* intelligebatur *datus* quamvis esset in carnalium vel *animalium*, *nondum percipientium quae sunt spiritus Dei* [c], comparatione firmissimus. Quocirca *si virtus in infirmitate perficitur*, quisquis se non fatetur infirmum, non perficitur. Haec autem gratia, qua *virtus in infirmitate perficitur*, praedestinatos & secundum propositum vocatos [d] ad summam perfectionem glorificationemque perducit. Qua gratia agitur, non

a Ep. 2. *ad Cor. c.* 12. v 9.
b Al. *infirmus, cui, ne extolleretur, proinde.*
c Ep. 1. *ad Cor. c.* 2. v. 14. *d ad Rom. c.* 8. v. 28.

non solum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus, nec solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus.

CAP. XIII. *Quomodo doctrina possit dici Gratia. Qui per Gratiam discit, agit quod didicit agendum. Quid sit justitia ex lege, quid justitia ex Deo.*

HAec gratia si doctrina dicenda est, certe sic dicatur, ut altius & interius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, non solum per eos, qui plantant & rigant [a] extrinsecus, sed etiam per seipsum, qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verumetiam impertiat caritatem. Sic enim docet Deus eos [b], *qui secundum propositum vocati sunt*, simul donans & quid agant scire, & quod sciunt agere. Unde ad Thessalonicenses sic Apostolus loquitur [c]: *De caritate autem fraternitatis non opus habetis vobis scribi: nam ipsi vos a Deo didicistis, ut diligatis invicem.* Atque ut probaret eos a Deo didicisse, sub-

a Ep. 1. *ad Cor. cap.* 3. v. 7. b *ad Rom. c.* 8. v. 28.
c Ep. 1. *ad Thes. cap.* 4. v. 9.

ſubjunxit [a] : *Etenim facitis illud in omnes fratres , in univerſa Macedonia ;* tamquam hoc ſit certiſſimum indicium , quod a Deo didiceris , ſi id , quod didiceris , feceris . Iſto modo ſunt omnes *ſecundum propoſitum vocati* [b] , ſicut *ſcriptum eſt in prophetis* [c] , *docibiles Dei.* Qui autem novit quid eſt [d] , quod fieri debeat , & non facit , nondum a Deo didicit ſecundum gratiam , ſed ſecundum legem , non ſecundum ſpiritum , ſed ſecundum litteram , quamvis multi , quod imperat lex facere videantur timore poenae , non amore juſtitiae , quam dicit Apoſtolus *juſtitiam ſuam, quae ex lege eſt,* [e] tamquam ſit imperata , non data . Si autem data eſt , non dicitur juſtitia noſtra, ſed Dei , quia ſic ſit noſtra , ut ſit nobis ex Deo : dicit enim : *Ut inveniar in illo non habens meam juſtitiam , quae ex lege eſt , ſed eam , quae ex fide eſt Jeſu , juſtitiam ex Deo .* Tantum igitur inter legem diſtat & gratiam , ut cum lex eſſe non dubitetur ex Deo , juſtitia tamen,

C quae

a *Ibid.* v. 10. b Ep. *ad Rom.* c. 8. v. 28.
c Joan. *cap.* 6. v. 45 *ex Iſaia cap.* 54. v. 13.
d Al. *Qui autem novit quidem quid eſt .*
e Ep. *ad Phil.* c. 3. v. 19.

quae ex lege est, non sit ex Deo, sed justitia, quae per gratiam consummatur, ex Deo. Quia *ex lege justitia* dicitur, quae fit propter legis maledictum [a]: *justitia ex Deo* dicitur, quae datur per gratiae beneficium, ut non sit terribile, sed suave mandatum, sicut oratur in Psalmo [b]: *Suavis es Domine, & in tua suavitate doce me justitiam tuam*: id est, ut non formidine poenae serviliter cogar esse sub lege, sed libera caritate delecter esse cum lege. Praeceptum quippe liber facit, qui libens facit. Et hoc modo quisquis discit, agit omnino quicquid agendum didicerit.

CAP. XIV. *Quomodo Deus doceat per Gratiam. Qui per Gratiam discit non solum cognoscendo videt, sed vult & perficit.*

DE isto docendi modo, etiam Dominus ait [c]: *Omnis, qui audivit a Patre meo & didicit, venit ad me*. Qui ergo non venerit, non de illo recte dicitur, audivit quidem & didicit sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit. Prorsus non recte dicitur de isto do-

a Al. *mandatum*. b *Ps.* 118.68. c *Joan.* 6.45.

docendi modo, quo per gratiam docet Deus. Si enim ſicut Veritas loquitur [a], *Omnis qui didicit venit*: quiſquis non venit, profecto nec didicit. Quis autem non videat & venire quemquam & non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium poteſt eſſe ſolum ſi non venit, non autem poteſt niſi adjutum eſſe ſi venit; & ſic adjutum ut non ſolum quid faciendum ſit ſciat, ſed quod ſcierit etiam faciat. Ac per hoc quando Deus docet, non per legis litteram, ſed per ſpiritus gratiam, ita docet, ut quod quiſque didicerit, non tantum cognoſcendo videat, ſed etiam volendo appetat, agendoque perficiat. Et iſto divino docendi modo etiam ipſa voluntas & ipſa operatio, non ſola volendi & operandi naturalis poſſibilitas adjuvatur. Si enim ſolum poſſe noſtrum hac gratia juvaretur, ita diceret Dominus [b], *Omnis, qui audivit a Patre & didicit*, poteſt venire ad me. Non autem ita dixit, ſed *omnis*, inquit, *qui audivit a Patre & didicit, venit ad me*. Venire poſſe in natura ponit Pelagius, vel etiam, ut modo dicere coepit,

a *Joan. 6. 45.* b *Ibidem.*

pit, in gratia, qualemlibet eam sentiat, qua ipsa, ut dicit, possibilitas adjuvatur; venire autem jam in voluntate & opere est. Non est autem consequens ut qui potest venire, etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit. Sed *omnis qui didicit a patre*, non solum potest venire, sed *venit*: ubi jam & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus est.

CAP. XV. *Exempla a Pelagio ad doctrinam suam explicandam adlata perversitatem ejus clariorem facere. Exemplum primum.*

Quid ergo sibi volunt exempla, nisi quia revera nobis ejus sensum fecerunt, sicut pollicitus est, clariorem, non ut ea sentire debeamus, sed ut id, quod ipse sensit, manifestius apertiusque noscamus? *Quod possumus*, inquit, *videre oculis, nostrum non est: quod vero bene aut male videmus, hoc nostrum est.* Respondeat illi Psalmus, ubi Deo dicitur [a], *Averte oculos meos, ne videant vanitatem.* Quod & si de oculis mentis dictum est, inde utique procedit in hoc, oculos carnis

a *Ps.* 118. 37.

carnis vel bene videre, vel male: non quemadmodum dicuntur bene videre sanis oculis intuentes, & malè lippientes, sed bene videre ad subveniendum, male videre ad concupiscendum. Quamvis enim per hos exteriores oculos videatur & pauper cui subvenitur, & mulier quae concupiscitur, tamen ex interioribus ad male vel bene videndum misericordia vel libido procedit. Cur ergo dicitur Deo, *Averte oculos meos ne videant vanitatem?* Cur petitur quod ad nostram pertinet potestatem, si Deus non adiuvat voluntatem?

CAP. XVI. *Alia exempla a Pelagio adlata excutiuntur.*

Q*Uod loqui possumus*, inquit, *Dei est, quod vero bene vel male loquimur, nostrum est.* Non hoc docet ille, qui [a] loquitur bene: *Non enim vos estis* [b], inquit, *qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis*.

Et ut generaliter, inquit, *universa complectar, quod possumus omne bonum facere,*

 dice-

a Al. *qui loquuturis bene: non enim vos estis*, inqui &c. b *Matth.* 10. 20.

dicere, cogitare, illius est, qui hoc posse donavit, qui hoc posse adiuvat. Ecce etiam hic superiorem repetit sensum [a], quod illorum trium, idest, possibilitatis, voluntatis, actionis, non nisi possibilitas adiuvatur. Denique adjungens, ut impleat quod intendit: *Quod vero bene*, inquit, *vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est*. Oblitus est quod superius quasi correxerat, ubi cum dixisset, *Ergo in voluntate & opere bono laus hominis est*; adiunxit atque ait, *immò & hominis, & Dei, qui ipsius voluntatis & operis possibilitatem dedit*. Cur etiam in his exemplis hoc non recordatus est, ut saltem in eorum fine diceret, quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare illius est, qui hoc posse donavit, qui hoc posse adiuvat: quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, & nostrum est & illius? Non hoc dixit, sed, nisi fallor, videor mihi videre quid timuit.

Cap.

a Al. *ecce hic superiorem repetit sermonem*.

CAP. XVII. *Aperitur metus Pelagii caussa.*

CUM enim vellet ostendere quare nostrum sit: *Quia haec*, inquit, *omnia vertere etiam in malum possumus*. Illud ergo timuit, ut non diceret, & nostrum est & Dei, ne sibi [a] responderetur: si quod bene agimus, loquimur, cogitamus, ideo est & nostrum, & Dei, quia ille hoc posse nobis donavit: ergo & quod malum agimus, loquimur, cogitamus, & nostrum est & Dei, quia illud posse ad utrumque donavit; atque ita quod absit, quemadmodum cum Deo laudamur in operibus bonis, sic cum illo culpamur in malis. Possibilitas quippe illa, quam dedit, tam nos facit bona posse quam mala.

CAP. XVIII. *Radicem malorum omnium esse cupiditatem, bonorum caritatem. Homo bonus, & homo malus quis. Qui utriusque fructus.*

DE qua possibilitate Pelagius in libro primo pro libero arbitrio, ita loquitur: *Habemus autem*, inquit, *possibilitatem utriusque partis a Deo insitam*, velut

a Al. *Quasi sibi*.

velut quamdam, ut ita dicam, radicem fructiferam atque fecundam, quae ex voluntate hominis diversa gignat & pariat, & quae possit ad proprii cultoris arbitrium vel nitere [a] *flore virtutum, vel sentibus horrere vitiorum*. Ubi non intuens quid loquatur, unam eamdemque radicem constituit bonorum & malorum, contra Evangelicam veritatem, doctrinamque Apostolicam; nam & Dominus [b] *nec arborem bonam dicit posse facere fructus malos, nec malam bonos*. Et Apostolus Paulus cum dicit [c] *radicem malorum omnium esse cupiditatem*, admonet utique intelligi radicem bonorum omnium caritatem. Unde si duae arbores bona & mala, duo sunt homines bonus & malus, quid est bonus homo, nisi voluntatis bonae, hoc est arbor radicis bonae? Et quid est homo malus nisi voluntatis malae, hoc est arbor radicis malae? Fructus autem [d] harum radicum atque arborum, facta sunt, dicta sunt, cogitata sunt, quae bona de bona voluntate procedunt, & mala de mala.

Cap.

a Al. *Ridere*. b *Matth. cap. 7. v. 18.*
c *Ep. 1. ad Tim. 6. 10.* d Al. *Fructus enim*.

CAP. XIX. *Arborem bonam vel malam quo sensu faciat homo. Origo malae voluntatis unde.*

FAcit autem homo arborem bonam quando Dei accipit gratiam; non enim se ex malo bonum per se ipsum facit, sed ex illo & per illum & in illo, qui semper est bonus: nec tantum ut arbor sit bona, sed etiam ut faciat fructus bonos, eâdem gratia necessarium est ut adjuvetur, sine qua boni aliquid facere non potest. Ipse quippe in bonis arboribus cooperatur fructum, qui & forinsecus rigat atque excolit per quemlibet ministrum, & per se dat intrinsecus incrementum [a]. Malam vero arborem homo facit, quando seipsum malum facit, quando a bono incommutabili deficit; ab eo quippe defectus est origo voluntatis malae. Qui defectus non aliam naturam malam initiat, sed eam, quae bona est condita, vitiat. Sanato autem vitio, nullum malum remanet, quia vitium naturae quidem inerat, sed vitium naturâ non erat.

CAP.

a 1. Cor. 3. 7.

CAP. XX. *Radix bonorum caritas, malorum cupiditas. Mundus in sanctis scripturis dicti habitatores mundi.*

ILla ergo possibilitas, non ut iste opinatur, una eademque radix est bonorum & malorum. Aliud enim est caritas radix bonorum, aliud cupiditas radix malorum, tantumque inter se differunt quantum virtus & vitium. Sed plane illa possibilitas utriusque radicis est capax, quia non solum potest homo habere caritatem, qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, qua sit arbor mala. Sed cupiditas hominis quae vitium est, hominem habet auctorem, vel hominis deceptorem, non hominis creatorem; ipsa est enim *concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitio saeculi, quae non est ex Patre, sed ex mundo est* [a]. Quis autem nesciat mundi nomine solere appellare Scripturam, a quibus habitatur hic mundus?

CAP. XXI. *Caritatem ex Deo nobis esse. Caritas bona voluntas.*

CAritas autem, quae virtus est, ex Deo nobis est, non ex nobis, Scriptura

a Ep. 1. Joan. cap. 2. v. 16.

ptura teste, quae dicit[a]: *Caritas ex Deo est, & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognovit Deum, quia Deus caritas est*. Secundum istam caritatem, melius intelligitur dictum[b]: *Qui natus est ex Deo, non peccat*: &, *quia non potest peccare*; quia *caritas* secundum quam *natus ex Deo est*, *non agit perperam, nec cogitat malum*[c]. Cum ergo peccat homo, non secundum caritatem, sed secundum cupiditatem peccat, secundum quam non est natus ex Deo, quoniam illa possibilitas, ut dictum est, utriusque radicis est capax. Cum ergo dicat Scriptura[d], *Caritas ex Deo est*: vel quod est amplius, *Deus caritas est*: cum apertissime clamet Joannes Apostolus, *ecce qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur & simus*[e]: Iste audiens, *Deus caritas est*: quare adhuc usque contendit, quod ex illis tribus tantummodo possibilitatem habeamus ex Deo; bonam vero voluntatem, bonamque actionem habeamus ex nobis? Quasi vero aliud sit bona voluntas, quam caritas, quam

a 1. *Jo. c.* 4. *v.* 7. & 8. b 1. *Joan.* 3. *v.* 9.
c 1. *Cor.* 3. *v.* 4. & 5. d 1. *Joan.* 4. *v.* 7. & 8.
e *Ibid.* 3. *v.* 1.

quam Scriptura nobis *esse* clamat *ex Deo, & a Patre datam, ut filii ejus essemus*.

CAP. XXII. *Convincitur Pelagius erroris, & mendacii.*

SED forte, ut daretur nobis, praecedentia merita nostra fecerunt: sicut iste de gratia Dei sentit in eo libro, quem ad sacram Virginem scripsit, cujus etiam commemorationem fecit in literis, quas Romam misit. Ibi enim interposito Jacobi Apostoli testimonio, quo ait [a], *Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet a vobis*: subjungit & dicit [b], *Ostendit quomodo resistere debeamus diabolo, si utique subditi simus Deo, ejusque faciendo voluntatem, divinam mereamur gratiam, & facilius nequam spiritui auxilio sancti Spiritus resistamus*. Ecce quam veraci corde damnavit in ecclesiastico judicio Palaestino eos, qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari [c]. An adhuc eum id sentire & apertissime praedicare dubitamus? Quomodo ergo verax fuit

a *Ep. B. Jacobi c. 4. v. 7.* b *Verba Pelagii in Epist. ad Demetriadem c. 25.*

fuit in episcopali examine illa confessio? An forte jam istum scripserat librum, ubi apertissime dicit gratiam secundum merita nostra dari, quod in orientali synodo sine ulla recusatione damnavit? Confiteatur[a] ergo sic se aliquando tenuisse, sed jam non tenere, ut de correctione ejus apertissime gaudeamus[b]: Nunc vero eum illi inter caetera & hoc fuisset objectum, respondit[c]: *Haec utrum Caelestii sint, ipsi viderint, qui dicunt ea Caelestii esse. Ego vero numquam sic tenui, sed anathematizo qui sic tenent.* Quomodo numquam sic tenuit, si hunc ante condiderat librum[d]? Aut quomodo anathematizat eos, qui sic tenent, si hunc librum postea condidit?

Sed ne forte respondeat ita se hic dixisse, *Dei faciendo voluntatem, divinam mereamur gratiam*, sicut fidelibus & pie viventibus additur gratia, qua resistant fortiter tentatori, cum tamen gratiam etiam primitus accepissent, ut Dei facerent voluntatem; ne forte ergo ita respon-

---

a Al. *confiteretur*. b Al. *gauderemus*. c *Vide lib. De gestis Pelagii c. 14.* d Al. *Haec antea condiderat?*

spondeat, alia de hac re verba ejus accipite. *Qui currit*, inquit, *ad Deum*, & *a Deo se regi cupit*, *id est*, *voluntatem suam ex ejus voluntate suspendit*, *qui ei adhaerendo jugiter unus*, *secundum Apostolum* [a], *cum eo fit spiritus*, *non hoc nisi de arbitrii efficit libertate*. Videte quantam rem dixerit *non effici nisi arbitrii libertate*, ac per hoc sine adjutorio Dei nos Deo existimat adhaerere: hoc est enim *non nisi de arbitrii libertate*, ut cum adhaeserimus, Deo non adjuvante, tunc jam, quoniam adhaesimus, etiam adjuvari mereamur.

CAP. XXIII. *Arguitur Pelagium gratiae adjutorium agnoscere ex meritis sine ullo adjutorio comparatis. Doctrinae hujus perversitas.*

SEquitur enim & dicit, *Qua qui bene utitur*, id est, arbitrii libertate qui bene utitur, *ita se*, inquit, *totum tradit Deo*, *omnemque suam mortificat voluntatem*, *ut cum Apostolo possit dicere* [b]: Vivo autem jam non ego, vivit autem in me Christus: *ponitque cor suum in manu Dei*, *ut illud quò voluerit Deus*, *ipse declinet*,

a 1. *Cor.* 6. v. 17. b *Ep. ad Gal.* 2. 20.

clinet [a]. Magnum profecto adjutorium divinae gratiae, ut *cor nostrum quo voluerit Deus, ipse declinet*. Sed hoc tam magnum adjutorium, sicut iste desipit, tunc meremur cum sine ullo adjutorio *non nisi de arbitrii libertate ad Dominum currimus, ab eo nos regi cupimus, voluntatem nostram ex ejus voluntate suspendimus, eique adhaerendo jugiter, unus cum illo efficimur spiritus*. Haec scilicet tam ingentia bona, *non nisi de arbitrii*, secundum istum, efficimus *libertate*, ut his praecedentibus meritis sic ejus gratiam consequamur, ut *cor nostrum quo voluerit ipse declinet*. Quomodo est ergo gratia, si non gratis datur? Quomodo est gratia, si ex debito redditur? Quomodo verum dicit Apostolus [b], *Non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur*? Et iterum [c]: *Si autem gratia*, inquit, *jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia*. Quomodo, inquam, hoc verum est, si opera tanta praecedunt, quae nobis adipiscendae gratiae meritum faciant, quo nobis

a *Proverb.* 21. v. 1. b *Ad Ephes.* 2. v. 8. 9.
c *Ad Rom.* 11. 6.

nobis non donetur gratuito, ſed reddatur ex debito? Ergone ut perveniatur ad adjutorium [a] Dei, *ad Deum curritur* ſine adjutorio Dei? Et ut *Deo adhaerentes* adjuvemur a Deo, a Deo non adjuti adhaerebimus [b] Deo? Quid homini majus, quidve tale poterit gratia ipſa praeſtare, ſi jam ſine illa *unus cum Domino ſpiritus* effici potuit *non niſi de arbitrii libertate*?

CAP. XXIV. *Deum mirabili poteſtate operari in cordibus hominum ipſas bonas voluntates.*

SEd vellem ut iſte diceret, utrum rex ille [c] Aſſyrius, cujus Heſter ſancta mulier execrabatur cubile, quando confidebat in throno regni ſui [d], & omni ſtola illuſtrationis ſuae indutus erat, totus auro variatus lapidibuſque pretioſis, & extra [e] formidoloſus valde, & elevata facie non [f] inflammata in caritate intuitus eſt eam tamquam taurus in impetu [g] indi-

[a] Al. *ut praeveniatur adjutorium.*
[b] Al. *adhaeremus.* [c] Al. *ille Aſſuerus.*
[d] *Vide lib. Heſter c. 15.* [e] Al. *erat.*
[f] Al. *facie ſua inflammata in caritate.*
[g] Al. *impetu.*

indignationis suae, & timuit regina, & conversus est color ejus per dissolutionem, & inclinavit se super caput delicatae suae, quae praecedebat eam; vellem ergo diceret iste nobis, utrum rex ille ad Deum jam cucurrerat, & ab eo se regi cupierat, suamque voluntatem ex ejus voluntate suspenderat, & ei jugiter inhaerendo unus cum illo spiritus factus erat non nisi de arbitrii libertate? Utrum se totum Deo tradiderat, omnemque suam mortificaverat voluntatem, & cor suum in manu Dei posuerat? Puto non desipere, sed insanire hominem, quisquis de illo rege, qualis tunc erat, haec senserit; & tamen [a] *convertit Deus & transtulit indignationem ejus in lenitatem*. Quis autem non videat multo majus esse indignationem a contrario in lenitatem convertere atque transferre, quam cor neutra affectione praeoccupatum, sed inter utramque medium in aliquid declinare? Legant ergo & intelligant, intueantur atque fateantur, non lege atque doctrina insonante forinsecus, sed interna atque occulta mirabili ac ineffabili potestate ope-

a Lib. Hester cap. 15. vers. 11.

rari Deum in cordibus hominum, non ſolum veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates.

CAP. XXV. *Pelagiana Gratia ſolius poſſibilitatis exploditur. Stabilitur Gratiam neceſſariam eſſe propter ipſam voluntatem, & operationem bonam.*

DEſinat itaque jam Pelagius & ſe ipſum & alios fallere, contra Dei gratiam diſputando. Non propter illorum trium unum, id eſt, propter poſſibilitatem bonae voluntatis atque operis, ſed etiam propter voluntatem & operationem bonam, erga nos gratia Dei praedicanda eſt. Nam illam poſſibilitatem ad utrumque valere definit, & tamen non ideo tribuenda ſunt Deo etiam noſtra peccata, ſicut & propter eamdem poſſibilitatem vult tribuere bona opera noſtra. Non ideo tantum adjutorium divinae gratiae commendetur, quia poſſibilitatem adjuvat naturalem. Deſinat dicere: *quod poſſumus omne bonum facere, dicere, cogitare illius eſt, qui hoc poſſe donavit, qui hoc poſſe adjuvat: quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, noſtrum eſt*. Deſinat, inquam, iſta dicere. Non ſolum enim Deus poſſe no-

noſtrum donavit [a] atque adjuvat, ſed etiam [b] *velle & operari operatur in nobis*. Non quia nos non volumus, aut nos non agimus; ſed quia ſine ipſius adjutorio, nec volumus aliquid boni, nec agimus. Quomodo enim dicitur, *quod poſſumus bene agere, Dei eſt, quod autem agimus noſtrum eſt*, cum dicat Apoſtolus [c] *orare ſe ad Deum* pro eis, ad quos ſcribebat, *ne quid mali faciant, & ut quod bonum eſt faciant*? Non enim ait, *oramus* ut poſſitis nihil mali facere, ſed, *ne quid faciatis mali*: nec ut poſſitis bonum facere; ſed ut *bonum faciatis*. Quoniam de quibus ſcriptum eſt: [d] *Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei*: profecto ut agant quod bonum eſt, ab illo aguntur qui bonus eſt. Quomodo dicit Pelagius, *quod bene loqui poſſumus Dei eſt, quod bene loquimur, noſtrum eſt*, cum dicat Dominus [e], *Spiritus Patris veſtri eſt, qui loquitur in vobis*? Neque enim ait, non vos eſtis qui dediſtis vobis bene poſſe loqui, ſed ait: *non vos eſtis qui loquimini*.

a Al. *donat* *b* Ep. *ad Philipp. cap.* 2. *v.* 13. *c* 2. *ad Cor. c.* 13. *v.* 7. *d* Ep. *ad Rom. c.* 8. *v.* 14. *e* *Matth. cap.* 10. *v.* 20.

ni. Nec ait, *Spiritus Patris vestri est* qui vobis dat, vel dedit posse bene loqui: sed ait, *qui loquitur in vobis*: non significans possibilitatis profectum, sed exprimens cooperationis effectum. Quomodo dicit liberi arbitrii elatus assertor, *quod possumus bene cogitare, Dei est: quod autem bene cogitamus nostrum est*? Cui respondet humilis gratiae praedicator, [a] *Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. Non enim ait posse cogitare, sed *cogitare*.

CAP. XXVI. *Scientiam & Caritatem discernenda esse. Caritatis donum Gratiam esse proprie dictam. Quod merita non praecedunt Gratiam; & quod sine Gratia nihil boni pertinet ad pietatem, veramque justitiam.*

ISTam Dei gratiam in divinis eloquiis manifestam etiam Pelagius manifeste fateatur, seque tamdiu contra sensisse non operiat impudentissimo pudore, sed dolore saluberrimo aperiat, ut sancta Ecclesia non turbetur pervicaci [b] ejus obstinatione, sed veraci correctione laetetur.

a 2. ad Cor. cap. 3. v. 5. b Al. pertinaci.

tetur. Cognitionem [a] & dilectionem sicut sunt discernenda, discernat [b]: *quia scientia inflat, caritas aedificat*. Et tunc scientia non inflat quando caritas aedificat; & cum sit utrumque donum Dei, sed unum minus, alterum majus; non sic justitiam nostram super laudem justificatoris nostri extollat, ut horum duorum, quod minus est divino tribuat adjutorio, quod autem majus est humano usurpet arbitrio. Et si consenserit nos gratia Dei accipere caritatem; non sic sentiat, tamquam ulla merita bona nostra praecesserint. Nam quae merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus? Ut enim acciperemus dilectionem qua diligeremus, dilecti sumus cum eam nondum haberemus. Hoc Joannes Apostolus apertissime dicit [c], *Non quod nos dilexerimus Deum, sed quia ipse [d] dilexit nos*. Et alibi [e], *Nos diligamus*, inquit, *quia ipse prior dilexit nos*. Optime omnino atque verissime. Non enim haberemus unde illum

---

a Al. *cogitationem*.
b 1. *ad Cor. cap.* 8. *v.* 1.
c 1. *Ioan. c.* 4. *v.* 10.
d Al. *ipse prior.*
e *Ibid, cap.* 4. *v.* 19.

illum diligeremus, nisi hoc ab illo, cum prior nos diligeret, sumeremus. Quid autem boni faceremus, nisi diligeremus? Aut quomodo bonum non facimus, si diligamus? Et si enim Dei mandatum videtur aliquando non a diligentibus [a], sed a timentibus fieri, tamen VBI NON EST DILECTIO, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur, quia [b] *omne quod non ex fide est, peccatum est; & fides per dilectionem operatur* [c]. Ac per hoc gratiam Dei, qua [d] *caritas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, sic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet veramque justitiam, fieri posse non dubitet. Non quomodo iste, qui cum dicit, *propterea dari gratiam, ut quod a Deo praecipitur, facilius impleatur*, quid de illa sentiat satis ostendit, scilicet quod etiam sine illa, etsi minus facile, fieri tamen quod divinitus praecipitur, potest.

CAP.

---

a Al. *a non diligentibus.* *b* *ad Rom. c.* 14. *v.* 23. *c* Ep. *ad Gal. c.* 5. *v.* 6. *d* *ad Rom. c.* 5. *v.* 5.

CAP. XXVII. *Pelagium tribuisse naturae tantas vires, ut sine auxilio S. Spiritus resistat aliquo modo spiritui nequam.*

IN libro quippe ad Virginem sacram, quod & supra commemoravi, cum dicit [a], *Divinam mereamur gratiam & facilius nequam spiritui Sancti Spiritus auxilio resistamus*, significat profecto quid sapiat. Ut quid enim hoc verbum interposuit, id est *facilius*? An vero non erat integer sensus, ut nequam spiritui sancti Spiritus auxilio resistamus? Sed quantum detrimentum hoc additamento fecerit, quis non intelligat? Volens utique credi tantas esse naturae vires, quas extollendo praecipitat, ut etiam sine auxilio Spiritus sancti, etsi minus facile, tamen aliquo modo nequam spiritui resistatur.

CAP. XXVIII. *Pelagium tribuisse libero arbitrio sine Gratia firmitatem ad non peccandum.*

ITem in primo libro pro libero arbitrio, *Cum autem tam forte*, inquit, *tam firmum ad non peccandum liberum*

a *Verba Pelagii in ep. ad Demetriadem cap. 25.*

rum in nobis habeamus arbitrium, quod generaliter naturae humanae creator inseruit, rursus pro ejus inaestimabili benignitate, quotidiano ipsius munimur auxilio. Quid opus est hoc auxilio, si tam forte, tam firmum est ad non peccandum liberum arbitrium? Sed etiam hic vult intelligi ad hoc esse auxilium, ut facilius fiat per gratiam, quod, etsi minus facile, tamen putat fieri praeter gratiam.

CAP. XXIX. *Adimpletionem boni operis sine Dei Gratia fieri posse Pelagium docuisse.*

ITem in eodem libro, alio loco; *Ut quod per liberum*, inquit, *homines facere jubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam*. Tolle *facilius*, & non solum plenus, verum etiam sanus est sensus, si ita dicatur, ut quod per liberum facere jubentur homines arbitrium, possint implere per gratiam. Cum autem *facilius* additur, adimpletio boni operis etiam sine Dei gratia posse fieri tacita significatione suggeritur. Quem sensum redarguit, qui dicit [a], *Sine me nihil potestis facere*.

CAP.

a *Apud Ioan. cap. 15. v. 5.*

CAP. XXX. *Quam Gratiam debeat confiteri Pelagius. Orationes ad quid necessarias putarent Pelagiani. Invidiosa Pelagii de suis inimicis querela.*

EMendet haec omnia, ne, si in rerum magnarum profunditate humana erravit infirmitas, etiam diabolica huic accedat errori vel fallacia, vel animositas, sive negando quod sensit, sive defendendo quod perperam sensit; cum id se non debuisse sentire commemorata perspicua veritate cognoverit. Istam quippe gratiam qua justificamur, id est, qua [a] *caritas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, in Pelagii, & Caelestii scriptis, quaecumque legere potui, nusquam eos inveni, quemadmodum confitenda est, confiteri. Prorsus nusquam eos adverti, sicut agnoscendi sunt, agnoscere filios promissionis, de quibus dicit Apostolus [b], *Non ii qui filii carnis, hi filii Dei, sed filii promissionis deputantur in semen*. Quod enim promittit Deus, non facimus nos per arbitrium seu per naturam, sed facit ipse per gratiam. E Nam

a Ep. ad Rom. c. 5. v. 5. b Ibidem c. 9. v. 8.

Nam ut de Caelestii opusculis interim taceam, vel libellis ejus, quos judiciis ecclesiasticis allegavit, quae vobis omnia cum aliis, quas necessarias existimavimus, litteris mittenda curavimus, quibus omnino [a] diligenter inspectis, possitis advertere, non eum ponere Dei gratiam, qua juvamur vel ad [b] *declinandum a malo*, vel ad *faciendum bonum* [c], praeter naturale arbitrium voluntatis, nisi in lege atque doctrina; ita ut ipsas quoque orationes ad hoc afferat necessarias, ut ostendatur homini quid concupiscat & diligat. Ut ergo haec interim omittam, nempe ipse Pelagius & litteras nuper & libellum Romam fidei suae misit, scribens ad beatae memoriae Papam Innocentium, quem defunctum esse nesciebat. In his ergo litteris dicit *esse de quibus eum homines infamare conantur: unum quod neget parvulis baptismi sacramentum, & absque redemptione Christi aliquibus regna coelorum promittat: aliud, quod ita dicat posse hominem vitare pec-*

a Al. *omnibus*. b. *Ps.* 33. *v.* 15.
c Al. *juvamur ad declinandum a malo & faciendum bonum*.

peccatum, ut Dei excludat auxilium, & in tantum libero confidat arbitrio, ut gratiae repudiet adjutorium. Sed de baptismo parvulorum, quamvis eis dandum esse concedat, quam perverse contra fidem Christianam, & Catholicam sentiat veritatem, non hic locus est ut diligentius differamus; nunc enim de adjutorio gratiae, quod instituimus, peragendum est. Unde ad id, quod proposuit, quid etiam hic [a] respondeat videamus. Ut enim omittamus ejus invidiosas de suis inimicis querelas, ubi ad rem ventum est, ita loquutus est.

CAP. XXXI. *Pelagii verba in litteris ad Innocentium Papam excutiuntur. Evincitur de Gratia nihil professum eum esse, quod non possit intelligi de lege ac doctrina. Gratiam secundum merita dari dixisse. Fidem meriti initium nullis meritis reddi stabilitur.*

Ecce, inquit, ad [b] *beatitudinem tuam Epistola ista me purget, in qua pure atque simpliciter ad peccandum & ad non peccandum integrum liberum arbitrium habere nos dicimus, quod in omnibus bonis ope-*

a Al. *hinc.* b Al. *apud.*

operibus divino semper adjuvatur auxilio. Cernitis itaque pro intellectu, quem vobis Dominus dedit, haec ejus verba solvendae non sufficere quaestioni. Quaerimus enim adhuc: quo auxilio liberum adjuvari dicat arbitrium, ne forte sicut solet, velit intelligi legem atque doctrinam. Si enim quaeras cur dixerit, *semper*, poterit respondere, quia dictum est, *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.* [a] Deinde cum de hominis conditione, & ad peccandum atque ad non peccandum naturali ejus possibilitate quaedam interposuisset, adjunxit dicens, *Quam liberi arbitrii potestatem dicimus in omnibus esse generaliter, in Christianis, Judaeis, atque Gentilibus. In omnibus est liberum arbitrium aequaliter per naturam; sed in solis Christianis juvatur a gratia* [b]. Iterum quaerimus qua gratia? Et adhuc poterit respondere, lege atque doctrina Christiana.

Deinde quamlibet sentiat gratiam, ipsis Christianis secundum merita dari dicit: cum eos, qui haec [c] dicunt, jam in Pale-

---

a *Ps.* 1. *v.* 2. b Al. *est natura cum gratia.* Al. *est natura adjuta per gratiam.* c Al. *hoc.*

Palaestina, sicut supra commemoravi [a], sua illa praeclara purgatione damnaverit. Nam verba ejus ista sunt [b]: *in illis*, inquit, *nudum & inerme est conditionis bonum*: In eis dicit, qui Christiani non sunt. Deinde cetera contexens: *In his vero*, inquit, *qui ad Christum pertinent, Christi munitur auxilio*. Videtis adhuc incertum esse quo auxilio, secundum ea quae supra diximus. Sed adhuc sequitur de illis, qui Christiani non sunt, & dicit: *Illi ideo judicandi atque damnandi sunt; quia cum habeant liberum arbitrium, per quod ad fidem venire possent, & Dei gratiam promereri, male utuntur libertate concessa. Hi vero remunerandi sunt, qui bene libero utentes arbitrio, merentur Domini gratiam; & ejus mandata custodiunt*. Nempe manifestum est eum dicere gratiam secundum merita dari, quamlibet eam vel qualemlibet significet, quam tamen aperte non exprimit. Nam cum eos remunerandos dicit, qui bene utuntur libero arbitrio, & ideo mereri Domini gratiam, debitum eis reddi fatetur. Ubi

 est

a *Vide superius cap. 22.*

est ergo illud Apostoli [a], *Justificati gratis per gratiam ipsius*? Ubi est & illud, *Gratia salvi facti estis* [b]? Et ne putarent per opera, addidit: *per fidem*. Rursus ne ipsam fidem sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam: *Et hoc*, inquit, *non ex vobis, sed Dei donum est*. Nempe ergo illud unde incipit omne, quod merito accipere dicimur, sine merito accipimus, id est, ipsam fidem. Aut si negatur dari, quid est quod dictum est; [c] *Sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei*? Si autem sic dicitur dari, ut reddatur meritis, non donetur: quid est quod iterum dicit [d], *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verumetiam ut patiamini pro eo*? Utrumque enim donatum esse testatus est, & quod credit in Christum, & quod patitur quisque pro Christo. Isti autem libero arbitrio sic applicant fidem, ut fidei videlicet reddi videatur non gratuita, sed debita gratia: ac per hoc jam nec gratia, quia nisi gratuita, non est gratia.

Cap-

---

a ad Rom. c. 3. v. 24. *b ad Ephesios c. 2. v. 8.*
c ad Rom. c. 12. v. 3. *d ad Philipp. c. 1. v. 29.*

CAP. XXXII. *Pelagii de baptismate parvulorum professio fallax.*

SEd ab his litteris Pelagius ad fidei suae librum vult transire lectorem, cujus vobis commemorationem fecit. In quo ea, de quibus non interrogabatur, multa disseruit. Sed nos de quibus agimus cum illis ipsa videamus. Cum enim ab unitate Trinitatis usque ad resurrectionem carnis, quod ab illo nemo quaerebat, disputationem quantam voluit terminasset: *Et baptisma*, inquit, *unum tenemus, quod iisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus dicimus esse celebrandum*. Hoc certe vos & a praesente audisse dixistis. Sed quid prodest quod eisdem verbis in parvulis, quibus & in majoribus celebrari dicit baptismi sacramentum, cum res a nobis non sola verba quaerantur? Plus est quod vobis ore proprio interrogantibus respondit, uti scribitis: *infantes in remissionem peccatorum percipere baptismum*. Non enim & hic dixit *in verbis remissionis peccatorum*: sed eos baptizari *in ipsam remissionem* confessus est. Et tamen si ab eo quaereretis, quid peccati eis credatur remitti, non eos aliquid habere contenderet.

CAP. XXXIII. *Pelagii in profitendo baptismate parvulorum fallacia ex libello Caelestii ejus discipuli comprobatur. Pelagii de adjutorio Gratiae sententia ambigua.*

QUis crederet sub hac quasi manifesta confessione sensum latere contrarium, nisi eum Caelestius aperuisset? Qui in libello suo, quem Romae gestis ecclesiasticis allegavit, *parvulos & baptizari in remissionem peccatorum* confessus est, & negavit *ullum habere originale peccatum*. Sed nunc non de baptismate parvulorum, sed de adjutorio gratiae potius, etiam in libello fidei suae, quem Romam misit, quid Pelagius senserit attendamus. *Liberum*, inquit, *sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos indigere Dei semper auxilio*. Ecce iterum quaerimus, quo auxilio nos indigere fateatur: & iterum invenimus ambiguum, quoniam potest respondere, legem se dicere doctrinamve Christianam, qua naturalis illa possibilitas adjuvetur. Nos autem illam gratiam in eorum confessione requirimus, de qua dicit Apostolus [a]; *Non enim dedit nobis Deus*

a *Ep.2. ad Tim. cap.1. v.7.*

Deus spiritum timoris, sed virtutis & caritatis & continentiae. Non est autem consequens, ut qui habet donum scientiae, quo noverit quid agere debeat, habeat etiam caritatis, ut agat.

CAP. XXXIV. *Omnia scripta Pelagii praeter unam brevem epistolam se legisse profitetur Augustinus, nec alicubi reperiisse Pelagium veram Gratiam confitentem.*

ILlos etiam, quos in eisdem litteris, quas misit ad sanctae memoriæ Papam Innocentium, libros suos vel scripta commemorat, legi, praeter unam epistolam, quam se brevem misisse ad sanctum Constantium episcopum dicit, nec alicubi potui reperire hanc eum gratiam confiteri, qua non solum possibilitas naturalis voluntatis & actionis, quam dicit nos habere etiam si nec volumus nec agimus [a] bonum, sed ipsa etiam voluntas & actio, subministratione sancti Spiritus adjuvatur.

CAP.

a Al. *nec velimus nec agamus*.

CAP. XXXV. *Christianam Gratiam quomodo confiteretur Pelagius in epistola ad Paulinum.*

L*Egant*, inquit, *illam epistolam, quam ad sanctum virum Paulinum*[a] *episcopum ante duodecim fere annos scripsimus, quae trecentis forte versibus nihil aliud quam Dei gratiam & auxilium confitetur, nosque nihil omnino boni facere posse sine Deo*. Hanc ergo epistolam legi, & inveni eum pene per totam non immorari, nisi in facultate & possibilitate naturae, & pene ibi tantum Dei gratiam constituere: Christianam vero gratiam tanta brevitate sola nominis commemoratione perstringit, ut nihil aliud videatur, quam eam tacere timuisse. Utrum tamen eam in remissione peccatorum velit intelligi, an etiam in doctrina Christi, ubi est & ejus conversationis exemplum, quod aliquot locis suorum opusculorum facit, an credat aliquod ADJUTORIUM BENE AGENDI ADJUNCTUM NATURAE ATQUE DOCTRINAE PER INSPIRATIONEM FLAGRANTISSIMAE ET LUMINOSISSIMAE CARITATIS, non apparet omnino.

CAP.

[a] Celeberrimum S. Paulinum Nolanum intellige.

CAP. XXXVI. *De Pelagii epistola ad Constantium Episcopum Augustini judicium.*

LEgant etiam, inquit, *ad sanctum Constantium episcopum, ubi breviter quidem, sed plane libero hominis arbitrio Dei gratiam auxiliumque conjunxi.* Hanc epistolam, ut superius dixi, non legi, sed si non est dissimilis ceteris, quae mihi nota commemorat, non habet etiam ipsa quod quaerimus.

CAP. XXXVII. *Pelagium in epistola ad Demetriadem virginem ambigue usum esse nomine Gratiae: posuisse autem Gratiam in revelatione doctrinae.*

LEgant etiam, inquit, *quam ad sacram Christi virginem Demetriadem in Oriente conscripsimus: & invenient nos ita hominis laudare naturam, ut Dei semper gratiae addamus auxilium.* Istam sane legi, mihique pene persuaserat hanc illum gratiam, de qua quaestio est, confiteri; quamvis in multis ejus opusculi locis sibi ipsi contradicere videretur. Sed cum in manus meas & alia venissent, quae posterius latiusque conscripsit, vidi quemadmo-

admodum potuerit etiam illic gratiam nominare, sub ambigua generalitate quid sentiret abscondens, gratiae tamen vocabulo frangens invidiam, offensionemque [a] declinans. Nam in ipsius principio ubi ait: *Proposito insudemus operi, nec mediocritati diffidamus ingenii, quod credimus fide matris & merito virginis adjuvari*: gratiam qua adjuvamur ad aliquid agendum mihi visus fuerat confiteri, nec attenderam hanc eum ponere potuisse in sola revelatione doctrinae.

Item in eodem opere alio loco [b]: *Quod si etiam sine Deo*, inquit, *homines ostendunt, quales a Deo facti sunt, vide quid Christiani facere possint, quorum in melius per Christum instaurata natura est, & qui divinae quoque gratiae juvantur auxilio*. Naturam in melius instauratam, remissionem vult intelligi peccatorum: quod alio loco in hoc ipso libro satis demonstravit, ubi ait [c]: *Etiam illi, qui longo peccandi usu quodammodo obduruere, instaurari per poenitentiam possunt*. Auxi-

a Al. *Confessionemque*. b *Ad cap. 3. in fine*. c *Ad cap. 17*.

Auxilium vero [a] divinae gratiae poteſt & hic ponere in revelatione doctrinae.

CAP. XXXVIII. *Quomodo Gratiam Pelagius in epiſtola ad Demetriadem poſuerit in remiſſione peccatorum & in exemplo Chriſti.*

ITem alibi in eadem epiſtola [b]: *Nam ſi ante legem*, inquit, *ut diximus, ac multo ante Domini noſtri & Salvatoris adventum, juſte quidam & ſancte vixiſſe referuntur; quanto magis poſt illuſtrationem adventus ejus nos id poſſe credendum eſt, qui inſtaurati per Chriſti gratiam & in meliorem hominem renati ſumus, qui ſanguine ejus expiati atque mundati, ipſiuſque exemplo ad perfectionem incitati juſtitiae, meliores illis eſſe debemus, qui ante legem fuere*. Videte quemadmodum & hic aliis quidem verbis, ſed tamen in remiſſione peccatorum, & in exemplo Chriſti, adjutorium gratiae conſtituerit. Deinde ſubjungit & dicit: *Meliores etiam quam fuere ſub lege, dicente Apoſtolo* [c]: *Peccatum vobis non dominabitur; Non enim ſub lege eſtis, ſed ſub*

a Al. *Auxilium hoc*. b *Ad cap.8.*
c *Ep. ad Rom. cap.6. v.14.*

sub gratia. Et quoniam hinc, inquit, *sufficienter, ut puto, diximus, nunc perfectam instituamus virginem, quae ex utroque semper accensa; & naturae simul & gratiae bonum, morum sanctitate testetur.* Et in his verbis debetis advertere, ideo illum quod dicebat, sic voluisse concludere, ut naturae bonum intelligamus, quod cum crearemur, accepimus, gratiae autem, cum Christi intuemur exemplum: tamquam ideo peccatum non indultum fuerit eis, qui sub lege fuerunt vel sunt, quia exemplum Christi sive non habuerunt, sive non credunt.

Cap. XXXIX. *Quam male Pelagius Apostolum in epistola ad Romanos cap. 7. non loqui in propria persona asseruerit.*

HOC autem istum sapere, & alia ejus verba ostendunt, non in hoc libro sed in tertio pro libero arbitrio, ubi ad eum loquens contra quem disputat, quoniam[a] ille posuerat verba Apostoli dicentis[b]: *Non quod volo ago*; &, *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae*, & cetera quae ibi dicuntur,

a *Quando*. b *Ep. ad Rom. cap. 7. 15. & 23.*

tur, iste respondit atque ait: *Hoc enim quod tu de Apostolo intelligere cupis; omnes ecclesiastici viri in peccatoris, & sub lege adhuc positi asserunt eum dixisse persona, qui nimia vitiorum consuetudine velut quadam teneretur necessitate peccandi, & quamvis bonum appeteret voluntate, usu tamen praecipitaretur in malum. In persona autem*, inquit, *hominis unius, designat populum sub vetere adhuc lege peccantem, quem ab hoc consuetudinis malo dicit liberandum esse per Christum, qui credentibus sibi primò omnia per baptismum peccata dimittit, deinde imitatione sui ad perfectam incitat sanctitatem, & vitiorum consuetudinem virtutum vincit exemplo*. Ecce quomodo vult intelligi, adjuvari eos qui sub lege peccant, ut per gratiam Christi justificati liberentur, tamquam eis non sufficiat sola lex propter nimiam peccandi consuetudinem, nisi Christi accedat non inspiratio caritatis per Spiritum Sanctum, sed intuendum & imitandum in doctrina evangelica virtutis ejus exemplum. Et certe maxima hic erat caussa exprimendi quam diceret gratiam, ubi locum ipsum de quo respondet, sic conclusit Apostolus ut diceret:

ceret [a] . *Infelix ego homo , quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* . Hanc iste cum constituat , non in virtutis ejus auxilio , sed imitationis exemplo ; quid amplius de illo sperare debemus , ubicumque gratiae nomen sub ambigua generalitate commemorat ?

CAP. XL. *Ex libro ad Demetriadem Pelagii error magis magisque comprobatur* .

ITem in eodem libro ad virginem sacram , unde jam etiam supra disseruimus [b] , ubi ait : *Subditi simus Deo , ejusque faciendo voluntatem , divinam mereamur gratiam , & facilius nequam spiritui Spiritus Sancti auxilio resistamus* . In quibus ejus verbis certe manifestum est , ita eum velle nos adjuvari gratia Spiritus Sancti , non quia sine illo etiam per solam naturae possibilitatem non possumus resistere tentatori , sed ut *facilius resistamus* . Quod tamen qualecumque & quantulumcumque adjutorium, eum credibile est in hoc constituere , quod nobis addi-

a *Ad Rom. cap. 7. v. 24. & 25.* b *Sup. cap. 22.*

additur scientia, revelante Spiritu per doctrinam, quam vel non possumus, vel difficile habere possumus per naturam. Ista sunt quae in libro, quem scripsit ad virginem Christi, advertere potui, ubi videtur gratiam confiteri, quae profecto qualia sint, utique cernitis.

CAP. XLI. *Pelagium in libris quatuor pro libero arbitrio nullo modo a verborum ambiguitate discessisse. Orationes ad quid putarit adhibendas. Quae nam illi esset Gratia proprie dicta.*

Legant, inquit, *etiam recens meum opusculum, quod pro libero nuper arbitrio edere compulsi sumus, & agnoscent quam inique nos negatione gratiae infamare gestierint, qui per totum pene ipsius textum operis perfecte, atque integre & liberum arbitrium confitemur, & gratiam.* Quatuor sunt libri operis hujus, & hos legi, & ex illis sumpsi, quae tractanda & discutienda proposui, & ut potui pertractavi, antequam ad ejus has litteras, quae Romam missae sunt, venire-mus. Sed in his etiam quatuor libris, quaecumque pro gratia videtur dicere, qua juvamur ut [a] *declinemus a malo bo-*

a Ps. 33.

numque faciamus, ita dicit, ut nullo modo a verborum ambiguitate discedat, quam discipulis sic possit exponere, ut nullum auxilium gratiae credant, qua naturae possibilitas adjuvetur, nisi in lege atque doctrina: ita ut ipsas quoque orationes, ut in scriptis suis apertissime affirmat, ad nihil aliud adhibendas opinetur, nisi ut nobis doctrina etiam divina revelatione aperiatur, non ut adjuvetur mens hominis, ut id quod faciendum esse didicerit, etiam dilectione & actione perficiat. Ab illo enim suo manifestissimo dogmate non recedit omnino, ubi tria illa constituit, possibilitatem, voluntatem, actionem; & solam possibilitatem dicit divino semper adjuvari auxilio: voluntatem autem & actionem, nullo Dei adjutorio existimat indigere. Ipsum vero auxilium, quo possibilitatem naturalem perhibet adjuvari, in lege constituit atque doctrina, quam nobis fatetur etiam Sancto Spiritu revelari, propter quod & orandum esse concedit. Sed hoc adjutorium legis atque doctrinae etiam propheticis fuisse temporibus: adjutorium autem gratiae, quae proprie gratia nuncupatur, in Christi esse

esse arbitratur exemplo. Quod nihilominus ad doctrinam pertinere perspicitis, quae nobis evangelica praedicatur: ut videlicet tamquam via demonstrata, qua ambulare debeamus, jam viribus liberi arbitrii, adjutorio nullo alterius indigentes, sufficiamus nobis, ne deficiamus in via, quamvis & ipsam viam contendat etiam sola inveniri posse natura, sed facilius, si adjuvet gratia.

CAP. XLII. *Errorem Pelagii ex canonicis Scripturis constare. Haereticos eas legere ad suum sensum; pro earum intellectu scriptores catholicos nequaquam consulere.*

HAEC ergo pro meo captu intelligere potui in Pelagii scriptis, quando nominat gratiam. Videtis autem quod qui ista sentiunt, [a] *ignorantes Dei justitiam, suam volunt constituere*, & longe ab illa sunt [b], *quae* nobis *ex Deo est*, non ex nobis, quam in scripturis sanctis maxime canonicis advertere atque cognoscere debuerunt. Sed quia eas secundum suum sensum legunt, profecto in illis nec aperte contuentur. Utinam ergo

a *Ad Rom. cap.* 10. *v.* 3. b *Ad Phil. c.* 3. *v.* 9.

go saltem in catholicorum virorum scriptis, a quibus eas recte intellectas esse non dubitant, quid sit de adjutorio divinae gratiae sentiendum, non negligenter attenderent, nec suae sententiae amore nimio praeterirent. Nam iste ipse Pelagius in illo ipso recenti opusculo suo, cujus se commemoratione defendit, id est, in tertio libro pro libero arbitrio, sanctum Ambrosium quemadmodum laudet, accipite.

CAP. XLIII. *Quomodo Pelagius B. Ambrosium laudaverit, & qua de caussa.*

BEatus, inquit, *Ambrosius Episcopus, in cujus praecipue libris Romana elucet fides, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituit, cujus fidem & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausus est reprehendere.* Ecce qualibus & quantis praedicat laudibus, quemlibet sanctum & doctum virum, nequaquam tamen auctoritati scripturae canonicae comparandum. Quem propterea sic iste commendat, quia videtur sibi in quodam loco librorum ejus eo teste uti [a], quo probet hominem posse esse sine pe-

[a] Al. *quemlibet hominem.*

peccato; unde nunc non agitur, sed agitur de auxilio gratiae, quo ad non peccandum adjuvamur, justeque vivendum.

CAP. XLIV. *S. Ambrosius Pelagio oppositus demonstratur. Neminem posse quidquam vel incipere sine Deo docet: Etiam in dilectione progredi ad beneficium gratiae pertinere praedicat.*

AUdiat ergo illum venerabilem antistitem dicentem & docentem in secundo libro expositionis [a] Evangelii secundum Lucam, cooperari Dominum etiam voluntatibus nostris. *Vides itaque*, inquit, *quia ubique Domini virtus studiis cooperatur humanis, ut nemo possit aedificare sine Domino; nemo custodire sine Domino, nemo quidquam incipere sine Domino. Et ideo juxta Apostolum* [b] *: Sive manducatis, sive bibitis, omnia in Dei gloriam facite.* Videtis quemadmodum Sanctus Ambrosius etiam illud, quod solent homines dicere, *Nos incipimus, & Deus perficit*, his verbis abstulit dicens, *Neminem quidquam vel incipere sine Deo*. Item in sexto libro ejusdem operis [c], cum de

a Num. 84. ad Luc. 3. 22. b 1. ad Cor. c. 10. v. 31.
c Num. 25. ad Luc. 7. 41.

de duobus illis foeneratoris unius debitoribus ageret [a] : *Secundum homines*, inquit, *plus fortasse offendit, qui plus debuerat; sed per misericordiam Domini caussa mutatur, ut amplius diligat qui amplius debuit, si tamen gratiam consequatur*. Ecce apertissime praedicat catholicus doctor etiam ipsam dilectionem, qua quisque *amplius* diligit, ad beneficium gratiae pertinere.

CAP. XLV. S. *Ambrosium scripsisse quod Domini misericordia & adjutorio fit, ut agatur poenitentia. Quibus oculis Petrum Christus respexerit.*

IPsam denique poenitentiam, quam proculdubio voluntas agit, Domini misericordia & adjutorio fieri ut agatur, in decimo [b] ejusdem operis libro beatus dicit Ambrosius ita loquens : *Bonae lacrimae, quae culpam lavant. Denique quos Jesus*

[a] *S. Ambrosius super Lucam lib. 6. c.* 31.

[b] Al. *nono*. Sed etiam in vulgata Ambrosiani Operis distributione S. Ambrosii sententia, quam hic S. Augustinus refert, reperitur libro decimo, n. 89. ad Luc. 22. 61.

Jesus respicit, plorant[a]. *Negavit primo Petrus*[b] *& non flevit, quia non respexerat Dominus: negavit secundo & non flevit, quia adhuc non respexerat Dominus: negavit & tertio, respexit Jesus, & ille amarissime flevit.* Legant isti Evangelium, & videant Dominum Jesum tunc intus fuisse, cum a sacerdotum principibus audiretur: apostolum vero Petrum foris & deorsum in atrio cum servis ad focum nunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissima & concordissima Evangelistarum narratione monstratur. Unde non potest dici, quod corporalibus oculis eum Dominus visibiliter admonendo respexerit. Et ideo quod ibi scriptum est[c]: *Respexit eum Dominus*: intus actum est; in mente actum est, in voluntate actum est. Misericordia Dominus latenter subvenit, cor tetigit, memoriam revocavit, interiore gratia sua visitavit Petrum, interioris hominis usque ad exteriores lacrimas movit & produxit affectum. Ecce quemadmodum Deus adju-

---

a Al. *plorant delictum*.
b *Matth.* 26. *v.* 70. 72. 74. & 75.
c *Luc. cap.* 22. *v.* 61.

adjuvando adest voluntatibus & actionibus nostris. Ecce quemadmodum[a] *& velle & operari operatur in nobis.*

Item in eodem libro idem sanctus Ambrosius[b]: *Nam si Petrus*, inquit, *lapsus est, qui dixit*[c]: *Et si alii scandalizati fuerint, ego non scandalizabor: quis alius jure de se praesumat? Denique David quia dixerat*[d]: *Ego dixi in mea abundantia non movebor in aeternum: suam sibi jactantiam obfuisse profitetur dicens*[e]: *Avertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus*. Audiat iste tantum virum docentem, imitetur credentem, cujus fidem doctrinamque laudavit. Audiat humiliter, imitetur fideliter, non de se pertinaciter praesumat ne pereat. Quid in eo pelago vult mergi Pelagius, unde per petram liberatus est Petrus?

CAP-

a Ep. *ad Philipp. cap* 2. *v.* 13.
b *Lib.* 10. *num.* 91. *ad Luc. cap.* 22.
c *Matth. cap.* 26. *vt* 33.
d *Psal.* 29. *v.* 7. e *Ibidem v.* 8.

CAP. XLVI. *Opponitur Pelagio S. Ambrosii sententia, quod Deus quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit.*

Audiat eumdem antistitem Dei in sexto itidem libro ejusdem operis dicentem [a]: *Cur autem non receperint eum, Evangelista ipse memoravit dicens: quia facies ejus erat euntis in Ierusalem, discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant. Sed Deus, quos dignatur vocat, & quem vult, religiosum facit.* O sensum hominis Dei ex ipso haustum fonte gratiae Dei! *Deus*, inquit, *quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit.* Videte si non propheticum illud est [b]: *Miserebor, cujus misertus ero, & misericordiam praestabo cui misericors fuero.* Et illud Apostolicum [c]: *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* Quia ut dicit etiam nostrorum temporum homo Dei [d], *quem dignatur vocat, & quem vult, religiosum facit.* Numquid aliquis dicere audebit, nondum esse religiosum,

G qui

a *Lib. 7. num. 27. ad Luc. cap. 9. v. 53.*
b *Exod. c. 33. v. 19.*
c *Ad Rom. c. 9. v. 16.* d Al. *homo ejus.*

qui currit [a] *ad Deum,* [b] *ab eo se regi cupit, & voluntatem suam ex ejus voluntate suspendit, & qui ei adhaerendo jugiter, unus, secundum Apostolum, cum eo fit spiritus?* At hoc totum tam magnum religiosi hominis opus, Pelagius non dicit effici nisi *arbitrii libertate*. Contra autem beatus Ambrosius ipsius tam excellenter ore laudatus: *Dominus Deus*, inquit, *quem dignatur vocat, & quem vult religiosum facit*. Ergo ut *currat ad Dominum, & ab eo se regi cupiat, suamque voluntatem ex ejus voluntate suspendat, eique adhaerendo jugiter, unus, secundum Apostolum, cum eo fiat spiritus, Deus quem vult, religiosum facit*; & hoc totum homo, nisi religiosus, non facit. Quapropter nisi a Deo fiat, ut hoc faciat, quis hoc facit?

CAP. XLVII. *Liberi arbitrii, & gratiae Dei conciliandae difficultas. Quid a Pelagio exigatur in quaestione de Gratia.*

SEd quia ista quaestio, ubi de arbitrio voluntatis, & Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quan-

a *Verba Pelagii. Vide supra cap. 22.*
b Al. *ad Dominum, & ab eo.*
c Ep. 1. ad Cor. cap. 6. v. 17.

quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur, quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri: potest Pelagius ita se latebris obscuritatis hujus involvere, ut etiam iis, quae a sancto Ambrosio conscripta posuimus, consentire se dicat, & ea se quoque sentire proclamet, semperque sensisse, atque ita singula conetur exponere, ut etiam ejus sententiae convenire credantur. Quapropter quantum adtinet ad istam de divina gratia, & adjutorio quaestionem, tria illa, quae apertissime distinxit, adtendite, posse, velle, esse [a], id est, possibilitatem, voluntatem, actionem. Si ergo consenserit nobis, non solam possibilitatem in homine, etiamsi nec velit, nec agat bene; sed ipsam quoque voluntatem & actionem, id est, ut bene velimus, & bene agamus, quae non sunt in homine, nisi quando bene vult, & bene agit: si, ut dixi, consenserit etiam ipsam voluntatem, & actionem divinitus adjuvari, & sic adjuvari, ut sine illo adjutorio nihil bene velimus, & agamus, eamque esse *gratiam Dei per Jesum Christum Dñum nostrum* [b], in qua nos sua,

 non

a Al. *agere*. b Ep. *ad Rom. cap*. 7. v. 25.

non nostra justitia justos facit, ut ea sit vera nostra justitia, quae nobis ab illo est; nihil de adjutorio gratiae Dei, quantum arbitror, inter nos controversiae relinquetur.

CAP. XLVIII. *Sine peccato quomodo quidam in hac vita dici possint. S. Ambrosii sententia quaedam explicatur.*

ILlud autem, propter quod sic laudavit sanctum Ambrosium, quia scilicet in scriptis ejus invenit ex laudibus Zachariae & Elizabeth, posse hominem in hac vita esse sine peccato: quamquam negandum non sit, si hoc velit Deus, apud quem sunt omnia possibilia; consideret tamen diligentius quemadmodum dictum sit: [a] Dictum enim est, quantum mihi videtur, secundum quamdam inter homines conversationem probabilem, atque laudabilem, quam nullus hominum juste posset in accusationis, & criminationis querelam vocare. Quam propterea *in Dei conspectu* Zacharias, & ejus uxor habuisse

a S. Augustinus hanc S. Ambrosii sententiam luculenter explicat etiam in libro *De natura & gratia cap.* 63. nec non in libris *De peccatorum meritis & remissione lib.* 2. *cap.* 13.

buisse referuntur, [a] quia in ea homines nulla dissimulatione fallebant, sed ut apparebant hominibus, ita noti erant oculis Dei. Non autem dictum est hoc secundum illam perfectionem justitiae, in qua vere, atque omni modo [b] immaculati perfectique vivemus: nam & apostolus Paulus dixit, *secundum justitiam*, [c] *quae ex lege est*, *se fuisse sine querela*, in qua lege etiam Zacharias sine querela conversabatur: sed hanc Apostolus justitiam in *stercoribus & detrimentis* [d] deputavit, in comparatione *justitiae*, quam speramus, & quam nunc *esurire*, *ac sitire* [e] debemus, ut ea quandoque saturemur in specie, quae nunc est in fide, quamdiu [f] *justus ex fide vivit*.

CAP. XLIX. *Ex alio S. Ambrosii testimonio confirmantur, quae dicta sunt praecedenti capite de quadam illius sententia, qua abutebatur Pelagius.*

AUdiat denique ipsum venerabilem Antistitem, cum exponeret Isaiam Prophetam dicentem, *neminem in hoc*

 mundo

a *Luc.* 1. *v.* 6. b Al. *omnino.* c *Philip.* 3. 6.
d *ibid.* 8. e *Matth.* 5. 6. f *Rom.* 1. 17.

mundo esse posse sine peccato : ubi [a] nemo potest dicere, *in hoc mundo* eum dixisse, velut in dilectione hujus mundi; de Apostolo etenim loquebatur, qui dicit: [b] *Conversatio nostra in caelis est*. Hunc ergo sensum memoratus Episcopus explicans: *perfectos*, inquit, *secum multos ait Apostolus in hoc adhuc mundo sitos, qui si ad perfectionem veram respicias, perfecti esse non poterant. Quia ipse dixit* [c]: *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Ita & immaculati sunt in hoc mundo, & immaculati erunt in regno Dei; cum utique, si minutius excutias, immaculatus esse nemo possit, quia nemo sine peccato*. Illud ergo sancti Ambrosii testimonium, quo pro sua sententia Pelagius utitur, aut secundum quemdam modum dictum est, probabilem quidem, sed non minutius excussum: aut certe, si ille vir sanctus, atque humilis Zachariam, & Eli-

a S. Augustinus hoc S. Ambrosii opus alias quoque memorat, & ejusdem ipse etiam meminit S. Ambrosius. *lib.* 2. *in Lucam n.* 56. *ad* 2. 19. sed nunc pro deperdito opere habetur.

b Ep. ad *Philip.* 3. 20. c 1. *Cor.* 13. 12.

& Elizabeth summae, atque omnimodo perfectae justitiae, cui nihil addi jam posset, fuisse existimavit, profecto sententiam suam minutius excutiendo correxit.

CAP. L. *Pelagio S. Ambrosii sententia opponitur, quod ab initio esse immaculatum humanae impossibile sit naturae.*

ADtendat sane iste in eodem ipso loco, unde hoc Ambrosianum testimonium, quod ei placebat, assumpsit, etiam illud eum dixisse, quod, *ab initio esse immaculatum humanae impossibile sit naturae*: ubi omnino illam naturalem possibilitatem, quam Pelagius non vult fideliter respicere peccato esse vitiatam, & ideo jactanter extollit, enervem infirmamque testatur venerandus Ambrosius: proculdubio contra istius voluntatem, sed non contra apostolicam veritatem, ubi legitur: [a] *Fuimus & nos aliquando natura filii irae, sicut & ceteri*. Ipsa est enim per peccatum primi hominis, quod ex libero ejus venit arbitrio, vitiata & damnata natura; cui sola per *mediatorem Dei & hominum* [b] & omnipotentem medicum divina subvenit

a Ep. *ad Ephes.* 2. v. 3. b 1. *ad Tim.* 2. 5.

gratia. De cujus adjutorio ad justificationem nostram, quo Deus *diligentibus* eum *omnia cooperatur in bonum* [a], quos *prior dilexit* [b], donans eis, ut diligeretur ab eis, quia jamdiu est ut disserimus: deinceps incipiamus, quantum Dominus adjuverit, etiam de peccato, quod *per unum* [c] *hominem cum morte intravit in mundum, atque ita in omnes homines pertransiit*, adversus istos, qui in errorem huic contrarium veritati apertius eruperunt, quae satis esse videbuntur, exprimere. [d]

S. AUR.

---

a *Rom.* 8. 28. b *Ioan.* 4. 19. c *Rom.* 5. 12.

d Libro *de gratia Christi* S. Augustinus librum alterum adposuit inscriptum: *De peccato originali.* Constat ex eo libro, quod in quaestione de originali peccato, & de parvulorum baptismate, nihil re ipsa a Caelestio Pelagius dissentiebat, *nisi quod ille erat apertior*, *iste occultior*, *ille pertinacior*, *iste mendacior*, *vel certe ille liberior*, *hic astutior*. Praeterea quae Romae, Zosimo Pontifice, adversus eosdem gesta fuerant, in eodem libro enarrantur, & nuptiarum bonitati originale peccatum non obficere ostenditur, & quaestionem de peccato originali ad fidei caput pertinere adseritur. Definita voluminis moles haud patitur, ut illi quoque sit locus, ne desit illis opusculis, in quibus pressius, & directius *σκοπὸς* ille percutitur, ad quem tendit haec opusculorum S. Augustini parva sylloge.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EPISTOLA

AD SIXTUM PRESBYTERUM.

Epistolam hanc ad Sixtum Romanae Ecclesiae Presbyterum, qui postea ad ipsius Ecclesiae Cathedram evectus est, scripsit Sanctus Augustinus anno ccccxviii: *quando adversus Pelagianos acerrima conflictatione certabat*, ut ipse de se loquitur in libro *De dono perseverantiae*. Primum gratulatoria est, quod Sixtus anathema inimicis Christianae gratiae in populo frequentissimo prior pronunciaverit: deinde est exhortativa, ut pergat ipsos coercere, vestigare, docere: demum dogmatica est; exponit enim ac diluit subtiliora quaedam Pelagianorum argumenta *probans per testimonia sanctarum scripturarum, & bona opera nostra, & pias orationes, & rectam fidem nullo modo in nobis esse potuisse, nisi haec acciperemus a Deo*: quae sunt ipsius S. Augustini scribentis ad Valentinum Abbatem, & Monachos Adrumentinos verba de hac Epistola ad Sixtum,

S. AUR. AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
AD SIXTUM PRESBYTERUM.
EPISTOLA.

CAP. I. *Laetitiam suam significat conceptam ex Litteris, in quibus Sixtus vigorem suum adversus Pelagianorum errorem indicaverat.*

Domino, in Domino Dominorum dilectissimo, sancto fratri & compresbytero SIXTO, AVGVSTINVS *in Domino S.*

IN Epistola, quam per carissimum fratrem nostrum Albinum acolythum misi, [a] proliviorem me missurum esse promisi per sanctum fratrem, & compresbyterum

a Exstat adhuc haec epistola admodum brevis inter opera S. Aug. edit. Monach. congr. S. Mauri. *tom.* 2, *ep.* 119. *al.* 104.

presbyterum nostrum Firmum, qui nobis litteras adtulit sinceritatis tuae, plenas sinceritate fidei tuae, [a] quæ nobis tantum gaudium contulerunt, quantum magis possumus habere, quam dicere. Quod enim fatendum est caritati tuae, tristes eramus nimis, cum fama jactaret inimicis Christianae gratiae [b] te favere. Sed ut haec tristitia de nostris cordibus tergeretur, primò te priorem anathema eis in populo frequentissimo pronunciasse eadem fama non tacuit. Deindè cum litteris Apostolicae Sedis [c] de illorum damnatione ad Africam missis, tuae quoque litterae ad venerabilem senem Aurelium [d] consecutae sunt, quae tametsi breves erant, tuum vigorem adversus eorum errorem satis indicabant. Nunc vero cum apertius, & latius quid de illo dogmate contraque Sentires, in litteris tuis fides ipsa nobiscum Romanae Ecclesiae loqueretur, cui potissimum beatus Apostolus Paulus de gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, multa & multipliciter

a Al. *plenas fidei tuae.* b Al. *Christi gratiae.*
c *De Litteris Papae Zosimi loquitur.*
d *Episcopus erat Carthaginiensis & Africae Primas.*

citer est loquutus; non solum illud [a] omne tristitiae nubilum fugit de cordibus nostris, sed etiam tantum ibi laetitiae lumen infulsit, [b] ut nihil egisse in nobis videretur ille maeror, & timor, nisi successurorum ampliorem flagrantiam gaudiorum.

Itaque te, frater carissime, quamvis non te videamus nos oculis [c] carnis, animo tamen in fide Christi, in gratia Christi, [d] in membris Christi tenemus, amplectimur, osculamur, & remeante a nobis ad te nostrorum invicem colloquiorum sanctissimo & fidelissimo perlatore, quem voluisti esse apud nos non solum advectorem scriptorum tuorum, verum etiam narratorem testemque factorum; rescripta persolvimus, & aliquanto diutius tecum sermocinamur, admonentes, ut docendis instes, quibus terrendis satis, quantum comperimus, institisti. Sunt enim quidam, qui justissime damnatas impietates adhuc liberius defendendas putant: & sunt, qui occultius penetrant domos, & quod in aperto jam clamare metuunt, in secreto seminare non

---

a Al. *non solum illud tristitiae* b Al. *effulsit*.
c Al. *non videamus oculis*. d Al. *gratia Dei*.

non quiescunt. Sunt autem, qui omnino siluerunt magno timore compressi, sed adhuc in corde retinent, quod ore jam proferre non audent, qui tamen esse possunt fratribus ex priore ipsius dogmatis defensione notissimi. Proinde alii severius coercendi, alii vigilantius vestigandi, alii tractandi quidem lenius, sed non segnius sunt docendi, ut si non timentur ne perdant, non tamen negligantur ne pereant.

CAP. II. *Gratiam libero arbitrio non obsicere. Deum nec personarum acceptorem esse, nec injustum dum alios salvos facit, alios damnat.*

QUod enim putant auferri sibi liberum arbitrium, si nec ipsam bonam voluntatem sine adjutorio Dei hominem habere consenserint; non intelligunt non se firmare humanum arbitrium, sed impellere [a], ut per inania feratur, non in Domino tamquam in petra stabili collocetur. *Paratur enim voluntas a Domino.* [b]

Quod autem *personarum acceptorem Deum se credere* existimant, *si credant, quod sine ullis praecedentibus meritis, cujus vult misere-*

a Al. *inflare.* Al. *infirmare.*
b *Prov.* 8. 35. *sec.* LXX.

miseretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit, parum adtendunt, quod debita reddatur paena damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste glorietur, atque ibi potius acceptionem nullam fieri personarum, ubi omnes [a] una eademque massa damnationis & offensionis involvit: ut liberatus de non liberato discat, quod etiam sibi supplicium conveniret, nisi gratia subveniret. Si autem gratia; utique nullis meritis reddita, sed gratuita bonitate donata.

Sed injustum est, inquiunt, *in una eademque mala caussa hunc liberari, illum puniri*. Nempe ergo justum est utrumque puniri. Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, dum nobis [b] redditum non cernimus, quod in damnatione similium etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. Si enim omnis homo liberaretur, utique lateret quid peccato per justitiam debeatur: si nemo, quid gratia largiretur. Ut ergo in hac difficillima quaestione verbis potius

uta-

a Al. *ubi una eademque.*
b Al. *dum nobis in omnibus redditum non.*

utamur Apoſtoli [a] : *Volens Deus oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, adtulit in multa patientia vaſa irae, quae perfecta ſunt in perditionem : & ut notas faceret divitias gloriae ſuae in vaſa miſericordiae. Cui non poteſt figmentum dicere : Quare ſic me feciſti* [b] ? *cum habeat poteſtatem ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam*. Ubi quia univerſa iſta [c] maſſa merito damnata eſt, contumeliam debitam reddit juſtitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti praerogativa, non fati neceſſitate, non temeritate fortunae, ſed *altitudine gloriae* [d] *divitiarum ſapientiae & ſcientiae Dei*, quam non aperit, ſed clauſam miratur [e] Apoſtolus clamans [f] *O altitudo divitiarum ſapientiae, & ſcientiae Dei, quàm inſcrutabilia* [g] *ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viae ejus. Quis enim cognovit ſenſum Domini ? aut quis conſiliarius ejus fuit ? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei ? Quoniam ex ipſo, & per ipſum,*

a Ep. *ad Rom.* 9. 22. 23. & 20. 21.
b Al. *finxiſti*. c Al. *univerſa maſſa*.
d Al. *altitudine divitiarum*. e Al. *mirabilis Apoſtolus clamat*. f *Rom.* 11. 33. 34. 35.
g Al. *incomprehenſibilia*.

sum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in saecula saeculorum. Amen.

CAP. III. *Nullum meritum praecedit Gratiam. Viae Domini investigabiles. Quae gratia ab Apostolo commendata.*

NOlunt autem, ut sit ipsi gloria in justificandis impiis gratuita gratia, qui *ejus ignorantes justitiam volunt suam constituere*:[a] vel jam conclamantium religiosorum & piorum vocibus pressi, ita se fatentur ad habendam seu faciendam justitiam divinitus adjuvari, ut sui praecedat aliquid meriti, quasi priores volentes dare, ut retribuatur eis ab illo, de quo dictum est;[b] *quis prior dedit illi & retribuetur ei*; & suo putantes praeire merito [c] illum, de quo audiunt, aut potius audire nolunt, *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Quarum autem divitiarum est altitudo sapientiae & scientiae ejus, ex his sunt divitiae gloriae ejus in vasa misericordiae, quae vocat in adoptionem: quas divitias notas vult facere etiam per vasa irae, quae perfecta

a Ep. *ad Rom. cap.* 10. *v.* 3.
b *Ibid.* 11. 35.
c *Et sua putantes praeire merita ad illum.*

ſunt in perditionem. Et quae ſunt *viae inveſtigabiles*, niſi de quibus in Pſalmo [a] canitur: *Univerſae viae Domini miſericordia & veritas*? Igitur inveſtigabiles ſunt miſericordia & veritas ejus: quoniam cujus vult miſeretur, non juſtitiae, [b] ſed miſericordiae gratia, & quem vult obdurat, non iniquitate, ſed veritate vindictae. Quae tamen miſericordia & veritas ita ſibi occurrunt [c], quia ſcriptum eſt, *Miſericordia & veritas obviaverunt* [d] *ſibi*: ut nec miſericordia impediat veritatem, qua plectitur dignus, nec veritas miſericordiam, qua liberatur indignus. Quae igitur ſua merita jactaturus eſt liberatus, cui ſi digna ſuis meritis redderentur, non eſſet niſi damnatus? Nullane igitur ſunt merita juſtorum? Sunt plane, quia juſti ſunt. Sed ut juſti fierent, merita non fuerunt, juſti enim facti ſunt, cum juſtificati ſunt: ſed, ſicut dicit Apoſtolus [e]: *Juſtificati gratis* [f] *per gratiam ipſius*.

Cum igitur huic gratiae inimici, infeſtique ſint illi; Pelagius tamen in Eccle-

a *Pſal.* 24. 10.
b Al. *non juſtitia, ſed miſericordia gratiae.*
c Al. *occurrerunt.* d *Pſal.* 84. 11. e *Rom.* 3. 24.
f Al. *gratis & per gratiam.*

Ecclesiastico judicio Palaestino, [a] non enim aliter inde impunitus exisset, anathematizavit eos, qui dicunt, gratiam Dei secundum merita dari. Sed nihil aliud in eorum etiam posterioribus disputationibus invenitur, quam meritis dari eam gratiam, [b] de cujus commendatione maxime ad Romanos apostolica epistola loquitur, ut inde se praedicatio ejus, velut a capite orbis, toto orbe diffunderet: ea est enim, qua justificatur impius, id est fit justus qui prius erat [c] impius. Et ideo percipiendae hujus gratiae merita [d] nullà praecedunt, quoniam meritis impii, non gratia, sed paena debetur. Nec ista esset gratia si non daretur gratuita, sed debita redderetur.

Sed cum ab istis quaeritur, quam gratiam Pelagius cogitaret sine ullis praecedentibus meritis dari, quando anathematizabat eos, qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari: respondent, *sine ullis praecedentibus meritis gratiam*

a *Synodum Diospolitanam intellige.*
b Al. *merita nostra* c Al. *fuerat.*
d Al. *Et in percipienda hujus gratia.*
e Al. *dari etiam gratiam.*

tiam ipsam humanam esse naturam, [a] *in qua conditi sumus. Neque enim antequam essemus, mereri aliquid poteramus* [b] *ut essemus*. Abjiciatur a Christianorum cordibus ista fallacia: nam omnino non istam gratiam commendat Apostolus, qua creati sumus, ut homines essemus, sed qua justificati, cum mali homines essemus. [c] Ista est enim gratia per Jesum Christum Dominum nostrum. Etenim Christus non pro nullis ut homines conderentur, sed pro impiis mortuus est ut justificarentur: iam quippe homo erat qui dicebat; *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*. [d]

Possunt quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quae nullis praecedentibus meritis datur. Quid enim boni meriti habere possunt peccatores? Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides [e] hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat: *Deus propitius esto*

a Al. *Respondent gratiam ipsam esse naturam.*
b Al. *potuimus*. c *sed qua justificati sumus ut homines justi essemus.*
d *Ep. ad Rom. c. 7. v. 24. & 25.* e Al. *fidelis*.

esto mihi [a] *peccatori:* [b] *& descendit justificatus* meritò fidelis humiliatus [c] quoniam, *qui se humiliat, exaltabitur*. Restat igitur, [d] ut ipsam fidem, unde omnis justitia sumit initium, propter quod dicitur ad Ecclesiam in Cantico [e] Canticorum, [f] *Venies & pertransies ab initio fidei:* restat, inquam, ut ipsam fidem, non humano quod isti extollunt, [g] tribuamus arbitrio, nec nullis praecedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quaecunque sunt merita, sed gratuitum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est sine meritis, cogitamus. Quia sicut in eadem epistola legitur: [h] *Deus unicuique partitur mensuram fidei*. Opera quippe bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, sine qua illa a nullo fiunt homine: *Omne enim quod non est ex fide, peccatum est.* [i]

Quapropter ne se vel ipsius orationis meritum extollat, etiamsi ad vincendas temporalium rerum cupiditates, & dili-

a *Luc.* 18. 13. b Al. *Homini peccatori.* c Al. *fidelis humilitatis* d Al. *Restat vere, inquam.* e *Canticis.* f *Cant.* 4.8. *secundum* 70. g *Quo isti extolluntur.* h *Rom.* 12.3. i *Rom.* 14. 23.

diligenda bona aeterna, atque ipsum fontem omnium bonorum Deum, adjutorium datur oranti, fides orat, quae data est non oranti, quae utique, nisi data esset, orare non posset. *Quomodo* enim *invocabunt, in quem non crediderunt?* quomodo [a] *credent, quem non audierunt?* *quomodo audient,* [b] *sine praedicante? Igitur fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* [c] Proinde minister Christi, hujus fidei praedicator, secundum gratiam, quae data est illi, plantator est, & rigator; *Nec tamen qui plantat est aliquid* [d], *neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus,* qui *unicuique partitur mensuram fidei.* Unde & alibi dicitur: [e] *Pax fratribus, & caritas cum fide*: quam ne sibi tribuerent, continuo subjunxit: *a Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo*; quia *nec omnium est fides*, qui audiunt verbum, sed *quibus Deus partitur mensuram fidei* [f]: sicut nec omnia germinant, quae plantantur, & rigantur, *sed quibus Deus dat incrementum*. Cur autem ille credat, ille non cre-

a Al. *Aut quomodo credent ei.*
b Al. *Quomodo autem.*
c *Rom.* 10. 14. & 17. d 1. *Cor.* 3. 7.
e *Ep. ad Ephes.* 6. 23. f *Rom.* 12.

credat, cum ambo idem audiunt, &, si miraculum in eorum conspectu fiat, ambo idem vident: [a] *altitudo est divitiarum sapientiae & scientiae Dei,*[b] *cujus inscrutabilia sunt judicia, & apud quem non est iniquitas, dum cujus vult miseretur, & quem vult obdurat*[c]: neque enim propterea sunt ista injusta, [d] quia occulta.

Deinde post remissionem peccatorum, nisi mundatam domum habitet Spiritus S. nonne *cum aliis* [e] *septem redit spiritus immundus, & erunt novissima hominis illius pejora, quam erant prima?* [f] Ut autem habitet Spiritus S., nonne *ubi vult spirat, & caritas Dei*, sine qua nemo bene vivit, *diffunditur in cordibus nostris* [g], non a nobis, sed *per spiritum sanctum, qui datus est nobis*? Hanc enim fidem Apostolus definivit, dicens [h]: *Neque circumcisio est aliquid, neque praeputium, sed fides, quae per dilectionem operatur*: Ista quippe fides est Christianorum, non daemoniorum, nam [i] *& daemones credunt, & contremiscunt*, sed

a Al. *Videant.* b *Rom.* 11. 33. c *Rom.* 9. 18.
d Al. *propterea injusta.* e *Math.* 11. 45. Jo. 3. 8.
f Al. *Primum autem habitans Spiritus Sanctus nonne per ubi vult spiratur, & caritas.*
g *Rom.* 5. 5. h *Gal.* 5. 6. i *Iac.* 2. 19.

ſed numquid & diligunt? Nam ſi non crederent, non dicerent: *Tu es ſanctus Dei*:[a] vel *Tu es filius Dei.*[b] Si autem diligerent, non dicerent: *Quid nobis, & tibi?*[c]

Fides igitur ad Chriſtum nos trahit; quæ niſi deſuper gratuito[d] munere nobis daretur, non ipſe diceret:[e] *Nemo poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, adtraxerit eum*. Unde & paulò poſt ait:[f] *Verba quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt, ſed ſunt quidam ex vobis, qui non credunt*; deinde Evangeliſta ſubjunxit:[g] *ſciebat enim ab initio Jeſus qui eſſent credentes, & quis eſſet traditurus eum*. Et ne quiſquam exiſtimaret credentes ſic ad ejus praeſcientiam pertinere, quomodò non credentes, id eſt, ut non eis fides ipſa deſuper daretur, ſed tantummodò voluntas eorum praenoſceretur,[h] mox adjecit atque ait:[i] *Et dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo*. Hinc erat quod eorum, qui audie-

a *Luc.* 4. 34. b *Luc.* 4. *v.* 41. 28. c *Matth.* 8. 29. d Al. *De gratuito.* e *Ioan.* 6. 44. f *Ibid.* 64. g *Ibid.* 65. h Al. *Sed tantum voluntas eorum futura.* i *Ioan.* 6. 66.

audierant loquentem de carne ſua, & ſanguine ſuo, quidam ſcandalizati abſceſſerunt, quidam credendo manſerunt: quia nemo poteſt venire ad illum, niſi cui datum eſt [a] a Patre, [b] ac per hoc & ab ipſo Filio, & à Spiritu ſancto. Neque enim ſeparata ſunt dona vel opera inſeparabilis Trinitatis, ſed Filius ſic honorans Patrem non fert ullius diſtantiae documentum, ſed magnum praebet humilitatis exemplum.

Iterum [c] iſti liberi arbitrii defenſores, imo deceptores, quia inflatores, & inflatores, quia praeſumptores, non adverſum nos, ſed adversùs Evangelium locuturi, quid aliud dicunt quàm id quod Apoſtolus ſibi, quaſi à talibus diceretur, objecit: [d] *Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis reſiſtit?* Hanc contradictionem ſibimetipſi tamquam ab altero oppoſuit, velut ex eorum voce, qui nolunt accipere quod ſuperius dixerat: [e] *Ergò cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat.* Talibus itaque

I dica-

a eſſet b *Io.* 6. *v.* 66. c *Hic iterum.*
d *Rom.* 9. 19. e *Ibid.* 18.

dicamus cum Apoſtolo, non enim melius illo invenire poſſumus [a], quid dicamus: *O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo?* [b] quaerimus[c] enim meritum obdurationis, & invenimus. Merito namque peccati univerſa maſſa damnata eſt; nec obdurat Deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni ſunt, nec merentur: at potius, ut non impertiatur, hoc digni ſunt, hoc merentur. Quaerimus autem meritum miſericordiae, nec invenimus, quia nullum eſt, ne gratia evacuetur, ſi non gratis donatur, ſed meritis reddi- tur. [d]

Si autem[e] dixerimus fidem praeceſſiſſe, in qua eſſet meritum gratiae: quid meriti habebat homo ante fidem, ut acciperet fidem? *Quid enim habet, quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur, quaſi non acceperit?* [f] Sicut enim non haberet homo ſapientiam, intellectum, conſilium, fortitudinem, ſcientiam, pietatem, timorem Dei, niſi

a *poſſum.* b Ep. *ad Rom.* 9. v. 20.
c *namque.* d *reddatur* e *enim*
f Ep. 1. *ad Cor.* 4. 7.

nisi secundum propheticum eloquium [a] accepisset *spiritum sapientiae & intellectus, consilii & fortitudinis, scientiae & pietatis, ac timoris Dei*: sicut non haberet virtutem, caritatem, continentiam, nisi accepto spiritu, de quo dicit Apostolus: [b] *Non accepistis* [c] *spiritum timoris, sed virtutis, & caritatis, & continentiae*; ita non haberet fidem, nisi accepisset spiritum fidei, de quo idem ipse dixit [d]: *Habentes autem eumdem spiritum fidei, secundum quod scriptum est:* [e] *Credidi propter quod loquutus sum; & nos credimus propter quod & loquimur.* Non autem merito accepisse, sed misericordia ejus, qui *cujus vult miseretur*, manifestissime ostendit, ubi de se ipso ait: *Misericordiam consequutus sum, ut fidelis essem* [f].

Cap. IV. *Ipsam orationem inter Gratiae dona reperiri. Sine spiritu orationis non esse quempiam salubriter oraturum.*

SI dixerimus meritum praecedere orationis, ut donum gratiae consequatur; impetrando quidem oratio quicquid impetrat, evidenter donum Dei esse osten-

a *Isaiae* 11. 2. b *Rom.* 8. 15. c *accepimus*.
d 2. *Cor.* 4. 13. e *Ps.* 115. 10. f 1. *Cor.* 7. 25.

oſtendit, ne homo exiſtimet a ſeipſo ſibi eſſe, quod ſi in poteſtate haberetur, non utique poſceretur: verumtamen ne ſaltem orationis putarentur [a] praecedere merita, quibus non gratuita daretur gratia (ſed jam nec gratia eſſet, quia debita redderetur) etiam ipſa oratio inter gratiae munera reperitur: *Quid enim oremus*, ait Doctor gentium [b], *ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Quid eſt autem *interpellat*, niſi interpellare nos facit? Indigentis enim certiſſimum indicium eſt, interpellare gemitibus. Nullius autem rei eſſe indigentem fas eſt credere Spiritum ſanctum. Sed ita dictum [c] eſt *interpellat*, quia interpellare nos facit, nobiſque interpellandi & gemendi inſpirat affectum: ſicut illud in Evangelio: [d] *Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis*. Neque enim & hoc ita fit de nobis tamquam nihil facientibus nobis. Adjutorium igitur Spiritus ſancti ſic expreſſum eſt, ut ipſe facere diceretur, quod ut faciamus facit.

Nam

a *putent*. b Ep. *ad Rom.* 8. 26.
c *ſcriptum*. d *Mat.* 10. 20.

Nam non esse intelligendum spiritum nostrum, de quo dictum est [a]: *Interpellat* [b] *gemitibus inenarrabilibus*, sed Spiritum Sanctum, quo nostra infirmitas adjuvatur, satis ipse demonstrat Apostolus; inde enim coepit: *Spiritus*, inquit; [c] *adjuvat infirmitatem nostram*; deinde ita subjunxit; *Quid enim oremus, sicut oportet nescimus*: & cetera. De hoc quippe spiritu apertiùs alibi dicit; [d] *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba pater.* Ecce hic non dixit quòd ipse spiritus clamet orando, sed, *in quo clamamus, Abba Pater*. Alio tamen loco ait:[e] *Quoniam filii Dei estis, misit Deus spiritum filii sui in corda vestra clamantem, Abba, Pater.* Non hic ait, in quo clamamus: sed ipsum Spiritum clamantem dicere maluit, quo efficitur ut clamemus, sicut sunt illa: *Ipse spiritus* [f] *interpellat gemitibus inenarrabilibus*: & [g] *Spiritus*

 Patris

a Ep. *ad Rom.* 7. 26. b *Interpellat pro nobis* c *ad Rom.* 8. *v.* 26. d *Ibid.* 15. e Ep. *ad Galat. cap.* 4. *v.* 6. f *Rom.* 7. 26. g *Mat.* 10. 20.

Patris vestri est, qui loquitur in vobis. Sicut ergo nemo recte sapit, nemo recte intelligit, nemo recte consilio ac fortitudine praevalet, nemo scienter pius est, vel pie sciens, nemo timore casto Deum timet, nisi acceperit spiritum *sapientiae*[a] *& intellectus, consilii & fortitudinis, scientiae & pietatis & timoris Dei.* nec habet quisquam virtutem veram, caritatem sinceram, continentiam religiosam, nisi per *spiritum virtutis & caritatis & continentiae*; ita sine spiritu fidei [b] non est recte quispiam crediturus, nec sine spiritu orationis salubriter oraturus. [c] Non quia tot sunt spiritus, sed quia *omnia haec operatur unus*[d], *atque idem Spiritus dividens propria unicuique, prout vult*: quia *spiritus, ubi vult spirat*; sed quod fatendum est, aliter adjuvat nondum inhabitans, aliter inhabitans. Nam nondum inhabitans adjuvat, ut sint fideles, inhabitans adjuvat jam fideles.

CAP.

---

a *Isa.* 11. 2. b Al. *Dei*
c *Et nullus salubriter orat*
d 1. *Cor. cap.* 12. *v.* 11.

CAP. V. *Ipsam vitam aeternam homini esse Gratiam, quia Gratia est justitia, cui vita aeterna redditur.*

QUod est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum nostrum, non in nobis faciat, nisi gratia; & cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quam munera sua? Sicut enim ab initio fidei *misericordiam consecuti sumus*, non quia *fideles* eramus, sed *ut essemus*; sic in fine, quo erit vita aeterna [a], *coronabit nos*, sicut scriptum est: [b] *In miseratione & misericordia.* Non itaque frustra Deo cantatur: *Et misericordia ejus praeveniet me:* [c] *Et misericordia ejus subsequetur me* [d]. Unde & ipsa vita aeterna, quae utique in fine, sine fine habebitur, & ideo meritis praecedentibus redditur, tamen quia eadem merita, quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa *gra-*

a Al. *Quod erit in vita aeterna*
b *Ps.* 102. *v.* 4. c *Ps.* 58. 11. d *Ps.* 22. 6.

tia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Ubi autem invenimus etiam vitam aeternam gratiam nuncupari, habemus apud eumdem gratiae magnificum defensorem apostolum Paulum: *Stipendium*[a] inquit,[b]*peccati mors est gratia autem Dei vita aeterna in Christo Jesu Domino nostro*.

Vide, obsecro te, in quanta brevitate, quam vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis, quaestionis hujus aliquantulum dilucescat obscuritas. Cum enim dixisset; *stipendium peccati mors*: quis non eum congruentissime & consequenter addere judicaret, si diceret: [c] stipendium autem justitiae vita aeterna est? Et verum est, quia sicut merito peccati tamquam stipendium redditur mors, ita merito justitiae tamquam stipendium vita aeterna. Aut si nollet dicere justitiae, diceret

---

a *Stipendia* b Ep. *ad Rom cap. 6. 23.*

c *Quis non congruentissime & consequenter addere judicaret, stipendium autem justitiae vita aeterna?*

diceret fidei. quoniam[a] *justus ex fide vivit*. Unde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis : nusquam[b] porro dicta est merces justitia vel fides, quia justitiae vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium.

Sed beatus Apostolus adversus elationem, quae usque adeo magnis[c] tentat irrepere, ut & sibi propter ipsam dicat datum angelum Satanae, a quo colaphizaretur, ne verticem praesumptionis erigeret, adversus hanc ergo elationis pestem vigilantissime militans : *Stipendium*, inquit, *peccati mors*. Recte stipendium, quia debetur, quia digne retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne justitia de humano se extolleret[d] bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitatur esse peccatum, non a contrario retulit dicens : Stipendium justitiae vita aeterna; sed *gratia*, inquit, *Dei vita aeterna*. Et haec ne prae-

a *Rom.* 1. 17. b Al. *Numquam*
c Al. *Magis* d Al. *Extollat*

ne praeter mediatorem aliqua alia via quaereretur, adjecit; *In Christo Jesu Domino nostro*: tamquam diceret: Audito, quod stipendium peccati sit mors, quid te disponis extollere, o humana, non justitia, sed nomine justitiae plane [a] superbia? quid te disponis extollere, & contrariam morti vitam aeternam, tamquam debitum stipendium flagitare? Cui debetur vita aeterna, vera justitia est. Si autem vera justitia est, ex te non est, [b] *desursum est descendens a Patre luminum.* Ut haberes eam, si tamen habes eam, profecto accepisti: [c] *Quid enim* [d] *habes, quod non accepisti?* Quapropter, o homo, si accepturus es vitam aeternam, justitiae quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa justitia. [e] Tibi enim tamquam debita redderetur; si ex te tibi esset justitia, cui debetur. Nunc ergo *de plenitudine* [f] *accepimus* non solum gratiam, qua nunc juste in laboribus

---

a Al. *Plena* b *Iac.* 1. 17. c 1. *Cor.* 4. 7.
d Al. *Quid enim boni habes*
e Al. *Sed tibi gratia est & ipsa justitia*
f *Ioan.* 1. 16.

ribus usque in finem vivimus, sed *etiam gratiam pro hac gratia*, ut in requie postea sine fine vivamus. Hoc nihil salubrius fides credit, quia nihil verius intellectus invenit. Et debemus audire Prophetam dicentem; [a] *Nisi credideritis, non intelligetis.*

CAP. VI. *Quod Deus neminem liberat, nisi gratuita misericordia per Jesum Christum, neminem damnat, nisi aequissima veritate. Quod inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriae voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat.*

SEd *excusabunt se*, inquit, *homines; qui nolunt recte & fideliter vivere, dicentes: Quid nos fecimus, qui* [b] *male vivimus,* [c] *quandoquidem* [d] *gratiam, unde bene viveremus, non accepimus?* Non possunt veraciter dicere, nihil mali se facere, [e] quia male vivunt. Si enim nihil mali faciunt, bene vivunt; si autem male

a *Isa.* 7. 9. *secundum* LXX. b Al. *Quod*
c Al. *Qui male viximus, quando viximus*
d Al. *Quoniam quidem*
e Al. *Nihil male fecisse, qui male vivunt*

male vivunt, de suo male vivunt, vel quod originaliter [a] traxerunt, vel quod insuper addiderunt. [b] Sed si *vasa* sunt *irae, quae perfecta sunt ad perditionem*, quae illis debita redditur, sibi hoc imputent, quia ex ea massa facta sunt, quam propter unius peccatum, [c] *in quo omnes peccaverunt*, merito Deus justeque damnavit. Si autem vasa sunt misericordiae, quibus ex eadem massa factis supplicium debitum reddere noluit, non se inflent, sed ipsum glorificent; qui eis misericordiam non debitam praestitit, [d] sed *si quid aliter sapiunt, & hoc quoque illis ipse* [e] *revelavit.*

Postremo quonam se isti excusabunt modo? Nempe illo quem breviter tamquam ex eorum voce sibi objecit Apostolus, ut dicant: [f] *Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis resistit?* Hoc est enim dicere: quid de nobis fit querela quod Deum offendamus [g] male viven-

a Al. *Originale*
b *Rom.* 9. 22. c *Rom.* 5. 12.
d *Philipp.* 5. 15. e Al. *Deus*
f Ep. *ad Rom.* 9. v. 19. g Al. *Offendimus*.

vivendo, cum illius voluntati nemo possit resistere, qui nos obduravit misericordiam non praestando? Si ergo illos non pudet hac excusatione, non nobis, sed Apostolo contradicere, cur nos pigeat eis, quod dixit Apostolus [a], hoc idem atque identidem dicere: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit, Quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa*, utique merito recteque damnata, *facere aliud vas in honorem* indebitum propter misericordiae gratiam, *aliud in contumeliam* debitam propter irae[b] justitiam, *& ut notas faciat divitias gloriae suae in vasa misericordiae*, sic ostendens quid eis largiatur, dum id supplicium recipient vasa irae, quod pariter omnibus debebatur? Satis sit interim Christiano ex fide adhuc viventi, & nondum cernenti quod perfectum est, sed ex parte scienti, nosse vel credere, quod neminem Deus liberet, nisi gratuita misericordia

a Ep. *ad Rom. cap.* 9. 21. b Al. *Irae ejus.*

cordia per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & neminem damnet, niſi aequiſſima veritate per eumdem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Cur autem illum potius, quam illum liberet, aut non liberet, ſcrutetur, qui poteſt judiciorum ejus tam magnum, profundum, verumtamen caveat praecipitium. *Numquid enim eſt iniquitas apud Deum?*[a] *Abſit.* Sed *inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viae ejus.*

Et in majoribus dumtaxat aetatibus merito dici poteſt:[b] hi *noluerunt intelligere, ut bene agerent;* hi, quod gravius eſt, intellexerunt, & non obedierunt: quia[c] ſicut ſcriptum eſt,[d] *Verbis non emendabitur ſervus doloſus,* [e] *ſi enim & intellexerit, non obediet.* Unde non obediet, niſi ſua peſſima voluntate? Cui gravior damnatio divina aequitate debetur. [f] *Cui enim plus datur, plus exigitur ab eo.* Iſtos quippe ſcriptura dicit inexcuſabiles, quos non latet veritas, & in eis perſeverat iniquitas. [g] *Revelatur enim*

ira

a *Rom.* 9. 14. b *Pſal.* 35. 4. c Al. *quia ſcriptum eſt* d *Prov.* 29. 19. e Al. *Durus* f *Luc.* 12. 48. g Al. *Revelabitur*

ira Dei de caelo, ait Apostolus,[a] *super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui veritatem in injustitia*[b] *detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit; Invisibilia enim ejus a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque virtus ejus ac divinitas, ut sint inexcusabiles.*

Si ergo istos inexcusabiles dicit, qui invisibilia illius per ea, quae facta sunt intellecta conspicere potuerunt, nec obedierunt tamen veritati, sed iniqui, & impii permanserunt; neque enim non cognoverunt,[c] sed *cognoscentes* (inquit) *Deum, non ut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt*: quanto magis inexcusabiles sunt, qui *ex lege ejus instructi confidunt, seipsos duces esse caecorum; & alios docentes, se ipsos non docent: qui praedicant non furandum, & furantur*: & cetera, quae de ipsis Apostolus loquitur. Eis

a Ep. *ad Rom. cap.* 1. *v.* 18. 19. 20.
b Al. *iniquitate* c *Rom.* 1. *v.* 21.

Eis quippe dicit:[a] *Propterea inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas: in quo enim alium judicas, teipsum*[b] *condemnas: eadem enim agis, quae judicas.*

Dicit enim[c] ipse Dominus in Evangelio:[d] *Si non venissem, & eis locutus non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Non utique peccatum nullum haberent, qui pleni erant aliis magnis, multisque peccatis: sed hoc peccatum vult intelligi non eos habituros fuisse, si non venisset, quo[e], cum audissent eum, non crediderunt in eum. Hanc eos excusationem non habere asserit qua possint[f] dicere, non audivimus, ideo non credidimus. Humana quippe superbia tamquam praesumens de viribus liberi arbitrii excusatam se putat, quando ignorantiae non voluntatis est[g] quod peccat.

Secundum hanc excusationem, *inexcusabiles* dicit scriptura divina quoscumque

a *Rom.* 2. 1. b Al. *temetipsum* c Al. *etiam* d *Ioan.* 15. 22. e *Quod* f Al. *Afferens qua possent* g *videtur esse*

que ſcientes [a] peccare convincit. Dei tamen juſtum judicium nec illis parcit, qui non audierunt. [b] *Quicumque enim ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt.* Et quamvis ſe ipſi excuſare videantur, non admittit hanc excuſationem qui ſcit ſe [c] *feciſſe hominem rectum*, eique obedientiae dediſſe praeceptum, nec niſi ejus, quo male uſus eſt libero [d] voluntatis arbitrio, etiam quod tranſiret in poſteros manaſſe peccatum. Neque enim damnantur qui non peccaverunt, quandoquidem illud [e] *ex uno in omnes pertranſiit*, *in quo* ante propria in ſingulis quibuſque peccata *omnes* communiter *peccaverunt*. Ac per hoc inexcuſabilis eſt omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriae voluntatis, ſive qui novit, ſive qui ignorat, ſive qui judicat, ſive qui non judicat: quia & ipſa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt, in eis autem qui non potuerunt, poena peccati. Ergo

a Al. *Scienter* b *Rom.* 2. 12. c *Eccl.* 7. 30.
d Al. *Liberae* e *Rom.* 5. 12.

go in utrisque non est justa excusatio, sed justa damnatio.

Ideo autem divina eloquia eos inexcusabiles dicunt, qui non ignorantes sed scientes peccant, ut secundum judicium superbiae suae, quo multum confidunt de viribus propriae voluntatis, se inexcusabiles videant, quia de ignorantia jam non habent excusationem suam, & nondum [a] est justitia, cui praesumebant sufficere voluntatem. At vero ille, cui Dominus & sciendi & obediendi largitus est gratiam: *Per legem*, inquit,[b] *cognitio peccati. Et* [c] *peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret;*[d] *Non concupisces.* Nec vult intelligi hominem praeceptricis legis ignarum, sed liberatricis indignum gratiae, ubi dicit: [e] *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem*: & cum hac non solum scientia, verum etiam & delectatione legis, postea dicit: [f] *Miser ego homo, quis me liberabit*

---

a Al. *Et dum non est.*
b *Rom.* 3. 20. c *Rom.* 7. 7. d *Exod.* 20. 17.
e *Rom.* 7. 22. f *Ibidem.* v. 24.

bit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Nemo itaque liberat a vulneribus illius trucidatoris, nisi unius [a] gratia Salvatoris. Nemo liberat venumdatos sub peccato a vinculis captivantis, nisi gratia redimentis.

Ac per hoc universi, qui se in nequitiis,& iniquitatibus excusatos volunt, ideo justissime puniuntur, quoniam qui liberantur, non nisi gratia [b] liberantur. Nam si excusatio illa justa esset, non inde jam gratia, sed justitia liberaret. Cum vero non liberet nisi gratia, nihil justum est in eo, quem liberat, non voluntatem, non operationem, non saltem ipsam excusationem: nam si haec justa est, quisquis ea utitur, merito non gratia liberatur. Novimus enim liberari per gratiam Christi quosdam etiam eorum, qui dicunt: [d] *Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus, quis resistit?* Quae si justa est excusatio, non [c] jam gratuita gratia, sed propter

K 2 hujus

a Al. *hujus* b Al. *per gratiam* c Al. *illic*
d *Rom. 9. 19.*

hujus excusationis justitiam liberantur. Si autem gratia est qua liberantur, profecto [a] haec excusatio justa non est. Tunc enim vera gratia est, qua homo liberatur, si non secundum debitum justitiae retribuitur. Nihil ergo fit in eis, qui dicunt: *Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis resistit?* nisi quod legitur in libro Salomonis: [b] *Insipientia viri violat vias ejus, Deum autem causatur in corde suo.*

Quamvis itaque Deus faciat vasa irae in perditionem, ut ostendat iram, & demonstret potentiam suam, qua bene etiam utitur malis, & ut notas faciat divitias [c] gloriae suae in vasa misericordiae, quae fecit in honorem, non damnabili massae debitum, sed suae gratiae largitate donatum, tamen in eisdem irae vasis propter meritum massae [d] in contumeliam debitam factis, id est in

---

a Al. *profecto excusatio jam justa non est*
b *Proverb.* 19. 3.
c Al. *Et ut notum faciat potentiam gloriae suae in vasa misericordiae, quae facit*
d Al. *Propter meritum massae debitum*

in hominibus propter naturae quidem bonum creatis, ſed propter vitia ſupplicio deſtinatis, iniquitatem, quam rectiſſima veritas improbat, damnare novit ipſe, non facere. Sicut enim voluntati ejus tribuitur humana natura nullo dubitante laudanda, ſic hominis voluntati culpa tribuitur nullo recuſante damnanda. Quae voluntas hominis aut hereditarium vitium tranſmiſit in poſteros, quos in ſe habuit cum peccaret: aut adquiſivit etiam cetera vitia, cum in ſeipſo unuſquiſque perdite viveret. [a] Sed neque ab illo quod originaliter contrahitur, [b] neque ab his, quae unuſquiſque in vita propria vel non intelligendo vel nolendo intelligere, mala congregat, vel etiam inſtructus ex lege, additamento praevaricationis exaggerat, quiſquam liberatur & juſtificatur, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei, impartito ſalubriter

a *Quiſque perdite liber eſſet.* b Al. *trahitur.*

briter orationis affectu & effectu, donec [a] *sanet omnes languores nostros, & redimat de corruptione vitam nostram, & coronet nos in miseratione, & misericordia.*

CAP. VII. *Diluitur Pelagianorum argumentatio, quod Deus personarum acceptor esset si in una eademque caussa super alios veniat misericordia ejus, super alios vero maneat ira.*

VErum illi [b] qui personarum acceptorem fieri existimant Deum, si in una eademque caussa super alios veniat misericordia ejus, super alios vero ira ejus: nempe totas vires argumentationis humanae in parvulis perdunt. Nam ut interim taceam quod non est praeter parvulos, quamlibet a materno utero recentissimos, ea poena, de qua loquens Apostolus ait: [c] *Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem*; unde non [d] liberat nisi unus ille, de quo idem ait: *Per unius justificationem in om-*

a *Psal.* 102. 3. b Al. *isti* c *Rom.* 5. 18.
d Al. *unde quis liberat*

omnes homines ad justificationem vitae: ut ergo hoc interim omittam, & hoc solum de parvulis dicam, quod ipsi quoque auctoritate evangelica territi, vel potius Christianorum populorum concordissima fidei conspiratione perfracti, sine ulla excusatione [a] concedunt, quod nullus parvulus, nisi renatus ex aqua & Spiritu, intrat in regnum caelorum: quam quaeso adlaturi sunt caussam, quod alius sic gubernatur ut baptizatus hinc exeat, alius infidelium manibus traditus, vel etiam fidelium, priusquam ab eis baptizandus offeratur, expiret? [b] An hoc fato vel fortunae daturi [c] sunt? Non opinor eos in tantam dementiam prodituros [d], quantulumcumque nomen Christianum tenere cupientes.

Cur ergo in regnum caelorum, non accepto regenerationis lavacro, parvulus nullus intrabit? Numquidnam ipse sibi parentes infideles vel negligentes,

---

a Al. *recusatione* b Al. *expirat* c Al. *donaturi* Al. *fieri* d Al. *prorupturos*

tes, de quibus nasceretur, elegit? Quid dicam de inopinatis & repentinis innumerabilibus mortibus, quibus saepe etiam religiosorum Christianorum praeveniuntur, & baptismo praeripiuntur infantes, cum e contrario sacrilegorum & inimicorum Christi aliquo modo in Christianorum manus venientes, ex hac vita non sine Sacramento regenerationis emigrent? Quid hinc dicturi sunt, qui ut gratia dari possit, nonnulla praecedere merita humana contendunt, ne sit personarum acceptor Deus? Quae tamdem hic merita praecesserunt? Si eorumdem cogitaveris parvulorum, nulla sunt propria: utrisque est illa massa communis. Si parentum adtenderis, bona sunt illa quorum filii repentinis mortibus sine Christi baptismate perierunt: mala vero illa, quorum filii per Christianorum aliquam potestatem ad Sacramenta Ecclesiae pervenerunt. Et tamen[a] providentia Dei, cui *nostri capilli numerati sunt*[b], *sine cujus voluntate non cadit*

a Al. *cur* b *Matth.* 10. 30.

cadit passer in terram, quae nec fato premitur, nec fortuitis casibus impeditur, nec ulla iniquitate corrumpitur; ut renascantur ad hereditatem caelestem, non consulit omnibus parvulis filiorum suorum, & nonnullis consulit etiam parvulis impiorum? Iste infans de fidelibus conjugatis ortus, laetitia parentum susceptus, matris vel nutricis somnolentia suffocatus, fit extorris[a] & expers fidei suorum. Ille infans de sacrilego stupro nascitur, crudeli timore matris exponitur, alienorum misericordi pietate colligitur, eorum Christiana sollicitudine baptizatur, fit aeterni consors & particeps regni. Ista cogitent, ista considerent, hinc audeant dicere Deum, vel acceptorem in sua gratia personarum, vel remuneratorem praecedentium meritorum.

Nam etsi conabuntur majoris aetatis aliqua merita suspicari, seu bona, seu mala, quid de istis infantibus dicent; quorum nec iste sibi ullis propriis meri-

---

a Al. *externus & extorris*

tis malis potuit adquirere violentiam suffocantis, [a] nec bonis ille diligentiam baptizantis? [b] Nimiae vanitatis & caecitatis sunt, si etiam his consideratis nondum dignantur exclamare nobiscum: [c] *O altitudo divitiarum sapientiae & scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viae ejus!* Non itaque misericordiae gratuitae Dei pertinacissima adversentur insania. [d] Sinant *filium hominis* in qualibet aetate *quaerere & salvum facere, quod perierat.* Nec de inscrutabilibus judiciis ejus audeant judicare, cur in una eadem causa [e] *super alium veniat* [f] *misericordia ejus, super alium maneat ira ejus.*

CAP. VIII. *Iacobo, & Esau unam eamdemque sortem fuisse ex patre, ex matre, ex conceptu, ex ortu, diversam autem tantummodo ex Deo.*

QUi enim sunt isti, qui respondeant Deo, quandoquidem ille *Rebeccae* [g] *in*

a Al. *suffocandi* b Al. *baptizandi*
c *Rom.* 12. 33. d *Luc.* 19. 10.
e *Rom.* 9. 20. f Al. *maneat*
g *Ep. ad Rom.* 9. v. 10. *Gen.* 25. 22.

in utero habenti[a] *geminos ex uno concubitu Isaac patris nostri, cum illi nondum nati nihil egissent boni vel mali, ut secundum electionem propositum ejus maneret*, electionem scilicet gratiae, non debiti, electionem qua eligendos facit ipse, non invenit, *non ex operibus, sed ex vocante dicit minori serviturum esse majorem.* In quam sententiam beatus Apostolus etiam testimonium Prophetae[b] longe posterioris assumpsit: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui*; ut intelligeretur hoc apertum postea per Prophetam, quod antequam[c] isti nascerentur, erat in Dei praedestinatione per gratiam. Quid enim diligebat in Jacob, antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiae suae donum?[d] Et quid oderat in Esau, antequam[e] fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret justitiam, quam nullam ille fecerat, neque in isto odisset naturam, quam

a Al. *Rebeccae habenti geminos*
b *Malac.* 1. 2. 3. c Al. *illi*
d Al. *bonum* e Al. *antequam natus*

quam bonam ipse fecerat. [a]

Mirum est[b] autem cum his coarctantur angustiis, in quanta se abrupta praecipitent metuentes retia veritatis. *Ideo*, inquiunt, *nondum natorum alium oderat, alium diligebat : quia eorum futura opera praevidebat.* Quis istum acutissimum sensum defuisse Apostolo non miretur ? Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut adversantis objecta quaestione, non id potius tam breve, tam apertum, tam (sicut isti putant) verum absolutumque respondit. Cum enim rem stupendam proposuisset, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali, recte dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, alium [c] odio habuerit, ipsa [d] sibi objecta quaestione motum exprimens auditoris : *Quid ergo dicemus*, inquit ? [e] *Numquid iniquitas apud Deum ? Absit.* Hic ergo erat locus, ut diceret quod isti sentiunt ; *Futura enim Deus opera praevidebat*, *quando minori majorem serviturum esse dice-*

a Al. *perfecerat* b Al. *mirum autem*
c Al. *alterum* d Al. *ipso* e *Rom.* 9. 14.

dicebat. Non autem hoc Apostolus dicit, sed potius, ne quisquam de suorum operum audeat meritis gloriari, ad Dei gratiam, & gloriam commendandam voluit valere, quod dixit. Cum enim dixisset, *Absit* ut sit iniquitas apud Deum, tamquam ei diceremus; unde hoc ostendis, cum asseras non ex operibus, sed ex vocante dictum esse: [a]*Major serviet minori? Moysi enim dicit*[b], inquit [c], *Miserebor, cui misertus ero, & misericordiam praestabo, cui misericors fuero. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Vbi nunc merita, ubi opera vel praeterita vel futura, tamquam [d] liberi arbitrii viribus adimpleta vel adimplenda? Nonne apertam protulit Apostolus de gratuitae gratiae, hoc est verae gratiae commendatione sententiam? Nonne stultam fecit Deus haereticorum sapientiam?

Quid autem agebatur, ut hoc Apostolus diceret, ut eorum geminorum comme-

a *Gen.* 25. 23. b *Exod.* 33. 19.
c *Rom.* 9. 16.
d al. *Vel futura liberi arbitrii viribus*

commemoraret exemplum? Quid persuadere moliebatur? quid inculcare cupiebat? Nempe hoc, quod ipsorum oppugnat amentia, quod superbi [a] non capiunt, quod sapere nolunt. Qui *ignorantes Dei justitiam* [b], *& suam volentes constituere, justitiae Dei non sunt subjecti*. De ipsa quippe gratia satis agebat Apostolus, & ideo promissionis filios commendabat. [c] Quod enim promittit Deus, non facit, nisi Deus: habet namque aliquid rationis & veritatis, ut homo promittat, & Deus faciat: ut autem homo se facere dicat quod promiserit [d] Deus, superbae impietatis est reprobus sensus.

Commendans ergo filios promissionis, hoc primum [e] significatum ostendit, per Isaac filium Abrahae. Evidentius namque opus Dei adparet in eo, quem non genuit usitatus ordo [f] naturae de sterilibus visceribus, & senectute confectis, ut in filiis Dei, qui futuri praenunciabantur, hoc esset signum divini operis, non

---

a Al. *superbia* b *Rom.* 10. 3.
c Al. *commemorabat* d Al. *promisit*
e Al. *prius* f Al. *modus*

non humani. *In Isaac*, inquit [a], *vocabitur tibi semen : hoc est, non qui filii carnis, ii filii Dei, sed filii promissionis deputantur in semine. Promissionis enim verbum hoc est : Ad hoc tempus veniam, & erit Sarae filius. Non solum autem*, inquit, *illa sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac Patris nostri*. Quo pertinuit ut adderet, *ex uno concubitu*, [b] nisi non solum de suis neque de parentum meritis aliorum, sed ne de ipsius quidem unius patris, mutata forte in melius voluntate gloriaretur Iacob dicens, ideo se a Creatore dilectum, quia pater ejus, quando eum seminavit, melioribus laudabilior moribus fuit? *Ex uno*, inquit, *concubitu*: unum tunc ad eos seminandos meritum patris, unum ad concipiendos meritum matris. Quia etsi mater eos, donec pareret visceribus portavit inclusos, & forte voluntates, affectionesque variavit, non uni sed ambobus utique variavit, quos pariter ventre portavit.

Intentio igitur intuenda est Apostoli,

L 4 quomo-

a Ep. *ad Rom. cap.* 9. *v.* 8. 9. 10.
b Al. *habens, Isaac patris nostri, ut non.*

quomodo propter gratiam commendandam nolit eum, de quo dictum est : *Iacob dilexi*, nisi in Domino gloriari: ut cum ex eodem patre, eadem matre, uno concubitu, antequam aliquid egissent boni aut mali, alterum Deus diligit, odit alterum; intelligat Iacob ex illa massa originalis iniquitatis, ubi fratrem suum, cum quo habuit communem caussam, videt per justitiam meruisse damnari, non nisi per gratiam se potuisse discerni. *Nondum*[a] *enim nascentibus*[b], *nec agentibus bonum aut malum, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei : Major serviet minori.*

Electionem autem gratiae nullis fieri operum praecedentibus meritis, alio loco apertissime idem Apostolus ostendens : [c] *Sic ergo*, inquit, *& in hoc tempore reliquiae secundum* [d] *electionem gratiae salvae factae sunt. Si autem gratiae, jam non ex operibus, alioquin gratia jam*

a *Rom c.9. v.11.* b Al. *nondum enim nascentibus*, inquit, *nec aliquid agentibus boni aut mali.*
c *Rom. cap. 11. v. 5. & 6* d Al. *per electionem*

jam non est gratia. Secundum hanc ergo gratiam,etiam propheticum testimonium consequenter assumens : *Sicut scriptum est*, inquit , *Jacob dilexi , Esau autem odio habui*: Et continuo : *Quid ergo dicemus* , inquit : *Numquid iniquitas est apud Deum ? absit.* Sed quare absit ? An propter opera,quae futura praesciebat [a] amborum ? Immo & hoc absit. *Moysi enim dicit*[b]: *Miserebor ,cui misertus ero , & misericordiam praestabo,cui misericors fuero . Igitur non volentis , neque currentis , sed miserentis est Dei .* Atque ut in vasis, quae perfecta sunt in perditionem , quae damnatae debita est massae, agnoscant vasa ex eadem massa in honorem facta , quid eis misericordia divina largita sit ; *Dicit enim* , inquit [c] , *scriptura ad Pharaonem*[d], *Quia ad hoc te excitavi , ut ostendam in te potentiam meam , & ut glorificetur nomen meum in universa terra*. Denique ad [e] utrumque concludit : [f]*Ergo cujus vult miseretur, & quem vult,obdurat*

a Al. *praevidebat* b *Exod.* 33. 16. c *Rom.* 9. 17. d *Exod.* 9. 16.
e Al. *denique utrumque.* f *Rom.* 9. v. 18.

durat. Hoc facit, apud quem non est iniquitas. Miseretur itaque gratuito dono, obdurat autem justissimo merito. Sed dicat adhuc vel superbi infidelis elatio, vel puniti damnabilis excusatio: [a] *quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis resistit?*

Dicat & audiat, quod convenit homini: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo*, & cetera, de quibus jam quantum potui satis ac saepe disserui. Audiat haec, & non contemnat. Quod si contempserit, etiam ut contemneret, se inveniat obduratum. Si autem [b] non contempserit, etiam ut non contemneret, [c] esse se credat adiutum, sed obduratum debito, adiutum [d] gratia.

CAP. VIIII. *Pelagianorum effugium, quod Deus in parvulis, quos sine baptismo facit emori, puniat peccata, quae praevidet eos facturos, si vixissent, praecluditur, & refutatur.*

NEque enim si duorum de Isaac Patriarcha geminorum, quod quidem jam ostendimus quanta caecitate dica-

a *Rom.* 9. *v.* 19. b Al. *si non* c Al. *se credat*. d Al. *obduratum debite, adjutum gratis*.

dicatur, futura praevidit Deus opera, quia qui vixerunt atque senuerunt, & propterea [a] *Jacob dilexit, Esau autem odio habuit*, ideo moriturorum etiam parvulorum potest quisquam dicere, ut huic ad percipiendum baptismum non consulat, illi autem consulat, Deum futura eorum opera prævidere. Quomodo enim futura dicuntur, [b] quae nulla erunt?

Sed Deus, inquiunt, *in eis, quos hinc aufert, praevidet* [c], *quemadmodum victurus esset quisque, si viveret, & ideo quem nequiter novit fuisse victurum, sine baptismo facit emori, sic in eo puniens opera mala, non quae fecit, sed quae facturus fuit*. Si ergo divinitus etiam, quae commissa non sunt, mala opera puniuntur: primo adtendant, quam falso polliceantur in damnationem parvulos non ituros, qui sine baptismate moriuntur, qui propterea non baptizantur, quia male victuri erant, si viverent: propter ipsam quippe malam vitam proculdubio damnabuntur, si etiam mala, quae fuerant futura, damnantur. Dein-

a *Mal.* 1. *v.* 2. *&* 3. b Al. *dicunt*.
c Al. *praevidit*.

Deinde ſi eis ad percipiendum baptiſmatis conſulitur ſacramentum, quos novit Deus, ſi viverent bene fuiſſe victuros, cur non omnes tenentur in vita, quam bonis operibus ornaturi ſunt? Cur etiam eorum, qui baptizantur, quidam diu viventes peſſime vivunt, & uſque ad apoſtaſiam aliquando perveniunt? Cur ipſum primum conjugium peccatorum, quos utique noverat Deus peccaturos, non de paradiſo ante projecit, ne ibi committerent, quod tam ſancto loco eſſet indignum, ſi juſte peccata etiam nondum commiſſa puniuntur? Quid denique praeſtatur ei, qui [a] *rapitur, ne malitia mutet intellectum ejus, & ne fictio decipiat animam ejus*: ſi juſte etiam illa puniuntur, quae licet non fecerit, fuerat tamen vivendo facturus? Poſtremo cur non ad percipiendum regenerationis lavacrum, ei magis conſulitur morituro, qui male fuerat victurus, ſi viveret, ut ei peccata, quae fuerat commiſſurus, remittantur in baptiſmo? Quis enim eſt tam vecors, qui ea neget per baptiſmum poſſe dimitti, quae ſine baptiſmo dicit poſſe puniri? CAP.

a *Sap.* 4. 11.

CAP. X. *Refelluntur, qui negabant peccatum originale transire in filios fidelium.* AUGUSTINUS SIXTUM *rogat, ut nota illi faciat, si quae Pelagiani deinceps excogitent, & Romae adversus illos fieri contingat.*

SEd disputando adversus eos qui usquequaque convicti, etiam non commissorum peccatorum Deum persuadere moliuntur ultorem, verendum est, ne nos in eos ista fingere existimemur: illi autem nullo modo tam hebetes esse credantur, ut haec vel sentiant, vel cuiquam persuadere conentur: verumtamen nisi eos haec dicere audissem, refellenda esse non arbitrarer. Circumstipantur enim & divinarum auctoritate lectionum, & antiquitus tradito, & retento firmo Ecclesiae ritu in baptismate parvulorum, ubi apertissime demonstrantur infantes, etiam [a] cum exorcizantur, etiam cum ei per eos, a quibus gestantur, renunciare respondent, a diaboli potestate, & dominatione [b] liberari; & non invenientes, qua exeant, pergunt in praecipitem stultitiam, dum nolunt mutare sententiam.

Illud

a Al. *& cum exorcizantur, & cum ei se per eos,*
b Al. *a diaboli dominatione.*

Illud ſane ſibi videntur acutiſſime dicere: *Quomodo peccatum tranſit in filios fidelium, quod in parentibus non dubitamus dimiſſum eſſe per baptiſmum?* Quaſi propterea poſſit non habere generatio carnalis, quod ſola tollit regeneratio ſpiritalis. At [a] vero in baptiſmo concupiſcentiae carnis infirmitas non continuo ſanatur, ſicut continuo reatus ejus aboletur, ſed gratia renaſcendi, non conditione naſcendi. Unde quiſquis per hanc concupiſcentiam, etiam de renato naſcitur, ſine dubitatione oberit nato, niſi & ipſe ſimiliter renaſcatur. Verum quicquid eſt in hac quaeſtione difficultatis, ita in agro Chriſti non impedit operarios ejus, quo minus ab eis in remiſſionem peccatorum baptizentur infantes, ſive de fidelibus, ſive de infidelibus nati ſint; ſicut agricolas non impedit, quo minus ab eis inferendi cura in oleas convertantur oleaſtri, ſive de oleaſtris ſive de oleis oriantur. Nam & hoc, ſi ut reſpondeat, ruſtico proponatur, quae cauſa ſit, ut cum aliud ſit olea, aliud oleaſter, non tamen niſi olea-

a Al. *Aut . . . . . continuo ſanetur.*

si oleaster de semine utroque nascatur, non omittit inserendi operationem [a], etiamsi non possit istam solvere quaestionem. Alioquin dum ex olivae semine exorta virgulta, non aliud quam oleas esse existimat, efficit desidia vanitatis, ut totus ille ager amara sterilitate silvescat.

Nam illud, quod excogitaverunt, dum veritatis pondere premerentur, quia [b] *fidelis Dominus in verbis suis*, & propterea ejus Ecclesia nullo modo fallaciter parvulos in remissionem peccatorum baptizat, sed, ut fide agatur quod agitur, utique fit quod dicitur: quod ergo excogitaverunt, cum haec eos apertissima moles veritatis urgeret, quis non Christianus irrideat quamlibet versutissimum cernat? Dicunt enim: *veraciter quidem respondere parvulos per ora gestantium, in remissionem se credere peccatorum, non tamen quia sibi remittantur; sed quia credant* [c], *quod in Ecclesia vel in baptismo remittantur, in quibus inveniuntur, non in quibus nulla sunt.*

a Al. *curationem*. b *Psal.* 144. 13.
c Al. *credunt* . . . *remittuntur*.

ſunt. Ac per hoc nolunt eos *ita baptizari in remiſſionem peccatorum tamquam in eis fiat ipſa remiſſio*, *quos contendunt nullum habere peccatum* : *ſed quoniam licet ſine peccato*, *in eo tamen baptiſmate baptizantur*, *quo fit in quibuſque* [a] *peccatoribus remiſſio peccatorum*.

Fieri quidem poteſt, ut haec verſipellis aſtutia ſubtilius, & acutius ex otio [b] refellatur: verumtamen ſecundum iſtam ſuam calliditatem non inveniunt [c], quid ad hoc reſpondeant, quod exorcizantur, & exſufflantur infantes, hoc enim [d] proculdubio fallaciter fit, ſi diabolus eis [e] non dominatur; ſi autem dominatur, & ideo non fallaciter exorcizantur, & exſufflantur, per quid dominatur, niſi per peccatum, princeps utique peccatorum? Proinde ſi jam erubeſcunt, nec audent dicere haec in Eccleſia mendaciter geri, fateantur [f], *quod perierat* etiam in parvulis *quaeri*. Neque enim niſi propter peccatum perierat, quod niſi

a Al. *quibuſcumque*. b Al. *ex toto*.
c Al. *non invenio*. d Al. *hoc in eis*.
e Al. *in eis*. f *Luc.* 19. 10.

nisi per gratiam non potest quaeri, non potest inveniri. Sed Deo gratias, quod saltem cum argumentantur contra remissionem peccatorum, ne fieri credatur in parvulis, jam tamen, quamvis per corda & ora majorum, credere parvulos confitentur. Sicut ergo audiunt Dominum dicentem [a]; *Qui non renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto non introibit in regnum caelorum*: propter quod eos baptizandos esse concedunt; sic audiant eumdem Dominum dicentem [b]; *Qui non crediderit, condemnabitur*: quia sicut eos renasci per ministerium baptizantium, ita etiam credere per corda, & ora confitentium confitemur [c]. Audeant ergo dicere, quod a justo Deo innocens condemnabitur, si nullo vinculo peccati originalis innectitur.

Si sermo iste prolixus est, & onerosus occupationibus tuis, da veniam, quia ut haec ad te scriberem, & occupatus litteris tuis, indicibus erga nos benevolentiae tuae, tecum ista colloquerer,

M etiam

a Joan. 3. 5. b Mar. 16. 16.
c Al. confitentur.

etiam ego vim feci interrumpendis occupationibus meis. Si qua illos alia excogitare adversus fidem catholicam scieritis [a], & quaecumque adversus eos, ne Dominici gregis infirma devastent, vos quoque fideli & plane pastorali dilectione dixeritis, [b] nota facite nobis. Haereticorum quippe inquietudine, ut Scripturas vigilantius perscrutemur, unde, ne ovili Christi noceant, eis possit occurri, tamquam de somno ignaviae nostra excitatur industria: ita per multiplicem gratiam Salvatoris etiam quod inimicus in [c] perniciem machinatur, Deus convertat [d] in adjutorium [e]: *Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Semper in Deo vivas, memor nostri, frater carissime.

S. AUR.

---

a Al, *Scitis*. b Al. *disseritis*.
c Al. *ad perniciem*. d Al. *convertit*.
e *Rom*. 8. 28.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

AD VALENTINUM ABBATEM

ET MONACHOS ADRUMETINOS

EPISTOLAE DUAE.

SANCTI AUGUSTINI Epistolae duae ad Valentinum Abbatem, & monachos Adrumetinos scriptae ob gravem, quae inter illos oborta erat dissensio ex eo quod eorum aliqui perverse interpretarentur prolixiorem Epistolam ad Sixtum, catholicam fidem explicant in illa Epistola propugnatam, & eam esse talem probant, quae neque liberum arbitrium neget, neque libero arbitrio tales vires adtribuat, ut sine Gratia Dei valeat quidquam ad bonum. Datae sunt altera ante Pascha, altera vero post Pascha anni, ut videtur, ccccxxvi. aut ccccxxvii. & una simul cum illis S. AUGUSTINUS transmisit Adrumetinis monachis etiam librum *De Gratia & libero arbitrio*, ut explicatius, & luculentius totam eis traderet de efficacia Gratiae Dei, & libertate arbitrii hominis catholicam doctrinam. Adrumetum erat tunc temporis Bizacenae provinciae in Africa metropolis.

S. AUR.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

AD VALENTINUM ABBATEM

ET MONACHOS ADRUMETINOS

EPISTOLAE DUAE.

Domino dilectissimo, & in Christi membris honorando fratri VALENTINO, *& fratribus, qui tecum sunt,* AUGUSTINUS *in Domino salutem.*

VEnerunt ad nos duo juvenes, Cresconius, & Felix, de vestra congregatione se esse dicentes, qui nobis retulerunt, monasterium vestrum nonnulla dissensione turbatum eo quod quidam in vobis sic gra-

gratiam praedicent, ut negent hominis esse liberum arbitrium; & quod est gravius, dicant, quod in die Judicii non sit [a] *redditurus* [b] *Deus unicuique secundum opera ejus*. Etiam hoc tamen indicaverunt, quod plures vestrum non ita sentiant, sed liberum arbitrium adjuvari fateantur per Dei gratiam, ut recta sapiamus, atque faciamus; ut cum venerit Dominus *reddere* [c] *unicuique secundum opera ejus*, inveniat opera nostra bona, *quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus*. Hoc qui sentiunt, bene sentiunt.

Obsecro itaque vos fratres, sicut Corinthios obsecravit Apostolus, [d] *per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata*. Primo enim Dominus noster Iesus Christus, [e] sicut scriptum est in Evangelio Ioannis apostoli, non venit [f] *ut judicaret mundum, sed ut salvaretur mundus per ipsum*. Postea vero, sicut scripsit [g] apostolus Paulus, judicabit.

a Al. *non sit vel redditurus*. b *Mat.* 16. 27. c *Rom.* 2. 6. d 1. *Cor.* 1. 10. e Al. *Dominus* Jesus. f *Joan.* 3. 17. g Al. *scribit*.

cabit [a] Deus mundum, quando *venturus est*, ficut tota Ecclefia in fymbolo confitetur, *judicare vivos & mortuos*. Si igitur non eft Dei gratia, quomodo falvat mundum? Et [b] fi non eft liberum arbitrium, quomodo judicat mundum? Proinde librum, vel Epiftolam meam, quam fecum ad nos [c] fupradicti attulerunt, fecundum hanc fidem intelligite, ut neque negetis Dei gratiam, neque liberum arbitrium fic defendatis, ut a Dei gratia feparetis, tamquam fine illa vel cogitare aliquid, vel agere fecundum Deum ulla ratione poffimus, quod omnino non poffumus. Propter hoc enim Dominus, cum de fructu juftitiae loqueretur, ait difcipulis fuis [d]: *Sine me nihil poteftis facere*.

Unde fupradictam Epiftolam ad Sixtum Romanae Ecclefiae presbyterum contra novos haereticos Pelagianos noveritis effe confcriptam, qui dicunt *gratiam Dei fecundum merita noftra dari*, ut *qui gloriatur*, non *in Domino*, fed in fe ipfo [e] *glorietur*, hoc eft, in homine,

a *Rom.* 2. 16. b Al. *Si non eft*.
c Al. *ad vos*. d *Joan.* 15. 5. e Al. *fed in fe*.

ne, non in Domino; quod prohibet Apostolus dicens: [a] *Nemo glorietur in homine*. Et alio loco: [b] *Qui gloriatur*, inquit, *in Domino glorietur*. Illi vero haeretici seipsos a seipsis justos fieri putantes, quasi hoc eis non dederit Deus, sed ipsi sibi, non utique *in Domino*, sed in semetipsis *gloriantur*. Talibus enim dicit Apostolus: [c] *Quis enim te discernit*? Quod ideo dicit, quia de massa illius perditionis, quae facta est ex Adam, non discernit hominem, ut eum [d] *faciat vas in honorem*, non *in contumeliam*, nisi Deus. Sed quoniam homo carnalis [e], & inaniter inflatus, cum audisset: *Quis enim te discernit*, posset respondere, vel voce, vel cogitatione, & dicere, discernit me fides mea, discernit me oratio mea, discernit me justitia mea; mox Apostolus occurrit cogitationibus ejus, & dixit: [f] *Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis*? Sic autem [g] gloriantur, quasi non acce-

a 1. *Cor.* 3. 21. b *Ibid.* 1. 31. c *Ibid.* 4. 7. d *Rom.* 9. 21. e Al. *carnalis est*. f 1. *Cor.* 4. 7. g Al. *enim*.

acceperint, qui se a seipsis justificari putant; ac per hoc in semetipsis *non in Domino glorientur*.

Propter quod ego in hac Epistola [a], quae ad vos pervenit, probavi per testimonia sanctarum Scripturarum, quae ibi potestis inspicere, & bona opera nostra, & pias orationes, & rectam fidem nullo modo in nobis esse potuisse, nisi haec acciperemus [b] ab illo, de quo dicit Apostolus Jacobus: [c] *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.* Nec [d] quisquam dicat meritis operum suorum, vel meritis orationum suarum, vel meritis fidei suae, sibi traditam Dei gratiam, ut [e] putetur verum esse, quod illi haeretici dicunt, *gratiam Dei secundum merita nostra dari*, quod omnino falsissimum est: non quia nullum est meritum, vel bonum piorum, vel malum impiorum, [f] [*alioquin quomodo judicabit Deus mundum?*] Sed misericordia & gratia Dei convertit hominem, de qua Psalmus dicit, [g] *Deus meus miseri-*

N *cordia*

a Al. *in Epistola*. b Al. *acceperimus*.
c *Iac.* 1. 17. d Al. *Ne*. e Al. *&*.
f *Rom.* 3. 6. g *Ps.* 58. 11.

cordia ejus [a] *praeveniet me.*: ut [b] justificetur impius, hoc est, ex impio fiat justus, & incipiat habere meritum bonum, quod Deus coronabit, quando judicabitur mundus.

Multa erant, quae vobis mittere cupiebam; quibus lectis, totam ipsam caussam, quae Conciliis Episcopalibus acta est adversus eosdem Pelagianos haereticos, diligentius & plenius nosse possetis; sed festinaverunt fratres, qui ex numero vestro ad nos venerunt, per quos vobis non rescripsimus ista, sed scripsimus. Nullas enim ad nos vestrae caritatis litteras adtulerunt, tamen suscepimus eos, quoniam simplicitas eorum satis indicabat, nihil illos nobis potuisse confingere. Ideo autem festinaverunt, ut apud vos agerent Pascha, quo possit, adjuvante Domino, tam sanctus dies vestram pacem, quam dissensionem potius invenire.

Melius autem facietis [c] [quod multum rogo] si ipsum, a quo dicunt se fuisse turbatos, ad me mittere non gravemini.

a Al. *tua*. b Al. *& justificetur*.
c Al. *facitis*.

mini. Aut enim non intelligit librum meum, aut forte ipse non intelligitur, quando difficillimam quaestionem, & paucis intelligibilem solvere, atque enodare conatur. Ipsa est enim quaestio de gratia Dei, quae fecit, [a] ut homines non intelligentes, putarent Apostolum Paulum dicere: [b] *Faciamus mala, ut veniant bona*. Unde Apostolus Petrus in secunda Epistola sua: *Quapropter*, inquit, [c] *carissimi, haec expectantes satagite, inviolati & immaculati apud eum reperiri in pace: & Domini nostri patientiam salutem existimantes;* [d] *sicut & dilectissimus frater noster Paulus secundum eam, quae data est ei, sapientiam scripsit vobis, ut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti & instabiles homines pervertunt, sicut & ceteras Scripturas ad proprium suum interitum*.

Cavete ergo, quod tantus Apostolus tam terribiliter dicit, & ubi sentitis vos non intelligere, interim credite di-

 vinis

a Al. *facit*. b *Rom*. 3. 8.
c 2. *Pet*. 3. 14. *& seq*. d Al. *existimate*.

vinis eloquiis, quia & liberum est hominis arbitrium, & gratia Dei, sine cujus adjutorio liberum arbitrium nec converti potest ad Deum, nec proficere in Deo. Et quod pie creditis, ut etiam sapienter intelligatis, orate. Et ad hoc ipsum enim, id est, ut sapienter intelligamus, est utique liberum arbitrium. Nisi enim libero arbitrio intelligeremus, atque saperemus, non nobis praeciperetur dicente Scriptura: [a] *Intelligite ergo, qui insipientes estis in populo; & stulti aliquando sapite*. Eo ipso quippe, quo praeceptum & imperatum est, ut intelligamus atque sapiamus; obedientiam nostram requirit [b], quae nulla potest esse sine libero arbitrio. Sed si posset hoc ipsum sine adjutorio Dei gratiae [c] fieri per liberum arbitrium, ut intelligeremus, atque saperemus, non diceretur Deo: [d] *Da mihi intellectum, ut* [e] *discam mandata tua*. Neque in Evangelio scriptum esset: [f] *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas*. Nec Jacobus Apostolus diceret: [g] *Si quis*

a *Psal.* 93. 8. b Al. *obedientia nostra requiritur.* c Al. *sine adjutorio gratiae*. d *Psal.* 118. 73. e Al. & f *Luc.* 24. 45. g *Iac.* 1. 5.

quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus adfluenter, & non improperat, & dabitur ei. Potens est autem Dominus, qui & vobis donet, & nobis, ut de vestra pace, & pia consensione, [a] nunciis celerrimis gaudeamus. Saluto vos, non solum meo nomine, sed etiam fratrum, qui mecum sunt, & rogo, ut pro nobis concorditer, atque instanter oretis. Sit vobiscum Dominus.

a Al. *confessione*.

Domino dilectissimo & in Christi membris bonorando fratri VALENTINO , & *fratribus, qui tecum sunt*, AUGUSTINUS *in Domino salutem*.

Cresconium, & Felicem [a] & alium Felicem Dei servos , qui ex vestra congregatione ad nos venerunt , nobiscum egisse Pascha noverit caritas vestra . Quos ideo tenuimus aliquanto diutius , ut instructiores ad vos redirent adversus novos haereticos Pelagianos , in quorum errorem cadit , qui putat secundum aliqua merita humana dari *gratiam Dei* [b] , quae sola hominem liberat *per Dominum nostrum Jesum Christum*. Sed rursum qui putat , quando ad judicium Dominus venerit , non judicari hominem secundum opera sua , qui jam per aetatem uti potuit libero voluntatis arbitrio , nihilominus in errore est . Soli enim parvuli , qui non-

a Al. *Cresconium , Felicem* .
b Al. *qui putat aliquo merito humano gratiam Dei dari* .

nondum habent opera propria, vel bona vel mala, secundum solum originale peccatum damnabuntur, quibus per *lavacrum regenerationis* non subvenit gratia Salvatoris. Ceteri autem omnes, qui jam utentes libero arbitrio, sua propria peccata originali peccato insuper addiderunt, si [a] *de potestate tenebrarum* per gratiam Dei non *eruuntur*, nec *transferuntur ad regnum Christi*, non solum secundum originis, verumetiam secundum propriae voluntatis merita, judicium reportabunt. Boni vero etiam ipsi quidem, non solum secundum suae bonae [b] voluntatis merita praemium consequentur, sed etiam ipsam bonam voluntatem per Dei gratiam consequuti sunt, ac sic impletur quod scriptum est: [c] *Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judaei primum & Graeci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum Judaeo primum & Graeco.*

a *Coloss.* 1. 13. b Al. *suae voluntatis*.
c *Rom. cap.* 2. *v.* 8. 9. 10.

De qua difficillima quaestione, hoc est, de voluntate & gratia, non opus habui etiam in hac Epistola diutius disputare [a], quoniam & aliam jam eis dederam, tamquam citius redituris. Et scripsi ad vos etiam librum, quem si adjuvante Domino, diligenter legeritis, & vivaciter intellexeritis, nullas existimo inter vos de hac re dissensiones ulterius jam futuras. Portant autem secum & alia, quae vobis dirigenda esse credidimus, quibus cognoscatis quemadmodum catholica Ecclesia, in Dei misericordia, Pelagianae haeresis venena repulerit. Quod enim scriptum est ad Papam Innocentium Romanae urbis Episcopum de Concilio provinciae Carthaginiensis, & de Concilio Numidiae, & aliquanto diligentius a quinque Episcopis, & quae ipse ad tria ista rescripsit: item quod Papae Zosimo de Africano Concilio scriptum est, ejusque Rescriptum ad universos totius orbis Episcopos missum: & quod posteriori Concilio plenario totius Africae contra ipsum errorem breviter constituimus, & su-

a Al. *laborare*.

& supra memoratum librum meum, quem modo ad vos scripsi: haec omnia & in praesenti legimus cum ipsis, & per eos misimus vobis.

Legimus eis etiam librum beatissimi martyris Cypriani de *Oratione Dominica*, & ostendimus, quemadmodum docuerit omnia, quae ad mores nostros pertinent, quibus recte vivimus, a *Patre nostro, qui in caelis est*, esse poscenda, ne de libero praesumentes arbitrio, a divina gratia decidamus. Ubi etiam demonstravimus, quomodo admonuerit idem gloriosissimus martyr, etiam pro inimicis nostris, qui nondum in Christum crediderunt, nos, ut credant, orare debere. Quod utique inaniter fieret, nisi Ecclesia crederet etiam malas, atque infideles hominum voluntates, per Dei gratiam in bonum posse converti. Sed hunc [a] librum sancti Cypriani, quia dixerunt etiam illic apud vos esse, non misimus. Meam quoque Epistolam ad Sixtum Romanae Ecclesiae Presbyterum datam, quam secum ad nos adtulerunt, legimus cum eis, & osten-

a Al. *sed & hunc librum*.

& ostendimus adversus eos esse conscriptam, qui dicunt *gratiam Dei secundum merita nostra dari*, hoc est, adversus eosdem Pelagianos.

Quantum ergo potuimus, egimus cum istis, & vestris & nostris fratribus, ut in fide sana catholica perseverent: quae neque liberum arbitrium negat, sive in vitam malam sive in bonam; neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid, sive ut ex malo convertatur in bonum, sive ut in bono perseveranter proficiat, sive ut ad bonum sempiternum perveniat, ubi jam non timeat, ne[a] deficiat. Vos quoque, carissimi, etiam in hac Epistola exhortor, quod nos omnes exhortatur Apostolus[b], *non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad temperantiam*[c], *sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei*.

Attendite quid per Salomonem moneat Spiritus Sanctus[d]: *Rectos cursus*, inquit, *fac pedibus tuis, & vias tuas dirige, ne declines in dexteram, neque in*

a Al. *neque*. b *Rom.* 12. 3.
c Al. *sobrietatem*. d *Prov.* 4. 26.

in sinistram; averte autem pedem tuum a via mala. Vias enim, quae a dextris sunt, novit Dominus: perversae vero sunt, quae a sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. In his verbis sanctae Scripturae considerate, fratres, quia si non esset liberum arbitrium, non diceretur: *Rectos cursus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige, ne declines in dexteram, neque in sinistram.* Et tamen sine Dei gratia, si posset hoc fieri, non postea diceretur: *Ipse autem rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet.*

Nolite ergo declinare in dexteram, neque in sinistram: quamvis laudentur viae, quae a dextris sunt, & vituperentur, quae sunt a sinistris. Hoc est enim, quod [a] addidit: *Averte autem pedem tuum a via mala*, hoc est a sinistra: quod manifestat in consequentibus [b], dicens: *Vias enim, quae a dextris sunt, novit Dominus: perversae vero sunt, quae a sinistris sunt.* Eas utique vias ambulare debemus, quas novit Dominus: de quibus in Psalmo [c] legitur [d]: No-

a Al. *Hoc est propter quod.* b Al. *in sequentibus.* c Al. *psalmis.* d *Psal.* 1. 6.

Novit Dominus vias justorum , & via impiorum peribit . Hanc enim non novit Dominus , quia sinistra est[a] ; sicut dicturus est etiam illis ad sinistram constitutis , [b] *Non novi vos* . Quid est autem , quod ille non novit , qui utique novit omnia sive bona hominum , sive mala ? Sed quid est : *Non novi vos* , nisi : tales vos ego non feci ? Quemadmodum illud , quod dictum est de ipso Domino Iesu Christo , quia [c] *non noverat peccatum* , quid est *non noverat* , nisi quia non fecerat[d] ? Ac per hoc, quod dictum est , *vias , quae a dextris sunt , novit Dominus* , quomodo intelligendum est , nisi quia ipse fecit vias dextras , id est vias justorum [e] , quae sunt utique opera bona[f] , *quae praeparavit Deus* , sicut dicit Apostolus , *ut in illis ambulemus* ? Vias autem sinistras perversas , id est vias impiorum , non utique novit , quia non eas ipse fecit homini , sed homo sibi . Propter quod dicit : *Odivi autem ego perversas vias malorum , ipsae sunt a sinistris* .

Sed

---

a Al. *quae a sinistra est* . b *Matth*. 7. *v*. 23. & 25. *v*.12. c 2. *Cor*. 5. 21. d Al. *nisi non fecerat* . e Al. *idest justorum* . f *Eph*.2. 10.

Sed respondetur nobis, cur ergo dixit: *Ne declines in dexteram, neque in sinistram*: cum potius dicere debuisse videatur: tene dexteram, & ne declines in sinistram, si bonae sunt viae, quae a dextris sunt? Cur, putamus, nisi quia ita viae sunt bonae, quae a dextris sunt, ut in dexteram tamen declinare non sit bonum? Declinare quippe ille est intelligendus in dexteram, qui bona ipsa opera, quae ad vias dexteras pertinent, sibi vult adsignare, non Deo. Et ideo cum dixisset: *Vias enim, quae a dextris sunt, novit Dominus, perversae autem sunt, quae a sinistris sunt*; tamquam diceretur ei: quomodo ergo non vis, ut declinemus ad dexteram? secutus adjunxit: *Ipse autem rectos faciet cursus suos, itinera autem tua in pace producet*. Sic ergo intellige, quod tibi praeceptum est, [a] *Rectos cursus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige*, ut noveris, cum hos facis, a Domino Deo tibi praestari, ut hoc facias; & non declinabis ad dexteram,

a Prov. 4. 26.

ram, quamvis ambules in viis dextris, non confidens in virtute tua: & ipse erit virtus tua, qui rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet.

Quapropter, dilectissimi, quicumque dicit, voluntas mea mihi sufficit ad facienda opera bona, declinat in dexteram. Sed rursus illi, qui putant bonam vitam esse deferendam, quando audiunt sic Dei gratiam praedicari, ut credatur, & intelligatur voluntates hominum ipsa [a] ex malis bonas facere, ipsa etiam [b], quas fecerit, custodire, & propterea dicunt: [c] *Faciamus mala, ut veniant bona*, in sinistram declinant. Ideo vobis dixit: *Non declinetis in dexteram, neque in sinistram*, hoc est, non sic defendatis liberum arbitrium, ut ei bona opera sine Dei gratia tribuatis: nec sic defendatis gratiam, ut quasi de illa securi, mala opera diligatis; quod ipsa gratia Dei avertat a vobis. Talium quippe verba sibi proponens Apostolus ait: [d] *Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet?* atque

a Al. *ipsam*. b Al. *ipsam etiam, quae*.
c *Rom.* 3. 2. d *Rom.* 6. 1.

atque his verbis hominum errantium, & Dei gratiam non intelligentium, respondit, ut debuit, dicens: *Absit. Si enim mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo?* Nihil potuit dici brevius, & melius. Quid enim nobis gratia Dei utilius confert in hoc praesenti saeculo maligno, nisi ut moriamur peccato? Ac per hoc ipsi gratiae invenietur [a] ingratus, qui propter illam vult vivere in peccato, per quam morimur peccato. Deus autem, qui dives est in misericordia, det vobis & sanum sapere, & usque in finem proficienter in bono proposito permanere. Hoc pro vobis, hoc pro nobis, hoc pro omnibus, qui vos diligunt, & pro eis, qui vos oderunt, instanter in pace fraterna, & vigilanter orate. Deo vivatis. Si quid de vobis mereor, veniat ad me frater Florus. [b]

S. AUR.

---

a Al. *invenitur*.

b Hunc Florum respiciunt etiam verba illa superioris epistolae: *Melius autem facietis, quod multum rogo, si ipsum, a quo dicunt se fuisse turbatos, ad me mittere non gravemini.* Quo autem pacto

pacto perturbationis auctor quodammodo fuerit Florus habes in epistola Valentini abbatis ad S. Augustinum, quam ipse Florus S. Episcopo reddidit, cum Valentini jussu una cum aliquot aliis Monachis ad eum se contulerit. Vide inferius post librum *de Gratia, & Libero Arbitrio*.

S. AUR.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE GRATIA

ET LIBERO ARBITRIO

AD ABBATEM VALENTINUM, ET CUM ILLO MONACHOS ADRUMETINOS

LIBER.

CUM S. AUGUSTINUS ab Adrumetinis illis Monachis, qui ad eum consulendum venerant ob motam in eorum monasterio contentionem de Gratia & libero arbitrio, ex lectione prolixioris epistolae ad Sixtum, ne tam mature, quam primum constituerant, Adrumetum redirent obtinuerit, inter hanc longiorem eorum moram non modo epistolam illam suam ad Sixtum iisdem explicuit, & omnia quae gesta & sancita fuerant tum Carthagine & in Concilio Numidiae, tum Romae adversus Pelagianorum errores legit, & descripta tradidit, voce eos docens, quae esset tota justitiae Christianae oeconomia, sed etiam ad commune Adrumetinorum Monachorum bonum luculentiorem de hoc ipso argumento exaravit tractatum, cujus ita ipse meminit *Retractationum* lib. II. cap. LXVI. *Propter eos, qui cum defenditur Dei Gratia, putantes negari liberum arbitrium, sic ipsi defendunt liberum arbitrium ut negent Dei Gratiam, asserentes eam secundum merita nostra dari; scripsi librum, cujus titulus est*, DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO. *Ad eos autem scripsi monachos Adrumetinos, in quorum Monasterio de hac re coeperat esse contentio, itaut me consulere aliqui eorum cogerentur.*

S. AUR.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE GRATIA

ET LIBERO ARBITRIO

AD ABBATEM VALENTINUM, ET CUM ILLO MONACHOS ADRUMETINOS

LIBER.

CAP. I. *Occasio & argumentum libri.*

PRopter eos, qui hominis liberum arbitrium sic praedicant, & defendunt, ut Dei gratiam, qua vocamur ad eum, & a nostris malis meritis liberamur, & per quam bona merita comparamus, quibus ad vitam perve-

niamus aeternam, negare audeant, & conentur auferre; multa jam differuimus, litterisque mandavimus, quantum nobis Dominus donare dignatus est. Sed quoniam sunt quidam, qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium: aut quando gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium: hinc aliquid scribere ad vestram caritatem, Valentine frater, & ceteri, qui simul Deo servitis, compellente mutua caritate curavi. Nunciatum est enim mihi de vobis, fratres, ab aliquibus, qui in vestra congregatione sunt, & ad nos inde venerunt, per quos & ista direximus, quod de hac re dissensiones in vobis sint. Itaque dilectissimi, ne vos perturbet hujus quaestionis obscuritas, moneo vos primum, ut de iis, quae intelligitis, agatis Deo gratias; quicquid est autem, quo pervenire nondum potest vestrae mentis intentio, pacem inter vos & caritatem servantes, a Domino [a], ut intelligatis, orate. Et donec vos ipse per-

a Al. *ad Dominum, ut intelligatis, orate.*

perducat ad ea, quae nondum intelligitis, ibi ambulate, quo pervenire potuistis. Hoc admonet Apostolus Paulus, qui cum dixisset nondum se esse perfectum, paulo post ait: [a] *Quotquot ergo perfecti* [b] *hoc sapiamus*, id est, ita nos esse perfectos, ut nondum ad perfectionem, quae nobis sufficit, venerimus: continuoque subjunxit: [c] *Et si quid aliter* [d] *sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit: verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus*. Ambulando quippe *in quod pervenimus*, & quo nondum pervenimus, pervenire poterimus, Deo nobis revelante si quid aliter sapiamus [e], si ea quae jam revelavit, non relinquamus.

CAP. II. *Liberum arbitrium esse in homine probant praecepta divina. Praecepta data esse ne sit excusatio de ignorantia. Peccatores, qui se excusare de Deo audent, arguuntur, quia liberum arbitrium habent.*

REvelavit autem nobis per Scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Quomodo

a *Philip.* 3. 15. b Al. *perfecti sumus*.
c *Ibid.* & v. 16. d Al. *aliud*.
e Al. *sapimus*.

do autem revelaverit commemoro vos, non humano eloquio, sed divino. Primum, quia ipsa divina praecepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa praemia perveniret. Ideo enim data sunt, ut homo excusationem de ignorantia non haberet, sicut Dominus dicit in Evangelio de Judaeis [a]: *Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* De quo peccato dicit, nisi de illo magno, quod praesciebat eorum futurum, quando ista dicebat, id est, quo eum fuerant occisuri? Neque enim nullum habebant peccatum, antequam Christus venisset in carne ad eos. Item dicit Apostolus [b]: *Revelatur [c] ira Dei de caelo in omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem in iniquitate detinent; quia quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ejus a creatura mundi per ea, quae facta sunt,*

b *Joan.* 15. 22. b *Rom.* 1. 18. 19. & 20.
c Al. *revelabitur*.

sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus ac divinitas, ut sint inexcusabiles. Quomodo dicit *inexcusabiles*, nisi de illa excusatione, qua solet dicere humana superbia: Si scissem, fecissem; ideo non feci, quia nescivi? aut, si scirem, facerem; ideo non facio, quia nescio? Haec eis excusatio tollitur, quando praeceptum datur, vel scientia non peccandi manifestatur.

Sed sunt homines, qui etiam de ipso Deo se excusare conantur, quibus dicit Apostolus Iacobus: [a] *Nemo cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentor.* [b] *Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.* Item de ipso Deo se excusare volentibus respondet liber pro-ver-

---

a *Iacob.* 1. 13. 14. & 15.

b Al. *tentatur.* Gr. vulg. πειράζομαι: Millius cod. ms. allegat, ubi legerat πειράζεται.

verbiorum Salomonis : [a] *Insipientia viri violat vias ejus, Deum autem causatur in corde suo*. Et liber Ecclesiasticus dicit [b] : *Ne dixeris, quia propter Deum recessi, quae enim odit, ne facias: Ne dixeris, quia ipse me induxit: non enim opus habet viro peccatore. Omne execramentum odit Dominus, & non est amabile timentibus eum. Ipse ab initio fecit illum,* [c] *& reliquit illum in manu consilii sui. Si volueris conservabis* [d] *mandata, & fidem bonam placiti. Adponet tibi ignem & aquam, ad quodcumque volueris extende manum tuam. In conspectu hominis vita & mors, & quodcumque placuerit* [e] *dabitur ei*. Ecce apertissime videmus expressum liberum humanae voluntatis arbitrium.

Quid [f] illud quod tam multis locis omnia mandata sua custodiri, & fieri jubet Deus? Quomodo jubet si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo Psalmus dicit, quod [g] *in lege Domi-*

---

a *Prov.* 19. 3. b *Eccl.* 15. 11. *&c.*
c Al. *hominem*. d Al. *conservare mandata Dei, & fidem beneplaciti*. e Al. *voluerit*. f *Et quid*. g *Psal.* 1. 2.

Domini fuit voluntas ejus? nonne satis indicat voluntate sua hominem in lege Dei consistere? Deinde tam multa mandata, quae ipsam quodammodo nominatim conveniunt voluntatem; sicut est: [a] *Noli vinci a malo*: & alia similia, sicut sunt: [b] *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*. Et [c] *Noli repellere consilia matris tuae*. Et, [d] *Noli esse sapiens apud te ipsum*. Et, [e] *Noli deficere a disciplina Domini*. Et, [f] *Noli negligere legem*. Et, [g] *Noli abstinere benefacere egenti*. Et, [h] *Noli fabricare in amicum* [i] *tuum mala*. Et, [k] *Noli intendere fallaci mulieri*. Et, [l] *Noluit intelligere ut bene ageret*. Et, *Noluerunt accipere* [m] *disciplinam*: & innumerabilia talia in veteribus libris divinorum eloquiorum quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humanae? In libris etiam novis Evangelicis & Apostolicis quid

P aliud

---

a *Rom.* 12. 21. b *Psal.* 31. 9.
c *Prov.* 1. 8. d *Prov.* 3. 7.
e *Ibid.* 11. f *Ibidem* 22. g *Ibidem* 27.
h *Ib.* 29. i Al. *in animam tuam*.
k *Prov.* 5. 2. l *Psal.* 35. v. 4. m Al. *habere*.

aliud ostenditur, ubi dicitur: [a] *Nolite vobis condere* [b] *thesauros in terra*. Et [c], *Nolite timere eos, qui occidunt corpus*. Et, [d] *Qui vult venire post me, abneget semetipsum*. Et, [e] *Pax in terra hominibus bonae voluntatis*. Et quod dicit Apostolus Paulus: [f] *Quod vult faciat, non peccat si* [g] *nubat: qui autem statuit in corde suo non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, & hoc statuit in corde suo servare virginem* [h] *suam, bene facit*. Item dicit: [i] *Si autem volens, hoc facio, mercedem habeo*. Et alio loco: [k] *Sobrii estote juste*, [l] *& nolite peccare*. Et iterum: [m] *Ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi*. Et ad Timotheum dicit [n]: *Cum enim in deliciis egerint* [o] *in Christo, nubere volunt*. Et alibi

---

a *Mat.* 6. 19. b Al. *abscondere*.
c *Mat.* 10. 28. d *Mat.* 16. 24.
e *Luc.* 2. 14. f 1. *Cor.* 7. 36. & 37.
g Al. *non peccat, nubat*. Particula *si* neque est in Graeco. h Al. *virginitatem*.
i 1. *Cor.* 9. 17. k 1. *Cor.* 15. 34.
l Al. *& justi*. Al. *juste*. m 2. *Cor.* 8. 11.
n 1. *Tim.* 5. 11. o Al. *agerent*.

alibi : [a] *Sed & omnes , qui pie volunt vivere in Christo Jesu , persecutionem patientur* . [b] Et ipsi Timotheo : [c] *Noli negligere gratiam , quae in te est* . Et ad Philemonem : [d] *Ne bonum tuum velut ex necessitate esset , sed ex voluntate* . Servos etiam ipsos monet , ut dominis suis [e] *ex animo serviant cum bona voluntate* . Item Jacobus : [f] *Nolite itaque errare fratres mei* , [g] *& nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi* , [h] *& nolite detrahere de alterutro* [i] . Item Ioannes in Epistola sua [k] : *Nolite diligere mundum* : & cetera hujusmodi . Nempe ubi dicitur : [l] Noli hoc , & noli illud , & ubi ad aliquid [m] faciendum, vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur , satis liberum demonstratur arbitrium . Nemo ergo Deum causetur in corde suo , sed sibi imputet quisque cum

 pec-

---

a 2. *Tim*. 3. 12. b Al. *patiuntur* .
c 1. *Tim*. 4. 14. d *Philip*. v. 14.
e *Eph*. 6. 6. & 7. f *Jacob*. 1. 16.
g *ib*. 2. 1. h *Ibid*. 4. 11. i Al. *altero* .
k 1. *Joan*. 2. 15. l Al. *dicitur ibi* .
m Al. *ubi auquid* . Al. *aliquod* .

peccat. Neque cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc a propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum: [a] *Qui reddet unicuique secundum opera sua*. Qui ergo noverunt [b] divina mandata, aufertur eis excusatio, quam solent homines habere de ignorantia.

CAP. III. *Ignorantia legis non liberat a poena. Scientem, peccare gravius, quam nescientem. Ignorantia duplex: alia scire nolentium, alia simpliciter nescientium.*

SEd nec ipsi sine poena erunt, qui legem Dei nesciunt: [c] *Qui enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: qui autem in lege peccaverunt, per legem judicabuntur*. Quod mihi non videtur Apostolus ita dixisse, tamquam peius aliquid significaverit esse passuros, qui legem nesciunt in peccatis suis, quam illos, qui sciunt. Peius enim [d] videtur esse perire, quam judicari.

a *Mat.* 16. 27. b Al. *Qui igitur noverint*. c *Rom.* 2. 12. d Al. *mihi videtur*.

cari. Sed cum hoc de Gentibus, & de Iudaeis loqueretur, quia illi sine lege sunt, isti autem legem acceperunt; quis audeat dicere Iudaeos, *qui in lege peccant*, non esse perituros, cum in Christum non crediderunt [a], quando quidem de illis dictum est, *per legem judicabuntur*? Sine fide enim Christi nemo liberari potest, ac per hoc ita judicabuntur, ut pereant. Nam si pejor est conditio nescientium, quam scientium legem Dei, quomodo verum erit, quod Dominus in Evangelio ait [b]: *Servus, qui nescit voluntatem Domini sui, & facit digna plagis, vapulabit pauca: servus autem, qui scit voluntatem Domini sui, & facit digna plagis* [c], *vapulabit multa*? Ecce ubi ostendit gravius peccare hominem scientem, quam nescientem, nec tamen ideo confugiendum est ad ignorantiae tenebras, ut in eis quisque requirat excusationem. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse [d]. Voluntas quippe in eo argui-

 tur

a Al. *in Christo non crediderint*.
b *Luc.* 12. 48. & 47.
c Al. *vapulabit paucis* .. . *vapulabit multis*.
d Al. *nescire voluisse*.

tur, de quo dicitur: [a] *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Sed & illa ignorantia, quae non est eorum, qui scire nolunt, sed eorum, qui tamquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino quid [b] crederet, sed fortassis, ut mitius ardeat: non enim sine causa dictum est: [c] *Effunde iram tuam in gentes, quae te non noverunt*. Et illud quod ait Apostolus: [d] *Cum venerit in flamma ignis dare vindictam in eos, qui ignorant Deum*. Verumtamen, ut habeamus & ipsam scientiam, ne dicat unusquisque, nescivi, non audivi, non intellexi, voluntas convenitur humana, ubi dicitur: [e] *Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*: quamvis peior appareat, de quo dictum est: [f] *Verbis non emendabitur servus durus: si enim & intellexerit, non obaudiet*. Quando autem dicit homo: Non possum facere, quod praecipitur,

a *Psal.* 35. 4. b Al. *quod crederet*.
c *Psal.* 78. 6. d 2. *Thessal.* 1. 8.
e *Psal.* 31. 9. f *Prov.* 29. 19.

pitur, quoniam concupiscentia mea vincor, jam quidem de ignorantia non habet excusationem, nec Deum causatur in corde suo; sed malum suum in se cognoscit, & dolet: cui tamen dicit Apostolus: [a] *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Et utique cui dicitur, *noli vinci*, arbitrium voluntatis ejus sine dubio convenitur, velle enim, & nolle [b] propriae voluntatis est.

CAP. IV. *Cavendum esse ne in defensione liberi arbitrii necessitati Gratiae detrahatur. Gratiam cum libero arbitrio necessariam esse ad bene vivendum. Quid sit lex sine gratia. Orationem argumentum esse necessitatis Gratiae.*

SEd metuendum est, ne ista omnia divina testimonia, & quaecumque alia sunt, quae sine dubitatione sunt plurima, in defensione liberi arbitrii sic intelligantur, ut ad vitam piam, & bonam conversationem, cui merces aeterna debetur, adjutorio, & gratiae Dei locus non relinquatur: & audeat miser homo, quando bene vivit, & bene operatur, vel potius bene vivere, & bene

P 4

a Rom. 12. 21. b Al. *& non velle*.

bene operari sibi videtur, in seipso non *in Domino gloriari*, & spem recte vivendi in seipso ponere, ut sequatur eum maledictum Ieremiae prophetae dicentis: [a] *Maledictus homo, qui spem habet* [b] *in homine, & firmat carnem brachii sui, & a Domino discedit cor ejus.* Intelligite, fratres, hoc propheticum testimonium; quia enim non dixit Propheta: *Maledictus homo, qui spem habet* in seipso, posset alicui videri, ideo dictum esse: *Maledictus homo, qui spem habet in homine*; ut nemo habeat spem in altero homine, sed in se. Ut ergo ostenderet sic se admonuisse hominem, ut nec in seipso haberet spem, propterea cum dixisset: *Maledictus homo, qui spem habet in homine*: mox addidit, *& firmat carnem brachii sui*. Brachium pro potentia [c] posuit operandi. In nomine autem carnis intelligenda est humana fragilitas: ac per hoc *firmat carnem brachii sui*, qui potentiam fragilem, atque invalidam, id est, humanam sibi sufficere ad bene operandum putat, nec adiu-

---

a *Hierem.* 17. 5. b Al. *spem suam ponit*. c Al. *potestate*.

adiutorium sperat a Domino. Propter hoc[a] enim subjecit: *Et a Domino discedit cor ejus*. Talis est haeresis Pelagiana, non antiqua, sed ante non multum tempus exorta: contra quam haeresim cum fuisset diutius disputatum, etiam ad Concilia Episcopalia novissima necessitate perventum est; unde vobis non quidem omnia, sed tamen aliqua legenda direxi. Nos ergo ad bene operandum spem non habeamus in homine, *firmantes carnem brachii nostri*, *nec a Domino discedat cor nostrum*, sed ei dicat[b]: *Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus.*

Proinde, carissimi, sicut superioribus testimoniis sanctarum Scripturarum probavimus, ad bene vivendum, & recte agendum esse in homine liberum voluntatis arbitrium: sic etiam de gratia Dei, sine qua nihil boni agere[c] possumus, quae sint divina testimonia videamus. Ac primum de ipsa vestra professione aliquid dicam: neque enim congregaret vos ista societas, in qua continenter

a Al. *propterea*. b *Psal.* 26. 9. c Al. *habere*.

ter [a] vivitis, nisi voluptatem coniugalem contemneretis. [b] Hinc autem Domino loquenti cum dixissent discipuli: *Si talis est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*: respondit eis: [c] *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*. Numquid non liberum arbitrium Timothei est exhortatus Apostolus dicens: [d] *Contine teipsum*? Et in hac re potestatem voluntatis ostendit, ubi ait: [e] *Non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, ut servet virginem* [f] *suam*: & tamen *non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*. *Quibus* enim non *est datum*, aut nolunt, aut non implent, quod volunt: *quibus* autem *datum est*, sic volunt, ut impleant, quod volunt. Itaque, ut *hoc verbum*, quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus tamen capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

De ipsa quoque pudicitia coniugali nempe Apostolus ait: [g] *Quod vult faciat*,

a Al. *continentes*. b Al. *contempseritis*.
c *Mat.* 19. 10. & 11. d 1. *Tim.* 5. 22.
e 1. *Cor.* 7. 37. f Al. *virginitatem*.
g *Ibidem* 36.

ciat, *non peccat si nubat* : & tamen etiam hoc Dei donum est, dicente Scriptura : [a] *A Domino jungitur mulier viro*. Ideo Doctor gentium, & pudicitiam coniugalem, per quam non fiunt adulteria, & perfectiorem continentiam, per quam nullus concubitus quaeritur, sermone suo commendans : & hoc, & illud donum Dei esse monstravit, scribens ad Corinthios, & admonens conjuges [b] *ne se invicem fraudent* : quos cum admonuisset adjecit : *Vellem autem omnes homines esse sicut & meipsum* : quia utique ipse ab omni concubitu continebat. Et continuo subjunxit : *Sed unusquisque proprium donum habet a Deo, alius sic, alius autem sic*. Numquid tam multa, quae praecipiuntur in lege Dei, ne fornicationes, & adulteria committantur, indicant aliud quam liberum arbitrium ? Neque enim praeciperentur, nisi homo haberet propriam voluntatem, qua divinis praeceptis obediret : & tamen Dei donum est, sine quo servari castitatis praecepta non possunt. Unde ait ille in libro Sa-

a *Prov.* 19. 14. b 1. *Cor.* 7. 5. & 7.

Sapientiae : [a] *Cum scirem , quia nemo esse potest continens nisi Deus det : & hoc ipsum erat sapientiae , scire cujus esset hoc donum* . Ut autem ista non serventur [b] castitatis sancta mandata , [c] *unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus , & illectus* . Ubi si dixerit , volo servare , sed vincor a concupiscentia mea : respondet Scriptura libero ejus arbitrio , quod jam superius dixi : [d] *Noli vinci a malo , sed vince in bono malum* : quod tamen , ut fiat , adjuvat gratia , quae nisi adjuverit , nihil *lex erit* nisi *virtus peccati* . Augetur enim concupiscentia , & majores vires accipit lege prohibente , nisi adjuvet spiritus gratiae . Hoc est , quod dicit ille ipse Doctor gentium : [e] *Aculeus autem mortis est peccatum , virtus vero peccati lex* . Ecce unde dicit homo : volo legis servare mandatum , [f] sed virtute concupiscentiae meae vincor . Et cum volun-

a *Sap.* 8. 21.
b Al. *Ut autem ista conserventur sancta castitatis mandata* . c *Jacob.* 1. 14.
d *Rom.* 12. 21. e 1. *Cor.* 15. 56.
f Al. *mandata* .

voluntas ejus convenitur, & ei dicitur: *Noli vinci a malo*, quid ei prodest nisi gratia succurrente fiat? Quod ipse Apostolus secutus adjunxit; nam, & cum dixisset, [a] *virtus peccati lex*; continuo subjecit: [b] *Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum*. Ergo & victoria, qua peccatum vincitur, nihil aliud est, quam donum Dei, in isto certamine adjuvantis liberum arbitrium.

Propter quod dicit & caelestis magister: [c] *Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem*. Ergo unusquisque contra suam concupiscentiam dimicans *oret, ne intret in tentationem*: id est, ne sit *ab illa abstractus, & illectus*. *Non* autem *intrat in tentationem*, si voluntate bona vincat concupiscentiam malam. Nec tamen [d] sufficit arbitrium voluntatis humanae, nisi a Domino victoria concedatur oranti, *ne intret in tentationem*. Quid vero evidentius, quam Dei ostenditur gratia, ubi quod oratur, accipitur? Si enim dixisset Salvator

a *Ibidem* 57. b Al.. *subjungit*.
c *Mat.* 26. 41. d Al. *nec tamen*.

vator noster: *Vigilate ne intretis in tentationem*, admonuisse videretur tantummodo hominis voluntatem: cum vero addidit, *& orate*, ostendit Deum adjuvare, ne intretur in tentationem. Dictum est libero arbitrio: [a] *Fili noli deficere a disciplina Domini*: & Dominus dicit: [b] *Ego rogavi pro te Petre*, [c] *ne deficeret fides tua*. Homo ergo [d] gratia adjuvatur, [e] ne sine caussa voluntati ejus jubeatur.

CAP. V. *Pelagianorum error, quod Gratia detur secundum merita. Quibus abutantur sanctarum Scripturarum testimoniis. Gratiam non secundum merita dari probatur ex Paulo.*

Cum dicit Deus: [f] *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*: unum horum videtur esse nostrae voluntatis, id est, ut convertamur ad Deum [g]; alterum vero ipsius gratiae, id est, ut etiam ipse convertatur ad nos: ubi possunt putare Pelagiani suam obtinere sen-

a *Prov.* 3. 11. b *Luc.* 23. 32.
c Al. *rogavi pro te Patrem ne deficiat*.
d Al. *enim*. e Al. *juvatur*.
f *Zach.* 1. 3. g Al. *eum*.

ſententiam, qua dicunt *gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*. Quod quidem in Oriente, hoc eſt, in Provincia Palaeſtina, in qua eſt civitas Ieruſalem, cum ipſe Pelagius ab Epiſcopis audiretur, affirmare non auſus eſt. Nam inter cetera, quae illi objecta ſunt, & hoc objectum eſt, quod diceret *gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*; quod ſic alienum eſt a catholica doctrina, & inimicum gratiae Chriſti, ut niſi hoc objectum ſibi [a] anathematizaſſet, ipſe inde anathematizatus [b] exiſſet. Sed fallaciter eum anathematizaſſe poſteriores ejus indicant libri, in quibus omnino nihil aliud defendit, quam *gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*. Talia ergo de Scripturis colligunt, quale eſt hoc unum, quod paulo ante dixi: *Convertimini ad me, & convertar ad vos*, ut ſecundum meritum [c] converſionis noſtrae ad Deum, detur gratia ejus, in qua ad nos & ipſe convertitur. Nec attendunt, qui hoc ſentiunt; quia niſi donum Dei eſſet etiam ipſa ad Deum noſtra

a Al. *ut ſi objectum ſibi non anathematizaſſet*.
b Al. *anathemaſſet ... anathematus ... anathemaſſe*. c Al. *merita*.

noſtra converſio, non ei diceretur: *Deus virtutum converte nos*. Et, [a] *Deus tu convertens vivificabis nos*. Et, [b] *Converte nos Deus ſanitatum noſtrarum* [c]: & hujuſmodi alia, quae commemorare longum eſt. Nam, & venire ad Chriſtum, quid eſt aliud niſi ad eum credendo converti, [d] & tamen ait: [e] *Nemo poteſt venire ad me, niſi datum fuerit ei a Patre meo?*

Item quod ſcriptum eſt in libro ſecundo Paralipomenon: [f] *Dominus vobiſcum, cum vos eſtis cum eo, & ſi quaeſieritis eum, invenietis; ſi autem dereliqueritis eum, derelinquet vos*: manifeſtat [g] quidem voluntatis arbitrium [h]. Sed illi, qui dicunt *gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*, iſta teſtimonia ſic accipiunt, ut dicant meritum noſtrum in eo eſſe, quod ſumus cum Deo; ejus autem gratiam ſecundum hoc meritum dari, ut ſit & ipſe nobiſcum. Item

a *Pſal.* 79. 8. b *Pſal.* 84. 7. & 5.
c Al. *ſalutarium noſtrorum*.
d Al. *quid eſt aliud quam credendo ad eum converti*. e Joan. 6. 66.
f 2. *Para.* 15. 2. g Al. *manifeſtum eſt*.
h Al. *liberum arbitrium voluntatis*.

Item meritum nostrum in eo esse, quod quaerimus eum; & secundum hoc meritum dari ejus gratiam, ut inveniamus eum. [a] Et in libro primo, quod dictum est: [b] *Et tu Salomon fili mi cognosce Deum, & servi ei in corde perfecto, & anima volente: quia omnia corda scrutatur Dominus, & omnem cogitationem mentium novit: si quaesieris eum, invenietur tibi, & si dimiseris eum, repellet te in perpetuum*: declarat voluntatis arbitrium. Sed illi in eo ponunt meritum hominis, quod dictum est: *Si quaesieris eum*: & secundum hoc meritum dari gratiam, in eo quod dictum est: *invenietur tibi*: & omnino laborant quantum possunt, ostendere *gratiam Dei secundum merita nostra dari*: hoc est, gratiam non esse gratiam. Quibus enim secundum meritum redditur, [c] *non imputatur merces secundum gratiam, sed secundum debitum*, sicut apertissime dicit Apostolus.

Meritum enim fuit quidem in Apo-

Q stolo

a Al. *Et illud, quod in libro primo dictum est.*
b 1. *Paral.* 28. 9.
c *Rom.* 4. 4.

stolo Paulo, sed malum, quando persequebatur Ecclesiam: unde dicit: [a] *Non sum idoneus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei*. Cum ergo haberet hoc meritum malum, redditum est ei bonum pro malo; ideoque secutus adjunxit: [b] *sed gratia Dei sum id, quod sum*. Atque, ut ostenderet & liberum arbitrium, mox addidit: *Et gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi*. Hoc enim liberum arbitrium hominis exhortatur & in aliis, quibus dicit: [c] *Rogamus autem vos ne in vacuum gratiam Dei suscipiatis*. Ut quid enim eos rogat, si gratiam sic susceperunt, ut propriam perderent voluntatem? Et tamen [d] ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur boni aliquid posse, continuo cum dixisset: *Gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi*, subjunxit, atque ait. [f] *Non ego autem, sed gratia Dei mecum*, id est, non ego solus, [e] *sed gratia Dei mecum*: ac per hoc nec *gratia Dei* sola, nec ipse so-

a 1. Cor. 15. 9. b *Ibidem* 10.
c 2. Cor. 6. 1. d Al. *Tamen*.
e 1. Cor. 15. 10. f *Act*. 9.

solus, *sed gratia Dei cum illo*. Ut autem de caelo vocaretur, & tam magna & efficacissima vocatione converteretur, *gratia Dei* erat sola, quia merita ejus erant magna, sed mala. Denique, & alibi dicit ad Timotheum: [a] *Collabora Evangelio secundum virtutem Dei salvos non facientis, & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum, & gratiam, quae data est nobis in Christo Jesu*. Item[b] merita sua, sed mala commemorans dicit: [c] *Fuimus enim stulti & nos aliquando, & increduli, errantes, servientes desideriis, & voluptatibus variis, in malitia, & invidia agentes, abominabiles, invicem odio habentes*. Quid istis tam malis meritis nisi poena utique debebatur? Sed Deo reddente bona pro malis, per gratiam, quae non secundum merita nostra datur, factum est, quod deinde subjungit, & dicit [d]: *Cum* [e] *autem benignitas, & humanitas inluxit Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiae, quae fecimus nos; sed secundum* [f] *suam mise-*

a 2. *Tim.* 1. 8. & 9. b Al. *Iterum*.
c *Tit.* 3. 3. d Al. *subjunxit & dixit*.
e *Ibidem* 4. & *seq.* f Al. *per*.

misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, quem [a] *ditissime effudit super nos, per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati ipsius gratia, haeredes efficiamur secundum spem vitae aeternae.*

CAP. VI. *Quod opera nostra incipiunt esse bona cum data fuerit Gratia. Necessariam esse Gratiam non solum, ut justificetur impius, sed etiam ut justificatus non cadat. Merita nostra esse Dei dona. Quod Deus coronans merita nostra coronat dona sua.*

HIs & aliis [b] testimoniis divinis probatur *gratiam Dei*, non *secundum merita nostra dari*, quandoquidem non solum nullis bonis, verum etiam multis meritis malis praecedentibus videmus datam, & quotidie dari [c]. Sed plane cum data fuerit, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen: nam si se illa subtraxerit, cadit homo non erectus, sed praecipitatus libero arbitrio. Quapropter nec quando coeperit

a Al. *quod*. b Al. *talibus*.
c Al. *dari videmus*.

rit homo habere merita bona debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in Psalmo: [a] *Adiutor meus esto*, [b] *ne derelinquas me*. Dicendo, *ne derelinquas me*, ostendit quia, si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se, unde & ille ait: [c] *Ego dixi in abundantia mea, non movebor in aeternum*. Putaverat enim suum fuisse bonum, quod ei sic abundabat, ut non moveretur: sed ut ostenderetur illi cujus esset illud bonum [d], de quo tamquam suo [e] coeperat gloriari, paululum gratia Dei [f] deserente admonitus dicit? [g] *Domine in voluntate tua, praestitisti decori meo virtutem: avertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus*. Ideo necessarium est homini, ut gratia Dei non solum justificetur impius, id est, ex impio fiat justus, cum redduntur ei bona pro malis, sed etiam cum fuerit jam *justificatus ex fide*, ambulet cum illo gratia, & incumbat super ipsum, [h] ne cadat. Propter hoc scriptum est in Cantico canticorum de ipsa Eccle-

a *Psal.* 26. 9.
b Al. *es tu*.
c *Psal.* 29. *v.* 7.
d Al. *illud, de quo.*
e Al. *de suo*.
f Al. *gratia deferente*.
g *Ibidem* 8.
h Al. *ipsam*.

Ecclesia : [a] *Quae est ista, quae ascendit dealbata, incumbens super fratruelem suum?* *Dealbata* est enim, quae per seipsam [b] alba esse non posset. [c] Et a quo *dealbata* est, nisi ab illo, qui per Prophetam dicit : [d] *Si fuerint peccata vestra, ut* [e] *phoenicium, sicut nivem dealbabo?* Quando ergo *dealbata* est, nihil boni merebatur, jam vero alba facta bene ambulat; sed si super eum, a quo *dealbata* est, perseveranter incumbat: Propter quod, & ipse Jesus super quem incumbit *dealbata*, dixit discipulis suis : [f] *Sine me nihil potestis facere.*

Ergo redeamus ad Apostolum Paulum; quem certe invenimus sine ullis meritis bonis, imo etiam cum multis meritis malis, Dei gratiam consecutum reddentis bona pro malis : videamus quid dicat sua jam propinquante passione, scribens ad Timotheum : [g] *Ego enim jam immolor*, inquit, *& tempus resolutionis meae instat : Bonum certamen*

---

a *Cant.* 8. 5. b Al. *secundum seipsam.*
c Al. *potest.* d *Esaia* 1. 18.
e Al. *tamquam phoenicium, tamquam nivem.*
f *Joann.* 15. 5. g 2. *Tim.* v. 6. & 7.

men certavi, cursum consummavi, fidem servavi. Ista [a] utique jam merita sua bona commemorat, ut post bona merita consequatur coronam, qui post merita mala consecutus est gratiam. Denique [b] adtendite quid sequatur: [c] *Superest, inquit, mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex*. Cui *redderet coronam justitiae justus judex*, si non donasset, & gratiam misericors pater? Et quomodo esset ista *corona justitiae*, nisi praecessisset gratia, quae justificat impium? Quomodo ista debita redderetur, nisi prius illa gratuita donaretur? [d].

Sed cum dicunt Pelagiani hanc esse solam, non secundum merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur: illam vero, quae datur in fine, id est aeternam vitam, meritis nostris praecedentibus reddi; respondendum est eis. Si enim merita nostra [e] sic intelligerent, ut etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non

a Al. *Iste*. b Al. *deinde*.
c *Ibidem* 8. d Al. *redderentur*. *donarentur*.
e Al. *nostra dari*.

non esset reprobanda [a] ista sententia: quoniam vero merita humana sic praedicant, ut ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsus rectissime respondet Apostolus: [b] *Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Prorsus talia cogitanti verissime dicitur, dona sua coronat Deus, [c] non merita tua; si tibi a teipso, non ab illo, sunt merita tua; haec enim si talia sunt, mala sunt, quae [d] non coronat Deus; si autem bona sunt, Dei dona sunt, quia sicut dicit Apostolus Jacobus: [e] *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.* Unde dicit & Joannes praecursor Domini: [f] *Non potest homo accipere quidquam nisi fuerit ei datum de caelo:* utique *de caelo*, [g] unde etiam venit spiritus sanctus, quando Iesus [h] *ascendit in altum*

a Al. *reproba*. b 1. *Cor*. 4. 7.
c Al. *& secundum merita tua si tibi a seipso*.
d Al. *quae mala sunt non*. e *Iacob*. 1. 17.
f *Ioan*. 3. 27. g Al. *utique de caelo venit etiam spiritus*. Al. *utique de caelo, quia inde venit*.
h *Ephes*. 4. 8. *ex Psal*. 67. 19.

altum, captivavit captivitatem, dedit dona[a] *hominibus*. Si ergo Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tamquam merita tua, sed tamquam dona sua.

CAP. VII. *Explicatur, consideratis Apostoli Pauli meritis, quomodo Deus coronet dona sua coronans merita hominis. Fidem gratuitum esse donum Dei, & sine operibus non sufficere ad salutem.*

PRoinde consideremus ipsa merita Apostoli Pauli, quibus dixit coronam justitiae[b] redditurum judicem justum, & videamus utrum merita ipsius, tamquam ipsius, id est ex ipso ei comparata, an dona sint Dei. *Bonum*, inquit, *certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*. Primo ista bona opera, si non ea[c] praecessissent cogitationes bonae, nulla essent. Adtendite itaque, quid de ipsis[d] cogitationibus dicat; ait enim scribens ad Corinthios:[e] *Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis, tamquam a*[f] *nobismet-*

R *ipsis*,

a Al. *bona*. b Al. *coronam redditurum*.
c Al. *si non praecessissent*. d Al. *istis*.
e 2. Cor. 3. 5. f Al. *ex nobismetipsis*.

ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Deinde singula inspiciamus: *Bonum*, inquit, *certamen certavi*. Quaero, qua virtute certaverit, utrum quae illi ex semetipso fuerit, an quae de super data sit? Sed absit, ut tantus doctor [a] ignoraverit legem Dei, cujus vox est in Deuteronomio: [b] *Ne dicas in corde tuo, fortitudo mea, & potentia manus meae fecit mihi virtutem magnam hanc, sed memoraberis Domini Dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinem facere virtutem*. Quid autem prodest *bonum certamen*, nisi sequatur *victoria*? Et quis *dat victoriam*, nisi ille, de quo dicit ipse: [c] *Gratias Deo, qui dat nobis victoriam, per Dominum nostrum Jesum Christum*. Et alio loco cum commemorasset testimonium de Psalmo: [d] *Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oves occisionis*: subjecit atque ait: [e] *Sed in his omnibus supervincimus per eum, qui dilexit nos*: non ergo per nos, sed *per eum, qui dilexit nos*. Deinde dixit:

a Al. *doctor gentium*. b *Deut.* 8. 17. & 18.
c 1. *Cor.* 15. 57. d *Psal.* 43. 22.
e *Rom.* 8. 37.

dixit: *Cursum consummavi*, sed ille hoc dixit, qui alio loco dicit: [a] *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*. Quae sententia nullo modo potest etiam sic converti, ut dicatur, non miserentis Dei, sed volentis, & currentis est hominis: quisquis enim hoc ausus fuerit dicere, aperte se ostendit Apostolo contradicere.

Postremo dixit [b]: *fidem servavi*, sed ille hoc dixit, qui alibi ait: [c] *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem*. Non enim dixit: *Misericordiam consecutus sum*, quia fidelis eram, sed, *ut fidelis essem*: hinc [d] ostendens etiam ipsam fidem haberi, nisi Deo miserante, non posse, & *esse donum Dei*. Quod apertissime docet dicens: [e] *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est*. Possent enim dicere; ideo accepimus gratiam, quia credidimus [f], tamquam sibi fidem tribuentes, gratiam Deo: propter hoc Apostolus cum dixisset, *per fidem*; *& hoc*, inquit, *non*

a *Rom.* 9. 16.
b 2. *Tim.* 4. 7.
c 2. *ad Cor.* 7. 25.
d Al. *hoc*.
e *Ephes.* 2. 8.
f Al. *quia credimus*.

non ex vobis, sed Dei donum est [a]. Rursus ne dicerent se suis operibus donum tale meruisse, continuo subjecit: [b] *Non ex operibus, ne forte quis extollatur*: non quia negavit, aut evacuavit opera bona, cum dicat [c], *Deum unicuique reddere secundum opera ejus*: sed quia opera sunt ex fide, *non ex operibus fides*, ac per hoc ab illo sunt nobis opera justitiae, a quo est ipsa [d] fides, de qua dictum est: [e] *Justus ex fide vivit*.

Homines autem non intelligentes, quod ait ipse Apostolus, [f] *arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus legis*: putaverunt eum dicere sufficere homini fidem, etiam si male vivat, & bona opera non habeat. Quod absit, ut sentiret *vas electionis*, qui cum dixisset quodam loco [g]: *In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium*, mox addidit: *Sed fides, quae per dilectionem operatur*. Ipsa est fides, quae fideles Dei separat ab immundis

a Al. *sed ex dono Dei*. b *Ibidem v.* 9.
c *Rom.* 2. 6. d Al. *ista*.
e *Habac.* 2. 4. f *Rom.* 3. 28.
g *Gal.* 5. 6.

mundis daemonibus: nam & ipsi, sicut dicit Apostolus Iacobus, [a] *credunt & contremiscunt*, sed non bene operantur. Non ergo habent illam fidem, ex qua justus vivit, id est, *quae per dilectionem operatur*, ut reddat ei Deus vitam aeternam secundum opera ejus. Sed quia & ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, a quo nobis & fides est, & dilectio, propterea idem ipse Doctor gentium, etiam ipsam vitam aeternam, *gratiam* nuncupavit.

CAP. VIII. *Vita aeterna quomodo sit merces, & gratia. Justificationem esse tantummodo gratiam.*

SEd [b] nascitur inde non parva quaestio, quae Domino donante [c] solvenda est. Si enim vita aeterna bonis operibus redditur, sicut apertissime dicit Scriptura [d]: *Quoniam Deus reddet unicuique secundum opera ejus*; quomodo gratia est vita aeterna, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis de-

a *Jacob.* 2. 19. b Al. *Et*. c Al. *dante*. d *Marc.* 16. 27.

tur, ipſo Apoſtolo dicente: [a] *Ei, qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum.* Et iterum: [b] *Reliquiae*, inquit, *per electionem gratiae ſalvae factae ſunt.* Et mox addidit: [c] *Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non eſt gratia.* Quomodo eſt ergo gratia vita aeterna, quae ex operibus ſumitur? An forte vitam aeternam non dixit Apoſtolus gratiam? Immo vero ſic dixit, ut negari omnino non poſſit, nec intellectorem acutum, ſed tantummodo intentum deſiderat [d] auditorem. Cum enim dixiſſet [e]: *Stipendium peccati mors:* continuo ſubdidit: [f] *Gratia autem Dei vita aeterna in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* [g]

Iſta ergo quaeſtio nullo modo mihi videtur poſſe diſſolvi, niſi [h] intelligamus, & ipſa bona opera noſtra, quibus aeterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere, propter illud quod ait Dominus

a *Rom.* 4. 4.
b *Rom.* 11. *v.* 5. & 6.
c Al. *addit.*
d Al. *deſideret.*
e *Rom.* 5. 23.
f Al. *ſubjecit.*
g Al. *in ipſo Jeſu Chriſto.*
h Al. *ſolvi, ſi non.*

minus Iesus: [a] *Sine me nihil potestis facere*. Et ipse Apostolus cum dixisset [b]: *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur*: vidit utique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: & rursus posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant; mox itaque addidit: *Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus*. Quid est [c], quod cum Dei gratiam commendans dixisset, [d] *non ex operibus, ne forte quis extollatur*: cur hoc dixerit rationem reddens; *ipsius enim sumus*, inquit, *figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis*? Quomodo ergo *non ex operibus, ne forte quis extollatur*? Sed audi & intellige, [e] *non ex operibus* dictum, tamquam tuis ex teipso tibi

 exi-

a *Ioann.* 15. 5. b *Ephes.* 2. 8.
c Al. *Quid est hoc*. d *Ibid.* 10.
e *& intellige dictum non ex operibus tamquam tuis bonis, sed*.

existentibus; sed tamquam his in quibus te Deus finxit, [a] id est, formavit, & creavit. Hoc enim ait: *Ipsius sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis*, non illa creatione, qua homines facti sumus; sed ea de qua ille dicebat, qui utique jam homo erat: [b] *Cor mundum crea in me Deus*; & de qua dicit Apostolus: *Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt. Ecce facta sunt nova, omnia autem ex Deo.* Fingimur ergo, id est, formamur, & creamur [c] *in operibus bonis, quae non praeparavimus nos, sed praeparavit Deus, ut in illis ambulemus*. Itaque, fratres carissimi [d], si vita bona nostra nihil aliud est, quam Dei gratia; sine dubio, & vita aeterna, quae bonae vitae redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa [e], cui datur. Sed illa [f] cui datur, tantummodo gratia est, haec autem, quae illi datur, [g] quoniam praemium ejus

a Al. *infinxit*. b *Ps.* 50. 12.
c 1. *Cor.* 5. 17. & 18. d Al. *Itaque, carissimi.*
e Al. *illi*. f Al. *illi*. g *datur*, *scilicet vita aeterna*.

ejus est, gratia est pro gratia, tamquam merces pro justitia, ut verum sit, quoniam verum est, [a] *quia reddet unicuique Deus secundum opera ejus*.

CAP. VIIII. *Vitam aeternam esse gratiam pro gratia*.

UTrum autem legerimus in Scripturis [b] sanctis, *gratiam pro gratia*, forsitan quaeritis; sed habetis Evangelium secundum Joannem tanta luce clarissimum, ubi Ioannes Baptista de Domino Christo dicit: [c] *Nos omnes ex* [d] *plenitudine ejus accepimus*, [e] *& gratiam pro gratia*. *Ex ejus* itaque [f] *plenitudine accepimus*, pro modulo nostro [g] tamquam particulas nostras, ut bene vivamus: [h] *Sicut Deus partitus est mensuram fidei*, quia [i] *unusquisque proprium donum habet a Deo*, [k] *alius sic, alius autem sic*, & ipsa est gratia; sed insuper accipiemus & *gratiam pro gratia*, quando

a *Ps.* 61. 12. *Apoc.* 22. 12.
b Al. *libris*. c *Ioan.* 1. 16. d Al. *de*.
e Al. *accepimus gratiam*. f Al. *utique*.
g Al. *nostro particulas*. h *Rom.* 12. 3.
i Al. *qua*. k 1. *Cor.* 7. 7.

do nobis vita aeterna reddetur, de qua dixit Apostolus: [a] *Gratia autem Dei vita aeterna* [c] *in Christo Jesu Domino nostro:* cum prius dixisset: *Stipendium peccati mors*. Merito enim *stipendium*, quia militiae diabolicae mors aeterna, tamquam debitum, redditur. Ubi cum posset dicere, & recte dicere: *Stipendium* autem justitiae *vita aeterna*: maluit dicere: *Gratia autem Dei vita aeterna*; ut hinc intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad aeternam vitam, sed pro sua miseratione [b] perducere. De quo in Psalmo dicit homo ejus animae suae: [c] *Qui coronat te in miseratione & misericordia*. [d] Numquid non corona bonis operibus redditur [e]? Sed quia ipsa [f] bona opera ille in bonis [g] operatur, de quo dictum est: [h] *Deus est enim, qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate*, ideo dixit Psalmus: *Coronat te in miseratione, & misericordia*, quia ejus miseratione bona

a *Rom.6.23.* b Al. *sed per suam misericordiam*. c *Psal.102.4.* d Al. *& vita*.
e Al. *reddetur*. f Al. *ipse bona opera in bonis*.
g Al. *nobis*. h *Philip.2.13.*

bona operantur, quibus corona redditur [a]. Non enim, quia dixit, *Deus est enim, qui operatur in vobis, & velle & operari pro bona voluntate*; ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, non superius dixisset: [b] *Cum timore, & tremore vestram ipsorum salutem operamini*. Quando enim jubetur [c], ut operentur, liberum eorum convenitur arbitrium, sed ideo *cum timore & tremore*, ne sibi tribuendo, quod bene operantur, de bonis tamquam suis extollantur operibus. Tamquam ergo interrogaretur Apostolus, & diceretur ei, quare dixisti, *cum timore & tremore*? horum verborum rationem reddidit, [d] dicens: *Deus est enim, qui operatur in vobis*. Si enim timetis & tremitis, non extollimini [e] tamquam de vestris operibus bonis, quia *Deus est, qui operatur in vobis*. Itaque [f], fratres, debetis quidem per liberum arbitrium non facere mala, & [g] face-

a Al. *reddetur*. b *Ibid.* 12.
c Al. *jubentur*. d Al. *reddit*.
e Al. *si autem . . . non extollamini*.
f Al. *hic incipit cap.* x. g Al. *sed*.

facere bona, hoc enim nobis lex Dei praecipit in libris ſanctis, ſive veteribus, ſive novis.

CAP. X. *Quod juſtificatio ex gratia eſt, non ex lege. Quomodo lex nihilominus ſancta, & bona ſit.*

SEd legamus, & adjuvante Domino intelligamus Apoſtolum dicentem: [a] *Quia non juſtificabitur ex lege omnis caro coram ipſo* [b]*: per legem enim cognitio peccati* [c]. *Cognitio* dixit, non conſumptio. [d] Quando autem cognoſcit homo peccatum, ſi non adjuvat gratia [e] ut cognitum caveatur, ſine dubio *lex iram operatur*. Quod alio loco ipſe Apoſtolus dicit, ipſius enim verba ſunt [f]: *Lex iram operatur*. Hoc autem [g] dixit, quia ira Dei major eſt in praevaricatore [h], qui per legem cognoſcit peccatum, & tamen facit: talis quippe homo praevaricator eſt legis; ſicut & in alio loco dicit: [i] *Vbi enim lex non eſt, nec praevarica-*

a *Gal.* 2. 16. b Al. *illo*. c *Rom.* 3. 20.
d Al. *conſummatio*. e Al. *niſi adjuvet*.
f *Rom.* 4. 15. g Al. *ideo*.
h Al. *in praevaricatione ejus*. i *Ibidem*.

varicatio est. Propter hoc & alibi ait: [a] *Ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate litterae*; legem volens intelligi litterae vetustatem, novitatem vero spiritus, quid nisi gratiam? Et ne putaretur accusasse legem, vel reprehendisse: continuo sibi opposuit [b] quaestionem, & ait: [c] *Quid ergo dicemus: Lex peccatum est? Absit*. Deinde subjunxit: *Sed peccatum non cognovi, nisi per legem*. Hoc est quod dixerat, *per legem cognitio peccati. Nam concupiscentiam*, inquit, *nesciebam, nisi lex diceret*: [d] *Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem* [e] *concupiscentiam: sine lege enim peccatum mortuum est* [f], *ego autem* [g] *aliquando vivebam sine lege, adveniente autem mandato, peccatum revixit: ego autem mortuus sum, & inventum est mibi mandatum, quod erat in vitam, hoc esse in mortem; peccatum enim occasione accepta per*

---

a Rom. 7. v. 6.
b Al. *proposuit*.
c *Ibid*. v. 7. & *seq*.
d Exod. 20. 17.
e Al. *in me concupiscentiam*.
f Al. *mortuum erat*. In Gr. νεκρά.
g Al. *enim*.

per mandatum fefellit me, & per illud occidit. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum & justum & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum[a] *peccans peccator, aut peccatum per mandatum*. Et ad Galatas dicit:[b] *Scientes autem, quoniam non justificatur* [c] *homo ex operibus legis, nisi per fidem Domini nostri Jesu Christi, & nos in Christo credidimus,*[d] *ut justificemur ex fide*[e] *Christi, & non ex operibus legis, quoniam ex operibus legis non justificabitur*[f] *omnis caro.*

CAP. XI. *Objicitur Pelagianis, quam graviter contradicant Apostolo, cum dicunt Gratiam Dei, qua adjuvamur ad non peccandum, legem esse.*

QUid ergo[g], quod vanissimi homines, & perversissimi Pelagiani legem dicunt esse Dei gratiam, qua juvamur

a Al. *supra modum peccatum*. Al. *supra modum peccans peccatum*. b *Gal.* 2. 16.
c Al. *justificabitur*. d Al. *credimus*.
e Al. *per fidem*. f Al. *justificatur*.
g *Quid est ergo*.

vamur ad non peccandum? Quid est miseri quod dicunt, qui sine ulla dubitatione tanto Apostolo contradicunt? Ille dicit peccatum vires adversus hominem accepisse per legem, & eum per *mandatum* quamvis *sanctum & justum & bonum*, tamen *occidere, & per bonum operari ei mortem*, de qua non liberaretur, nisi vivificaret spiritus eum, quem littera occiderat: sicut alio loco dicit, [a] *littera occidit, spiritus autem vivificat*. Et isti indocibiles [b] contra lucem [c] Dei caeci, & contra vocem Dei surdi, occidentem litteram vivificare dicunt, & vivificanti spiritui contradicunt. Ergo, fratres, ut ipsius potius Apostoli verbis vos moneam, [d] *debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus: si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu actiones carnis mortificaveritis, vivetis*. Haec dixi, ut Apostolicis verbis [e] liberum arbitrium vestrum a malo deterrerem, & exhortarer ad bonum: nec

a 2. Cor. 3. 6. b Al. *indociles*.
c Al. *legem*. d *Rom* 8. 12.
e Al. *Haec dixi apostolicis verbis, ut*.

nec tamen ideo debetis in homine, hoc est, in vobis ipsis, non *in Domino gloriari*, quando non *secundum carnem vivitis*, sed *spiritu actiones carnis mortificatis*. Ut enim non se extollerent, quibus ista dicebat, existimantes se suo spiritu tanta haec bona opera facere posse, non Dei, propterea cum dixisset: *Si autem spiritu actiones carnis mortificaveritis, vivetis*; continuo subjecit: [a] *Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei*. Quando ergo *spiritu actiones carnis mortificatis, ut vivatis*, illum glorificate, illum laudate, illi gratias agite, cujus *spiritu agimini*, ut ista valeatis, ut vos filios Dei esse monstretis: *Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei*.

CAP. XII. *Qui sint, quos Apostolus dicit* volentes suam justitiam constituere. *Dei justitiam esse, quae homini est ex Deo.*

QUotquot ergo adjuncto solo adjutorio legis, sine adjutorio gratiae, *confidentes in virtute sua*, suo spiritu agun-

a *Ibid.* 14.

aguntur, non *sunt filii Dei*. Tales sunt de quibus dicit Apostolus, quod [a] *ignorantes Dei justitiam, & suam volentes constituere, justitiae Dei non sunt subjecti*. De Iudaeis hoc dixit, qui de se praesumentes gratiam repellebant, & in Christum [b] propterea non credebant; *suam* vero *justitiam* dicit eos *volentes constituere*, quae justitia est ex lege, non quia lex ab ipsis est constituta, sed in lege, quae ex Deo est, suam justitiam constituerunt, [c] quando eamdem legem suis viribus se implere posse credebant; *ignorantes Dei justitiam*, non qua justitia Deus justus est, sed quae justitia est homini [d] ex Deo. Et ut sciatis hanc illum eorum dixisse justitiam, quae est ex lege, hanc autem Dei, quae homini [e] est ex Deo; audite, quid alio loco dicat, cum de Christo loqueretur: [f] *Propter quem omnia*, inquit, *non solum detrimenta esse credidi, verumetiam ut stercora* [g] *existimavi esse, ut Chri-*

a Rom. 10. 3.   b Al. *Christo*.
c Al. *constituerant*.
d *sed quae justi est hominis ex Deo*.
e Al. *hominis*.   f Phil. 3. 8. & 9.
g Al. *verum & stercora*.

Christum lucrifaciam, & inveniar in illo non habens meam justitiam, quae ex lege est; sed eam quae est per fidem [a] *Christi, quae est ex Deo*. Quid est autem, *non habens meam justitiam, quae ex lege est*; cum sua non esset lex ipsa, sed Dei: nisi quia suam dixit justitiam, quamvis ex lege esset, quia sua voluntate legem se posse putabat [b] implere sine adjutorio gratiae, *quae est per fidem Christi*? Ideo cum dixisset, *non habens meam justitiam, quae ex lege est*, secutus adjunxit: *sed eam, quae est per fidem Christi, quae est ex Deo*. Hanc ignorabant de quibus ait: *Ignorantes Dei justitiam*, id est, *quae est ex Deo*, [hanc enim dat non *littera occidens*, sed vivificans spiritus;] & *suam volentes constituere*, quam dixit ipse *ex lege justitiam*, cum diceret: *Non habens meam justitiam, quae ex lege est; justitiae Dei non sunt subjecti*, hoc est, gratiae Dei non sunt subjecti: sub lege enim erant, non sub gratia; & ideo eis dominabatur peccatum, a quo non fit

a al. *ex fide*. b al. *putabant*.

fit homo liber lege, sed gratia. Propter quod alibi dicit: [a] *Peccatum enim vobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratia*, non quia lex mala est, sed quia sub illa sunt, quos reos facit jubendo, non adjuvando. Gratia quippe adjuvat, ut *legis* quisque sit *factor*, sine qua gratia sub lege positus tantummodo erit *legis auditor*. Talibus itaque dicit: [b] *Qui in lege justificamini, a gratia excidistis*.

CAP. XIII. *Gratiam, qua Christiani sumus, nec legem esse posse, nec naturam. Gratiam, quae neque lex est, neque natura, valere tantum, ut peccata praeterita remittantur, non ut futura vitentur, vanissimum esse Pelagianorum commentum.*

QUis ita sit surdus adversus Apostolicas voces, quis ita desipiat, imo insaniat, nesciens quid loquatur, ut audeat dicere, *legem esse gratiam*, cum clamet, qui sciebat quid loqueretur: *Qui in lege justificamini, a gratia excidistis*? Si autem lex non est gratia, quia ut ipsa lex fiat non potest lex adjuvare,

S 2 sed

a *Rom.* 6. 14. b *Gal.* 5. 4.

sed gratia, numquid natura erit gratia? Nam & hoc Pelagiani ausi sunt dicere, gratiam esse naturam, in qua sic creati sumus, ut habeamus mentem rationalem, qua intelligere valeamus, facti *ad imaginem Dei*, ut *dominemur piscibus maris*, *&* *volucribus*[a] *caeli*, *&* *omnibus pecoribus*, *quae repunt super terram*. Sed non haec est gratia, quam commendat Apostolus *per fidem Jesu Christi*. Hanc enim naturam etiam cum impiis, & infidelibus certum est nobis esse communem: gratia vero, *per fidem Jesu Christi* eorum tantummodo est, quorum est ipsa fides: [b] *Non enim omnium est fides*. Denique sicut eis, qui volentes *in lege justificari*, *a gratia exciderunt*, verissime dicit: [c] *Si ex lege justitia*, *ergo Christus gratis mortuus est*: sic & his qui gratiam, quam commendat, & percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur: si ex natura justitia, *ergo Christus gratis mortuus est*. Jam hic enim erat lex, & non justificabat; jam hic erat & natura,

---

a Al. *volatilibus*. b 2. *Thess*. 3. 2.
c *Gal*. 2. 21.

tura, & non juſtificabat; ideo *Chriſtus* non *gratis mortuus eſt*, ut & lex per illum impleretur, qui dixit: [a] *Non veni ſolvere legem, ſed adimplere* [b], & natura per Adam perdita, per illum repararetur, qui dixit [c] *veniſſe ſe quaerere, & ſalvare quod perierat*, in quem venturum antiqui etiam patres crediderunt, [d] qui diligebant Deum.

Dicunt etiam gratiam Dei, quae data eſt per fidem Ieſu Chriſti, quae neque lex eſt neque natura, ad hoc tantum valere, ut peccata praeterita dimittantur, non ut futura vitentur, vel repugnantia ſuperentur. Sed ſi hoc verum eſſet, utique in Oratione Dominica cum dixiſſemus: [e] *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, non adderemus, *& ne nos inferas in tentationem*. Illud enim dicimus, ut peccata dimittantur, hoc autem, ut caveantur, ſive vincantur: quod a *Patre, qui in caelis eſt*, nulla ratione peteremus, ſi virtute voluntatis humanae

a *Mat.* 5. 17. b Al. *implere*.
c *Luc.* 19. 10. d Al. *crediderant*.
e *Mat.* 6. 12. & 13.

nae hoc possemus efficere. Commoneo autem caritatem vestram, & multum exhortor, ut beati Cypriani librum, quem scripsit de Oratione Dominica, diligenter legatis, & quantum vos Dominus adjuverit,[a] intelligatis, memoriaeque mandetis. Ibi videbitis quemadmodum sic alloquatur liberum arbitrium eorum, quos conscriptione sui sermonis aedificat, ut ostendat[b] tamen ea, quae implenda jubentur[c] in lege, in oratione esse poscenda. Quod utique vanissime fieret, si ad illa agenda sine divino adjutorio voluntas humana sufficeret.

CAP. XIV. *Gratiam facere, ut lex impleatur, & natura liberetur, & ne peccatum dominetur. Fidem donum Dei esse. Deum posse contrarias voluntates convertere, & duritiam cordis auferre. Gratiam, qua cor lapideum aufertur non a bonis, sed a malis meritis praecedi. Quomodo sanctificetur nomen Dei in electis.*

SEd cum fuerint convicti[d] non defensores, sed inflatores & praecipitatores liberi arbitrii, quia neque scientia divi-

a Al. *juverit*. b Al. *ut ostendatur in ea*.
c Al. *videntur*. d Al. *devicti*.

divinae legis, neque natura, neque sola remissio peccatorum est illa *gratia*, quae *per Jesum Christum Dominum nostrum* datur, sed ipsa facit, ut lex impleatur, ut natura liberetur, nec peccatum [a] dominetur; cum ergo in his convicti fuerint, ad hoc se convertunt, ut quocumque modo conentur ostendere gratiam Dei secundum merita nostra dari. Dicunt enim, *etsi non datur secundum merita bonorum operum, quia per ipsam bene operamur; tamen secundum merita bonae voluntatis datur: quia bona voluntas*, inquiunt, *praecedit orantis, quam praecessit voluntas credentis, ut, secundum haec merita, gratia sequatur exaudientis Dei*. Jam quidem de fide, hoc est de voluntate credentis superius disputavi, usque adeo eam demonstrans ad gratiam pertinere, ut Apostolus non diceret: [b] *Misericordiam consecutus sum*, quia fidelis eram; sed diceret, *misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem*. [c] Sunt & alia

a Al. *peccatum non* Al. *ne peccatum*.

b 1. Cor. 7. 25. c Al. *ut Apostolus diceret: misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem*.

& alia testimonia, in quibus est, quod ait: [a] *Sapite ad temperantiam; sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei*. Et quod jam commemoravi: [b] *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est*. [c] Et illud, quod scripsit ad Ephesios: [d] *Pax fratribus, & caritas cum fide a Deo Patre, & Domino Jesu Christo*. Et illud ubi ait: [e] *Quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo*. Utrumque ergo ad Dei gratiam pertinet, & fides credentium, & tolerantia patientium, quia utrumque dixit *esse donatum*, & illud maxime, ubi dicit: [f] *Habentes autem eumdem spiritum fidei*: non enim ait scientiam fidei, sed, *spiritum fidei*: quod propterea dixit, ut intelligeremus, quia fides, & non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur [g]. *Quomodo enim invocabunt*, inquit, *in quem non crediderunt*? Ergo spiritus gra-

a *Rom.* 12. 3.
b *Ephes.* 2. 8.
c Al. *ex Dei dono*.
d *Ephes.* 6. v 23.
e *Phil.* 1. 29.
f *2. Cor.* 4. 13.
g *Rom.* 10. 14.

gratiae facit, ut habeamus fidem, ut per fidem impetremus orando, ut possimus facere, quae jubemur. Ideo ipse Apostolus assidue legi praeponit fidem, quoniam quod lex jubet, facere non valemus, nisi per fidem rogando [a] impetremus, ut facere valeamus.

Nam si fides liberi est tantummodo arbitrii, nec datur a Deo; propter quid pro eis, qui nolunt credere, oramus ut credant? Quod prorsus faceremus inaniter, nisi rectissime crederemus, etiam perversas & fidei contrarias voluntates, omnipotentem Deum ad credendum posse convertere. Liberum quidem hominis arbitrium pulsatur ubi dicitur: [b] *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Sed nisi posset Deus etiam duritiam cordis auferre; non diceret per Prophetam: [c] *Auferam ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum*, quod de novo Testamento fuisse praedictum, satis Apostolus ostendit, ubi ait: [d] *Epistola nostra vos estis, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in ta-*

T *bulis*

a Al. *orando*. b *Psal.* 94. 8.
c *Ezech.* 11. 19. d 2. *Cor.* 3. 2. & 3.

bulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quod non ideo dictum putemus, ut carnaliter vivant, qui debent spiritaliter vivere: sed quia lapis sine sensu est, cui comparatum est cor durum, cui nisi carni sentienti cor intelligens debuit comparari? Sic enim hoc dicitur per Ezechielem prophetam: [a] *Et dabo eis*, inquit, *cor aliud, & spiritum novum dabo eis, & evellam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, ut in praeceptis meis ambulent, & justificationes meas observent, & faciant* [b] *eas: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, dicit Dominus*. Numquid ergo possumus [c] nisi absurdissime dicere, bonum meritum bonae voluntatis in homine praecessisse, ut avelleretur [d] ab eo *cor lapideum*: quandoquidem ipsum *cor lapideum* non significat nisi durissimam voluntatem, & adversus Deum omnino inflexibilem? Ubi enim praecedit bona voluntas, jam non est *utique cor lapideum*.

Nam & alio loco per eumdem Prophetam

---

a Ezech. 11. 19. & 20. b al. *facient*.
c al. *possunt*. d al. *avelleretur*.

phetam Deus manifestissime ostendit non propter eorum aliqua bona merita, sed propter nomen suum ista [a] facere, ubi ait: [b] *Non propter vos ego* [c] *facio, domus Israel, sed propter nomen meum sanctum, quod profanastis in gentibus, quo intrastis illuc, & sanctificabo nomen meum magnum, quod profanatum est in gentibus, quod profanastis in medio eorum, & scient gentes, quia ego sum Dominus, dicit Adonai Dominus, cum sanctificatus fuero in vobis ante oculos eorum, & accipiam vos de gentibus, & congregabo vos ex omnibus terris, & inducam vos in terram vestram, & adspergam vos aqua munda, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus idolis vestris, & mundabo* [d] *vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis, & auferetur cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum dabo in vobis, & faciam ut in justificationibus meis ambuletis, &* judi-

a Al. *ista bona*. b *Ezech.* 36. 22. *& seq.*
c Al. *ubi ait: ego facio*. d Sic MSS. codices; al. deest particula *&* contra fidem Gr. textus secundum LXX.

judicia mea observetis & faciatis. Quis ita sit caecus [a] ut non videat, quis ita [b] lapideus ut non sentiat istam gratiam non secundum merita bonae voluntatis dari, Domino dicente atque testante: *Non propter vos ego facio, domus Israel, sed propter nomen meum sanctum*? Quare enim dixit, *ego facio, sed propter nomen meum sanctum*, nisi ne illi putarent propter bona merita sua fieri, quod non erubescunt dicere Pelagiani? Non solum autem bona merita eorum nulla, verum etiam mala merita praecessisse demonstrat, dicendo, *sed propter nomen meum sanctum, quod profanastis in gentibus*. Quis non videat horrendum malum esse, nomen sanctum Domini [c] profanare? Et tamen *propter* ipsum *nomen meum*, inquit, *quod profanastis vos, ego faciam* vos bonos; *non propter vos: & [d] sanctificabo*, inquit, *nomen meum magnum, quod profanatum est in gentibus, quod profanastis in medio eorum*. Sanctificare se dicit

a Al. *Quis itaque sit tam caecus*.
b Al. *quis tam*. c Al. *nomen sanctum Deum*.
d *sed*.

dicit nomen ſuum, quod ſuperius dixerat ſanctum. Hoc eſt ergo, quod oramus in Oratione dominica, dicentes: [a] *Sanctificetur nomen tuum*, ut ſanctificetur in hominibus, quod per ſeipſum ſine dubio ſemper eſt ſanctum. Denique ſequitur: *Et ſcient omnes gentes, quoniam ego ſum Dominus, dicit Adonai Dominus, cum ſanctificatus fuero in vobis*. Cum ergo ipſe ſemper ſit ſanctus, ſanctificatur tamen in eis, quibus largitur gratiam ſuam, auferendo ab eis *cor lapideum*, per [b] quod nomen Domini profanaverunt. [c]

CAP. XV. *Liberum arbitrium non nihil facere in cordis converſione. Quo ſenſu dictum ſit:* Si volueris conſervabis mandata.

NE autem putetur nihil ibi [d] facere ipſos homines per liberum arbitrium, ideo in Pſalmo dicitur: [e] *Nolite obdurare corda veſtra*. Et per ipſum

a *Mat. 6. 9.* b Al. *propter*. c Al. *profanaverant*. d Al. *nihil ſibi*. e *Pſal. 94. 8.*

Ezechielem: [a] *Projicite a vobis omnes impietates vestras, quas impie egistis* [b] *in me, & facite vobis cor novum & spiritum novum, & facite omnia mandata mea. Ut quid moriemini domus Israel, dicit Dominus; quia nolo mortem morientis,* [c] *dicit Adonai Dominus,* [d] *& convertimini & vivetis?* Meminerimus Deum [e] dicere: [f] *convertimini & vivetis*: cui dicitur, *Converte nos Deus* [g]. Meminerimus Deum [h] dicere: *Projicite a vobis omnes impietates vestras*: cum ipse justificet [i] impium. Meminerimus ipsum dicere. *Facite vobis cor novum & spiritum novum*, qui dicit, *dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis*. Quomodo [k] ergo qui [l] dicit, *facite vobis*; hoc dicit *dabo vobis*? Quare jubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est; nisi quia dat quod jubet, cum adjuvat, ut faciat cui [m] jubet? Semper est autem

a *Ezech.* 18. 31. & 3. b Al. *fecistis in me, & facite vos cor novum.* c Al. *peccatoris.*
d Al. *sed.* e Al. *eum.* Al. *enim.*
f Al. *sed.* g Al. *Deus salutaris noster.*
h *Meminerimus dicere ipsum.* i Al. *justificat.*
k Al. *Et quomodo.* l Al. *quod.* m Al. *quod.*

autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim a justitia libera est, quando [a] servit peccato, & tunc est mala, aut a peccato libera est, quando servit justitiae, [b] & tunc est bona. Gratia vero Dei semper est bona, & per hanc fit, ut sit homo bonae voluntatis, qui prius fuit voluntatis malae. Per hanc etiam fit, ut ipsa bona voluntas, quae jam esse coepit, augeatur, & tam magna fiat, ut possit implere divina mandata, quae voluerit, cum valde perfecteque [c] voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptum est [d]: *Si volueris conservabis* [e] *mandata*, ut homo qui voluerit, & non potuerit, nondum se plene velle cognoscat, & oret ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adjuvatur, ut faciat [f] quod jubetur, tunc enim utile est velle, cum possumus, & tunc utile est posse, cum volumus; nam quid prodest, si quod

 non

a Al. *sed servit peccato, & tunc est mala, aut a peccato libera est &c.* b Al. *ad justitiam.* c Al. *valde perfecte.* d *Eccl.* 15 *secundum* LXX. e Al. *servabis.* Al. *observabis.* f Al. *fiat.*

non possumus, volumus; aut quod [a] possumus, nolumus?

CAP. XVI. *Deus jubet aliqua, quae non possumus, ut noverimus quid ab illo petere debeamus. Quo sensu recte dicatur: Dei mandata, si volumus, servamus.*

MAgnum autem [b] aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: *Non juberet Deus quod sciret non posse ab homine fieri*. Quis hoc nesciat? Sed ideo jubet aliqua, quae non possumus, ut noverimus quid [c] ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quae orando impetrat, quod lex imperat. Denique ipse qui dixit: *Si volueris, conservabis mandata*, in eodem libro Ecclesiastico aliquanto post dicit: [d] *Quis dabit in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum astutum, ne forte cadam ab eo, & lingua mea perdat me?* Jam certe mandata acceperat: [e] *Cohibe [f] linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum*. Cum ergo verum sit;

a Al. *aut si quod*. b Al. *magnum aliquid*.
c Al. *quae*. d *Eccl.* 22. 33.
e *Psal.* 33. 14. f Al. *Prohibe*.

sit, quod dixit: *Si volueris, conservabis mandata*; quare quaerit *in ore suo* [a] *dari custodiam*, similis ei, qui dicit in Psalmo: [b] *Pone Domine custodiam ori meo*? Quare non ei sufficit mandatum Dei, & voluntas sua; [c] quandoquidem si voluerit, [d] conservabit mandata? Quam multa Dei mandata sunt contra superbiam! Jam novit ea: si voluerit, conservabit ea. Quare ergo paulo post dicit, [e] *Domine Pater & Deus vitae meae, elationem oculorum ne* [f] *dederis mihi*? Jam dixerat ei lex: [g] *Non concupisces*: velit ergo, & faciat quod jubetur; quoniam si voluerit, conservabit mandata. Quare sequitur & dicit,: [h] *Concupiscentiam averte a me*? Contra luxuriam Deus quam multa mandavit! Faciat ea, quia si voluerit, conservabit mandata. Quid est ergo, [i] quod clamat ad Deum: [k] *Ventris appetitio* [l] *& concubitus ne apprehendat* [m] *me*?

a Al. *in ore modo dari*. b *Psal.* 140. 3.
c Al. *ejus*. d Al. *si volueris, conservabis*.
e *Eccl.* 23. 4. & 5. f Al. *non*. g *Exod.* 20. 17. h *Eccl.* 23. 6. i Al. *Quid est quod*.
k *Ibidem*. l Al. *apertio*. m Al. *apprehendant*.

me? Si haec ei praesenti[a] diceremus, rectissime nobis responderet, & diceret: Ex ipsa[b] oratione mea, qua haec a Deo peto, intelligite quomodo dixerim: *Si volueris conservabis mandata*. Certum est enim nos mandata servare si volumus; sed quia *praeparatur voluntas a Domino*, ab illo petendum[c] est, ut tantum velimus, quantum sufficit, ut volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit, ut velimus bonum, de quo dictum est, quod paulo ante posui:[d] *Praeparatur*[e] *voluntas a Domino*; de quo dictum est[f]; *A Domino gressus hominis dirigentur*[g], *& viam ejus volet*; de quo dictum est[h]; *Deus est qui operatur in vobis & velle*. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, praebendo vires efficacissimas voluntati, qui dicit:[i] *Faciam ut in justificationibus meis ambuletis, & judicia*

---

a Al. *in praesentia*. b Al. *ista*.
c Al. *petenda*. d *Prov.* 8. *v.* 35. *sec.* LXX.
e Al. *quod praeparatur*. f *Psal.* 36. 23.
g Al. *diriguntur*. h *Phil.* 2. 13.
i *Ezech.* 36. 27.

cia [a] *mea observetis & faciatis*. Cum dicit, *faciam ut faciatis*, quid aliud dicit, nisi [b] *auferam* a vobis *cor lapideum*, unde non faciebatis; *& dabo vobis cor carneum*, unde faciatis? Et hoc quid est, nisi auferam [c] cor durum, unde non faciebatis, & dabo cor obediens unde faciatis? Ille [d] facit, ut faciamus, cui dicit homo: [e] *Pone Domine custodiam ori meo*, hoc est enim dicere: fac ut ponam custodiam ori meo; quod beneficium Dei jam fuerat consecutus, qui dixit: [f] *Posui ori meo custodiam*.

CAP. XVII. *Quae sit voluntas bona parva, quae voluntas bona magna. Utramque dari a Deo, utramque esse caritatem. Deus ut velimus operatur incipiens, & volentibus cooperatur perficiens. Sarcinam passionum gravem esse infirmitati naturae hominum, sed levem effici per caritatem. Quomodo caritatem, idest, divino amore ardentissimam voluntatem commendet Apostolus. De dilectione proximi.*

QUi ergo vult facere Dei mandata [g], & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc par-

a Al. *mandata*. b Al. *ut auferam*. c Al. *auferam a vobis*. d Al. *Deus*. e *Psal.* 140. 3. f *Psal.* 38. 2. g Al. *mandatum*.

parvam & invalidam: poterit autem, cum magnam habuerit & robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, hoc est magna caritate fecerunt: de qua caritate ipse Dominus ait: [a] *Majorem hac caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat* [b] *pro amicis suis*. Unde & Apostolus dicit [c]: *Qui enim diligit proximum, legem implevit: nam non adulterabis, non homicidium facies* [d] *non furaberis*, [e] *non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur: Diliges* [f] *proximum tuum sicut* [g] *teipsum. Dilectio proximi, malum non operatur: plenitudo ergo legis*, [h] *dilectio*. Istam [i] caritatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit. [k] *Timor* enim *non est in caritate*, sicut ait Joannes Evangelista in Epistola sua, [l] *sed perfecta caritas foras mittit*

a *Joann.* 15. 13. b Al. *ponat quis*
c *Rom.* 13. 8. *& seq.* d Al. *non furaberis, non mechaberis*. e *Lev.* 19. *v.* 18.
f Al. *dilige*. g Al. *tamquam*.
h Al. *legis est*. i Al. *Ipsam*.
k *Mat.* 26. 69. *& seq.* l 1. *Joan.* 4. 18.

tit timorem : & tamen , quamvis parva & imperfecta, non deerat , quando dicebat Domino : [a] *Animam meam pro te ponam* ; putabat enim se posse quod [b] se velle sentiebat . [c] Et quis istam , etsi parvam , dare coeperat caritatem , nisi ille qui praeparat [d] voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit ? Quoniam ipse , ut velimus [e] operatur incipiens , qui volentibus cooperatur perficiens . Propter quod ait Apostolus : [f] *Certus sum quoniam , qui operatur in vobis* [g] *opus bonum, perficiet usque in diem* [h] *Christi Jesu* . Ut ergo velimus , sine nobis operatur ; cum [i] autem volumus , & sic volumus , ut faciamus, nobiscum [k] cooperatur : tamen sine illo vel operante , ut velimus , vel cooperante cum volumus , ad bona pietatis opera nihil valemus . De operante illo , ut velimus , dictum est : [l] *Deus*

---

a *Joan.* 13. 37. b Al. *qui* . c Al. *sciebat* .
d Al. *praeparabat* . e Al. *voluerimus* .
f *Philip.* 1. 6. g Al. *nobis* . h Al. *usque in finem* . i Al. *si* . k Al. *nobis* .
l *Phil.* 2. 13.

Deus est enim, qui operatur in vobis & velle. De cooperante autem illo, cum jam volumus, & volendo facimus [a]: *Scimus*, inquit, *quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in* [b] *bonum*. Quid est *omnia*, nisi & ipsas terribiles faevasque passiones? Sarcina quippe illa [c], quae infirmitati gravis est, levis efficitur caritati. Talibus enim Dominus dixit esse suam *sarcinam levem*: [d] qualis Petrus fuit quando passus est pro Christo, non qualis fuit quando negavit Christum.

Istam caritatem, id est divino amore ardentissimam voluntatem commendans Apostolus, dicit: [e] *Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius, sicut scriptum est; quoniam propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oves occisionis? Sed in his omnibus supervincimus* [f] *per eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors,* ne-

a *Rom.* 8. 28. b Al. *ad*. c Al. *illa Christi*.
d *Mat.* 11. 30. e *Rom.* 8. 35. & *seq*.
f Al. *superamus*.

neque vita, neque angeli, neque principatus, neque praesentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos [a] *separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro*. Et alio loco dicit: [b] *Adhuc supereminentiorem viam vobis demonstro*: [c] *Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut aeramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Etsi habuero prophetiam, & si sciero omnia sacramenta, & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam; caritatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meum, ut ardeam; caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Caritas magnanima est, benigna est,* [d] *caritas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur, non dehonestatur, non quaerit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum* [e], *non gau-*

a Al. *me*. b 1. *Cor.* 12. 31. c *Ib. cap.* 13.
d Al. *benigna est, non aemulatur*.
e Al. *mala*.

gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia suffert, caritas numquam cadit. Et paulo post:[a] *Manet*[b], inquit, *fides, spes, caritas, tria haec, major autem horum est caritas: Sectamini*[c] *caritatem*. Item dicit ad Galatas:[d] *Vos enim in libertatem*[e] *vocati estis, fratres, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per caritatem servite invicem:*[f] *Omnis enim lex in uno sermone impletur, in eo quod*[g] *diliges proximum tuum sicut*[h] *te ipsum*. Hoc est[i] quod ad Romanos ait:[k] *Qui diligit alterum*[l], *legem implevit*. Item dicit ad Colossenses[m]: *Super omnia autem haec caritatem*[n], *quae est vinculum perfectionis*. Et ad Timotheum[o]: *Finis*, inquit, *praecepti est caritas*: & adjungens qualis caritas, *de corde*, in-

a *Ibid. cap.* 13. *v.* 13. b Al. *Nunc autem manent.* c *Ibid.* 14. 1. d *Gal.* 5. 13. & 14. e Al. *libertate*. f *Lev.* 19. 18. g Al. *quod est*. h Al. *tamquam*. i *Rom.* 13. 8. k Al. *Hoc ad Romanos*. l Al. *alterutrum*. m *Coloss.* 3. 14. n Al. *autem habere caritatem.* o 1. *Tim.* 1. 5.

inquit, *puro, & conscientia bona, & fide non ficta*. Ad Corinthios autem [a] cum dicit: [b] *Omnia vestra cum* [c] *caritate fiant*; satis ostendit etiam ipsas correptiones, quas asperas & amaras sentiunt, qui corripiuntur, cum caritate esse faciendas. Unde & alibi cum dixisset, [d] *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes*: mox subjunxit [e]: *Videte ne quis malum pro malo alicui reddat*. Ergo & quando corripiuntur inquieti, non *malum pro malo*, sed potius bonum *redditur*. Haec autem omnia quae nisi caritas operatur?

Et Apostolus Petrus: [f] *Ante omnia*, inquit, *mutuam inter vos caritatem perpetuo* [g] *babentes, quia caritas cooperit multitudinem peccatorum*. Dicit etiam Apostolus Jacobus: [h] *Si tamen legem perficitis regalem, secundum Scripturas*, [i] *Diliges proximum tuum tam-*

a Al. *autem dicit*. b 1.*Cor*.16. 14. c Al. *in*.
d 1. *Thess*. 5. 14. & 15. e Al. *adjunxit*.
f 1.*Pet*.4. 8. g Al. *perpetuam*. h *Jacob*.2. 8.
i *Lev*. 19. 18.

quam teipsum, benefacitis. Item Joannes Apostolus: [a] *Qui diligit*, inquit, *fratrem suum, in lumine manet*. Et alio loco: [b] *Qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum: quia haec est annunciatio* [c], *quam audivimus ab initio, ut diligamus invicem*. Itemque alibi: [d] *Hoc est*, inquit, *mandatum illius, ut credamus nomini filii ejus Jesu Christi, & diligamus invicem*. Et iterum: [e] *Hoc*, inquit, *mandatum habemus ab ipso, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum*. Et paulo post [f]: *In hoc*, inquit, *cognoscimus, quia diligimus filios Dei, cum Deum diligimus, & praecepta ejus facimus; haec est enim dilectio Dei, ut praecepta ejus servemus, & praecepta ejus gravia non sunt*. Et in Epistola secunda scriptum est: [g] *Non quasi praeceptum novum scribam* [h] *tibi, sed quod habuimus* [i] *ab initio, ut diligamus invicem*.

Dicit

a 1. *Joan*. 2. 10. b 1. *Joan*. 3. 10. & 11.
c Al. *admonitio*. d *Ibid*. 23.
e 1. *Ioan*. 4. 21. f 1. *Ioan*. 5. 2. & 3.
g 2. *Io*. 1. *v*. 5. h Al. *scripsi*. Al. *scribo*.
i Al. *habui*.

Dicit [a] etiam ipſe Dominus Jeſus *in duobus praeceptis* dilectionis Dei, [b] & dilectionis proximi, *totam legem Prophetaſque pendere*; de quibus *duobus praeceptis* in Evangelio ſecundum Marcum ſcriptum eſt: [c] *Et acceſſit unus de Scribis, qui audierat illos perquirentes, & videns, quoniam illis bene reſponderit,* [d] *interrogavit eum: Quod eſt* [e] *primum omnium mandatum? Jeſus autem reſpondit ei: Primum omnium mandatum eſt.* [f] *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt: & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc eſt primum mandatum. Secundum autem ſimile illi:* [g] *Diliges proximum tuum tamquam teipſum; majus horum aliud non eſt mandatum.* Dicit etiam in Evangelio ſecundum Joannem: [h] *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem. In hoc cognoſcent*

a *Math.* 22. 40. b Al. *Dei, & proximi*.
c *Mar.* 12. 28. *& ſeq.* d Al. *reſponderet*.
e Al. *Quod eſſet*. f *Deut.* 6. 4. *&* 5.
g *Lev.* 19. 18. h *Joan.* 13. 34. *&* 35.

ſcent omnes, quia diſcipuli meì eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem.

CAP. XVIII. *Caritatem, qua praecepta implentur, non ex nobis eſſe ſed ex Deo. Lex ſine Gratia littera occidens. Quod Deus nos prior diligit, ut nos eum diligamus.*

HAEC omnia praecepta dilectionis, id eſt caritatis, quae tanta & talia ſunt, ut quidquid ſe putaverit homo facere bene, ſi fiat ſine caritate, nullo modo fiat bene: haec ergo praecepta caritatis inaniter [a] darentur hominibus, non habentibus liberum voluntatis arbitrium; ſed quia per legem dantur & veterem & novam, quamvis in nova venerit gratia, quae promittebatur in vetere, lex autem ſine gratia *littera* eſt *occidens*, in gratia vero *ſpiritus vivificans*, unde eſt in hominibus [b] caritas Dei, & proximi, [c] niſi ex ipſo Deo? Nam ſi non ex Deo, ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Se-

a Al. *haec ergo praecepta inaniter darentur.*
b Al. *in omnibus.*
c Al. *gratia Dei & caritas proximi.*

Sedeat ergo inter nos judex Apoſtolus Joannes, & dicat nobis: [a] *Cariſſimi, diligamus invicem*. In his verbis Joannis cum ſe illi extollere coeperint & dicere: *Ut quid nobis hoc praecipitur, niſi quia ex nobis habemus, ut invicem diligamus*? ſequitur continuo idem Ioannes, confundens eos & dicens, [b] *quia dilectio ex Deo eſt*. Non itaque ex nobis, ſed *ex Deo eſt*. Cur ergo dictum eſt, *diligamus invicem, quia dilectio ex Deo eſt*: niſi quia praecepto admonitum eſt liberum arbitrium, ut quaereret Dei donum? Quod quidem ſine ſuo fructu prorſus admoneretur, niſi prius acciperet [c] aliquid dilectionis, ut addi ſibi quaereret, unde, quod jubebatur [d], impleret. Cum dicitur, *diligamus invicem*, lex eſt; cum dicitur, *quia dilectio ex Deo eſt*, gratia eſt. *Sapientia* quippe *Dei legem, & miſericordiam in lingua portat* [e]. Unde ſcriptum eſt in Pſalmo: [f] *Etenim benedictionem dabit, qui legem dedit*.

Ne-

---

a 1. *Joan.* 4. 7. b *Ibidem*.
c Al. *acceperit*. d Al. *jubetur*. Al. *jubeatur*.
e *Prov.* 3. *v.* 16. *ſec.* LXX. f *Pſal.* 83. 8.

Nemo ergo vos fallat, fratres mei, quia nos non diligeremus Deum, nisi nos prior ipse diligeret. Idem Ioannes apertissime hoc ostendit & dicit: [a] *Nos diligamus*. [b] *quia ipse prior dilexit nos*. Gratia nos facit legis dilectores, lex vero ipsa sine gratia, non nisi praevaricatores facit. Et quod discipulis suis dixit [c] Dominus: [d] *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*: nihil aliud indicat nobis. Si enim nos [e] prius dileximus [f], ut hoc merito nos ipse diligeret, prius illum nos elegimus, [g] ut ab illo eligi [h] mereremur. Sed ipse, qui *veritas est*, aliud dicit, & huic vanitati hominum apertissime contradicit. *Non vos me elegistis*, inquit. Si ergo *non elegistis*, sine dubio nec dilexistis: quomodo enim eum eligerent, quem non diligerent? *Sed ego*, inquit, *vos elegi*. Numquid non & ipsi postea elegerunt eum, [i] & omnibus bonis hujus saecu-

a 1. *Ioan*. 4. 19.
b Al. *diligimus*.
c Al. *dicit*.
d *Ioan*. 15. 16.
e Al. *nos eum prius*.
f Al. *dilexerimus*.
g Al. *eligerimus*.
h Al. *eligeremur*.
i Al. *cum & omnibus*.

faeculi praetulerunt ? Sed quia electi sunt, elegerunt: non quia elegerunt, electi sunt. Eligentium [a] hominum meritum nullum esset, nisi eos eligentis gratia Dei praeveniret [b]. Unde & Apostolus benedicens Thessalonicenses: [c] *Vos*, inquit, *Dominus multiplicet, & abundare faciat in caritate in invicem & in omnes*. Hanc benedictionem dedit, ut nos invicem diligeremus, qui legem dederat, ut *invicem diligamus*. Denique alio loco ad eosdem, quia sine dubio in quibusdam eorum jam erat, quod eis ut esset, optaverat: [d] *Gratias*, inquit, *agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, sicut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat caritas uniuscujusque vestrum in invicem*. Hoc dixit, ne forte de tanto bono, quod ex [e] Deo habebant, tamquam ex seipsis id habentes extollerentur. Quod ergo [f] *supercrescit fides vestra*, inquit, *& abundat caritas uniuscujusque*

a Al. *Et eligentium*.
b Al. *gratia praeveniret*. c 1. *Thess*. 3. 12.
d 2. *Thess*. 1. 3. e Al. *de Deo*. f Al. *autem*.

cujusque vestrum in invicem, gratias agere debemus Deo pro[a] *vobis*, non ita vos laudare tamquam hoc habeatis ex vobis.[b]

Et ad Timotheum dicit: [c] *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & caritatis, & continentiae*. In quo sane Apostoli testimonio cavere debemus, ne nos arbitremur non accepisse *spiritum timoris Dei*, quod sine dubio magnum est Dei donum: de quo dicit propheta Isaias: [d] *Requiescet super eum spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & spiritus timoris Domini*: non quo timore Petrus Christum negavit, sed illius timoris spiritum accepimus, de quo dicit ipse Dominus [e] Christus: [f] *Eum timete, qui habet potestatem, & animam & corpus perdere*[g] *in gehennam: ita dico vobis, hunc timete*. Hoc autem dixit, ne illo timore negaremus eum, quo tur-

a Al. *de vobis*. b Al. *de vobis*.
c 2. *Tim.* 1. 7. d *Isa.* 11. 2. & 3.
e Al. *dicit Dominus Jesus*. f *Luc.* 12. 5.
g Al. *corpus & animam mittere*.

turbatus est Petrus. Hunc enim auferri voluit a nobis, cum prius dixit [a]: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant*. Hujus timoris non accepimus spiritum, *sed virtutis, & caritatis & continentiae*. De quo spiritu idem ipse ad Romanos ait: [b] *Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*. Non itaque per nos, sed *per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, ipsa [c] caritate fit, quam Dei donum esse manifestat, [d] ut tribulatio non auferat, sed potius operetur patientiam. Ad Ephesios etiam: [e] *Pax*, inquit, *fratribus, & caritas cum fide*. Magna bona: sed dicat [f] unde? *A Deo*, inquit, *patre & Domino Jesu Christo*. Ergo haec magna bona, non sunt nisi Dei dona.

X CAP.

---

a *Ibid*. 4. b *Rom*. 5. *v*. 3. 4. & 5.
c Al. *ista*. Al. *qui datus est nobis*. *Ipsa caritate fit*. d Al. *manifestum est*.
e *Eph*. 6. 23. f Al. *sed dicat hoc unde?*

CAP. XIX. *De Pelagianorum amentia, quod cum scientiam legis ex Deo esse faterentur, caritatem tamen ex nobis esse volebant.*

SEd non est mirum, si [a] *lux in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehenderunt.* [b] In Joanne lux dicit [c]: *Ecce qualem dilectionem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur & simus.* Et in Pelagianis tenebrae dicunt: *Dilectio nobis ex nobis est.* Quam si veram, id est, Christianam [d] dilectionem haberent, scirent & unde haberent; sicut sciebat Apostolus, qui dicebat: [e] *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo data [f] sunt nobis.* Joannes dicit: [g] *Deus dilectio est.* Et Pelagiani etiam ipsum Deum non ex Deo, sed ex semetipsis habere se dicunt, & cum scientiam legis ex Deo nobis esse fateantur, caritatem ex nobis ipsis volunt; nec audiunt Apostolum dicentem: [h] *Scien-*

a *Joan.* 1. 5. b Al. *comprehendunt.*
c 1. *Joan.* 3. 1. d Al. *veram & Christianam.*
e 1. *Cor.* 2. 12. f Al. *donata.*
g 1. *Joan.* 4. 16. h 1. *Cor.* 8. 1.

Scientia inflat, caritas autem aedificat. Quid est ineptius, imo vero quid est amentius, & ab ipsa sanctitate [a] caritatis alienius, quam confiteri ex Deo esse scientiam, quae sine caritate inflat, & ex nobis esse caritatem, quae facit, ut scientia inflare non possit? Item cum dicat Apostolus: [b] *Supereminentem scientiae caritatem Christi*: quid est insanius, quam putare ex Deo esse scientiam, quae subdenda est caritati; & ex hominibus caritatem, quae supereminet scientiae? Fides autem vera & doctrina sana [c] ambas esse dicit ex Deo, quia scriptum est: [d] *A facie ejus scientia, & intellectus procedit*. Et scriptum est: [e] *Caritas ex Deo est*. Et legimus: [f] *Spiritum scentiae & pietatis*. Legimus: [g] *Spiritum* [h] *virtutis & caritatis* [i] *& continentiae*. Sed majus est donum, caritas, quam scientia: nam scientia quando est in homine caritas est necessaria, ne infletur: [k] *caritas* autem *non*

a Al. *ab ipsa caritate*. b *Ephes.* 3. 19.
c Al. *sancta*. d *Prov.* 2. *secundum* LXX.
e 1. *Ioan.* 4. 7. f *Isai.* 11. 2. g Al. *ut legimus*. h Al. *spiritum veritatis, virtutis &c.*
i 2. *Tim.* 1. 7. k 1. *Cor.* 13. v. 4.

aemulatur, non agit perperam, non inflatur.

CAP. XX. *Voluntates hominum ita esse in Dei potestate, ut eas quo voluerit faciat inclinari. Aliqua peccata poenas esse aliorum peccatorum. Deum uti cordibus etiam malorum ad laudem atque adjumentum bonorum.*

SAtis [a] me disputasse arbitror adversus eos, qui gratiam Dei vehementer oppugnant, qua [b] voluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, & cum bona fuerit adjuvatur: & sic disputasse, ut non magis ego, quam divina ipsa Scriptura vobiscum [c] locuta sit evidentissimis testimoniis veritatis: quae Scriptura divina, si diligenter inspiciatur, ostendit non solum bonas hominum voluntates, quas ipse facit ex malis, & a se factas bonas in actus bonos, & in aeternam dirigit vitam; verumetiam illas, quae conservant saeculi creaturam, ita esse in Dei potestate, ut eas, quo voluerit, quando

a Al. *Satis inde disputasse.* b Al. *quod.* Al. *quare.* c Al. *nobiscum.*

do voluerit faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam praestanda, vel ad poenas quibusdam ingerendas, sicut ipse judicat occultissimo quidem judicio, sed sine ulla dubitatione justissimo. Nam invenimus aliqua peccata etiam poenas esse aliorum peccatorum, sicut sunt *vasa irae*, quae *perfecta* dicit Apostolus [a] *in perditionem* [b]: sicut est induratio Pharaonis, cujus & caussa dicitur [c] ad ostendendam in illo virtutem Dei: sicut est fuga Israelitarum a facie hostium de civitate Hai [d], in animo enim factus est timor, ut fugerent, & hoc factum est, ut vindicaretur peccatum eo modo, [e] quo fuerat vindicandum: unde dicit Dominus ad Jesum Nave: [f] *Non poterunt* [g] *filii Israel subsistere ante faciem* [h] *inimicorum suorum*. Quid est, *non poterunt subsistere*? Quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem turbatâ voluntate fugiebant; nisi quia Deus dominatur [i] & vo-

a *Rom.* 9. 22. b Al. *in perditione*.
c *Exod.* 7. 3. & 10. *v.* 1. d *Iosue* 7. 4. & 5.
e Al. *vindicarentur eo modo*. f *Ibid.* 1. *v.* 12.
g Al. *potuerunt*. h Al. *a facie*.
i Al. *dominabatur*.

voluntatibus hominum, & quos vult in formidinem convertit iratus? Numquid non hostes Israelitarum adversus populum Dei, quem ducebat Iesus Nave, sua voluntate pugnarunt? Et tamen dicit Scriptura: [a] *quia per Dominum factum est confortari cor eorum, ut obviam irent ad Israel ad bellum*, [b] *ut exterminarentur*. Numquid non sua voluntate homo improbus filius Gemini maledicebat regi David? Et tamen quid ait David [c], plenus vera & alta [d] & pia sapientia? Quid ait illi, qui maledicentem percutere voluit? *Quid mihi*, inquit [e], *& vobis filii Sarviae? dimittite eum, ut maledicat, quia Dominus dixit* [f] *illi maledicere David. Et quis dicet ei, quare fecisti sic?* Deinde Scriptura divina plenam sententiam Regis velut ab alio initio repetendo commendans. [g] *Et dixit*, inquit, *David ad Abessa*, [h] *& ad omnes pueros ejus: Ecce filius*

---

a *Ibid.* 11. 20. b Al. *obviaverunt ad bellum Israel.* c 2. Reg. 16. 10. d Al. *plenus veritate & justitia*. Al. *alta sapientia*. Al. *sapientia & spiritu prophetico*. e *Ibid.* 11. f Al. *dimittere illum & maledicere*. g *Ibidem* 11. & 12. h Al. *ad Abisai*.

filius meus, qui exiit de utero meo, quaerit animam meam, & adhuc modo filius Gemini? [a] *Sinite illum ut maledicat, quoniam dixit illi Deus; ut videat Dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledicto ejus in die isto*. Quomodo dixerit Dominus huic homini *maledicere David*, quis sapiens & intelliget? [b] Non enim jubendo dixit, ubi [c] obedientia laudaretur, sed quod ejus voluntatem proprio vitio suo malam in hoc peccatum judicio suo justo & occulto [d] inclinavit, ideo dictum est, *dixit ei Dominus*. Nam si jubenti obtemperasset Deo, laudandus potius, quam puniendus esset, sicut ex hoc peccato [e] postea novimus esse punitum. Nec caussa tacita est, cur ei Dominus isto modo dixerit *maledicere David*, hoc est, cor ejus malum in hoc peccatum [f] miserit, vel dimiserit: *ut videat*, inquit, *Dominus humilitatem meam, &* [g] *retribuat*

a Al. *quanto magis hic filius Gemini?*
b Al. *qui sapiens, intelligat*. Al. *intelligit?*
c Al. *ut*. d Al. *justo inclinavit*.
e Al. *sicut & peccatum hoc*. f Al. *in cor ejus mala immiserit*. g Al. *& retribuet*.

buat mihi bona pro maledicto [a] *ejus in die isto*. Ecce quomodo probatur Deum uti cordibus etiam malorum ad laudem, atque adjumentum [b] bonorum. Sic usus est Iuda tradente Christum: sic usus est Iudaeis crucifigentibus Christum. Et quanta inde bona praestitit populis credituris? Qui & ipso diabolo utitur pessimo, sed optime [c], ad exercendam & probandam [d] fidem & pietatem bonorum, non sibi, quia omnia scit antequam fiant, sed nobis quibus erat necessarium, [e] ut eo modo ageretur nobiscum. Numquid non sua voluntate Abessalon elegit consilium, quod sibi oberat? Et tamen ideo fecit, quia exaudierat Dominus ejus patrem orantem, ut hoc fieret. Propter quod Scriptura ait: [f] *Et Dominus mandavit dissipare consilium Achitophel bonum, ut inducat Dominus super Abessalon* [g] *omnia mala*. *Bonum consilium* dixit, quod ad tem-

a Al. *maledictione*. b Al. *augmentum*.
c Al. *utilissime*. d Al. *& adprobandam*.
e Al. *sed nobis erat necessarium*. f 2. Reg. 17. 14. g Al. *Absalon*.

tempus proderat caussae, quia pro ipso erat contra patrem ejus, contra quem rebellaverat, ut posset eum opprimere, nisi Dominus consilium dissipasset, quod dederat Achitophel, agendo in corde Abessalon, ut tale consilium repudiaret, & aliud, quod ei non expediebat, eligeret.

CAP. XXI. *Deum operari in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit judicio non semper aperto, sed semper justo. Malitia hominis aut originaliter tracta est, aut crescit per propriam voluntatem.*

QUis non ista judicia divina contremiscat, quibus agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quicquid vult, reddens eis tamen secundum merita eorum? Roboam filius Salomonis [a] respuit consilium salubre seniorum, quod ei dederant, ne cum populo dure ageret; & verbis coaevorum [b] suorum potius acquievit, respondendo minaciter, quibus leniter debuit. Unde hoc, nisi propria voluntate

a 3. *Reg.* 12. 8. & 14. b Al. *servorum*.

luntate? Sed hinc ab eo recesserunt decem tribus Israel, & alium regem sibi constituerunt Hieroboam, ut irati [a] Dei voluntas fieret, quod etiam futurum esse praedixerat. Quid enim Scriptura dicit? [b] *Et non audivit rex plebem* [c], *quoniam erat conversio a Domino, ut statueret verbum suum, quod* [d] *locutus est in manu Achiae Selonitae* [e] *de Hieroboam filio Nabath*. [f] Nempe sic factum est & illud per hominis voluntatem, ut tamen *conversio esset a Domino*. Legite libros Paralipomenon, & invenietis in secundo libro scriptum: [g] *Et suscitavit Dominus super Joram* [h] *spiritum Philistiim & Arabum, qui finitimi erant Aethiopibus, & ascenderunt in terram Juda; & dissipaverunt eam, & ceperunt omnem substantiam, quae in domo Regis inventa est*. Hic ostenditur, Deum suscitare hostes eis terris vastandis, quas tali poena judicat dignas. Num-

a Al. *recti*. b Al. *dixit*. Al. *dixerat*.
c *Ibidem* 15. d Al. *quo*. e Al. *Achitofelonitae*. Al. *Achiselonitae*. Al. *Abiae Silonitae*.
f Al. *Nabal*. g 2. *Par*. 21. 16. & 17.
h Al. *spiritum super Joram*. Al. *spiritum superborum, spiritum Philistiim*.

Numquid tamen Philistjim & Arabes in terram Iudaeam dissipandam sine sua voluntate venerunt, [a] aut sic venerunt sua voluntate, ut mendaciter scriptum sit, quod *Dominus* ad hoc faciendum eorum *spiritum suscitavit*? Imo utrumque verum est, quia & sua voluntate venerunt, & tamen *spiritum* eorum *Dominus suscitavit*. Quod etiam sic dici potest: & eorum *spiritum Dominus suscitavit*, & tamen sua voluntate venerunt. Agit enim Omnipotens [b] in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat, quod per eos agere ipse voluerit, qui omnino injuste aliquid velle non novit. Quid est, quod *homo Dei* dixit ad Amessiam [c] regem: [d] *Non veniat tecum exercitus Israel; non est enim Dominus cum Israel omnibus* [e] *filiis Ephrem: quoniam si putaveris obtinere* [f] *in illis, in fugam convertet te Deus ante inimicos, quoniam virtus est Deo* [g] *vel adjuvare vel in fugam*

a Al. *sine sua voluntate venerunt, ut mendaciter*. b Al. *omnipotens Deus*. c Al. *Amasiam*. d 2. *Par.* 25. 7. & 8. e Al. & *omnibus*. f Al. *te obtinere*. g Al. *est virtus Dei*.

gam vertere. Quomodo virtus Dei alios adjuvat [a] in bello dando eis fiduciam, alios immisso timore vertit in fugam, nisi quia ille, qui [b] *in caelo & in terra omnia quaecumque voluit fecit*, etiam in cordibus hominum [c] operatur? Legimus quid dixerit Joas rex Israel mittens nuncium ad Amessiam regem, volentem pugnare cum illo. Nam post aliqua dixit: [d] *Nunc sede in domo tua. Quid provocas in malum, & cadis tu & Juda tecum* [e]? Deinde Scriptura subjunxit: [f] *Et non audivit Amessias quoniam a Deo erat, ut traderetur in manus* [g], *quoniam quaesierunt Deos Edom*. Ecce Deus idololatriae peccatum volens vindicare, hoc operatus est in ejus corde, cui utique juste irascebatur, ut admonitionem salubrem non audiret, sed ea contempta iret in bellum, ubi cum suo exercitu caderet. Per Ezechielem prophetam dicit Deus:

Et

a Al. *juvat*. b *Psal.* 134. 6. c Al. *in omnibus cordibus*. d 4. *Reg.* 14. 9. 10. & 11. e Al. *Quid provocas post malum? Cades tu & Iuda tecum*. Al. *ut cadas &c.*
f 2. *Par.* 25. 20. g Al. *in manum*. Al. *in manu*. Al. *in manus ejus*.

[a] *Et Propheta si erraverit, & loquutus fuerit, ego Dominus seduxi Prophetam illum, & extendam manum meam super eum; & exterminabo eum de medio populi mei Israel*. In libro Hester [b] scriptum est, quae [c] mulier ex populo Israel in terra captivitatis facta fuerat [d] uxor alienigenae regis Assueri: ergo in ejus libro scriptum est, quod cum haberet necessitatem interveniendi pro populo suo, quem Rex, ubicumque in regno ejus esset, jusserat trucidari, oravit ad Dominum [e]: cogebat enim eam magna necessitas, ut praeter jussum Regis, & praeter ordinem suum ad illum auderet intrare. Et videte quid Scriptura dicat: [f] *Et intuitus est eam tamquam taurus in impetu* [g] *indignationis suae, & timuit Regina, & conversus est color* [h] *ejus per dissolutionem, & inclinavit se super caput delicatae suae, quae praecedebat eam: & convertit Deus, & transtulit indignationem*

a Ezech. 14. 9. b *Hester. cap* 15. c Al. *quoniam*. Al. *quod*. d Al. *erat*. e Al. *oravit Dominum*. Al. *ad Deum*. f *Ibid*. 15. 10. & 11. g Al. *impetu*. h Al. *conversum est cor ejus*.

nem ejus in lenitatem. Scriptum est & in Proverbiis Salomonis: [a] *Sicut impetus aquae, sic cor regis in manu Dei, quocumque* [b] *voluerit, declinabit illud*. Et in Psalmo [c] centesimo quarto legitur dictum de Aegyptiis, quid eis fecerit Deus: *Et* [d] *convertit cor eorum, ut odissent* [e] *populum ejus, ut dolum facerent in servos ejus*. In litteris etiam Apostolicis videte, quae scripta sunt. In Epistola Pauli Apostoli ad Romanos: [f] *Propterea tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam* [g]. Item paulo post: [h] *Propterea* [i] *tradidit illos Deus in passiones ignominiae*. Item paulo post: [k] *Sicut non probaverunt Deum habere in notitiam, tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant, quae non conveniunt* [l]. Et ad Thessalonicenses in Epistola secunda ait de quibusdam: [m] *Pro eo quod dilectionem veritatis*

a *Prov.* 21. 1. b Al. *& quocumque*. c *Psal.* 104. 25. d Al. *quando*. e Al. *ut odirent populum suum, & dolum facerent servis ejus*. f *Rom.* 1. 24. g Al. *immunditias*. h *Ibid.* 26. i Al. *propter hoc tradidit illos in desideria cordis illorum in passiones ignominiae*. k *Ib.* 28. l Al. *convenit*. m 2. *Thess.* 2. 10. 11. & 12.

veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet[a] *illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.*

His & talibus testimoniis divinorum eloquiorum, quae omnia commemorare nimis longum est, satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum, judicio utique suo aliquando[b] aperto, aliquando occulto, semper autem[c] justo. Fixum enim debet esse, & immobile in corde vestro, quia[d] *non est iniquitas apud Deum*. Ac per hoc quando legitis in Litteris veritatis, a Deo seduci homines, aut obtundi, vel obdurari corda eorum, nolite dubitare praecessisse mala merita eorum, ut juste ista paterentur: ne incurratis in illud proverbium[e] Salomonis: [f] *Insipientia viri vio-*

a Al. *mittit*. b Al. *utique aliquando aperto*.
c Al. *semper tamen*. d *Rom.* 9. 14.
e Al. *proverbii*. f *Prov.* 19. *v.* 3.

violat vias ejus, Deum autem causatur in corde suo. Gratia vero non secundum merita hominum datur, *alioquin gratia*[a] *jam non est gratia*: quae[b] ideo gratia vocatur, quia gratis datur. Si autem potens est,[c] sive per Angelos, vel bonos, vel malos, sive quocumque alio modo operari etiam in cordibus malorum, pro meritis eorum; quorum malitiam non ipse[d] fecit, sed aut originaliter tracta est[e] ab ipso Adam, aut crevit per propriam voluntatem: quid mirum est[f] si per Spiritum sanctum operatur in cordibus electorum suorum bona,[g] qui operatus est, ut ipsa corda essent ex malis bona?

CAP. XXII. *Gratiam esse omnino gratuitam ineluctabili argumento ab exemplo parvulorum deducto evincitur.*

SEd suspicentur homines quaelibet merita bona, quae putant praecedere, ut justificentur per Dei gratiam, non intelligentes, cum hoc dicunt, nihil

a *Rom.* 11. 6. b Al. *quia*. c Al. *potest*.
d Al. *ipse non*. e Al. *contracta est ab Adam*.
f Al. *quid futurum est*. Al. *factum est*.
g Al. *electorum suorum, qui*.

hil aliud, quam ſe negare gratiam: ſed, ut dixi, quod volunt de majoribus ſuſpicentur; de parvulis certe Pelagiani quid reſpondeant non inveniunt, quorum nec voluntas ulla eſt in accipienda gratia, cujus voluntatis meritum praeceſſiſſe dicant, & inſuper eos etiam cum fletu reluctari videmus, quando baptizantur, & divina ſacramenta percipiunt; quod eis ad magnum impietatis peccatum imputaretur, ſi jam libero uterentur arbitrio: & tamen haeret etiam in reluctantibus gratia, apertiſſime nullo bono merito praecedente, *alioquin gratia jam non eſſet gratia.*[a] Et aliquando filiis infidelium praeſtatur haec [b] gratia, cum occulta Dei providentia in manus piorum quomodocumque perveniunt; aliquando autem fidelium filii non eam conſequuntur, aliquo impedimento exiſtente, ne poſſit periclitantibus ſubveniri. Fiunt vero iſta per occultam Dei providentiam, *cujus inſcrutabilia ſunt judicia, & inveſtigabiles viae*: quod ut Apoſtolus dice-

a Al. *alioquin jam non eſt gratia.*
b Al. *&*. Al. *talis.*

diceret quid praedixerit intuemini. Agebat [a] enim de Iudaeis, & Gentibus cum scriberet ad Romanos, id est, ad Gentes; & ait: [b] *Sicut enim aliquando vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consequuti estis in illorum* [c] *incredulitate: ita & hi nunc non crediderunt in vestra misericordia, ut & ipsi misericordiam consequantur: conclusit* [d] *enim Deus omnes in infidelitate, ut omnium misereatur.* Et cum adtendisset quid dixerit, admirans sententiae suae certam quidem veritatem, sed magnam profunditatem, quomodo *concluserit Deus omnes in infidelitate, ut omnium misereatur,* [e] quasi faciens mala, ut venirent [f] bona, mox exclamavit atque ait: [g] *O altitudo divitiarum sapientiae, & scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viae ejus!* Haec enim *inscrutabilia judicia, & investigabiles vias* perversi homines non cogitantes, & proclives ad reprehendendum, non idonei ad intelligendum, pu-

a Al. *Ajebat*. b *Rom.* 11. 30. 31. & 32. c Al. *illa*. d Al. *concluserat*. e Al. *misereretur*. f Al. *inveniret*. g *Ibid.* 33.

putabant & jactitabant Apostolum [a] dicere [b]: *Faciamus mala, ut veniant bona*. Quod, absit, ut Apostolus diceret; [c] sed homines non intelligentes, hoc [d] putabant dici, quando audiebant quod dixit Apostolus: [e] *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum; ubi autem abundavit delictum superabundavit gratia*. [f] Sed utique gratia id agit, ut jam fiant bona ab eis, qui fecerunt mala, [g] non ut perseverent in malis, & reddi sibi existiment bona. Non itaque [h] debent dicere: *Faciamus mala, ut veniant bona*; sed, fecimus mala, & venerunt bona; jam faciamus bona, ut in futuro saeculo recipiamus pro bonis bona, qui in hoc saeculo recipimus [i] pro malis bona. Propter quod scriptum est in Psalmo: [k] *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine*. Prius itaque *non ideo* [l] *venit filius hominis in mundum, ut judicet mundum, sed*

a Al. *Apostolos*. b *Rom*. 3. 8. c Al. *Apostoli dicerent*. d Al. *haec*. e *Rom*. 5. 20. f Al. *& gratia*. g Al. *fecerant mala ut non*. h Al. *Non itaque debent ita dicere*. Al. *Non utique*. i Al. *recepimus*. k *Psal*. 100. 1. l *Joan*. 3. 17.

ut salvetur mundus per ipsum: hoc [a] propter *misericordiam*; postea vero propter *judicium* [b] venturus est judicare vivos & mortuos; quamvis & in hoc tempore ipsa salvatio non fiat sine judicio, sed occulto; ideo ait: *In judicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant; & qui vident, caeci fiant.*

CAP. XXIII. *Ad judicia Dei occulta revocandum esse, quod huic subvenit, non illi. In eo, quem Deus seduci permittit, mala ejus merita credenda esse, in eo autem cujus miseretur Gratiam Dei reddentis bona pro malis.*

AD occulta ergo Dei judicia revocate, quando videritis [c] in una caussa, quam certe habent omnes parvuli, hereditarium malum trahentes ex Adam, huic subveniri ut baptizetur, [d] illi non subveniri, ut in ipsa [e] obligatione moriatur; illum baptizatum in hac vita relinqui, quem praescivit Deus impium futurum: istum [f] vero baptizatum

a Al. *hoc autem . . . postea propter judicium.*
b *Joan. 9. 39.* c Al. *videtis.* d Al. *baptizaretur.* e Al. *illa.* f Al. *ipsum.*

tum *rapi* ex hac vita, [a] *ne malitia mutet intellectum ejus*; & nolite in istis dare injustitiam vel insipientiam Deo, apud quem justitiae fons est, & sapientiae. Sed [b] sicut vos exhortatus sum ab initio sermonis hujus, [c] *in quod pervenistis, in eo ambulate, &* [d] *hoc quoque vobis Deus* [e] *revelabit*; & si non in hac vita, certe in altera: [f] *nihil est enim occultum, quod non revelabitur*. [g] Quando ergo auditis dicentem Dominum: [h] *Ego Dominus seduxi Prophetam illum*: & quod ait Apostolus: [i] *Cujus vult miseretur, & quem vult obdurat*; in eo quem seduci permittit, vel obdurari [k], mala ejus merita credite; in eo vero cujus miseretur, gratiam Dei non reddentis mala pro malis, sed bona [l] pro malis, fideliter & indubitanter agnoscite. Nec ideo auferatis a Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus: *Ego induravi Pharaonem*, vel *induravi*, vel *indurabo cor* Pha-

---

a *Sap.* 4. 11. b Al. *Et*.. c *Phil.* 3. 15. & 16. d Al. *& si quid aliter sapitis, hoc*. e Al. Dei *gratia*. f *Mat.* 10. 26. g Al. *reveletur*. h *Ezech.* 14. 9. i *Rom.* 9. 18. k Al. *vel obdurat*. l Al. *sed bona fideliter*.

Pharaonis. Non enim propterea ipse Pharao non induravit cor suum. Nam & hoc de illo legitur, quando ablata est ab Aegyptiis cynomya dicente Scriptura: [a] *Et ingravavit Pharao cor suum & in isto* [b] *tempore, & noluit dimittere populum*. Ac per hoc & Deus induravit per justum judicium, & ipse Pharao per liberum arbitrium. Certi ergo estote, quia non erit inanis labor vester, si in bono proposito proficientes perseveretis usque in finem. Deus enim, qui modo illis, quos liberat non reddit secundum opera eorum, [c] *tunc reddet unicuique secundum opera ejus*. Reddet [d] omnino Deus & mala pro malis, quoniam justus [e] est: & bona pro malis, quoniam bonus [f] est: & bona pro bonis, quoniam bonus & justus est. Tantummodo mala pro bonis non reddet, [g] quoniam injustus non est. Reddet ergo mala pro malis, poenam pro injustitia: & reddet [h] bona pro malis, gra-

a *Exod.* 8. 32. b Al. *& in isto noluit*. c *Mat.* 16. 27. d Al. *reddit*. e Al. *justum*. f Al. *bonum*. g Al. *reddit*. h Al. *reddit*.

gratiam pro injustitia : & reddet [a] bona pro bonis , gratiam pro gratia .

CAP. XXIV. *Peroratio ad Monachos Adrumetinos , ut intellectum & sapientiam petant a Deo .*

REpetite assidue librum istum , & si intelligitis , Deo gratias agite : ubi autem non intelligitis , orate ut intelligatis : dabit enim vobis Dominus intellectum . Mementote scriptum esse : [b] *Si quis vestrum indiget sapientia , postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat , & dabitur ei* . Ipsa est *sapientia desursum descendens* , sicut ipse Apostolus Iacobus dicit . Illam vero sapientiam repellite a vobis , & orate ut non sit in vobis , quam detestatus est , ubi ait : [c] *Quod si zelum amarum habetis , & contentiones in vobis sunt , non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena , animalis , diabolica . Ubi enim zelus & contentio est , ibi inconstantia & omne opus pravum . Quae autem desursum est sapientia , primum quidem pudi-*

a Al. *reddit* . b Jacob. 1. 5 .
c *Ibid.* 3. 14. *& seq.*

pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, plena misericordia [a] *& fructibus bonis, inaestimabilis, sine simulatione*. Quid boni ergo non habebit, [b] qui hanc sapientiam postularit & impetrarit [c] a Domino? Et hinc [d] intelligite gratiam, quia si ex nobis esset ista *sapientia*, *desursum* non *esset*, nec ab ipso, qui nos creavit Deo postulanda esset. Fratres, orate & pro nobis, *ut temperanter* [e] *& pie & juste vivamus in hoc saeculo, expectantes* [f] *illam beatam spem, & manifestationem Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi*, cui est honor & gloria & regnum cum Patre & Spiritu sancto in saecula saeculorum, Amen.

VA-

a Al. *misericordiae*. b Al. *habebunt*.
c Al. *postulant & impetrant*. d Al. *Et hic*.
e Al. *temperate*. f *Tit.* 2. 12. & 13.

VALENTINI ABBATIS
SUO ET MONACHORUM
ADRUMETINI MONASTERII NOMINE
AD S. AUGUSTINUM
EPISTOLA.

Domino vere sancto, ac nobis venerabiliter super omnia praeferendo, & pia exsultatione colendo, beatissimo papae AUGUSTINO, VALENTINUS *servus tuae sanctitatis, & omnis congregatio, quae tuis orationibus mecum sperat, in Domino salutem.*

V*Enerabilia scripta, & librum* [a] *tuae sanctitatis, ita tremebundo corde suscepimus, ut sicut beatus Elias cum in speluncae limine sta-*

Z

a Librum nempe *de Gratia & libero arbitrio*.

ſtaret, faciem ſuam gloria Domini tranſeunte velavit; ita nos objurgatos oculos teximus, quia per ruſticitatem fratrum noſtrorum noſtro judicio erubuimus, quorum inordinata profectione tuam metuimus [a] *beatitudinem ſalutare; quia tempus loquendi, & tempus tacendi: ne dum perdubitantes & de veritate fluctuantes ſcriberemus, de dictis ſapientiae tuae, quae eſt ſicut angeli Dei, dubitare cum dubitantibus videremur. Non enim erat nobis neceſſarium interrogare de beatitudine, & de ſapientia tua, quae eſt nobis nota per Domini gratiam. Nam ad librum dulciſſimae* [b] *ſanctitatis tuae ita ſumus alacriter jocundati, ut ſicut Apoſtoli Dominum poſt reſurrectionem prandentem ſecum non audebant interrogare quis eſſet;* Sciebant enim quia Jeſus eſt [c]: *ita & nos nec voluimus, nec auſi ſumus interrogare de libro, utrum tuae ſanctitatis eſſet, cum ipſa fidelium gratia; quae in eo liberaliter commendatur; nobis tuum eſſe, domine ſancte papa, eloquiis vivaciſſimis conteſtetur.*

Inci-

---

a al. *meruimus*. b al. *dulciſſimum*.
c *Io. 21. v. 12.*

Incipiamus autem, domine beatissime papa, ipsius ordinem perturbationis exponere. Carissimus frater noster Florus servus paternitatis tuae, cum ad Uzalensem patriam fuisset suadente caritate profectus, eulogias monasterio [a] *inter ipsas suae civitatis moras de opusculis nobis tuae adtulit sanctitatis, uno fratre Felice, qui ad tuam Sanctitatem tarde post comites suos venisse dinoscitur, eumdem librum* [b] *devote dictante. Ventum est ad monasterium cum eodem libello, fratre Floro ad Carthaginem de Uzalensi civitate profecto. Mibi non monstrato libro, imperitis fratribus recitare coeperunt: quorumdam non intelligentium corda commovit; quia & cum diceret Dominus:* [c] Qui non manducaverit carnem filii hominis, neque biberit sanguinem ejus, non habebit vitam in semetipso, *discesserunt, qui impie intellexerunt, non culpa Domini dicentis, sed duritia impiissimi cordis.*

Coeperunt memorati fratres, qui omnia subverterunt, innocentum animas com-

a Al. *monasterii*. b Scilicet epistolam prolixiorem ad Sixtum. c *Jo. 6. v. 54.*

commovere, mea parvitate penitus ignorante, in tantum conventus illorum murmurantis [a] *nescii* [b], *ut nisi frater Florus de Carthagine repedans,* [c] *& eorum perturbationes agnoscens mihi sollicite nuntiasset, furtiva & tamquam servilis erat inter eos de non intelligenda veritate contentio. Proposui, ad auferendas impias quaestiones, ut ad domnum* [d] *sanctum patrem Evodium mitteremus, & ipse nobis de hoc sacrosancto libro propter ignaros aliquid certius rescripsisset.* [e] *Nec hoc accipere patientius voluerunt, sed arripuerunt profectionem nobis taliter non optatam, fratre Floro furore illorum propemodum conturbato, in quem saeviebant, quia ipse illis, ut putabant, vulnera libri hujus adtulisset, in quo medicinam non poterant infirmi cognoscere. Unde & Sanctum presbyterum Sabinum ad majorem auctoritatem rogavimus, & ipsius sanctitas librum cum liquidis interpretationibus legit, nec sic anima sauciata curata est. Quibus pro-*

a Al. *murmurantes*. b Forte: *nescia*.
c Al. *repetitas*. d Al. *dominum*. e Evodium rescripsisse constat ex cap. 1. *Praedestinatianae Historiae Jac. Sirmondi*.

propter ipsam pietatem sumtus dedimus, ne vulnera ipsorum cumularemus, quae posset sanare libri ipsius gratia, in qua refulget tua sancta praesentia. Quibus profectis, quies & pax per omnes fratres exsultavit in Domino. Quinque enim vel amplius fratrum animositate ista est innata contentio.

Sed quia interdum, domine papa, provenit gaudium ex tristitia, non adeo maestificamur, quia per ignaros & curiosos suavissimis monitionibus tuae sanctitatis illuminari meruimus. Nam & dubitatio beati Thomae apostoli, foramina clavorum quaerentis, [a] *confirmatio fuit Ecclesiae universalis. Accepimus igitur, domine papa, medicamentum pie curantium tuarum cum gratia litterarum, & contudimus pectora nostra; ut sic saltem sanetur conscientia nostra, quam per liberum arbitrium nostrum, quod donat misericordia, curat & vivificat gratia: sed in hoc tempore, quando adhuc misericordiam cum dilatione cantamus. Nam cum coeperimus judicium cantare Domino, reportaturi sumus mercedem pro ope-*

a *Io.* 20. *v.* 25.

opere nostro: quia misericors & justus Dominus, miserator & rectus. [a] *Quia sicut docet nos sanctitas tua, repraesentari nos oportet ante tribunal Christi,* [b] *ut recipiat unusquisque nostrum propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum: quia veniet Dominus, & merces ejus cum ipso:* [c] *quia stabit homo, & opus ejus ante ipsum: quia veniet Dominus sicut clibanus ardens, ut incendat impios, tamquam stipulam; & timentibus nomen Domini orietur sol justitiae,* [e] *quando impii punientur judicio justitiae. Hoc justus, cujus tu amicus es, domine papa, exclamat, contremiscit, & suppliciter dicit:* [f] Domine ne intres in judicium cum servo tuo. *Si gratia esset remunerantis, non timeret justus secretarium judicium majestatis. Servi tui Flori haec fides est, pater, non sicut fratres isti sunt locuti: in praesentiarum audierunt ab illo dictum, non juxta merita nostra dari donum pietatis, sed per gratiam Redemptoris. Nam de illo die, quis*

a *Psal.* 111. *v.* 4. b 2. *ad Cor.* 5. *v.* 10. c *Is.* 40. *v.* 10. d *Joel.* 2. *v.* 3. 5. e *Malac.* 4. *v.* 2. f *Psal.* 142. 2.

quis dubitet longe esse gratiam, cum coeperit irasci justitia? Hoc clamamus, pater; hoc te docente canimus, non securi, sed trepidi: [a] Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. *Hoc dicimus*: [b] Emenda nos Domine, & de lege tua erudi nos, ut mitiges nos a diebus malis. *Hoc credimus docente te, venerabilis pater, quia Dominus interrogat justum & impium, quia a dextris & a sinistris, positis bonis & malis imputat remuneranda opera pietatis, enumerat puniendam tenacitatem impietatis. Ubi erit gratia, quando pro sui qualitate dispungentur opera, sive bona, sive mala?*

Sed [c] *cur non directum non timet proferri mendacium? Liberum arbitrium Dei gratia curatum non negamus: sed per Christi quotidianam gratiam proficere credimus, & adjuvari confidimus. Quid homines dicunt: in mea est potestate, ut faciam bonum? Si tamen facerent homines bonum. O inanis gloriatio miserorum! Quotidie peccata arguunt, & ipsi*

a *Psal.* 6. 2. b *Psal.* 93. 12. c Al. *Sed cor non directum non timet proferre mendacium.*

& ipsi sibi assumunt nudum liberum jactantes arbitrium; non discutientes conscientiam suam, quae non potest curari nisi per gratiam, ut dicerent : [a] Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi. *Quid facerent, qui de libero sibi gloriantur arbitrio, (quod non negatur, cum Dei dumtaxat adjutorio,) si jam absorpta fuisset mors* [b] *in victoria, si jam mortale nostrum induerit immortalitatem, & corruptibile nostrum induerit incorruptionem ? Ecce foetent vulnera, & superbe petitur medicina. Non dicunt sicut justus :* [c] Nisi Dominus adjuvisset me, paulo minus habitasset in inferno anima mea. *Non dicunt sicut Sanctus :* [d] Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilavit, qui custodit eam.

Sed ora, piissime pater, ut jam non curam geramus, nisi pro peccato nostro lacrymis expiando, & Dei gratia commendanda. Ora Domine pater, ut non urgeat super nos puteus os suum [e] *ut salvemur a de-*

---

a *Psal.* 40. 5. b 1. *ad Cor.* 15. *v.* 54.
c *Psal.* 93. 17. d *Psal.* 126. 1. e *Psal.* 68. 16.

a descendentibus in lacum,[a] *ut non pereat cum impiis anima nostra*[b] *per superbiam nostram sed sanetur per Domini gratiam. Sicut ergo praecepisti, domine papa, frater noster Florus, servus sanctitatis tuae, omni alacritate perrexit, cui non impedit, sed proficit fatigatio, ut accedat ei dilucidata cordis instructio; quem tuae sanctimoniae suppliciter commendamus, pariterque deposcimus, ut & ignaros tuis orationibus Domino commendes mansuetissime componendos. Ora, Domine & dulcissime pater, ut fugiat diabolus de congregatione nostra, & amota omni alienarum quaestionum procella, navis propositi nostri epibatis*[c] *quietis onusta intra stationem tutissimi portus secure consistat, dum navigat per hoc mare magnum & immensum, & in illo portu, intra quem jam non erit metuendum vitae navigium, mercium indiscrepans accipiat pretium placitarum. Hoc tuae sanctitatis impetraturos nos confidimus adjutorio, per gratiam, quae est in Christo*

a *Psal.* 29. 4. b *Psal.* 25. 9. c Ἐπιβάται milites classarii, qui in navibus merentur.

sto Jesu Domino nostro. Omnes filios apostolatus tui domnos [a] nostros clericos, ac sanctos, in Congregatione propositi servientes deprecamur ut digneris nostro officio salutare, ut cum tua beatitudine omnes pro nobis orare dignentur. Indiscrepans Trinitas Domini Dei nostri apostolatum tuum, quem elegit per gratiam, conservet nobis in Ecclesia sua, & nostri memorem coronet in Ecclesia magna, quod optamus Domine. [b] Si quid autem famulus tuae sanctitatis frater suggesserit Florus pro regula monasterii, digneris pater, petimus, libenter accipere, & per omnia nos infirmos instruere.

S. AUR.

---

a Al. *dominus*. b Corbejensis vetus Codex addit: *ut supra*; indicans nimirum, ut bene monent doctissimi Operum S. Augustini editores monachi e Cong. S. Mauri, repetenda hic esse alia illa, quae exstant in epistolae inscriptione, id est: *Domine vere sancte, & nobis venerabiliter super omnia praeferende, & pia exsultatione colende, beatissime papa.*

S. AUR. AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE CORREPTIONE ET GRATIA
AD ABBATEM VALENTINUM,
ET CUM ILLO
MONACHOS ADRUMETINOS
LIBER.

CUM *nuntiatum esset* AUGUSTINO, ut ipse de se perhibet Retractationum lib. 2. cap. ultimo, *quemdam* ex Monachis Adrumetinis, quibus plane acceptissimum fuisse noverat librum mox missum *de Gratia & libero arbitrio*, *dixisse*: *neminem corripiendum si Dei praecepta non facit*, *sed pro illo*, *ut faciat tantummodo orandum*; hinc occasionem arripuit exarandi librum *De Correptione & Gratia*, iisdem Monachis inscriptum. Clavem qua ad universam S. AUGUSTINI de Divina Gratia doctrinam aditus aperitur eum appellat Cardinalis Norisius. Porro exposita catholica Fide de lege, de libero arbitrio, & de Gratia, qua sola homines a malo liberari, & sine qua nullum eos operari bonum docet, quam juste & quam utiliter homines mali corripiantur atque puniantur ostendit, licet Dei donum sit tum velle & operari bonum, tum perseverare in bono usque in finem. Explicat autem, quomodo Adam non perseverando peccaverit, & quale fuerit datum ipsi adjutorium a Deo, tale nimirum, sine quo non posset permanere si vellet, non quo fieret ut vellet, cum nobis per Christum detur tale, non solum sine quo permanere non possumus etiamsi velimus, verum etiam quo fiat, ut velimus. Praeterea probat Praedestinatorum numerum certum esse, sed cum ignotum sit quis ad eum pertineat, quis non pertineat, correptionem adhibendam esse omnibus peccantibus ne vel ipsi pereant, vel alios perdant. Concludit nec Gratia prohiberi correptionem, nec correptione negari Gratiam.

S. AUR.

S. AUR. AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE CORREPTIONE ET GRATIA
AD ABBATEM VALENTINUM, ET CUM ILLO MONACHOS ADRUMETINOS LIBER.

CAP. I. *Monentur Monachi Adrumetini, ne eos pigeat relegendo habere notissimum librum* De Gratia & libero arbitrio *ad eos scriptum. Quis sit legitimus legis usus. Desiderare Gratiam initium Gratiae esse. Quemque esse liberum in malo faciendo, nullum in bono, nisi per Christi Gratiam liberatum.*

LEctis [a] litteris vestris, Valentine frater dilectissime, & qui simul servitis Deo, quas per fratrem Florum, & eos, qui cum illo ad nos

a Al. *Perlectis.*

nos venerunt, misit caritas vestra, egi Deo gratias, quod vestram in Domino pacem, & in veritate consensionem, [a] & in caritate flagrantiam, vestro nobis reddito sermone cognovi. [b] Quod autem ad subversionem quorumdam apud vos molitus est inimicus, Deo miserante, & ejus insidias in suorum servorum provectum [c] mirabili [d] bonitate vertente, ad hoc potius valuit, ut nulli vestrum destruerentur [e] in peius, sed nonnulli instruerentur [f] in melius. Non itaque opus est omnia idemtidem retractare, quae sufficienter vobis pleno libro [g] disputata transmisimus, quem quomodo susceperitis rescripta indicant vestra. Verumtamen semel lectum nullo modo arbitremini satis vobis innotescere potuisse. Si ergo eum fructuosissimum habere vultis, non vos pigeat relegendo habere notissimum, ut dilucidissime [h] sciatis, quibus & qualibus quae-

---

a Al. *confessionem*. b Al. *cognovimus*.
c Al. *profectum*. d Al. *invisibili*. e Al. *destituerentur*. f Al. *instituerentur*. g *Librum intellige* de Gratia & libero arbitrio.
h Al. *diligentissime*. Cod. Vat. habet *dilectissime*. Forte legendum, *ut dilectissimi*.

quaestionibus solvendis atque sanandis,[a] non ibi humana sed divina occurrat auctoritas, a qua recedere non debemus, si volumus pervenire, quo tendimus.

Dominus autem ipse non solum ostendit nobis, a quo *malo declinemus, & quod bonum faciamus*, quod solum potest legis littera; verumetiam adjuvat nos, ut [b] *declinemus a malo, & faciamus bonum*, quod nullus potest sine spiritu gratiae: [c] quae si desit, ad hoc lex adest, ut reos faciat & occidat; [d] propter quod dicit Apostolus: [e] *Littera occidit, spiritus autem vivificat*. Qui ergo, [f] legitime lege utitur, discit in ea malum & bonum, & non *confidens in virtute sua* confugit ad gratiam, qua praestante *declinet a malo, & faciat bonum*. Quis autem confugit ad gratiam, [g] nisi cum [h] *a Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus volet*? Ac per hoc & desiderare auxilium gratiae

a Al. *solvendis, non ibi*. b *Psal.* 36. 27.
c Al. *quod nullus potest nisi spiritus Gratiae; quod si .. Al. nisi spiritu gratiae*. d Al. *ut reos teneat, & occidat*. e 2. *Cor.* 3. 6.
f Al. *autem*. g Al. *ad gratiam Dei*.
h *Psal.* 36. 23.

tiae initium gratiae est, de quo ait ille: [a] *Et dixi, nunc coepi: haec est immutatio* [b] *dexterae excelsi*. Liberum itaque arbitrium, & ad malum & ad bonum faciendum, confitendum est nos habere: sed in malo faciendo liber est quisque justitiae servusque peccati; [c] in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit [d]: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Nec ita, ut cum quisque fuerit a peccati dominatione liberatus, [e] jam non indigeat sui liberatoris auxilio; sed ita potius, ut ab illo audiens, [f] *Sine me nihil potestis facere*; dicat ei & ipse: [g] *Adjutor meus esto, ne derelinquas me*. Hanc fidem, quae sine dubio vera & Prophetica & Apostolica & Catholica fides est [h], etiam in fratre nostro Floro invenisse me gaudeo: unde hi potius corrigendi sunt, quos quidem propitio Deo correctos esse jam existimo, qui eum non intelligebant. [i]

CAP.

a *Psal.* 76. 11. b Al. *haec mutatio*.
c Al. *servus cum peccato*. d *Ioan.* 8. 36.
e Al. *Nec ita quisque fuerit a peccati dominatione liberatus, ut jam*. f *Ioan.* 15. 5.
g *Psal.* 26. 6. h Al. *& Apostolica fides est*.
i Al. *eam*. k Al. *intelligunt*.

CAP. II. *Gratia Dei per Iesum Christum quae & qualis sit.*

INtelligenda est enim *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*, qua sola homines liberantur a malo, & sine qua nullum prorsus sive cogitando, sive volendo & [a] amando, sive agendo faciunt bonum: non solum, ut monstrante ipsa, quid faciendum sit, sciant, [b] verumetiam, ut praestante ipsa, faciant cum dilectione, quod sciunt. Hanc quippe inspirationem bonae voluntatis, atque operis, poscebat Apostolus eis, quibus dicebat: [c] *Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali, non ut nos probati* [d] *appareamus, sed ut vos, quod bonum est,* [e] *faciatis*. Quis hoc audiat, & non evigilet, [f] atque fateatur a Domino Deo nobis esse, ut *declinemus a malo, & faciamus bonum*? Quandoquidem non ait Apostolus, monemus, docemus, hortamur, increpamus: sed ait: *Oramus ad Deum, ne quid faciatis* ma-

A a

a Al. *sive amando*. b Al. *faciant*.
c 2. Cor. 13. 7. d Al. *adprobati*.
e Al. *vos bonum faciatis*. f Al. *vigilet*.

mali, sed quod bonum est, faciatis. Et tamen etiam loquebatur eis, & faciebat illa omnia, quae commemoravi: monebat, docebat, hortabatur, increpabat. Sed sciebat haec omnia non valere, quae plantando & rigando faciebat in aperto, nisi eum pro illis exaudiret orantem, qui dat incrementum in occulto. Quoniam sicut idem Doctor gentium dicit: [a] *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*.

Non se itaque fallant, qui dicunt: *Ut quid nobis praedicatur atque praecipitur, ut declinemus a malo., & faciamus bonum, si hoc nos non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis*: sed potius intelligant, si [b] *filii Dei sunt, spiritu Dei se agi* [c], ut quod agendum est, agant, & cum egerint, illi, a quo aguntur, gratias agant: aguntur enim, ut agant, non ut ipsi nihil agant, & ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, ut quando id agunt [d] sicut

a 1. *Cor.* 3. 7. b Al. *sic*. c *Rom.* 8. 14.
d Al. *ut si quando id agant*.

ſicut agendum eſt, id eſt, cum dilectione & delectatione juſtitiae [a], *ſuavitatem*, quam [b] *dedit Dominus*, ut *terra eorum* [c] *daret fructum ſuum*, accepiſſe ſe gaudeant. Quando autem non agunt, ſive omnino non faciendo, ſive non ex caritate faciendo; orent, ut quod nondum [d] habent, accipiant. Quid enim habebunt, quod non accepturi ſunt: aut quid habent, quod non acceperunt? [e]

CAP. III. *Correptionem non eſſe negligendam. Quis ſit praecepti correptionis, & orationis uſus.*

ERgo, inquiunt, *praecipiant tantummodo nobis, quid facere debeamus, qui nobis praeſunt, & ut faciamus, orent pro nobis; non autem nos corripiant & arguant, ſi non fecerimus.* Imo omnia fiant, [f] quoniam doctores Eccleſiarum Apoſtoli omnia faciebant, & praecipiebant, quae fierent; & corripie-

A a 2

a Al. *cum dilectione juſtitiae*. b *Pſ.* 84. 13. c Al. *terra ejus*. d. Al. *non*. e 1. *Cor.* 4. 7. f Al. *fac iant*.

ripiebant, si non fierent; [a] & orabant, ut fierent. Praecipit [b] Apostolus dicens: [c] *Omnia vestra in caritate* [d] *fiant*. Corripit dicens: [e] *Jam quidem omnino delictum est in vobis*, [f] *quia judicia habetis vobiscum. Quare enim non magis iniquitatem patimini? quare non potius* [g] *fraudamini? Sed vos* [h] *iniquitatem facitis & fraudatis*, [i] *& hoc fratribus*. [k] *An nescitis, quia injusti regnum Dei non possidebunt?* Audiamus & orantem: [l] *Vos autem*, inquit, *Dominus multiplicet & abundare faciat in caritate in invicem, & in omnes*. Praecipit, ut habeatur caritas: corripit, quia non habetur caritas: orat, ut abundet caritas. O homo, in praeceptione cognosce quid debeas habere: in correptione cognosce, tuo te vitio non habere: in oratione cognosce, unde accipias, quod vis habere.

CAP.

a Al. *ut facerent*. b Al. *Praecepit*.
c 1. *Cor*. 16. 14. d Al. *cum caritate*.
e 1. *Cor*. 6. 7. 8. & 9. f Al. *delictum est, quia*. g Al. *quare potius*. h Al. *sed vos potius*. i Al. *iniquitates facitis & fraudes*. k Al. *fratres* secundum Gr.
l 1. *Thess*. 3. 12.

CAP. IV. *Objectum eorum proponitur, qui in suis malignis operibus corripi nolunt.*

Q*Uomodo*, inquit, *meo vitio non habetur, quod non accepi ab illo, a quo nisi detur, non est omnino alius* [a], *unde tale ac tantum munus habeatur?* Patimini me paululum, fratres mei, non adversum vos, quorum rectum est cor cum Deo, sed adversus eos, qui terrena sapiunt, vel adversus ipsas humanas cogitationes, pro caelestis & divinae gratiae veritate [b] certare. Hoc enim dicunt, qui in suis malignis operibus ab hujus gratiae praedicatoribus corripi nolunt. *Praecipe mihi, quid faciam; & si fecero, age pro me gratias Deo, qui mihi, ut facerem dedit: Si autem non fecero, non ego corripiendus sum, sed ille orandus est, ut det, quod non dedit: id est ipsam, qua praecepta ejus fiunt,* [c] *fidelem* [d] *Dei & proximi caritatem. Ora ergo pro me, ut hanc accipiam, & per hanc ex animo cum bona*

a Al. *aliud*. b Al. *pro caelesti & divinâ caritate*. c Al. *fiant*. d Al. *fidem*.

na voluntate, quae praecipit [a] *, faciam. Recte autem corriperer, si eam mea culpa non haberem: hoc est, si eam possem mihi dare vel sumere ipse, nec facerem, vel si, dante illo, ego accipere noluissem. Cum ergo* [b] *& ipsa voluntas a Domino praeparetur* [c] *, cur me corripis, quia vides me ejus praecepta facere nolle; & non potius ipsum rogas, ut in me operetur & velle?*

CAP. V. *Superiori objecto respondetur, & correptionis necessitas, atque utilitas demonstratur. Quando ea sit salubris.*

AD haec respondemus: Quicumque [d] Dei praecepta jam tibi nota non facis, & corripi non vis, etiam propterea corripiendus es, quia corripi non vis. Non vis enim tibi tua vitia demonstrari; non vis ut feriantur, fiatque tibi utilis dolor, quo medicum quaeras; non vis tibi tu ipse ostendi, ut cum deformem te vides, reformatorem desideres, eique supplices, ne in illa remaneas foeditate. Tuum quippe vi-

a Al. *praecipis*. b Al. *vero*. c *Prov.* 8. *secundum* LXX. d Al. *quod cum Dei*.

vitium est, quod [a] malus es, & majus vitium corripi nolle, quia malus es: quasi laudanda vel indifferenter habenda sint vitia, ut neque laudentur neque vituperentur: aut vero nihil agat timor correpti hominis, vel pudor, vel dolor; aut aliud agat [b], cum salubriter stimulat, nisi ut rogetur bonus, & ex malis qui corripiuntur, bonos faciat qui laudentur. Quod enim vult pro se fieri, qui corripi non vult, & dicit, ora potius pro me; ideo corripiendus est, ut faciat etiam ipse pro se. Dolor [c] quippe ille, quo [d] sibi displicet, quando sentit correptionis [e] aculeum, excitat eum in majoris orationis affectum: ut Deo miserante, incremento caritatis adiutus desinat agere pudenda & dolenda, & agat laudanda atque gratanda. [f] Haec est correptionis utilitas, quae nunc major, nunc minor pro peccatorum diversitate salubriter adhibetur,

a Al. *quo*. Al. *quando*. b Al. *aut nihil aliud agit*. Al. *vel aliud agant, cum salubriter stimulant*. c Al. *Pudor*. d Al. *pro quo*. e Al. *correctionis* & sic per totum librum. f Al. *gratulanda*.

betur, & tunc est salubris, quando supernus [a] medicus respicit. Non enim aliquid proficit, [b] nisi cum facit, ut peccati sui quemque [c] poeniteat. Et quis hoc dat, nisi qui respexit Apostolum Petrum negantem [d], & fecit flentem? Unde & Apostolus Paulus postea quam dixit, *cum modestia* corripiendos esse diversa sentientes, protinus addidit: [e] *Ne quando* [f] *det eis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant de diaboli laqueis.*

Cur autem isti, qui corripi nolunt, dicunt: *Tantum praecipe mihi, & ora pro me, ut quod praecipis faciam?* Cur non potius secundum suum pravum sensum, & ista duo respuunt, & dicunt: nec ut praecipias mihi, nec ut ores pro me volo? [g] Quis enim hominum ostenditur orasse pro Petro, ut daret ei Deus poenitentiam, qua se negasse Dominum flevit? Quis hominum Paulum divinis praeceptis ad fidem Christianam

a Al. *super nos*. b Al. *Non enim proficit*.
c Al. *quemcumque*. d *Luc.* 22. 61. & 62.
e 1. *Tim.* 2. 25. & 26. f Al. *Ut aliquando det illis*. g *Nec ut ores pro me, nec ut praecipias volo*.

ſtianam [a] pertinentibus erudivit ? Cum ergo audiretur praedicans Evangelium, & dicens : [b] *Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium quod evangelizatum eſt a me, quia non eſt ſecundum hominem :* [c] *neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per revelationem Chriſti Jeſu* : reſponderetur ei ; Quid nobis moleſtus es, ut abs te accipiamus, atque diſcamus, quod tu *non ab homine accepiſti, neque didiciſti* ? Potens eſt enim [d], ille qui tibi dedit, ſic & nobis dare, quomodo & [e] tibi. Porro ſi hoc non audent dicere, ſed patiuntur ſibi Evangelium ab homine praedicari ; quamvis etiam poſſit non per hominem homini dari ; concedant etiam corripi ſe debere a praepoſitis ſuis, a quibus eis [f] Chriſtiana gratia praedicatur ; quamvis non negetur, Deum poſſe, quem velit, etiam nullo homine corripiente corrigere, [g] & ad dolorem ſalu-

a Al. *ad hanc fidem pertinentibus*. b *Gal.* 1. *v.* 11. & 12. c Al. *homines*. d Al. *Potens eſt ille*. e Al. *quomodo tibi*. f Al. *a quibus Chriſtiana gratia*. g Al. *Deum poſſe, quem velit corrigere*.

brem poenitentiae occultissima, & potentissima medicinae suae potestate perducere. Et sicut non est ab oratione cessandum pro eis, quos corrigi volumus, etiamsi, nullo hominum orante pro Petro, *Dominus respexit eum*, [a] & fecit eum suum peccatum flere: ita non est negligenda correptio, quamvis Deus, quos voluerit etiam non correptos, faciat [b] esse correctos. Tunc autem correptione proficit homo, cum miseretur atque adjuvat, qui facit, quos voluerit etiam sine correptione proficere. Sed quare isti sic, illi aliter, atque alii aliter [c] diversis & innumerabilibus modis vocentur ut [d] reformentur, absit ut dicamus judicium luti esse debere, sed figuli.

CAP.

a Al. *in eum*. b Al. *facit*. c Al. *isti sic, alii aliter*. Al. *atque diversis illi aliter, atque aliter*. d Al. *&*. Al. *formentur*.

CAP. VI. *Cur juste corripiantur, qui non obediunt Deo, tametsi Gratiam obediendi nondum acceperint. Originale peccatum quomodo alienum & nostrum sit. Omnem perseverantiam esse Dei donum: nec ideo tamen negligendam esse correptionem ejus, qui non perseveraverit.*

A*Postolus*, inquiunt, *ait* [a], *quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cur ergo corripimur, arguimur, reprehendimur, accusamur? Quid facimus*, [b] *qui non accepimus?* Qui haec dicunt, extra culpam se videri volunt, in hoc quod non obediunt Deo: quia utique ipsa obedientia munus ejus est; quae necesse est, ut insit ei [c], cui *caritas* inest, quae sine dubio *ex Deo est*, & dat eam pater filiis suis. Hanc, inquiunt, [d] *non accepimus; quid itaque corripimur, quasi nos eam nobis dare possimus, & nostro arbitrio dare nolimus?* Nec adtendunt, si nondum regenerati sunt, primam esse caussam, cur

a 1. Cor. 4. 7. b Al. *Quid fecimus quia*. Al. *quod*. c Al. *ut sit in eo*. d 1. Jo. 4. 7.

objurgati, quod ſint inobedientes Deo; ſibi debeant diſplicere, quia *fecit Deus hominem rectum* ad initio humanae creaturae, & *non eſt iniquitas apud Deum*. Ac per hoc prima pravitas, qua Deo non obeditur, ab homine eſt, quia [a] ex rectitudine, in qua eum Deus primitus fecit, ſua mala voluntate decidens, pravus effectus eſt. An vero ideo pravitas iſta corripienda non eſt in homine, quia non ejus propria, qui corripitur, ſed communis eſt omnibus? Imo vero corripiatur & in ſingulis, quod eſt omnium. Non enim propterea cujuſquam non eſt, quod ab ea nullus immunis eſt. Peccata quidem iſta originalia ideo dicuntur aliena, quod ea ſinguli de parentibus trahunt: [b] ſed non ſine cauſſa dicuntur & noſtra, quia *in illo uno omnes*, ſicut dicit Apoſtolus, *peccaverunt*. Corripiatur [c] ergo origo damnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur: ſi tamen, qui corripitur filius eſt

a Al. *qui*. b Al. *trahant*. c Al. *corripitur origo*.

est promissionis, ut strepitu correptionis forinsecus insonante, atque flagellante, Deus in illo intrinsecus occulta inspiratione *operetur & velle*. Si autem jam regeneratus, & justificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, [a] certe iste non potest [b] dicere, non accepi, quia acceptam [c] gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio. Qui si correptione compunctus salubriter ingemit, & ad similia bona opera vel etiam meliora revertitur; nempe hic [d] apertissime utilitas correptionis apparet. Sed per hominem correptio sive ex caritate sit, sive non sit, tamen ut correpto prosit, non nisi per Deum fit.

An adhuc & iste [e] nolens corripi, potest [f] dicere: *Quid ego feci, qui non accepi*; quem constat accepisse, & sua culpa, quod acceperat amisisse? *Possum*, inquit, *possum omnino, quando* me

a Al. *dilabitur*. b Al. *poterit*. c Al. *quod acceptam gratia Dei*. d Al. *hinc*. e Al. *An & adhuc*. f Al. *poterit*.

me arguit, quod ex bona vita [a] *in malam mea voluntate relapsus sum, dicere adhuc: Quid ego feci, qui non accepi? accepi enim fidem, quae per dilectionem operatur; sed in illa usque in finem perseverantiam non accepi. An quisquam dicere audebit istam perseverantiam* [b] *non esse donum Dei, & hoc tam magnum bonum ita esse nostrum, ut quisquis id habuerit, non ei possit* [c] *Apostolus dicere:* [d] *Quid enim habes, quod non accepisti; quoniam hoc sic habet, ut non acceperit?* Ad haec [e] nos negare quidem non possumus, etiam perseverantiam in bono proficientem usque in finem, magnum esse Dei munus; nec esse nisi ab illo, de quo scriptum est: [f] *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum.* Sed non ideo est ejus, qui non perseveraverit, negligenda correptio, [g] *ne* forte *det illi Deus poenitentiam,*

---

a Al. *quod ex mala voluntate in malum voluntate relapsus sum.* Al. *in malam meam voluntatem.* b Al. *perseverantiam usque in finem.* c Al. *posset.* d 1. *Cor.* 4. 7. e Al. *Ad hoc.* f *Jacob.* 1. 17. g 2. *Tim.* 2. 25.

tiam, & resipiscat de diaboli laqueis. Correptionis quippe utilitati hanc sententiam subjunxit [a] Apostolus dicens [b], sicut supra commemoravi: [c] *Cum modestia corripientem* [d] *diversa sentientes, ne quando det illis Deus poenitentiam*. Nam si dixerimus istam perseverantiam tam laudabilem tamque felicem sic esse hominis, ut ei non sit ex Deo: illud primitus evacuamus, quod ait [e] Dominus Petro: [f] *Rogavi pro te*, [g] *ne deficiat fides tua*. Quid enim ei rogavit, nisi perseverantiam usque in finem? Quae profecto si ab homine homini esset, a Deo poscenda non esset. Deinde cum dicit [h] Apostolus: [i] *Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali*; proculdubio perseverantiam eis orat [k] ad Deum. Neque enim nihil mali facit [l], qui bonum deserit, & a quo declinare debet, [m] inclinatur in malum,

a *Ibid.* 25. b Al. *subnectit*. c Al. *memoravi*. d Al. *corripiendos*. Al. *corripientes*. e Al. *dixit*. f *Luc.* 22. 32. g Al. *ego rogavi pro te, ut non*. h Al. *a Deo poscenda non esset, cum deinde dicat Apostolus*. i 1. *Cor.* 13. 7. k Al. *rogat*. l Al. *fecit*. m Al. *non debet*. Erasmus conjectando emendaverat: *qui bonum deserit, a quo declinare non debet, & inclinatur in malum*.

non perseverans in bono. Illo etiam loco ubi dicit: [a] *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, super communione* [b] *vestra in Evangelio a prima die usque nunc, confidens hoc ipsum, quoniam, qui coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu.* Quid aliud eis [c], quam perseverantiam in bono [d] usque in finem, de Dei miseratione promittit? [e] Itemque ubi dicit: [f] *Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est servus Christi Jesu, semper certans pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei.* Quid est, *ut stetis*, nisi ut perseveretis? Unde dictum est de diabolo: [g] *In veritate non stetit*; quia [h] fuit ibi, sed non permansit. Nam utique isti in fide jam stabant. Nec aliud oramus cum oramus, ut qui stat, *stet*, nisi ut perseveret. Item Judas Apostolus cum dicit: [i] *Ei autem, qui*

a *Philip.* 1. 3. & *seq.* b Al. *communicatione.* Al. *communicationem.* c Al. *in eis.*
d Al. *in bonum.* e Al. *promittitur.* Al. *promittebatur.* f *Coloss.* 4. 12. g *Jo.* 8. 44.
h Al. *qui fuit.* i *Jud.* 24.

qui potens est conservare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriae suae immaculatos in laetitia: nonne apertissime ostendit donum Dei esse in bono [a] perseverare usque in finem? Quid enim aliud donat, *qui conservat sine offensione*, ut *constituat ante conspectum gloriae suae immaculatos in laetitia*, nisi perseverantiam bonam? Quid est etiam, quod in Apostolorum Actibus legimus: [b] *Audientes autem gentes gavisae sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erant ordinati* [c] *in vitam aeternam*. Quis *in aeternam vitam* potuit *ordinari*, nisi [d] perseverantiae dono? Quandoquidem, [e] *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Qua salute, nisi aeterna? Cum vero in oratione dominica Deo patri dicimus: [f] *Sanctificetur nomen tuum*: Quid aliud dicimus, quam [g] ut nomen ejus sanctificetur in nobis? Quod cum jam per *lavacrum regenerationis* effectum sit, quare quotidie a fidelibus posci-

---

a Al. *in bonum*. b *Act.* 13. 48. c Al *praeordinati ad*. d Al. *sine*. e *Mat.* 10. 22. f *Mat.* 6. 9. g Al. *nisi*.

poſcitur, niſi [a] ut in eo, quod factum eſt in nobis, perſeveretur a nobis? Nam & beatus Cyprianus hoc ſic intelligit; exponens quippe eamdem orationem, *Dicimus*, inquit, *ſanctificetur nomen tuum; non quod optemus Deo, ut ſanctificetur orationibus noſtris; ſed quod petamus a Deo, ut nomen ejus ſanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus ſanctificatur, qui* [b] *ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit, Sancti eſtote, quoniam* [c] *& ego ſanctus ſum; id petimus & rogamus, ut qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe coepimus, perſeveremus.* [d] Ecce glorioſiſſimus martyr hoc ſentit, quod in his verbis quotidie fideles Chriſti petunt, ut perſeverent in eo, quod eſſe coeperunt: Nullo autem dubitante, quiſquis a Domino, ut in bono perſeveret, precatur; donum ejus eſſe talem [e] perſeverantiam confitetur.

CAP.

---

a Al. *niſi ut quod factum eſt in nobis perſeveret in nobis*. b Al. *quem*. c Al. *quemodo*. Al. *quia*. d *Levit.* 19. 2. e Al. *donum ejus talem perſeverantiam*.

CAP. VII. *Juste eos damnari, qui non accepto Perseverantiae dono relabuntur, & in peccato mortem obeunt. A perditionis massa discretos non esse, qui non perseverant. Electionem ad Regnum gratuitam esse non ex meritis. Neminem ex electis & praedestinatis perire. Omnes electos esse etiam vocatos, non tamen quoscumque vocatos esse etiam consequenter electos.*

Quae cum ita sint, corripimus tamen eos, [a] justeque corripimus, qui cum bene viverent, non in eo perseverarunt. Ex bona quippe in malam vitam sua voluntate mutati sunt, & ideo [b] corripiuntur; [c] & si nihil eis correptio profuerit, sed in vita perdita [d] usque ad mortem perseveraverint, etiam divina in aeternum damnatione sunt digni. Nec se excusabunt dicentes, sicut hic modo [e] dicunt, *quare corripimur?* ita tunc, quare damnamur; quandoquidem, ut ex bono reverteremur ad malum, perseverantiam non

a Al. *corripimus tamen eos juste, quos corripimus*. b Al. *correptione*. Refertur ad *sunt digni*. c Al. *& ideo si nihil*. d Al. *& si in vita perdita*. Al. *praedicta*. e Al. *sicut modo*.

non accepimus, qua permaneremus in bono? nullo modo hac excusatione a justa damnatione se liberabunt. Si enim, sicut veritas loquitur, nemo liberatur a damnatione, quae facta est per Adam, nisi per fidem Jesu Christi; & tamen ab hac damnatione non se liberabunt, qui poterunt dicere, non se audisse Evangelium Christi, cum [a] *fides ex auditu* sit: quanto minus se [b] liberabunt, qui dicturi sunt, perseverantiam non accepimus. Justior enim videtur excusatio dicentium, non accepimus audientiam, [c] quam dicentium, non accepimus perseverantiam: quoniam potest dici, homo [d] in eo, quod audieras & tenueras, in eo perseverares si velles: [e] nullo modo autem dici potest, id quod non audieras, crederes si velles.

Ac per hoc, & qui Evangelium non audierunt; & qui eo audito in melius com-

a *Rom.* 10. 17. b Al. *non se*. c Al. *auditum*. d Al. *potest dici homini*. e Maurini hanc notam hic adponunt. *Si velles*, id est, si eadem voluntas maneret, ut dicit infra (cap. 8.) seu nisi voluntate mala id relinqueres, quod tenebas.

commutati perſeverantiam non acceperunt; & qui Evangelio audito venire ad Chriſtum, hoc eſt in eum credere noluerunt, quoniam ipſe dixit: [a] *Nemo venit ad me, niſi ei datum fuerit a Patre meo*; & qui per aetatem parvulam nec credere potuerunt, ſed ab originali noxa ſolo poſſent *lavacro regenerationis* abſolvi, quo tamen non accepto mortui perierunt; non ſunt ab illa conſperſione [b] diſcreti, quam conſtat eſſe damnatam, euntibus omnibus *ex uno in condemnationem*. Diſcernuntur autem non meritis ſuis, ſed per gratiam *mediatoris*, hoc eſt in ſanguine ſecundi Adam *juſtificati gratis*. Itaque cum audimus: [c] *Quis enim te diſcernit? Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Ab illa perditionis maſſa, quae facta eſt per primum Adam, debemus intelligere neminem poſſe diſcerni, niſi qui hoc [d] donum habet, a quo habet

a *Joan. 6. 65.* b Al. *conſparſione.*
c *1. Cor. 4. 7.* d Al. *bonum*. Al. *niſi qui hoc bonum habet quicquid habet, quod*. Al. *niſi qui hoc donum habet quiſquis habet quod.*

habet quidquid habet, quod gratia Salvatoris accepit. Hoc autem Apostolicum testimonium tam magnum est, ut beatus Cyprianus ad Quirinum scribens, ipsum subjecerit illi titulo, in quo ait: [a] *In nullo esse gloriandum, quando nostrum nihil sit.*

Quicumque ergo ab illa originali damnatione ista divinae gratiae largitate discreti sunt, non est dubium, quod & procuratur eis audiendum Evangelium: & cum audiunt credunt, & in [b] *fide, quae per dilectionem operatur*, usque in finem perseverant: & si quando [c] exorbitant, correpti emendantur, & quidam eorum, etsi ab hominibus non corripiantur, in viam, quam reliquerant, redeunt: & nonnulli accepta gratia, in qualibet aetate, periculis hujus vi-

---

quod. Al. *nisi hoc donum habet quicquid habet, quod gratia mediatoris accepit.* Al. *nisi quod hoc donum habet quisquis habet.* Al. *quod quidem habet.* Maurini conjiciunt legendum: nisi qui hoc bonum *habet, quod qui habet, gratia Salvatoris accepit.* At probabiliorem lectionem eam esse arbitror, quae datur in textu ex Vaticano codice excepta.

a *ubi ait.* b *Gal.* 5. 6. c Al. *& si quid.*

vitae mortis celeritate subtrahuntur. Haec enim omnia operatur in eis, qui *vasa misericordiae operatus est eos, qui & elegit eos in filio suo, ante constitutionem mundi per electionem gratiae.* [a] *Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia.* Non enim sic sunt vocati, ut non essent electi: propter quod dictum est: [b] *Multi sunt vocati, pauci vero electi*: sed quoniam *secundum propositum vocati sunt*, profecto & *electi sunt* [c] *per electionem*, ut dictum est, *gratiae*, non praecedentium meritorum suorum; quia gratia illis est omne meritum.

De talibus dicit Apostolus: [d] *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* [e] *bis, qui secundum propositum vocati sunt*: [f] *quoniam quos ante praescivit, & praedestinavit conformes imaginis filii sui,* [g] *ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: quos autem praedestinavit, illos & vocavit; quos*

a *Rom.* 11. 6. b *Mat.* 20. 16. c Al. *profecto electi sunt*. d *Rom.* 8. 28. 29. & 30.
e Al. *in bonum. Hi sunt, qui*. f Al. *vocati sunt sancti*. g Al. *conformes fieri imagini Filii sui*.

quos autem vocavit, ipsos[a] *& justificavit; quos autem justificavit, ipsos*[b] *& glorificavit*. Ex istis nullus perit, quia omnes electi sunt: *electi sunt* autem, quia *secundum propositum vocati sunt*; *propositum* autem non suum, sed Dei. De quo alibi dicit, [c] *ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori*: & alibi: [d] *Non secundum opera nostra*, inquit, [e] *sed secundum suum propositum, & gratiam*. Cum ergo audimus: *Quos autem praedestinavit, illos & vocavit*; *secundum propositum* [f] *vocatos* debemus agnoscere, quoniam inde coepit, dicens: [g] *Omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt*: ac deinde subjunxit: *Quoniam quos ante praescivit, & praedestinavit conformes imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Atque his praemissis subdidit: [h] *Quos autem praedesti-*

---

a Al. *illos*. b Al. *illos*. c *Rom*. 9. 11. 12. *&* 13. d 2. *Tim*. 1. 9. e Al. *inquit, quae nos fecimus*. f Al. *sanctos vocatos*. g *Rom*. 8. 28. *& seq*. h Al. *subdit*.

destinavit, illos & vocavit. Eos itaque [a] vult intelligi, *quos secundum propositum vocavit*; ne putentur in eis esse aliqui vocati, & non electi, propter illam dominicam sententiam: [b] *Multi vocati, pauci electi*. Quicumque enim *electi*, sine dubio etiam *vocati*: non autem quicumque *vocati*, consequenter *electi*. Illi ergo *electi*, ut saepe dictum est, *qui secundum propositum vocati*, *qui* etiam *praedestinati atque praesciti*. Horum si quisquam perit, fallitur Deus; sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus; sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus. Electi autem [c] sunt ad regnandum cum Christo, non quomodo electus est Judas ad opus, cui congruebat. Ab illo quippe electus est, qui novit bene uti etiam malis, ut & per ejus opus damnabile, illud propter quod ipse venerat, opus venerabile compleretur. [d] Cum itaque audimus, [e] *nonne ego vos duodecim elegi, & unus ex vobis dia-*

a Al. *utique*. b *Mat.* 20. 16. c Al. *enim*. d Al. *impleretur*. e *Ioann.* 6. v. 71.

diabolus est: illos debemus intelligere electos per misericordiam, illum per judicium; illos ad obtinendum regnum suum; illum ad effundendum [a] sanguinem suum.

Merito sequitur [b] vox ad regnum electorum: [c] *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo nobis omnia donavit? Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat. Quis condemnat?* [d] *Christus Jesus, qui mortuus est, magis autem, qui & resurrexit, qui est in dextera Dei, qui & interpellat pro nobis?* Quam fortis [e] autem perseverantiae usque in finem munus acceperint, sequantur & dicant: [f] *Quis nos separabit a caritate Christi, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum. an gladius? Sicut scriptum est:* [g] *Quia propter te mortifica-*

a Al. *fundendum*. b Al *siquidem*. c *Rom.* 8. 31. *& seq.* d Al. *quis est qui condemnet.*
e Al. *Qui forte*. Al. *Quam fortis autem perseverantia, quam usque in finem acceperunt*.
f *Ibid.* 15. *& seq.* g *Psal.* 43. 22.

tificamur tota die ; aestimati sumus , ut oves occisionis . Sed in his omnibus supervincimus per eum , qui dilexit nos . Certus sum enim , quia neque mors , neque vita , neque angelus , [a] *neque principatus , neque praesentia , neque futura , neque virtus , neque altitudo , neque profundum , neque creatura alia* [b] *poterit nos separare a caritate Dei , quae est in Christo Jesu Domino nostro .*

Isti significati sunt ad Timotheum , ubi cum dictum fuisset [c] : *Hymenaeum & Philetum fidem quorumdam subvertere* , mox additum est : *Firmum autem fundamentum Dei stat , habens signaculum hoc : scivit* [d] *Dominus , qui sunt ejus* . Horum [e] *fides , quae per dilectionem operatur* , profecto aut omnino non deficit , aut si qui sunt quorum deficit, reparatur [f] antequam vita ista finiatur ; & deleta , quae intercurrerat iniquitate , usque in finem perseverantia deputatur . [g] Qui vero perseveraturi non sunt : ac sic a fide Christiana & conver-

 satione

a *angeli* . b *aliqua* . c 2.*Tim*.2. 18. & 19.
d Al. *scit* . e *Gal* 5. 6. f Al. *reparantur* .
g Al. *perseverantiae deputantur* .

ſatione lapſuri ſunt, ut tales eos vitae hujus finis inveniat; proculdubio nec illo tempore, quo bene pieque vivunt, in iſto [a] numero computandi ſunt. Non enim ſunt a maſſa illa perditionis praeſcientia Dei & praedeſtinatione diſcreti, & ideo nec *ſecundum propoſitum vocati*, ac per hoc nec *electi*; ſed in eis *vocati*, de quibus dictum eſt: [b] *Multi vocati*; & non in eis, de quibus dictum eſt, *pauci vero electi*. Et tamen quis neget eos electos, cum credunt, & baptizantur, & ſecundum Deum vivunt? Plane dicuntur electi a neſcientibus quid futuri ſint, non ab illo, qui eos novit non habere perſeverantiam, quae ad beatam vitam perducit *electos*, ſcitque illos ita ſtare, ut praeſcierit [c] eſſe caſuros.

CAP.

a Al. *in juſtorum*. Al. *iſtorum*. b *Mat.* 20. 16. c Al. *praeſciret*.

CAP. VIII. *Perseverantia cur uni detur, alteri non detur, rem esse inscrutabilem. Voluntatem hominum non sua libertate Gratiam, sed Gratia potius libertatem consequi. Mirabilia esse judicia Dei in electione hominum; quoniam vero justa & alta sunt, nec vituperari posse, nec penetrari.*

HIC si a me quaeratur, [a] cur eis Deus perseverantiam non dederit, quibus eam, qua Christiane viverent, dilectionem dedit; me ignorare respondeo. Non enim arroganter, [b] sed agnoscens modulum meum, audio dicentem Apostolum: [c] *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* Et: [d] *O altitudo divitiarum sapientiae & scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viae ejus!* Quantum itaque nobis judicia sua manifestare dignatur, gratias agamus; quantum vero abscondere, non adversus ejus consilium murmuremus, sed hoc quoque nobis saluberrimum esse credamus. Tu autem [e] quisquis inimicus ejus gratiae

a Al. *quaerant*. b Al. *ignoranter*.
c *Rom* 9. 10. d *Rom*. 11. 33. e Al. *quisquis inimicus es gratiae sic interrogans*. Al. *sic interrogas quasi non intelligas*.

tiae sic interrogas, ipse quid dicis? Bene, quod te non negas esse Christianum, & catholicum jactas. Si ergo confiteris donum Dei esse perseverare in bono [a] usque in finem, cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, [b] puto, quod mecum pariter nescis, & ambo hic *inscrutabilia judicia Dei* penetrare non possumus. Aut si ad liberum arbitrium hominis, quod non secundum Dei gratiam, sed contra [c] eam defendis, pertinere dicis, ut perseveret in bono quisque [d], vel non perseveret, non Deo donante si perseveret, [e] sed humana voluntate faciente; quid moliturus es contra verba dicentis: [f] *Rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua?* An audebis dicere etiam rogante Christo, *ne deficeret fides Petri*, defecturam fuisse, si Petrus eam deficere voluisset, hoc est, si eam usque in finem perseverare noluisset? quasi aliud Petrus ullo

a Al. *in bonum*. b Al. *illi accipient, illi non.*
c Al. *contra etiam eam*. d Al. *ut perseveret homo in bono*. e Al. *ut perseverent in bono quique, vel non perseverent, non Deo donante si perseverant*. f *Luc.* 22. 32.

ullo modo vellet, quam pro illo Christus rogasset [a] ut vellet. Nam quis ignorat tunc fuisse perituram fidem Petri, si ea, quae [b] fidelis erat voluntas ipsa deficeret: & permansuram, si eadem voluntas maneret? Sed quia *praeparatur voluntas a Domino*[c], ideo pro illo Christi non posset esse inanis oratio. Quando *rogavit* ergo *ne fides ejus deficeret*; quid aliud rogavit nisi, ut haberet in fide liberrimam, fortissimam, invictissimam, perseverantissimam [d] voluntatem? Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei, non contra eam libertas defenditur voluntatis. Voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam; sed gratia potius libertatem, & ut perseveret delectabilem [e] perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem.

Mirandum est quidem, multumque mirandum, quod filiis suis Deus quibusdam, quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem [f] dedit,

a Al. *orasset*. b Al. *qua*. c *Prover.* 8. *secundum* LXX. d Al. *fortissimam, perseverantissimam*. e Al. *in delectabilem*. f Al. *fidem dilectionis*.

dit, non dat perseverantiam; cum filiis alienis scelera tanta dimittat, atque impertita gratia sua faciat filios suos. Quis hoc non miretur? Quis hoc non vehementissime stupeat? Sed etiam illud non minus mirum est, & tamen verum, atque ita manifestum, ut nec ipsi inimici *gratiae Dei* [a] quomodo id negent valeant invenire, quod filios quosdam amicorum suorum, hoc est regeneratorum bonorumque fidelium, sine baptismo hinc parvulos exeuntes, quibus utique, si vellet, hujus lavacri gratiam procuraret, in cujus potestate sunt omnia, alienat a regno suo, quo parentes mittit illorum; & quosdam filios inimicorum suorum facit in manus Christianorum venire, & per hoc lavacrum introducit [b] in regnum, a quo eorum parentes alieni [c] sunt; cum & illis malum, & istis bonum meritum nullum sit parvulis, ex eorum propria voluntate. Certe hic judicia Dei, quoniam [d] justa & alta sunt, nec vitupera-ri

a Al. *Christi*. b Al. *pro hoc lavacro introduci*. c *alienati*. d Al. *quam justa & alta sunt!*

ri possunt, nec penetrari. In his est & illud de perseverantia, de qua nunc disputamus. De utrisque ergo exclamemus: [a] *O altitudo divitiarum sapientiae & scientiae Dei, quam inscrutabilia* [b] *sunt judicia ejus?*

Nec miremur nos vestigare [c] non posse *investigabiles vias ejus*. Ut enim alia innumerabilia taceam, quae aliis dantur, aliis non dantur hominibus a Domino Deo, [d] *apud quem non est acceptio personarum*, nec tribuuntur [e] ista meritis voluntatum, sicut sunt celeritates, vires, bonae valetudines, & pulchritudines corporum, ingenia mirabilia, & multarum artium capaces naturae mentium: vel quae accidunt [f] extrinsecus, ut est opulentia, nobilitas, honores, & cetera hujusmodi, quae quisque ut habeat, non nisi in Dei est potestate; ut non immorer etiam in baptismate parvulorum [quod nullus istorum potest dicere, sicut illa, ad regnum Dei non pertinere] cur illi parvulo detur, illi non de-

a *Rom.* 11. 33. b Al. *incomprehensibilia*. c Al. *investigare*. d *Rom.* 2. 11. e Al. *retribuuntur*. f Al. *accedunt*.

tur, cum fit utrumque in poteſtatè Dei, & ſine illo Sacramento nemo intret in regnum Dei; ut ergo haec taceam vel relinquam, illos ipſos intueantur [a] de quibus agitur. De his enim diſſerimus, qui perſeverantiam bonitatis [b] non habent, ſed ex bono in malum deficiente [c] bona voluntate moriuntur. Reſpondent ſi poſſunt, cur illos Deus; cum fideliter & pie viverent, non tunc de vitae hujus periculis rapuit, [d] *ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio deciperet animas eorum*. Utrum hoc in poteſtate non habuit, an eorum mala futura neſcivit? Nempe nihil horum niſi perverſiſſime atque inſaniſſime dicitur. Cur ergo non fecit [e]? Reſpondeant qui nos irrident, [f] quando in rebus talibus exclamamus: [g] *Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viae ejus!* Neque enim hoc non donat Deus quibus voluerit, aut vero Scriptura illa mentitur, quae de mor-

---

a Al. *intueamur*. b Al. *voluntatis*. Al. *baptiſmatis*. c Al. *deficientes*. d *Sap.* 4. 11. e Al. *facit*. f Al. *qui non vident*. g *Rom.* 11. 33.

morte velut immatura hominis justi ait : [a] *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus , aut* [b] *ne fictio deciperet animam ejus* . Cur igitur hoc tam magnum beneficium aliis dat , aliis non dat Deus , [c] *apud quem non est iniquitas , nec acceptio personarum* , & in cujus potestate est quamdiu quisque in hac vita maneat , [d] *quae tentatio* dicta *est super terram* ? Sicut ergo coguntur fateri donum Dei esse ut finiat homo vitam istam , antequam ex bono mutetur in malum ; cur autem aliis donetur , aliis [e] non donetur , ignorant : ita donum Dei esse in bono perseverantiam secundum Scripturas , de quibus testimonia multa jam posui , fateantur nobiscum ; & cur aliis detur , aliis non detur sine murmure adversus Deum dignentur ignorare nobiscum .

a *Sap.* 4. 11. b Al. *&* . c *Rom* 9. 14. *&* 2. 11. d *Iob.* 7. 1. e Al. *aliis id non* .

CAP. IX. *Filiorum Dei duplex genus: quosdam esse filios Dei secundum acceptam temporaliter Gratiam, quosdam secundum aeternam Dei praescientiam. Hos esse Praedestinatos, qui etiam soli vocati sunt secundum propositum. Serviendum esse Deo cum timore, & exsultandum cum tremore. Correptionem malorum non esse negligendam cum ignorentur ii, quibus Deus facturus est misericordiam, aut judicium.*

NEC nos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim, ut ita esset, si de illis praedestinatis essent, & *secundum propositum vocatis*, qui vere sunt *filii promissionis*. Nam isti cum pie vivunt, dicuntur filii Dei; sed quoniam victuri sunt impie, & in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei praescientia Dei. Sunt enim filii Dei, qui nondum sunt nobis, & sunt jam Deo; de quibus ait Evangelista Joannes, [a] *quia Jesus moriturus erat pro gente; nec tantum pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum*: quod utique credendo futuri erant per Evangelii praedicationem: & ta-

a *Joan.* 11. 51. & 52.

& tamen antequam esset factum, jam filii Dei erant in memoriali patris sui inconcussa stabilitate conscripti. Et sunt rursus quidam, qui filii Dei propter susceptam vel temporaliter gratiam dicuntur a nobis, nec sunt tamen Deo; [a] de quibus ait idem Joannes: [b] *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*. Non ait, [c] *ex nobis exierunt*, sed quia non manserunt nobiscum, jam non sunt ex nobis: [d] verum ait, *ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*: hoc est, & quando videbantur in nobis, *non erant ex nobis*. Et tamquam ei diceretur, unde id ostendis? *Quod si fuissent*, inquit, *ex nobis, permansissent utique nobiscum*. Filiorum Dei vox est: Ioannes loquitur in filiis Dei [e] loco praecipuo constitutus. Cum ergo filii Dei dicunt de his, qui perseverantiam non habuerunt, *ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*; & addunt, *quod si fuissent ex nobis*, per-

a Al. *Dei*. b 1. Joan. 2. 19. c Al. *Non ait quia*. d Al. *non sunt nobiscum*. e Al. *loquitur filiis Dei in loco*.

permansissent utique nobiscum: quid aliud dicunt, nisi non erant filii, etiam quando erant in professione, & nomine filiorum? Non quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non permanserunt. Neque enim ait: *Nam si fuissent ex nobis*, veram non fictam justitiam tenuissent utique nobiscum: sed, *si fuissent*, inquit, *ex nobis*; *permansissent utique nobiscum*. In bono illos volebat [a] proculdubio permanere. Erant itaque in bono, sed quia in eo non permanserunt, id est, non usque in finem perseveraverunt, *non erant*, inquit, *ex nobis*; & quando erant nobiscum, hoc est, non erant ex numero filiorum, & quando erant in fide filiorum: quoniam qui vere filii sunt, [b] *praesciti & praedestinati sunt conformes imaginis filii ejus*, [c] *& secundum propositum vocati sunt*, [d] ut electi essent. [e] *Non* enim *perit filius promissionis*, sed *filius perditionis*.

Fue-

a Al. *permansissent utique nobiscum cum in bono eos volebat*. Al. *in bono eos volens*.
b *Rom.* 8. 29. & 28. c Al. *imagini filii sui*.
d *Joan.* 17. 12. e Al. *vocati sunt*, *delecti sunt*.

Fuerunt ergo isti ex multitudine vocatorum; ex electorum autem paucitate non fuerunt. Non igitur filiis suis praedestinatis [a] Deus perseverantiam non dedit; haberent enim eam si in eo filiorum numero essent: & [b] *quid haberent, quod non accepissent*, secundum apostolicam veramque sententiam? Ac per hoc tales Filii filio Christo dati essent, quemadmodum ipse dicit ad Patrem, [c] *ut omne quod dedisti mihi, non pereat, sed habeat vitam aeternam*. Hi ergo Christo intelliguntur dari, *qui ordinati sunt in vitam aeternam*. Ipsi sunt illi *praedestinati, & secundum propositum vocati*, quorum nullus perit. Ac per hoc nullus eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam, quoniam sic est ordinatus, & ideo Christo datus, *ut non pereat, sed habeat vitam aeternam*. Et rursus quos dicimus inimicos ejus, vel parvulos filios inimicorum ejus, quoscumque eorum sic regeneraturus est, ut in ea *fide, quae per dilectionem* [d] ope-

a Al. *Igitur filiis suis non praedestinatis*.
b 1. Cor. 4. 7. c *Ioan*. 6. 39. & 40. d Al. *per dilectionem Dei*.

operatur, hanc vitam finiant; jam & antequam hoc fiat, in illa praedestinatione sunt filii ejus, & dati sunt Christo filio ejus, *ut non pereant, sed habeant vitam aeternam*.

Denique ipse Salvator: [a] *Si manseritis*, inquit, *in verbo meo, vere discipuli mei estis*. Numquid in his computandus est Judas, qui [b] non mansit in verbo ejus? Numquid in his computandi sunt illi, de quibus Evangelium sic loquitur, ubi Dominus cum commendasset manducandam carnem suam, & bibendum sanguinem suum, ait Evangelista: [c] *Haec dixit in synagoga docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex discipulis ejus dixerunt, durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent* [d] *de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius? Spiritus est, qui vivificat, caro autem non prodest quidquam. Verba,* quae

---

a *Joan.* 8. 31. b Al. *quando*. c *Joan.* 6. 60. & *seq.* d Al. *murmuraverant*. Al. *murmurabant*.

quae ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt: sciebat enim ab initio Jesus, qui essent credentes, & quis[a] *traditurus esset eum, & dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum illo ambulabant.* Numquid non & isti discipuli appellati sunt loquente Evangelio, & tamen non erant vere discipuli, quia non manserunt in verbo ejus, secundum id quod ait:[b] *Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis.* Quia[c] ergo non habuerunt perseverantiam, sicut non vere discipuli Christi, ita nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur. Appellamus ergo nos & electos & Christi[d] discipulos & Dei filios, quia sic appellandi sunt, quos regeneratos pie vivere cernimus; sed tunc vere sunt, quod appel.

---

a Al. *& qui.* b Joan. 8. 31. c Al. *Qui.*
d Al. *Appellamus ergo nos electos & Christi discipulos.* Al. *ergo eos.* Al. *electos Christi discipulos.*

appellantur, si manserint [a] in eo propter quod sic appellantur. Si autem perseverantiam non habent, id est in eo, quod coeperunt esse non manent, non vere appellantur quod appellantur, & non sunt: apud eum enim hoc non sunt, cui notum est quod futuri sunt, id est ex bonis mali. [b]

Propter hoc Apostolus cum dixisset: [c] *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, sciens nonnullos diligere Deum, & in eo bono usque in finem non permanere, [d] mox addidit, *his qui secundum propositum vocati sunt*. [e] Hi enim in eo, quod diligunt Deum, permanent usque in finem; & qui ad tempus inde deviant, revertuntur ut usque in finem perducant, quod in bono esse coeperunt. Ostendens autem quid sit [f] *secundum propositum vocari*, mox addidit ea, quae jam supra posui: *Quoniam quos ante praescivit, & praedestinavit conformes ima-*

a Al. *permanserint*. b Al. *idest boni & mali propter quod hic Apostolus*. c *Rom.* 8. 28.
d Al. *& in eo bono non perseverare usque in finem*. e Al. *vocati sunt Sancti*.
f *Ibid.* 29. & 30.

imaginis filii ejus, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem praedestinavit, illos & vocavit, scilicet secundum propositum: *quos autem vocavit, ipsos & justificavit: quos autem justificavit, ipsos & glorificavit.* Illa omnia jam facta sunt, *praescivit, praedestinavit, vocavit, justificavit.* Quoniam & omnes [a] jam praesciti ac praedestinati sunt, & multi jam vocati [b] atque justificati. Quod autem posuit in fine, *illos & glorificavit* [siquidem illa gloria est hic intelligenda, de qua idem dicit: [c] *Cum Christus apparuerit vita vestra*, [d] *tunc & vos cum illo apparebitis in gloria*] nondum factum est. Quamvis & illa duo, id est *vocavit* & *justificavit*, non in omnibus facta sint, de quibus dicta sunt: adhuc enim usque in finem saeculi multi vocandi & justificandi sunt; & tamen verba praeteriti temporis posuit de rebus etiam futuris, tamquam jam fecerit Deus, quae jam ut fierent ex aeternitate

---

a Al. *Quoniam omnes praesciti*. b Al. *& multi sunt vocati ac justificati*. c *Coloss.* 3. 4. d Al. *nostra*.

tate disposuit. Ideo de illo dicit, & propheta Isaias:[a] *Qui fecit, quae futura sunt*. Quicumque ergo in Dei providentissima dispositione praesciti, praedestinati, vocati, justificati, glorificati sunt, non dico etiam nondum renati,[b] sed etiam nondum nati, jam filii Dei sunt, & omnino perire non possunt. Hi vere veniunt ad Christum, quia ita veniunt quomodo ipse dicit:[c] *Omne quod dat*[d] *mihi Pater ad me veniet; & eum, qui venit*[e] *ad me, non ejiciam foras*. Et paulo post: *Haec est*, inquit, *voluntas ejus, qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi*[f] *non perdam ex eo*.[g] Ab illo ergo datur etiam perseverantia in bono usque in finem: neque enim datur, nisi eis, qui non peribunt, quoniam qui non perseverant peribunt.

Talibus Deus *diligentibus eum omnia cooperatur in bonum*, usque adeo prorsus *omnia*, ut etiam si qui[h] eorum deviant

a *Isa.* 45. *secundum* LXX. b Al. *baptizati*. c *Ioan.* 6. 37. d Al. *dat .... venit*. e Al. *veniet*. f Al. *mihi Pater*. g Al. *non perdam ex eo, sed resuscitem*. h Al. *si quomodo*.

viant &[a] exorbitant, etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. Diſcunt enim in ipſa *via*[b] *juſta cum tremore ſe exſultare*[c] debere, non ſibi arrogando tamquam de ſua virtute fiduciam permanendi, nec[d] *dicendo in abundantia ſua*, [e] *non movebimur in aeternum*; propter quod eis dicitur: [f] *Servite Domino in timore, & exſultate ei cum tremore*, [g] *ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta*. Neque enim ait, & ne [h] veniatis ad viam juſtam; ſed, *ne pereatis*, inquit, *de via juſta*: quid oſtendens, niſi eos eſſe commonitos, qui jam ambulant in *via juſta*, ut *in timore Deo ſerviant*, id eſt *non altum ſapiant, ſed timeant*?[i] Quod ſignificat, non ſuperbiant, [k] ſed humiles ſint: unde & alibi dicit: [l] *Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes*: exſultent Deo, [m] ſed cum tremore,

a Al *aut*. b Al. *vi a*. c Al. *extollere*. d *Pſal.* 29. 7. e Al. *mea non movebor*. f *Pſal.* 2. 11. & 12. g Al. *Apprehendite diſciplinam ne quando*. h Al. *& non*. Al. *ut non*. i *Rom.* 11. 20. k Al. *non ſuperbi*. l *Rom.* 12. 16. m Al. *Hi exultant*.

re, [a] *in nullo gloriantes, quando nostrum nihil sit, ut qui gloriatur, in domino glorietur* : *Ne pereant de via justa*, in qua jam ambulare coeperunt, dum sibi hoc ipsum assignant, quod in ea sunt. His verbis usus est & Apostolus, ubi ait: [b] *Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini*. Et ostendens quare *cum timore & tremore*: [c] *Deus est enim*, inquit, *qui operatur in vobis* [d], *& velle & operari pro bona voluntate*. Non enim habebat hunc *timorem & tremorem*; qui dicebat in abundantia sua: [e] *non movebor in aeternum*: sed quia filius erat promissionis, non perditionis, expertus, Deo paululum deserente, quid esset ipse: [f] *Domine*, inquit, *in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem; avertisti* [g] *faciem tuam a me, & factus sum conturbatus*. Ecce doctior, & ob hoc etiam humilior, tenuit viam jam videns, & confitens in voluntate sua, *Deum decori ejus praestitisse virtutem*, quod sibi ipsi [h]

a *Hier*. 9. 23. & 24. b *Phil*. 2. 12. c *Ib*. 13.
d Al. *nobis*. e *Psal*. 29. 7. f *Ibid*. 8.
g Al. *Avertisti autem*. h Al. *ipse*.

ipsi tribuens, & de se praesumens in tali abundantia, quam praestiterat Deus, non de illo qui eam praestiterat, dicebat, *non movebor in aeternum*. *Factus est* ergo *conturbatus*, ut se inveniret, & humiliter sapiens, non solum autem aeternae vitae, verumetiam in hac vita piae conversationis & perseverantiae, in quo spes habenda esset, addisceret. Haec vox & Apostoli Petri esse potuit: dixerat quippe & ipse in abundantia sua: [a] *animam meam pro te ponam*; sibi festinando tribuens, quod ei fuerat a Domino postea largiendum. *Avertit* autem *ab illo faciem* [b] *Dominus*, *& factus est conturbatus*, ita ut eum mori pro illo metuens, ter negaret. Sed rursus convertit ad eum faciem suam Dominus, & culpam lacrimis diluit. Quid est enim aliud: [c] *Respexit eum*, nisi faciem suam [d], quam paululum ab illo averterat, revocavit ad eum? *Factus* ergo *fuerat conturbatus*. Sed quia didicit non de seipso fidere, etiam hoc ei profecit in bonum, faciente illo qui dili-

a *Ioan.* 13. 37. b al. *Avertit autem faciem.*
c *Luc.* 22. 61. d al. *faciem, quam.*

diligentibus eum omnia cooperatur in bonum; quia *ſecundum propoſitum vocatus erat*, ut nemo eum poſſet eripere de manu Chriſti, cui datus erat.

Nemo ergo dicat, non eſſe corripiendum [a], qui exorbitat de via juſta, ſed ei reditum & perſeverantiam a Domino tantum eſſe poſcendam: nemo prudens & fidelis hoc dicat. Si enim *ſecundum propoſitum vocatus eſt* iſte, proculdubio illi etiam, quod [b] corripitur, *Deus cooperatur in bonum*. Utrum autem ita ſit vocatus, quoniam qui corripit neſcit, faciat ipſe cum caritate, quod ſcit eſſe faciendum: ſcit enim talem corripiendum, facturo Deo aut miſericordiam, aut judicium: miſericordiam quidem, ſi a maſſa perditionis ille, qui corripitur, gratiae largitate diſcretus eſt, & non eſt inter [c] *vaſa irae*, quae *perfecta* ſunt *in perditionem*, ſed inter *vaſa miſericordiae, quae praeparavit Deus in gloriam*; judicium vero, ſi in illis eſt damnatus, in his non eſt praedeſtinatus.

CAP.

a Al. *eum, qui*. b Al. *illi etiam qui*.
c *Rom.* 9. 22. & 23.

CAP. X. *Quid sentiendum sit de Adamo, quod ad donum perseverantiae. Peccasse eum per liberum arbitrium. De peccato Angelorum; & quod abundantia caritatis Dei facit, ut nunc Angeli, & beati homines in caelis cadere non possint.*

HIC [a] exoritur alia quaestio non sane contemnenda, sed in adjutorio Domini, in cujus manu sunt & nos & sermones nostri aggredienda atque solvenda. Quaeritur enim a nobis, quantum adtinet ad hoc donum Dei, quod est in bono perseverare usque in finem, quid de ipso primo homine sentiamus, qui certe sine ullo vitio factus est rectus. Nec dico: si perseverantiam non habuit, quomodo sine vitio fuit, cui [b] tam necessarium Dei donum defuit? Huic namque interrogationi facile respondetur, eum perseverantiam non habuisse, quia in eo bono, quo sine vitio fuit, non perseveraverit: [c] coepit enim habere vitium, ex quo cecidit; & si coepit, antequam coepisset, utique sine vitio fuit. Aliud est enim non habere vitium,

E e & aliud

a Al. *Hinc*. b Al. *cum*. c Al. *perseveravit*.

& aliud est in ea bonitate, in qua nullum vitium est, non manere.[a] Eo quippe ipso, quod non dicitur numquam sine vitio fuisse, sed dicitur sine vitio non permansisse, proculdubio demonstratur sine vitio fuisse, in quo bono non permansisse culpatur. Sed illud magis quaerendum operosiusque tractandum est, quomodo respondeamus eis, qui dicunt: *Si in illa rectitudine, in qua sine vitio factus est, habuit perseverantiam, proculdubio perseveravit in ea. Et si perseveravit, utique non peccavit, nec illam suam rectitudinem Deumque deseruit. Eum autem peccasse, & desertorem boni fuisse, veritas clamat. Non ergo habuit in illo bono perseverantiam, & si non habuit, non utique accepit. Quomodo enim & accepisset perseverantiam, & non perseverasset? Porro si propterea non habuit, quia non accepit, quid ipse non perseverando peccavit, qui*[b] *perseverantiam non accepit? Neque enim dici potest, ideo non accepisse; quia non est discretus*[c] *a massa*

a Al. *permanere*. b Al. *quia*.
c Al. *delectus*.

sit perditionis gratiae[a] *largitate. Nondum quippe erat illa in genere humano perditionis massa antequam peccasset, ex quo tracta est origo vitiata.*

Quapropter saluberrime confitemur, quod rectissime credimus, Deum dominumque rerum omnium qui[b] creavit omnia bona valde, & mala ex bonis exoritura esse praescivit, & scivit magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiam de malis bene facere, quam mala esse non sinere: sic ordinasse angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid posset[c] eorum liberum arbitrium, deinde quid posset[d] suae gratiae beneficium justitiaeque judicium. Denique angeli quidam, quorum princeps est, qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium a Domino Deo refugae facti sunt. Refugientes tamen ejus bonitatem, qua beati fuerunt, non potuerunt ejus effugere judicium, per quod miserrimi effecti sunt. Ceteri autem per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt, eamque de suo casu

a Al. *gratia largiente*. b Al. *quia*.
c Al. *possit*. d Al. *possit*.

numquam futuro certissimam scire meruerunt. Si enim nos de Scripturis sanctis nosse potuimus sanctos angelos jam nullos esse casuros, quanto magis hoc ipsi revelata sibi sublimius veritate noverunt? Nobis quippe beata sine fine vita promissa est, & aequalitas angelorum: ex qua promissione certi sumus, cum ad illam vitam post judicium venerimus, non inde nos esse lapsuros: quod si de seipsis [a] angeli nesciunt, non aequales, sed beatiores erimus: [b] Veritas autem nobis eorum promisit aequalitatem. Certum est igitur hoc eos nosse per speciem, quod nos per fidem, nullam scilicet ruinam cujusquam sancti angeli jam futuram. Diabolus vero & angeli ejus, etsi beati erant antequam caderent, & se in miseriam casuros esse nesciebant; erat tamen adhuc, quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate stetissent: donec istam summae beatitudinis plenitudinem, tamquam praemium ipsius permansionis acciperent, id est, ut magna per Spiritum Sanctum data abundantia

a Al. *quod si se ipsi Angeli*. b *Mat.* 22. 30.

dantia caritatis Dei, cadere ulterius omnino non possent, & hoc de se certissime nossent. Hanc plenitudinem beatitudinis non habebant: sed quia nesciebant suam futuram miseriam, minore quidem, sed tamen beatitudine sine ullo vitio fruebantur. Nam si suum casum futurum nossent aeternumque supplicium, beati utique esse non possent, quos hujus tanti mali metus jam tunc miseros esse compelleret.

Sic & hominem fecit cum libero arbitrio, & quamvis sui futuri casus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori, & non miserum [a] fieri in sua potestate esse sentiebat. [b] In quo statu recto ac sine vitio, si per ipsum liberum arbitrium manere voluisset, profecto sine ullo mortis & infelicitatis experimento, acciperet illam, merito hujusmodi [c] permansionis, beatitudinis plenitudinem, qua [d] & sancti angeli sunt beati, id est, ut cadere non posset ulterius, & hoc certissime sciret. Nam ne-

a Al. *& miserum non fieri*. b Al. *sciebat*. c Al. *hujus*. d Al. *in qua*.

neque ipse [a] posset etiam in paradiso beatus esse, imo ibi non esset, ubi esse miserum [b] non deceret, si eum sui casus praescientia timore tanti mali miserum faceret. [c] Quia vero per liberum arbitrium Deum deseruit, justum judicium Dei expertus est, ut cum tota sua stirpe, quae in illo adhuc posita, tota cum illo peccaverat, damnaretur. Quotquot enim ex hac stirpe gratia Dei liberantur, a damnatione utique liberantur, qua jam tenentur [d] obstricti: unde etiam si nullus liberaretur, [e] justum Dei judicium nemo juste reprehenderet. Quod ergo pauci in comparatione pereuntium, in suo vero numero liberantur multi, gratia fit, gratis fit, gratiae sunt agendae quia fit, *ne quis* velut de suis meritis [f] *extollatur*, sed *omne os obstruatur* [g], *& qui glorietur, in Domino glorietur*. [h]

CAP.

a Al. *Neque ipse*. b Al. *imo ibi esse miserum non deceret*. c Al. *timor tanti mali miserum diceret*. *Qui vero*, d Al. *qui anima tenentur*. Al. *tenebantur*. e Al. *nulli liberarentur*. f Al *ne quis velit.. .extolli*. f Al. *ne quis ex suis meritis*. g *Rom*. 3. 19. h 1. *Cor*. 1. 31.

CAP. XI. *Distinctio Gratiae ante & post lapsum datae. Primum hominem habuisse Gratiam sibi ad perseverandum necessariam, quam reliquit Deus in ejus libero arbitrio. Potentiorem esse Gratiam in Christo datam: hanc effici ut homo in bono permanere non solum possit, sed velit.*

QUid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Imo vero habuit magnam, sed disparem. Ille in bonis erat, quae [a] bonitate sui conditoris acceperat. Neque enim ea bona, & ille suis meritis comparaverat, in quibus prorsus nullum patiebatur malum. Sancti vero in hac vita ad quos pertinet liberationis haec gratia, in malis sunt, ex [b] quibus clamant ad Deum: [c] *Libera nos a malo.* Ille in illis [d] bonis Christi morte non eguit: istos a reatu & hereditario & proprio, illius agni sanguis [e] absolvit. Ille non opus habebat eo adjutorio, quod implorant isti cum dicunt: [f] *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captivantem* me

a Al. *de bonitate*. b Al. *in*. c *Mat.6.13.* d Al. *his*. e Al. *illius sanguinis gratia*. f *Rom.7.23.24. & 25.*

me in lege peccati, quae [a] *est in membris meis: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*. Quoniam [b] in eis [c] *caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*, atque in tali certamine laborantes, ac periclitantes dari sibi pugnandi vincendique virtutem per Christi gratiam poscunt. Ille vero nulla tali rixa de seipso [d] adversus seipsum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco, sua secum pace fruebatur.

Proinde etsi non interim laetiore [e] nunc, verumtamen potentiore gratia indigent isti: & quae potentior, quam Dei unigenitus Filius, aequalis Patri, & coaeternus pro eis *homo factus*, & sine suo [f] ullo vel originali, vel proprio peccato ab hominibus peccatoribus crucifixus? Qui quamvis die tertio resurrexit, numquam [g] moriturus ulterius, pertulit tamen pro mortalibus mortem, qui mortuis praestitit vitam, ut redempti

---

a Al. *quod*. b Al. *quando*. c *Gal.* 5. 17. d Al. *a se ipse*. e Al. *latiore*. f Al. *sine ullo*. g Al. *non*.

pti ejus ſanguine, tanto ac tali pignore accepto dicerent: [a] *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum,* [b] *quomodo non &* [c] *cum illo omnia nobis donavit?* Deus ergo [d] naturam noſtram, id eſt, animam rationalem [e] carnemque hominis Chriſti [f] ſuſcepit, ſuſceptione ſingulariter mirabili, vel mirabiliter ſingulari, ut nullis juſtitiae ſuae praecedentibus meritis Filius Dei ſic eſſet ab initio, quo eſſe homo coepiſſet, ut ipſe & Verbum quod ſine initio eſt, una perſona eſſet. Neque enim quiſquam tanta rei hujus & fidei caecus eſt ignorantia, ut audeat dicere, quamvis de Spiritu Sancto, & de virgine [g] Maria filium hominis natum, per liberum tamen arbitrium bene vivendo, & ſine peccato bona opera faciendo meruiſſe, ut eſſet Dei Filius reſiſtente Evangelio atque dicente: [h] *Ver-*

 bum

a *Rom.* 8. 31. & 32. b Al. *ipſum*: c Al. *etiam*. d Al. *Dei ergo Filius naturam humanam, ideſt animam rationalem carnemque ſuſcepit*. e Al. *rationabilem*.
f Al. *Chriſtus*. g Al. *& virgine*.
h *Ioan.* 1. 14.

bum caro factum est. Nam ubi hoc factum est, nisi in utero virginali, unde fuit initium hominis Christi? Itemque virgine requirente, quomodo fieret quod ei per angelum nunciabatur, angelus respondit: [a] *Spiritus Sanctus superveniet in te*, [b] *& virtus Altissimi obumbrabit tibi: propterea, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. *Propterea*, inquit, non propter opera, quae nondum nati utique nulla sunt; sed *propterea* quia *Spiritus Sanctus superveniet in te*, *& virtus Altissimi obumbrabit tibi*, *quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Ista nativitas profecto gratuita conjunxit in unitate personae hominem Deo, carnem Verbo. Istam nativitatem bona opera secuta sunt, non bona opera meruerunt. Neque enim metuendum erat, ne isto ineffabili modo in unitatem personae a Verbo [c] Deo [d] natura humana suscepta, per liberum voluntatis peccaret arbitrium, cum ista [e] susceptio talis esset,

a. *Luc.* 1. 35. b Al. *veniet super te*.
c Al. *in unitate Dei*. d Al. *a vero Deo*.
e Al. *ipsa*.

esset, ut natura hominis a Deo ita suscepta, nullum in se motum malae voluntatis admitteret. Per hunc *Mediatorem* Deus ostendit eos, quos ejus sanguine redemit, facere se ex malis deinceps in aeternum bonos, quem sic suscepit, ut numquam esset malus, ne ex malo factus bonus, [a] non semper esset bonus.

Istam gratiam non habuit homo primus, qua numquam vellet esse malus; [b] sed sane habuit, in qua si permanere vellet, numquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset; sed eam tamen per liberum arbitrium deserere posset. Nec ipsum ergo Deus esse voluit sine sua gratia, quam reliquit in ejus libero arbitrio [c]; quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, [d] nisi adjuvetur ab omnipotenti bono: quod adjutorium si homo ille

 per

a Al. *nec ex malo factus semper esset bonus.*

b Al. *qua numquam esset malus.* c Al. *quam reliquit in ejus liberum arbitrium.* d Al. *nihil est.* Utriusque lectionis idem est sensus, ut liquet ex libro *de Perfectione justitiae* cap. 10. & similibus locis.

per liberum non deseruisset arbitrium; semper esset bonus: sed deseruit, & desertus est. Tale quippe erat [a] adjutorium, quod desereret cum vellet, in quo [b] permaneret si vellet; non quo fieret, ut vellet. Haec est prima gratia, quae data est primo Adam; sed hac [c] potentior est in secundo Adam. Prima est enim, qua fit, [d] ut habeat homo justitiam si velit: secunda ergo plus potest, [e] qua etiam fit, ut velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem [f] contraria concupiscentem voluntate spiritus [g] vincat. Nec illa quidem parva erat, qua [h] demonstrata est etiam potentia liberi arbitrii; quoniam sic adjuvabatur, ut sine hoc adjutorio in bono non maneret, sed hoc adjutorium, si vellet, desereret. Haec autem tanto major est, ut parum sit homini per illam reparare

per-

a Al. *hoc adjutorium*. b Al. *& in quo*.
c Al. *haec*. Al. *sed hanc potentiorem dedit in secundo Adam*. d Al. *quae fuit*. Al. *quae fecit*. e Al. *secunda plus potens*. f Al. *voluptatem*. g Al. *contraria concupiscentem voluntati spiritus*. h Al. *quae*.

perditam libertatem, parum sit denique non posse sine illa, vel apprehendere bonum, vel permanere in bono si velit, nisi etiam efficiatur ut velit.

Tunc ergo dederat homini Deus bonam [a] voluntatem; in illa quippe eum fecerat, [b] qui fecerat rectum. [c] Dederat & adjutorium, sine quo in ea non posset permanere si vellet: ut autem vellet, in ejus libero reliquit arbitrio. Posset ergo permanere si vellet, quia non deerat adjutorium, per quod posset, & sine quo non posset perseveranter bonum tenere, quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto ejus culpa est; cujus meritum fuisset, si permanere voluisset: sicut fecerunt angeli sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi, & hujus permansionis [d] debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certissimum sit [e]

a Al. *liberam*. b Al. *creaverat, qui creaverat eum*. c Al. *hominem rectum*. d Al. *permansionis*. e Al. *fit*.

ſemper ſe in illa eſſe manſuros. Si autem hoc adjutorium, vel Angelo, vel homini quum primum facti ſunt, defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat, ut ſine divino adjutorio poſſet manere [a] ſi vellet, non utique ſua culpa cecidiſſent. Adjutorium quippe defuiſſet, ſine quo manere [b] non poſſent. Nunc autem quibus deeſt tale adjutorium, jam poena peccati eſt: quibus autem datur, ſecundum gratiam datur, non ſecundum debitum, & tanto amplius datur *per Jeſum Chriſtum dominum noſtrum*, quibus id dare Deo placuit, ut non ſolum ita ſit, [c] ſine quo permanere non poſſumus, etiamſi velimus; verumetiam tantum ac tale ſit, ut velimus. Fit [d] quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perſeveranter tenendo, non ſolum poſſe quod volumus, verumetiam velle quod poſſumus. Quod non fuit in homine primo; unum enim horum in illo fuit, alterum non fuit. Namque ut reciperet bonum, gratia non egebat, quia non-

a Al. *permanere*. b Al. *permanere*.
c Al. *ut non ſolum adſit*. d Al. *Eſt*.

nondum perdiderat : ut autem in eo permaneret, egebat adjutorio gratiae, sine quo id omnino non posset: & acceperat posse si vellet, sed non habuit velle quod posset, nam si habuisset, perseverasset. Posset enim perseverare Adam [a] si vellet : quod ut nollet, de libero descendit arbitrio, quod tunc ita liberum erat, ut bene velle posset [b] & male. Quid erit autem liberius libero arbitrio, quando non poterit servire peccato, quae futura erat & homini, sicut facta est & angelis sanctis, merces meriti ? Nunc autem per peccatum perdito bono merito, in his, qui liberantur, factum est donum gratiae, quae merces meriti futura erat.

a Al. *etiam*. Al. *perseverare si vellet*.
b Al. *ut bene vellet & male*.

Cap. XII. *Distiguendum esse adjutorium sine quo aliquid non fit, ab adiutorio quo aliquid fit. Primi generis adjutorium ad perseverandum datum esse Adamo, alterum Praedestinatis dari. Quod Deus non solum praescit bonos, sed ipse facit. Neminem gloriari posse coram Deo. Gratiae Christianae summa vis explicatur.*

QUapropter bina ista quid inter se differant, diligenter & vigilanter intuendum est: posse non peccare, & non posse peccare: posse non mori, & non posse mori: bonum posse non deserere, & bonum non posse deserere. Potuit enim non peccare primus homo, potuit non mori, potuit bonum non deserere. Numquid dicturi sumus, non potuit [a] peccare qui tale habebat liberum arbitrium? Aut non potuit mori, [b] cui dictum est [c]: *Si peccaveris, morte morieris*? Aut non potuit bonum deserere, cum hoc peccando deseruerit, & ideo mortuus sit? Prima ergo libertas voluntatis [d] erat, posse non peccare: novissima erit multo major, non pos-

a Al. *poterat*. b Al. *non poterat mori cum*. c *Gen. 2. v. 17.* d Al. *voluntas libertatis*.

posse peccare. Prima immortalitas erat posse non mori: novissima erit multo major, non posse mori. Prima erat perseverantiae potestas, bonum posse non deserere: novissima erit felicitas perseverantiae, bonum non posse deserere. Numquid quia erunt bona novissima potiora atque meliora, ideo fuerunt illa prima, vel nulla vel parva? Itemque ipsa adjutoria distinguenda sunt. Aliud est adjutorium sine quo aliquid non fit, & aliud est adjutorium, quo aliquid fit. Nam sine alimentis non possumus vivere, nec tamen cum adfuerint alimenta, eis fit ut vivat, qui mori voluerit. Ergo adjutorium alimentorum est sine quo non fit, non quo fit, ut vivamus. At vero beatitudo, quam non habet homo, cum data fuerit, continuo fit beatus. Adjutorium est enim non solum sine quo non fit, verumetiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adjutorium [a] & quo fit est, & sine quo non fit. Quia & si data fuerit homini beatitudo, continuo

a al. *Quapropter hoc adjutorium est quo fit, &*

ttinuo fit beatus: & si data numquam fuerit, numquam erit. Alimenta vero non consequenter faciunt, ut homo vivat, sed tamen sine illis non potest vivere. Primo itaque homini, qui in eo bono, quo factus fuerat [a] rectus, acceperat posse non peccare, posse non mori, posse ipsum bonum non deserere; datum est adjutorium perseverantiae, non quo fieret, ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam Dei praedestinatis, non tale [b] adjutorium perseverantiae datur; sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur, non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verumetiam ut per hoc donum non nisi perseverantes sint. Non solum enim dixit: [c] *Sine me nihil potestis facere*; verumetiam dixit: [d] *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, ut eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat*. Quibus verbis eis non solum justitiam, verumetiam in illa perseveran-

a Al. *est*. b Al. *non tantum tale*.
c *Joan.* 15. *v.* 5. d *Ib. v.* 16.

rantiam se dedisse monstravit. Christo enim sic eos ponente, *ut eant, & fructum afferant, & fructus eorum maneat*; quis audeat dicere, non manebit? quis audeat dicere, forsitan non manebit? [a] *Sine poenitentia sunt* enim *dona & vocatio Dei* [b]; sed vocatio eorum, *qui secundum propositum vocati sunt*. Pro his [c] ergo interpellante Christo *ne deficiat fides eorum*, sine dubio non deficiet usque in finem: ac per hoc perseverabit usque in finem, nec eam nisi manentem vitae hujus inveniet [d] finis.

Major quippe libertas est necessaria [e] adversus tot & tantas tentationes, quae in paradiso non fuerunt, dono perseverantiae munita atque firmata, ut cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus suis vincatur [f] hic mundus; hoc sanctorum martyria docuerunt. Denique ille [g], & terrente nullo, & insuper contra Dei terrentis imperium libero usus arbitrio, non stetit in tanta

---

a Al. omittitur: *quis audeat dicere: Non manebit?* Al. *audet*. b *Rom.* 11. 29. c Al. *Eis igitur*. d Al. *invenit*. e Al. *& inter tot & tantas*. f Al. *sustineatur*. g Al. *ille Adam*.

ta felicitate, & in tanta non peccandi facilitate;[a] isti autem non dico terrente mundo, sed saeviente ne starent, steterunt in fide: cum videret ille bona praesentia, quae fuerat relicturus; isti futura, quae accepturi fuerant, non viderent. Unde hoc, nisi donante illo, a quo misericordiam consecuti sunt, ut fideles essent; a quo acceperunt [b] *spiritum*, non *timoris* [c] quo persequentibus [d] cederent, *sed virtutis & caritatis & continentiae*, quo cuncta minantia, cuncta invitantia, cuncta cruciantia superarent? Illi ergo sine peccato ullo data est, cum qua conditus est, voluntas libera, & eam fecit servire peccato: horum vero cum fuisset voluntas serva peccati, liberata est [e] per illum, qui dixit: [f] *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Et accipiunt [g] tantam per istam gratiam libertatem, ut quamvis quamdiu hic vivunt, pugnent contra concupiscentias [h] peccatorum, eis-que

a Al. *facultate*. b 1. *Tim.* 1. 7. c Al. *non acceperant spiritum timoris*. d Al. *persecutionibus*. e Al. *libera est*. f *Joan.* 8. 36. g Al. *acceperunt*. h Al. *concupiscentiam*.

que nonnulla ſurrepant, [a] propter quae dicant quotidie : [b] *Dimitte nobis debita noſtra ;* non tamen ultra ſerviant peccato, quod eſt ad mortem, de quo dicit Joannes Apoſtolus : [c] *Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget.* [d] De quo peccato quoniam non expreſſum eſt, poſſunt multa & diverſa ſentiri : ego autem dico id eſſe peccatum, *fidem, quae per dilectionem operatur,* deſerere uſque ad mortem. Huic peccato ultra non ſerviunt, [e] non prima conditione, ſicut ille, liberi, ſed per ſecundum Adam Dei gratia liberati ; & iſta liberatione habentes liberum arbitrium, quo ſerviant Deo, non quo captiventur a diabolo : [f] *Liberati* enim *a peccato ſervi facti ſunt* [g] *juſtitiae*, in qua ſtabunt uſque in finem, donante ſibi illo perſeverantiam, qui *eos praeſcivit, & praedeſtinavit,* & *ſecundum propoſitum vocavit, & juſtificavit, & glorificavit :* quoniam [h] illa, quae de his [i] promiſit, etiam

a Al. *ſubreperent.* b *Mat.* 6. 12. c 1. *Jo.* 5. 16. d Al. *ut roget quis.* Al. *quod* Abeſt utraque vox a Gr. textu, & fere ab omnibus Cod. mſs. e Al. *deſerviunt.* f *Rom.* 6. 18. g Al. *eſtis.* h *quando.* i Al. *quae his.* Al. *de eis.*

etiam futura jam fecit, cui promittenti *credidit Abraham, & deputatum est illi ad justitiam*. *Dedit* enim [a] *gloriam Deo plenissime credens*, sicut scriptum est, *quia quae promisit, potens est* [b] *& facere.*[c]

Ipse ergo illos bonos facit, ut bona faciant. Neque enim propterea eos promisit Abrahae, quia praescivit a seipsis bonos futuros. Nam si ita est, non suum, sed eorum est, quod promisit. Non autem sic [d] *credidit Abraham*; sed, *non est infirmatus in fide, dans gloriam Deo, & plenissime credens, quia quae promisit Deus, potens est & facere*. Non ait, quae praescivit, potens est promittere; aut, quae praedixit, potens est [e] ostendere; aut, quae promisit, potens est [f] praescire; sed *quae promisit, potens est & facere*. Ipse ergo eos facit perseverare in bono, qui facit bonos. Qui autem cadunt & pereunt, in [g] praedestinatorum numero non fuerunt. [h] Quamvis ergo de omnibus regene-

a Al. *ergo*. b Al. *potest*. c *Rom.* 4. 3. & 20. d *Ib.* 20. & 21. e Al. *potest*. f Al. & *scire*. g Al. *ex*. h Al. *fuerant*.

generatis, & pie viventibus loqueretur Apostolus, dicens: [a] *Tu quis es, qui judicas* [b] *servum alienum? Suo Domino stat aut cadit*: continuo tamen respexit ad praedestinatos, & ait, *Stabit autem*; & ne hoc sibi arrogarent, [c] *Potens est enim Deus*, inquit, *statuere eum*. Ipse itaque dat perseverantiam, qui statuere potens est eos, qui stant, ut perseverantissime stent, vel restituere, qui ceciderint: [d] *Dominus* enim *erigit elisos*. [e]

Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo, sed perseverare, vel non perseverare in ejus relinqueretur arbitrio, tales vires habebat ejus voluntas, quae sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex seipso [f] concupiscentialiter resistebat, ut digne tantae bonitati & [g] bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium: Deo quidem praesciente quid esset facturus inju-

a *Ad Rom.* 14. *v.* 4. b Al. *judices*. c Al. *arrogaret*. d Al. *ceciderant*. Al. *ciderunt*. e *Psal.* 145. *v.* 8. f Al. *ex ipso*. Al. *ex semetipsa*. Al. *ex seipsa*. g Al. *&* *tantae*.

injuste: praesciente tamen, non ad hoc cogente; sed simul sciente quid de illo ipse faceret juste. Nunc vero posteaquam est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam majoribus donis adjuvanda remansit infirmitas. Placuit enim Deo, quo maxime humanae superbiam praesumptionis [a] extingueret, [b] *ut non glorietur omnis caro coram ipso*, id est, omnis homo. Unde autem *non glorietur caro coram ipso*, nisi de meritis suis? quae quidem potuit habere, sed perdidit: & per quod habere potuit, per hoc perdidit, hoc est, per liberum arbitrium: propter quod non restat liberandis nisi gratia liberantis. Ita ergo *non gloriatur* [c] *omnis caro coram ipso*. Non enim gloriantur injusti, quia [d] non habent unde; nec justi, quia ex ipso habent unde, nec habent gloriam suam nisi ipsum, cui dicunt: [e] *Gloria mea & exaltans caput meum.* Ac per hoc ad omnem hominem pertinet, quod scriptum est, *Ut non glorietur*

---

a Al. *humanae superbiae praesumptiones*.
b 1. *Cor.* 1, 29. c Al. *glorietur*. d Al. *qui*.
e *Psal.* 3. 4.

rietur omnis caro coram ipso : ad justos autem illud, [a] *Qui gloriatur, in Domino glorietur*. [b] Hoc etiam [c] Apostolus apertissime ostendit, qui cum dixisset, *ut non glorietur omnis caro coram ipso*; ne putarent sancti sine gloria se remansisse, mox addidit: [d] *Ex ipso autem vos estis in Jesu Christo, qui factus est nobis sapientia a Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio, ut, quemadmodum scriptum est, qui gloriatur, in Domino glorietur*. [e] Hinc est, quod in hoc loco miseriarum, ubi *tentatio est vita humana super terram* [f]; *virtus in infirmitate perficitur* [g]: quae *virtus*, nisi *ut qui gloriatur, in Domino glorietur*?

Ac per hoc nec de ipsa perseverantia boni voluit Deus sanctos suos in viribus suis, sed *in ipso gloriari*: qui eis non solum dat adjutorium quale primo homini dedit, sine quo non possint [h] perseverare si velint; sed *in eis* etiam *operatur & velle*: ut quoniam non perse-

 vera-

a Al. *illud, ut qui*. b 1. *Cor*. 1. 31. c Al. *enim*. d *Ibid*. 30. e *Jer*. 9. 23. & 24. f *Job*. 7. 1. g 2. *Cor*. 12. 9. h Al. *possunt*.

verabunt; [a] nisi & possint & velint, [b] perseverandi eis & possibilitas & voluntas divinae gratiae largitate donetur. Tantum quippe Spiritu Sancto [c] accenditur voluntas eorum, ut ideo possint, quia sic volunt; ideo sic velint, quia Deus operatur, ut velint. Nam si in tanta infirmitate vitae hujus, [in qua tamen infirmitate propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat,] ipsis relinqueretur [d] voluntas sua, ut in adjutorio Dei, sine quo perseverare non possent, manerent si vellent, nec Deus in eis operaretur, ut vellent; inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis ut posent. Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanae, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & ideo quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adversitate

a al. *perseverabitur*. b al. *possent & vellent*. c al. *per Spiritum Sanctum*.
d al. *relinquitur*.

te aliqua vinceretur. Ita factum est, ut voluntas hominis invalida & imbecilla, in bono adhuc parvo perseveraret per virtutem [a] Dei; cum [b] voluntas primi hominis fortis & sana, in bono ampliore non perseveraverit, habens virtutem liberi arbitrii; quamvis non defuturo [c] adjutorio Dei, sine quo non posset perseverare si vellet, non tamen tali, quo in illo Deus operaretur ut vellet. [d] Fortissimo quippe dimisit, atque permisit facere, quod vellet; infirmis servavit, ut ipso donante invictissime quod bonum est vellent, & hoc deserere invictissime nollent. Dicente ergo Christo: [e] *Rogavi pro te Petre ne deficiat fides* [f] *tua*: intelligamus ei dictum, [g] qui [h] aedificatur super petram. Atque ita homo Dei [i], non solum quia *misericordiam consecutus est*, ut fidelis esset; verumetiam quia fides ipsa non deficit, [k] *qui gloriatur, in Domino glorietur*.

a Al. *in virtute*. b Al. *cum &c*. Al. *tamen.... non perseveraverat*. c Al. *defecturo*. d Al. *operaretur aliquando & velle*. e *Luc.* 22. 32. f Al. *virtus*. g Al. *intelligamus Ecclesiae dictum*. h Al. *quae*.
i Al. *Atque ita non solum*. k Al. *deficit*.

CAP. XIII. *Praedestinatorum numerum certum esse & definitum. Neminem esse de sua praedestinatione securum. Quam utile sit hoc secretum. Vitam aeternam mercedem esse & Gratiam. Quoscumque reprobos diversi generis diversis suppliciis pro meritis puniendos esse, & justissime damnari.*

HAec de his loquor, qui praedestinati sunt in regnum Dei, quorum ita certus est numerus, ut nec addatur eis quisquam, nec minuatur ex eis; non de his, qui [a] *cum annunciasset & locutus esset, multiplicati sunt super numerum.* [b] Ipsi autem *vocati* dici possunt, non autem *electi*, quia *non secundum propositum vocati.* [c] Certum vero esse numerum electorum, neque augendum, neque minuendum, quamvis & Joannes Baptista significet, ubi dicit: [d] *Facite ergo dignum fructum poenitentiae: & nolite dicere apud vosmeipsos, patrem habemus Abraham. Potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae*: ut ostendat [e] sic istos

a Al. *nam qui*. b *Psal.* 39. 6. c Al. *vocati sunt*. d *Mat.* 3. 8. & 9. e Al. *ut ostenderet*.

iſtos eſſe [a] amputandos ſi non fecerint fructum, ut non deſit numerus, qui promiſſus [b] eſt Abrahae: tamen apertius in Apocalypſi dicitur: [c] *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.* Si enim alius non eſt accepturus, niſi iſte perdiderit, certus eſt numerus.

Quod autem etiam perſeveraturis ſanctis ſic iſta dicuntur, quaſi eos [d] perſeveraturos habeatur incertum, non aliter haec [e] audire debent, quibus expedit [f] *non altum ſapere, ſed timere.* [g] Quis enim ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero praedeſtinatorum ſe eſſe praeſumat? quia id occultari opus eſt in hoc loco, ubi ſic cavenda eſt elatio, ut etiam per ſatanae angelum, ne extolleretur, tantus [h] colaphizaretur Apoſtolus [i]. Hinc & Apoſtolis dicebatur: [k] *Si manſeritis in me*: dicente illo, qui illos utique ſciebat eſſe manſuros. Et per Prophetam: [l] *Si volueritis & audieri-*

a Al. *eſſe eos.* b Al. *percuſſus.* c *Apoc.* 3. 11. d Al. *quaſi ſic eos.* e Al. *hoc.* f Al. *non expedit altum.* g *Rom.* 11. 20. h Al. *tantum.* i 2. *Cor.* 12. 7. k *Joan.* 15. 7. l *Iſa.* 1. 19.

dieritis me : cum sciret ipse [a] *in quibus operaretur & velle*. Et similia multa dicuntur. Nam propter [b] hujus utilitatem secreti, ne forte quis extollatur, sed omnes etiam, [c] qui bene currunt, timeant, dum occultum est qui [d] perveniant. Propter hujus ergo utilitatem secreti credendum est quosdam de *filiis perditionis*, non accepto dono perseverandi usque in finem, in *fide*, *quae per dilectionem operatur*, incipere vivere, & aliquamdiu fideliter ac juste vivere, & postea cadere, neque de hac vita priusquam hoc eis contingat, auferri. Quorum [e] si nemini contigisset, tamdiu haberent homines istum saluberrimum timorem, quo vitium elationis opprimitur, [f] donec ad Christi gratiam, qua pie vivitur, pervenirent, deinceps jam securi numquam se ab illa [g] esse casuros. Quae praesumptio in isto tentationum loco non expedit, ubi tanta est infirmitas, ut superbiam possit generare securitas. Denique etiam hoc

a *Philip.* 2. 13. b al. *Propter*. c al. *sed etiam*. d al. *quo*. e al. *Quod si*. f al. *reprimitur*. g al. *illo*.

hoc erit: sed tunc, quod [a] jam est in angelis, etiam in hominibus erit, quando ulla superbia esse non poterit. Numerus ergo sanctorum per Dei gratiam Dei regno praedestinatus, donata sibi etiam usque in finem perseverantia, illuc integer perducetur, & illic integerrimus jam sine fine beatissimus servabitur, [b] adhaerente sibi misericordia Salvatoris sui, sive cum convertuntur, sive cum praeliantur, sive cum coronantur.

Nam & tunc esse illis Dei misericordiam necessariam Sancta Scriptura testatur, ubi sanctus David de Domino Deo suo dicit animae suae, [c] *qui coronat te in miseratione & misericordia*. Dicit etiam Jacobus Apostolus: [d] *Judicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam*: ubi ostendit etiam in illo judicio, in quo [e] justi coronantur, injustique [f] damnantur, alios cum misericordia, alios sine misericordia judicandos.

a Al. *quando quod*. b Al. *& illuc integer jam beatissime sine fine salvabitur*. c *Psal.* 102. 4. d *Jacob.* 2. 13. e Al. *ubi*. f Al. *injusti damnantur*. Al. *injusti utique*.

dos. Propter quod etiam mater Machabaeorum filio suo dicit, [a] *ut in illa* [b] *miseratione cum fratribus tuis te recipiam.* *Cum enim rex justus*, sicut scriptum est, [c] *sederit in throno non adversabitur ante eum omne malum. Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato?* Ac per hoc etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fit [d] *beatus, cui non imputavit Dominus peccatum:* [e] sed tunc pro bonorum operum meritis justo judicio etiam ipsa misericordia tribuetur. [f] Cum enim dicitur: *Judicium sine misericordia illi, qui non fecit* [g] *misericordiam*: manifestatur in his, in quibus inveniuntur bona opera misericordiae, judicium cum misericordia fieri; ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Non sic est nunc, quando non solum nullis bonis, sed etiam multis malis operibus prae-

a 2. *Mach.* 7. 29. b Al. *in illam miserationem*. Al. *in illa sua* ... *recipiat*, c *Prov.* 20. 8. & 9. *secundum* LXX. d Al. *fiat*. Al. *fiet*. e *Psal.* 31. 2. f Al. *tribuitur*. g Al. *facit*.

praecedentibus, *misericordia ejus praevenit hominem*, ut liberetur a malis & quae fecit, & quae facturus fuerat, [a] nisi Dei gratia regeretur, [b] & quae passurus fuerat in aeternum, nisi [c] *erueretur a potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filii caritatis Dei*. Verumtamen, quia & ipsa *vita aeterna*, quam certum est bonis operibus debitam reddi, a tanto Apostolo [d] *gratia Dei* dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur; sine ulla dubitatione confitendum est, ideo *gratiam vitam aeternam* vocari, quia his meritis redditur, quae gratia contulit homini. Recte quippe ipsa intelligitur, quae in Evangelio [e] legitur: [f] *Gratia pro gratia*, id est pro his [g] meritis, quae contulit gratia.

Hi vero, qui non pertinent ad hunc praedestinatorum numerum, quos Dei gratia, sive nondum habentes ullum liberum suae voluntatis arbitrium, sive

H h cum

a Al. *erat*. b Al. *regeneraretur*. Al. *regeneraretur a potestate tenebrarum*. c Coloss. 1. 13. d Rom. 6. 23. e Al. *quae gratia in Evangelio*. f Ioan. 1. 16. g Al. *eis*.

cum arbitrio voluntatis, ideo vere libero, quia per ipſam gratiam liberato, perducit ad regnum: hi ergo, qui non pertinent ad iſtum certiſſimum, & feliciſſimum numerum, pro meritis juſtiſſime judicantur. Aut enim jacent ſub peccato, quod originaliter de generatione traxerunt, [a] & cum illo hereditario debito hinc exeunt, quod non eſt regeneratione dimiſſum: aut per liberum arbitrium alia inſuper addiderunt; arbitrium, inquam, liberum, ſed non liberatum, liberum juſtitiae, peccati autem ſervum, quo [b] volvuntur per diverſas noxias cupiditates, alii magis, alii minus, ſed omnes mali, & pro ipſa diverſitate diverſis ſuppliciis judicandi: aut gratiam Dei ſuſcipiunt, ſed temporales ſunt, nec perſeverant, deſerunt [c] & deſeruntur. Dimiſſi enim ſunt libero arbitrio, non accepto perſeverantiae dono, judicio Dei juſto & occulto.

CAP.

a Al. *generatione contraxerunt*. b Al. *qui*.
c Al. *ſed deſerunt*. Al. *& temporales ſunt, nec perſeverantes erunt, & deſeruntur*.

CAP. XIV. *Quod Gratia non prohibet correptionem, nec correptio negat Gratiam. Correptioni conjungendam esse orationem. Quomodo Deus omnes homines salvos fieri velit. Humanas voluntates non posse resistere, quominus faciat Deus quod vult. Habere eum humanorum cordium, quo placet inclinandorum omnipotentissimam potestatem.*

PAtiantur ergo homines se corripi, quando peccant, nec de ipsa correptione contra gratiam argumententur, nec de gratia contra correptionem; quia & peccatis [a] justa poena debetur, & ad ipsam pertinet justa correptio, quae medicinaliter adhibetur, etiam si salus aegrotantis incerta est: ut [b] si is, qui corripitur, ad praedestinatorum numerum pertinet, sit ei correptio salubre medicamentum, si autem non pertinet, sit correptio poenale tormentum. Sub isto ergo incerto ex caritate adhibenda est, cujus exitus ignoratur; & pro illo cui adhibetur, orandum est, ut sanetur. Cum autem homines per correptionem in viam justitiae seu veniunt, seu rever-

a Al. *peccati*. b Al. *sit ei*.

tuntur, quis operatur in cordibus eorum salutem, nisi ille, qui quolibet plantante atque rigante, & quolibet in agris atque arbustulis [a] operante *dat incrementum Deus*, cui volenti salvum facere, nullum [b] hominis resistit arbitrium? Sic enim velle seu nolle in volentis, aut nolentis est potestate, ut divinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem. De his enim, [c] qui faciunt, quae [d] non vult, facit ipse, [e] quae vult.

Et quod scriptum est, quod [f] *vult omnes homines* [g] *salvos fieri*, nec tamen omnes salvi fiunt, multis quidem modis intelligi potest, ex quibus in aliis opusculis nostris aliquos commemoravimus: sed hic unum dicam. Ita dictum est: *Omnes homines vult salvos fieri*, ut intelligantur [h] omnes praedestinati, quia omne genus hominum in eis est, sicut dictum est Pharisaeis: [i] *Decimatis omne*

a Al. *vel arbustulis*. b Al. *nullius*. c Al. *Etiam de his enim*: Al. *Etenim jam de his*. d Al. *quod*. e Al. *quod*. f 1. *Tim*. 2. 4. g Al. *scriptum est*: *omnes homines vult*. h *intelligamus omnes praedestinatos*. i *Luc*. 11. 42.

omne olus, ubi non eſt intelligendum niſi omne [a], quod habebant: neque enim omne olus, quod erat in toto terrarum orbe, decimabant. Secundum iſtum locutionis modum; dictum eſt: [b] *Sicut & ego omnibus per omnia placeo*. Numquid enim [c], qui hoc dixit, placebat etiam tam multis perſecutoribus ſuis? Sed placebat omni generi hominum, quod [d] Chriſti congregabat Eccleſia, ſive jam intus poſitis, ſive introducendis in eam.

Non eſt itaque dubitandum, voluntati Dei, [e] *qui in caelo & in terra omnia quaecumque voluit fecit*, & *qui* etiam illa, [f] *quae futura ſunt*, *fecit*, humanas voluntates [g] non poſſe reſiſtere, quominus faciat ipſe, quod vult, quandoquidem etiam de ipſis hominum voluntatibus, quod vult, cum vult, facit; [h] niſi forte [ut ex multis aliqua commemorem] quando Deus voluit Sauli regnum dare, ſic erat in poteſtate Iſraelitarum ſubdere

 ſe

a Al. *ubi eſt intelligendum omne quod*.
b 1. *Cor.* 10. 33. c Al. *Numquid nam*.
d Al. *quos*. e *Pſal.* 134. 6. f *Iſa.* 45. *ſecundum* LXX. g Al. *humanam voluntatem*
h Al. *faciat*.

ſe memorato viro, ſive non ſubdere, quod utique in eorum erat poſitum voluntate, ut etiam Deo valerent reſiſtere. Qui tamen hoc non fecit, niſi per ipſorum [a] hominum voluntates, [b] ſine dubio habens humanorum cordium, quo placeret inclinandorum omnipotentiſſimam poteſtatem. Sic [c] enim ſcriptum eſt: [d] *Et dimiſit Samuel populum, & abjit unuſquiſque in locum ſuum: & Saul abjit in domum ſuam in Gabaa: & abierunt potentes, quorum tetigit Deus corda cum Saule, Et filii peſtilentes* [e] *dixerunt, quis ſalvabit nos? hic* [f]*? Et inhonoraverunt eum, & non adtulerunt ei munera*. Numquid aliquis dicturus eſt, non iturum fuiſſe cum Saule quemquam eorum, *quorum tetigit corda Deus*, ut irent cum illo, [g] aut iſſe aliquem peſtilentium, quorum ut hoc facerent corda [h] non tetigit? Item de David, quem Dominus in regnum ſucceſſu proſperiore

a Al. *eorum*. b Al. *voluntatem*. c Al. *ſicut*. d 1. Reg. 10. v. 25. 26. & 27. e Al. *peſtilentiae*. f Al. *Num ſalvabit nos hic?* Al. *Numquid*. Al. *Nunc &c.* g Al. *cum illo, ſi nollet*. h Al. *corda eorum*.

riore [a] constituit, ita legitur: [b] *Et ambulabat David proficiens, & magnificabatur, & Dominus erat cum illo*. Hoc cum praemissum fuisset, paulo post dictum est: [c] *Et Spiritus induit Amasai principem inter triginta, & dixit: Tui sumus David, & tecum futuri, fili Jesse. Pax tibi, & pax adjutoribus tuis, quia auxiliatus est tibi Deus*. Numquid ille [d] posset adversari voluntati Dei, & non potius ejus facere voluntatem, qui in ejus corde operatus est per spiritum suum, quo indutus est, ut hoc vellet, diceret, & faceret? [e] Item paulo post ait eadem Scriptura: [f] *Omnes hi viri bellatores*, [g] *dirigentes aciem corde pacifico venerunt in Hebron, ut constituerent David super omnem Israel*. Sua voluntate utique isti constituerunt regem David: quis non videat? quis hoc ne-

---

a Al. *in regni successorem pro superiore*. Al. *in regnum suum successorem propriorem*.
b 1. *Par.* 11. 9. c 1. *Par.* 12. 18. d Al. *iste*. e Al. *dicere & facere*. Al. *vellet dicere, vellet & facere*. Al. *vellet, diceret, vellet & faceret*. f *Ibid.* 38. g Al. *bellatores idonei*.

neget? Non enim hoc non ex animo; aut non ex bona voluntate fecerunt, quod fecerunt [a] corde pacifico; & tamen hoc in eis egit, qui in cordibus hominum, quod voluerit operatur. Propter quod praemisit Scriptura: *Et ambulabat David proficiens, & magnificabatur, & Dominus omnipotens erat cum illo*. Ac per hoc *Dominus omnipotens*, qui *erat cum illo*, adduxit istos, ut eum regem constituerent. [b] Et quomodo adduxit? Numquid corporalibus ullis vinculis alligavit? Intus egit, [c] corda tenuit, corda movit, eosque voluntatibus eorum, quas ipse in illis operatus est, traxit. Si ergo cum voluerit reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas, quis alius facit, ut salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correctio, ut caelesti constituatur in regno?

CAP.

a *quod fecerunt* additur fide Cod. Vat. b Al. *qui eum regem constituerunt*. c Al. *Intus egit, eosque*.

CAP. XV. *Correptionem pro culparum diversitate diversam esse adhibendam. Correptionis necessitas ostenditur. Debere nos velle omnes homines salvos fieri. Certi licet sint apud Deum qui salvi erunt, negligendam non esse omnium correptionem, neque eam negligi sine culpa.*

CORripiantur itaque a praepositis suis subditi fratres correptionibus de caritate venientibus, pro culparum diversitate diversis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa, quae damnatio nominatur, quam facit Episcopale judicium, qua poena in Ecclesia nulla major est, potest, si Deus voluerit, in correptionem saluberrimam cedere, atque proficere. Neque enim scimus, quid contingat sequenti die; aut [a] ante finem vitae hujus de aliquo desperandum est, aut contradici Deo potest ne respiciat & det poenitentiam, & accepto [b] *sacrificio spiritus contribulati, cordisque contriti*, a reatu quamvis justae damnationis absolvat, damnatumque ipse non damnet. [c] Pastoralis [d] tamen necef-

a Al. *aut in fine vitae hujus aliquis desperandus est, aut contradici Deo potest, ne recipiat, & det poenitentiam de accepto.*
b *Ps.* 50. 19. c Al. *redamnet.* d Al. *Pastoris.*

necessitas habet, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ovibus sanis morbidam, ab illo, cui nihil est impossibile, ipsa forsitan separatione sanandam. Nescientes enim, quis pertineat ad praedestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus caritatis affectu, ut omnes velimus [a] salvos fieri. Hoc quippe fit, cum singulos quosque ut occurrerint, [b] cum quibus id agere valeamus, ad hoc conamur adducere, ut [c] *justificati ex fide pacem habeant ad Deum*, [d] quam praedicabat etiam Apostolus, cum dicebat: [e] *Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos: obsecramus pro Christo reconciliari Deo*. Quid est enim [f] *ei reconciliari*, nisi *pacem ad illum* [g] *habere*, propter quam pacem etiam ipse Dominus Jesus dixit discipulis: [h] *In quamcumque* [i] *domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui: & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super*

---

a Al. *vellemus*. b Al. *ut occurrerit*. c *Rom.* 5. 1. d Al. *ad eum, quem*. e 2. *Cor.* 5. 20. f Al. *ergo*. g Al. *ab illo*. h Al. *discipulis suis*. i *Luc.* 10. 5. & 6.

per eum[a] *pax vestra ; sin autem , ad vos revertetur ?* Cum hanc evangelizant pacem , de quibus praedictum est : [b] *Quam speciosi pedes eorum , qui annunciant pacem , qui annunciant bona !* nobis quidem tunc incipit esse quisque *filius pacis* , cum obedierit & crediderit huic Evangelio , & *ex fide justificatus pacem ad Deum*[c] *habere* coeperit ; secundum autem praedestinationem Dei , jam *filius pacis* erat . Neque enim dictum est , super quem requieverit pax vestra , fiet filius pacis , sed : *si ibi fuerit* , inquit , *filius pacis , requiescet super eum*[d] *pax vestra* . Jam ergo[e] & antequam illi annunciaretur haec pax , *filius pacis ibi erat* , sicut eum noverat , atque praescierat non Evangelista , sed Dominus . Ad nos ergo , qui nescimus quisnam *sit filius pacis* , aut non sit , pertinet nullum exceptum facere , nullumque discernere ; sed *velle omnes salvos fieri* , quibus praedicamus hanc pacem . Neque enim metuendum est ne perdamus eam ,

a Al. *illam* . b *Isa.* 52. 7. c Al. *a Deo* .
d Al. *super illam domum* . e Al. *utique* .

eam, si ille, cui praedicamus, non *est* [a] *filius pacis* ignorantibus nobis. *Ad nos* enim *revertetur*, id est, nobis proderit haec [b] praedicatio, non & illi: si autem *super eum pax* praedicata *requieverit*, & nobis & illi.

Quia ergo nos, qui salvi futuri sint nescientes, *omnes* quibus praedicamus hanc pacem, *salvos fieri velle* Deus jubet, & ipse in nobis hoc operatur, [c] *diffundendo* istam [d] *caritatem in cordibus nostris* [e] *per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*; potest etiam sic intelligi, quod [f] *omnes homines Deus vult salvos fieri*, quoniam nos facit velle, sicut [g] *misit spiritum filii sui clamantem Abba pater*, id est, nos clamare facientem. De ipso quippe spiritu, alio loco dicit: [h] *Accepimus spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater*. Nos ergo clamamus, sed ille clamare dictus est, qui efficit ut clamemus. Si ergo *clamantem spiritum* recte dixit [i] Scriptura, a quo efficitur, ut clamemus; recte etiam & vo-

---

a Al. *non fuerit*. b Al. *ista*. c *Rom*. 5. 5. d Al. *illam*. e Al. *in corda nostra*. f 1. *Tim*. 2. 4. g *Gal*. 4. 6. h *Rom*. 8. i Al. *dicit*.

& volentem Deum, a quo efficitur, ut velimus. Ac per hoc quia & [a] corripiendo nihil aliud debemus agere, nisi ut ab ista pace, quae est ad Deum, non recedatur, aut ad eam, qui recesserat, revertatur, nos agamus sine desperatione quod agimus. *Si* [b] *filius pacis est* quem corripimus, *requiescet super eum pax nostra, sin autem, ad nos revertetur*.

Quamvis itaque etiam dum quorumdam fides subvertitur, [c] *firmum Dei fundamentum stet, quoniam scivit Dominus, qui sunt ejus*, non tamen ideo nos pigri, & negligentes esse debemus in corripiendis, qui corripiendi sunt. Neque enim frustra dictum est: [d] *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*: &, [e] *Peribit* [f] *infirmus in tua scientia* [g] *frater, propter quem Christus mortuus est?* Non argumentemur ergo contra ista praecepta salubremque terrorem dicentes; & *corrumpant bonos mores colloquia mala*, [h] & *pereat infirmus*, quid ad nos? [i] *Firmum*

a Al. *etiam*. b Al. *Et si*. c 2. *Tim*. 2. 19. d 2. *Cor*. 15. 33. e 1. *Cor*. 8. 11. f Al. *Perit*. g Al. *conscientia*. h Al. *prava*. i Al. *quid ad nos pertinet?*

mum fundamentum Dei stat, & nemo perit nisi filius perditionis. [a] Absit [b] ut ista garrientes, securos nos in hac negligentia esse debere credamus. Verum est enim, quia *nemo perit, nisi filius perditionis*; sed ait Deus per Ezechielem prophetam, [c] *Ille quidem in peccato suo morietur, sanguinem vero ejus de manu speculatoris requiram.* [d]

CAP. XVI. *Adhibendam a nobis esse omnibus correptionem; utilem tamen eam Deum facere. Non malum sed pro malo bonum per eam reddi. Orationem illi esse adjungendam: omnia cum caritate fieri oportere.*

PRoinde quantum ad nos pertinet, qui praedestinatos a non praedestinatis discernere non valemus, & ob hoc *omnes salvos fieri velle* debemus; omnibus ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est a nobis medicinaliter severa correptio: Dei est autem illis eam facere utilem, [e] *quos ipse praescivit & praedestinavit conformes imaginis filii sui.* Si enim aliquando timore non corripi-

a *Joan.* 17. 12. b Al. hic incipit *cap.* XVI. c *Ezech.* 3. 18. d Al. *inquiram*. e *Rom.* 8. 29.

ripimus, ne aliquis inde pereat; cur non etiam timore corripimus, ne aliquis inde plus pereat? Neque enim dilectionis viſcera majora geſtamus, quam beatus Apoſtolus, qui dicit: [a] *Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes, videte ne quis malum pro malo alicui reddat*. Ubi intelligendum eſt tunc potius *malum pro malo reddi*, ſi corripiendus non corripitur, [b] ſed prava diſſimulatione negligitur. Dicit enim: [c] *Peccantes coram omnibus corripe, ut ceteri* [d] *timorem habeant*. Quod de his peccatis accipiendum eſt, quae non latent, ne contra Domini ſententiam putetur locutus. Ille enim [e] dicit: [f] *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum*. Verumtamen & ipſe ſeveritatem correptionis eouſque perducit, ut dicat: [g] *Si nec Eccleſiam audierit, ſit tibi ſicut* [h] *ethnicus & publicanus*. Et quis magis dilexit infirmos, quam ille qui pro omnibus eſt factus

a 1. *Theſs.* 5. 14. & 15. b Al. *corripiatur ... negligatur*. c 1. *Tim.* 5. 20. d Al. *argue, ut cuncti*. e Al: *etiam*. f *Mat.* 18. 15. g *Ibid.* 17. h Al. *tamquam*.

ctus infirmus, & pro omnibus ex ipsa est infirmitate crucifixus? Quae cum ita sint, nec gratia prohibet correptionem, nec correptio negat gratiam: & ideo sic est praecipienda justitia, ut a Deo [a] gratia, qua id quod praecipitur fiat, fideli oratione poscatur: & hoc utrumque ita faciendum est, ut neque justa correptio negligatur. Omnia vero [b] haec cum [c] caritate fiant, quoniam *caritas* nec facit peccatum, & [d] *cooperit multitudinem peccatorum*.

S. AUR.

a Al. *Dei*. b Al. *ergo*. c Al. *in*.
d 1. *Per*. 4, 8.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EPISTOLA

AD VITALEM.

VItalis quidam, *homo in Carthaginiensi eruditus Ecclesia*, dicebat, initium bonae voluntatis & Fidei non esse donum Dei. Cum id accepisset S. AUGUSTINUS, gravem statim ei scripsit epistolam, qua ex precibus Ecclesiae, & ex auctoritate S. Cypriani, nec non ex multis Sacrarum Litterarum locis ejus errorem confutat. Praeterea duodecim regulas circa Gratiam proponit ad Fidem Ecclesiae pertinentes, quas etiam apte exponit, unde constat Gratiam nobis non dari, quia volumus, sed per ipsam Gratiam Deum efficere ut velimus. Scripta est haec epistola an. circiter CCCCXXVII.

S. AUR.

S. AUR. AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
EPISTOLA
AD VITALEM.

AUGUSTINUS *Episcopus servus Christi, & per ipsum servus servorum ipsius*, VITALI *fratri in ipso Domino salutem*.

CAP. I. *Occasio scribendi. Vitalis perversa doctrina exponitur. Eam orationibus Ecclesiae, auctoritati S. Cypriani, & oraculis sanctarum Scripturarum adversari.*

CUM de te mihi essent nunciata non bona, & rogavi Dominum, & donec mihi bona nuncientur, adhuc rogo ut litteras meas nec aspernanter sumas, [a] & salubriter

a al. *accipias*.

legas. Si hanc exaudit pro te orationem meam, etiam de te gratiarum actionem donat ut offeram. Quod si impetro, proculdubio non contradices huic ipsi principio epistolae meae. Hoc enim pro te oro, ut sis rectae fidei. Si ergo[a] pro caris nostris non tibi displicet, ut oremus, si hanc orationem recognoscis esse Christianam, si & tu pro caris tuis talia, vel orare te recolis, vel orare te debere cognoscis, quomodo dicis, quod te audio dicere, *ut recte credamus in Deum, & Evangelio consentiamus, non esse donum Dei, sed hoc nobis esse a nobis, id est, ex propria voluntate, quam nobis in nostro corde non operatus est ipse?* Et ad hoc cum audieris, quid est ergo, quod ait Apostolus: [b] *Deus in nobis [c] operatur & velle & perficere?* Respondes, *per legem suam, per Scripturas suas, Deum operari ut velimus, quas vel legimus vel audimus; sed eis consentire vel non consentire, ita nostrum est, ut si velimus, fiat: si autem nolimus, nihil in nobis operationem Dei valere faciamus.* Operatur quippe ille, dicis, quan-

a Al. *si hoc ergo*. b *Philipp.* 2. 13. c Al. *vobis*.

quantum in ipso est, ut velimus, cum[a] *nobis nota fiunt ejus eloquia: sed si eis adquiescere nolumus, nos ut operatio ejus nihil in nobis prosit efficimus*. Quae[b] si dicis, profecto nostris orationibus contradicis.

Dic ergo apertissime nos pro iis, quibus Evangelium praedicamus non debere orare, ut credant, sed eis tantummodo praedicare. Exsere[c] contra orationes Ecclesiae disputationes tuas, & quando audis sacerdotem Dei ad altare[d] exhortantem populum Dei, orare pro incredulis, ut eos Deus convertat ad fidem, & pro Cathecumenis ut eis desiderium regenerationis inspiret, & pro fidelibus ut in eo, quod esse coeperunt, ejus munere perseverent; subsanna pias voces, & dic te non facere, quod hortatur, id est, Deum pro infidelibus, ut eos fideles faciat, non rogare, eo quod non sint ista divinae miserationis beneficia, sed humanae officia voluntatis. Et homo in Carthaginiensi eruditus Ecclesia, etiam Beatissimi Cypriani

a Al. *dum*. b Al. *Quod*. c Al. *Exerce*. d Al. *ad altare Dei*.

ni librum de dominica Oratione condemna, quam doctor ille cum exponeret, ea petenda esse ostendit [a] a Deo Patre, quae tu dicis esse homini ab homine, hoc est a seipso.

Quod si de precibus Ecclesiae, & de Martyre Cypriano parum putas esse quod dixi, aude [b] majora, reprehende Apostolum [c], qui dixit: [d] *Oramus ad Deum, ne quid faciatis mali.* Neque enim dicturus es, nihil mali eum facere, qui non credit in Christum, aut qui fidem deserit Christi; ac per hoc qui dicit: *Ne quid faciatis mali*, nec ista vult fieri. Satisque illi non est praecipere, sed confitetur se Deum rogare ne fiant, sciens hominis voluntatem ab ipso corrigi ac dirigi, ut ista non faciat: [e] *A Domino* enim [f] *gressus hominis diriguntur, & viam ejus volet*: non dixit, & viam ejus discet, aut tenebit, aut ambulabit, aut aliquid hujusmodi, quod posses dicere a Domino quidem dari, sed homini jam volenti; ut

a Al. *dixit*. b Al. *adde*. Al. *audi*. c Al. *apostolum Paulum quoniam dicit*. d 2. *Cor.* 13. 7. e Al. *fiant*. f *Psal.* 36. 23.

ut scilicet beneficium Dei, quo gressus hominis dirigit, ut viam ejus discat, teneat, gradiatur, sua homo voluntate praecedat, & hoc Dei donum praecedente sua voluntate mereatur. Sed ideo dixit: *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus volet*: ut intelligeremus ipsam voluntatem bonam, qua incipimus velle credere [quoniam Dei via, quid est nisi fides recta?] illius esse donum, qui gressus nostros propterea dirigit primitus ut velimus. Non enim ait Scriptura: a Domino gressus hominis diriguntur, quia viam ejus voluit: sed *diriguntur*, inquit, *& volet*. Non igitur quia voluit, diriguntur, sed quia diriguntur, volet.

CAP. II. *Erroris, quem ipse Pelagius ficto licet pectore damnaverat, reus evincitur Vitalis, quod diceret hominem sibi propositae doctrinae Dei sua voluntate consentire. Secundum hunc errorem inanes, & mendaces esse preces Ecclesiae. S. Cyprianum ei contradicere in expositione Orationis dominicae.*

HIC tu rursus fortasse dicturus es, hoc fieri a Domino, dum [a] doctrina ejus legitur vel auditur, si homo veri-

a Al. *cum*.

veritati, quam legit vel audit, sua consentiat voluntate. *Si enim lateret eum*, inquis, *doctrina Dei, non dirigerentur gressus ejus, quibus directis vellet viam Dei*. Ac per hoc tantum [a] putas a Domino gressus hominis dirigi ad eligendam viam Dei, quia sine doctrina Dei non ei potest innotescere veritas, cui propria voluntate consentiat. *Cui si consentit*, inquis, *quod in ejus libero arbitrio constitutum est, recte utique dicuntur ab illo dirigi gressus ejus, ut viam ejus velit, cujus doctrinam suasione praecedente, subsequente consensione sectatur, quod libertate naturali si vult facit, si non vult [b] non facit, pro eo, quod fecerit praemium vel supplicium recepturus*. Haec est illa Pelagianorum mala, male diffamata, meritoque reprobata, & ab ipso etiam Pelagio timente damnari in Orientalium Episcoporum judicio damnata sententia, qua dicunt, [c] *gratiam Dei non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina*: & usque adeo,

a Al. *tantum sic*. b Al. *si vult*. c *Vide lib. de gest. Pelag. cap.* 14.

adeo, frater, erimus graves corde, ut de gratia Dei, imo adversus gratiam Dei eam Pelagianam sententiam teneamus, quam pectore quidem ficto, sed tamen catholicos judices timens Pelagius ipse damnavit.

Et quomodo, inquies, *respondebitur?* Quomodo censes facilius & apertius, quam ut illud, quod de orando Deo superius egimus, sic amplectamur, ut hoc menti nostrae nulla subtrahat oblivionis irreptio, nulla calliditas argumentationis extorqueat? Si enim quod scriptum est: [a] *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus volet*: &, [b] *Praeparatur voluntas a Domino*: &, [c] *Deus est enim, qui operatur in nobis & velle*: & multa hujusmodi quibus commendatur vera Dei gratia, hoc est, quae non secundum merita nostra datur, sed dat merita ipsa cum datur, quia praevenit hominis voluntatem bonam, nec eam cujusquam invenit in corde, sed facit. Si ergo ita praepararet atque ita [d] operaretur Deus homi-

K k nis

a Psal. 36. 23. b Prov. 8. 35. secundum LXX.
c Phil. 2. 13. d Al. atque operaretur.

nis voluntatem, ut tantummodo legem ſuam atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta atque ſecreta ſic ejus ageret ſenſum, ut eidem legi atque doctrinae accommodaret aſſenſum: proculdubio eam legere, vel intelligere legendo, vel etiam exponere, ac praedicare ſufficeret, nec opus eſſet orare, ut Deus ad fidem ſuam infidelium corda converteret, & converſis proficientem perſeverantiam, ejuſdem gratiae ſuae largitate, donaret. Si ergo haec a Domino poſcenda eſſe non renuis, quid reſtat, frater Vitalis, niſi ut ab illo ea donari fatearis, a quo poſcenda eſſe conſentis? Si autem negas ab illo nos poſcere iſta debere, eidem doctrinae ipſius contradicis, quia & hoc in ea didicimus, ut ab illo iſta poſcamus.

Orationem dominicam noſti, nec dubito te Deo dicere: [a] *Pater noſter, qui es in caelis*, &c. Lege expoſitorem ejus beatiſſimum Cyprianum, & quemadmodum expoſuerit quod ibi dicitur: *Fiat voluntas tua ſicut in caelo & in terra*,

a Matt. 6. 9.

terra, diligenter adtende, & obedienter intellige: profecto docebit te orare pro infidelibus inimicis Ecclesiae secundum praeceptum Domini, dicentis: [a] *Orate pro inimicis vestris*: & hoc orare, ut fiat voluntas Dei, sicut in eis, qui jam fideles sunt, & portant imaginem caelestis hominis, & propterea *caeli* nomine digni sunt; ita & in eis, qui per infidelitatem non nisi imaginem terreni hominis portant, & ob hoc *terra* merito nuncupantur. Nempe isti pro quibus inimicis Dominus nos jussit orare, & gloriosissimus martyr sic exposuit, quod in oratione dicimus: [b] *Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra*, ut ipsis etiam poscamus fidem, quam fideles habent: nempe ergo isti Christianae pietatis inimici, legem Dei atque doctrinam, qua Christi praedicatur fides, vel omnino audire nolunt, vel ad hoc audiunt, sive etiam legunt, ut irrideant & detestentur, & quanta possunt contradictione blasphement. Inaniter igitur & perfunctorie potius, quam veraciter pro eis, ut doctrinae, cui adversantur, cre-

a *Matth.* 5. 44. b *Matth.* 6. 10.

dendo consentiant, Deo fundimus preces, si ad ejus non pertinet gratiam convertere ad fidem suam ipsi fidei contrarias hominum voluntates. Inaniter etiam & persunctorie potius, quam veraciter magnas cum exsultatione agimus Deo gratias, quando aliqui eorum credunt, si hoc in eis ipse non facit.

Non fallamus homines, nam Deum fallere non valemus. Prorsus non oramus Deum, sed orare nos fingimus, si nos ipsos, non illum credimus facere quod oramus. Prorsus non gratias Deo agimus, sed nos agere fingimus, si unde illi gratias agimus, ipsum facere non putamus. Labia dolosa si in hominum quibuscumque sermonibus sunt, saltem in orationibus non sint. Absit, ut quod facere Deum rogamus oribus, & vocibus nostris, eum facere negemus cordibus nostris. Et quod est gravius, ad alios etiam decipiendos hoc non taceamus disputationibus nostris; & dum volumus apud homines defendere liberum arbitrium, apud Deum perdamus orationis auxilium; & gratiarum actionem non habeamus veram, dum veram non agnoscimus gratiam.

CAP.

CAP. III. *Arbitrium esse in homine, sed captivum. Praedicationi veritatis adjungendam esse orationem, ut liberetur. Quae sit potestas Diaboli in filiis diffidentiae. Quae faciunt infideles velut opera bona hominibus placere non Deo. Arbitrium hominis liberare opus esse Gratiae, non naturae, neque legis, aut doctrinae.*

SI vere volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus unde fit liberum. Nam qui oppugnant gratiam, qua nostrum ad declinandum a malo, & faciendum bonum liberatur arbitrium; ipse arbitrium suum adhuc vult esse captivum. Responde obsecro quomodo dicit Apostolus: [a] *Gratias agentes Patri* [b] *idoneos facienti nos in parte sortis Sanctorum in lumine: qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filii caritatis suae:* si non ipse arbitrium nostrum, sed ipsum arbitrium se liberat? Mendaciter ergo agimus gratias Patri; tamquam ipse faciat, quod ipse non facit. Et erravit, qui dixit, quod *ipse nos faciat idoneos in parte sortis Sanctorum in lumine*, quia *ipse nos eruit de potestate tenebrarum, & tran-*

a *Col.* 1. 12. & 13. b Al. *Deo Patri*.

& transtulit in regnum Filii caritatis suae. Responde quomodo ad declinandum a malo, & faciendum bonum liberum habebamus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum? unde nos si, quemadmodum dicit Apostolus, *Deus eruit*, ipse utique illud liberum fecit? Quod tam magnum nostrum bonum, si per suae doctrinae praedicationem tantummodo [a] facit, quid de iis dicemus, quos de ipsa tenebrarum potestate nondum eruit? Praedicanda tantum illis est doctrina divina, an etiam orandum pro eis, ut de tenebrarum potestate divinitus eruantur? Si tantummodo praedicandum esse dicis, jussioni [b] Domini & orationibus Ecclesiae contradicis: si autem fateris pro eis orandum, id utique orandum fateris, ut eidem doctrinae arbitrio liberato a tenebrarum potestate consentiant. Ita fit, ut neque fideles fiant, nisi libero arbitrio, & tamen illius gratia fideles fiant, qui eorum a potestate tenebrarum liberavit arbitrium. Sic & Dei gratia non negatur, sed sine ullis humanis

a Al. *tantum*. b Al. *jussionibus*.

manis praecedentibus meritis vera monstratur: & liberum ita defenditur, ut humilitate solidetur, non elatione praecipitetur arbitrium; & *qui gloriatur*, non in homine, vel quolibet alio, vel seipso, sed [a] *in Domino glorietur*.

Potestas enim tenebrarum [b] quid est nisi potestas diaboli & angelorum ejus? Qui cum fuissent Angeli lucis, in veritate per liberum arbitrium non stantes, sed inde cadentes, facti sunt tenebrae? Non te ista doceo, sed quae nosti ut recorderis admoneo. Huic igitur potestati tenebrarum, per illius ruinam, cui primo homini ab ea potestate praevaricatio persuasa est, & in quo omnes cecidimus, subjectum est genus humanum; propter quod de hac potestate tenebrarum eruuntur & parvuli, cum regenerantur in Christo. Neque hoc apparet in eorum arbitrio liberato, nisi cum ad annos pervenerint rationem utentis aetatis, habentes consentientem doctrinae salutari, in qua nutriti sunt, voluntatem, & in ea finientes istam

a 2. *Cor.* 10. 17. b *Joann.* 8. v. 44.

vitam, si [a] *electi sunt in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus* [b] *in caritate, praedestinati in adoptionem filiorum*.

Haec autem potestas tenebrarum, id est diabolus, qui dicitur etiam [c] *princeps potestatis aeris*, [d] *operatur in filiis diffidentiae*, princeps iste rector tenebrarum, id est [e] diffidentiae filiorum, regens eos ad arbitrium suum, quod neque ipse habet liberum ad benefaciendum, sed ad maximam malevolentiam poena sui sceleris obduratum: unde nemo sanae fidei credit, aut dicit hos apostatas angelos ad pristinam pietatem correcta aliquando voluntate converti. Quid ergo operatur haec potestas in filiis diffidentiae, nisi opera sua mala, & in primis maximeque ipsam diffidentiam & infidelitatem, qua sunt inimici fidei, per quam scit eos posse mundari, posse sanari, posse perfectissime liberos, quod eis vehementer invidet, in aeternitate regnare? Itaque aliquos eorum per quos amplius decipere affectat, finit

a *Eph.* 1. v. 4. b Al. *Domini*. c *Eph.* 2. 2.
d Al. *aeris hujus*. e *idest ipsorum*.

nit habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudantur, per quasque gentes, praecipueque in gente Romana, qui praeclare gloriosissimeque [a] vixerunt. Sed quoniam sicut veracissima [b] Scriptura dicit: [c] *Omne quod non est ex fide, peccatum est*: & [d] *sine fide impossibile est utique* [e] *placere Deo*, non hominibus: nihil sic agit hic princeps, quam ut non credatur in Deum, nec ad mediatorem, a quo solvuntur opera ejus, credendo veniatur.

Sed ipse mediator [f] *intrat in domum fortis*, id est, in hoc saeculum mortalium sub potestate diaboli, quantum ad ipsum pertinet, constitutum: de ipso quippe scriptum est, quod [g] *potestatem habeat mortis*. Intrat in domum fortis, id est, in suo dominatu habentis genus humanum, & prius *alligat eum*, id est, ejus coercet & cohibet potestatem potestatis suae fortioribus vinculis, & sic *eripit vasa ejus* quaecumque praedestinavit eripere, arbitrium eorum ab ejus pote-

a Al. *glorioseque*. b Al *verissima*. c *Rom.* 14. 23. d *Heb.* 11. 6. e Al. *impossibile est placere Deo*. f *Mat.* 12. 29. g *Hebr.* 2. 14.

potestate liberans, ut illo non impediente credant in istum libera voluntate. Proinde hoc opus est gratiae, non naturae. Opus est, inquam, gratiae quam nobis adtulit secundus Adam, non naturae quam totam perdidit in semetipso primus Adam. Opus est gratiae tollentis peccatum, & vivificantis mortuum peccatorem, non opus legis ostendentis peccatum, nec a peccato vivificantis. Nam ille magnus gratiae praedicator: [a] *Peccatum*, inquit, *non cognovi, nisi per legem*; &, *Si data esset*, inquit [b], *lex quae posset vivificare, omnino ex lege esset justitia*. Opus est hoc gratiae, quam qui accipiunt, doctrinae salutari Scripturarum sanctarum, etsi fuerint inimici, fiunt amici: non opus ejusdem doctrinae, quam qui audiunt & legunt sine gratia Dei, pejores ejus efficiuntur inimici.

CAP.

a *Rom.* 7. 7. b *Gal.* 3. 21.

Cap. IV. Gratiam Dei neque in natura constituendam esse, neque in doctrina. Dari eam ad singulos actus, & dari Dei voluntate. Ab ea fieri ne obsit, sed prosit doctrina. Constare haec omnia ex precibus Ecclesiae orantis tum pro conversione infidelium, tum pro fidelium perseverantia. Cur quidam Gratiam accipiant ad tempus.

NON est igitur gratia Dei in natura liberi arbitrii, & in lege atque doctrina, sicut Pelagiana perversitas desipit, sed ad singulos actus datur illius voluntate, de quo scriptum est: [a] *Pluviam voluntariam segregabis Deus hereditati tuae*: quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus, & lex Dei atque doctrina, quamvis sancta & justa & bona, tamen occidit, si non vivificet spiritus, per quem fit, non ut audiendo, sed ut obediendo, neque ut lectione, sed ut dilectione teneatur. Quapropter ut in Deum credamus, & pie vivamus, [b] *non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*: non quia velle

a *Psalm.* 67. 10. b *Rom.* 9. 16.

velle non debemus & currere, sed quia ipse in nobis, & velle operatur & currere. Unde & ipse Dominus Jesus credentes a non credentibus, id est, ab irae vasis vasa misericordiae discernens: [a] *Nemo*, inquit, *venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo*. Et utique, ut hoc diceret, in ejus doctrina fuerant scandalizati discipuli ejus, qui eum postea non sunt sequuti. Non ergo gratiam dicamus esse doctrinam, sed agnoscamus gratiam, quae facit prodesse doctrinam: quae gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam.

Propterea Deus, ut omnia futura opera sua in praedestinatione praesciverit, [b] sic illa disposuit, ut quosdam non credentes ad fidem suam, orationes credentium pro eis exaudiendo, convertat: unde refutentur, &, si ille est eis propitius, corrigantur, qui putant gratiam Dei esse naturam liberi arbitrii, cum qua nascimur, aut gratiam Dei esse doctrinam quamvis utilem, quae per linguas & litteras praedicatur.

---

a *Ioan*. 6. 65. b Al. *praesciverat*.

tur. Non enim hoc oramus pro infidelibus, ut fiat eorum natura, id est, ut homines sint, aut ut doctrina eis [a] praedicetur, quam malo suo audiunt; si non credunt: & plerumque pro eis oramus, qui cum legant vel audiant, nolunt credere: sed oramus ut voluntas corrigatur, doctrinae consentiatur, natura sanetur.

Jam vero ut perseverent in eo, quod esse coeperunt, etiam pro seipsis orant fideles: utile est quippe omnibus, vel pene omnibus propter humilitatem saluberrimam, ut quales futuri sint, scire non possint. [b] Ad hoc dicitur: [c] *Qui se existimat stare* [d], *videat ne cadat*. Propter hujus timoris utilitatem, ne regenerati & pie vivere incipientes, tamquam securi alta sapiamus, quidam non perseveraturi perseveraturis, Dei permissione vel provisione ac dispositione, miscentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam justam, donec ex hac vita, quae tentatio est

---

a Al. *ejus*. b Al. *nesciant*. c 1. *Cor*. 10. 12.
d Al. *Qui videtur stare*.

est super terram, transeamus ad aliam; ubi jam non sit elatio comprimenda, nec contra ejus suggestiones tentationesque luctandum.

Sed de hac re, id est, cur quidam non permansuri in fide & sanctitate Christiana, tamen accipiant ad tempus hanc gratiam, & dimittantur hic vivere donec cadant, cum possint rapi de hac vita, ne malitia mutet intellectum eorum, quod de sancto immatura aetate defuncto scriptum est in libro Sapientiae [a]; quaerat quisque ut potuerit, & si invenerit praeter hanc, quae a me reddita est, aliam probabilem rationem, a recta fidei regula non recedens, teneat eam, & ego cum illo, si me non latuerit: verumtamen [b] *in quod pervenimus, in eo ambulemus donec nobis Deus revelet, si quid aliter sapimus*, sicut Apostolicis litteris admonemur. Pervenimus autem in ea, quae ad fidem veram & Catholicam pertinere firmissime scimus, in quibus ita nobis ambulandum est, adjuvante illo atque miserante,

---

a *Sap.* 4. 11. b *Phil.* 3. 16.

rante, cui dicimus, [a] *Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua*, ut ab eis nullo modo deviemus.

CAP. V. *Duodecim sententiae contra Pelagianos errores proponuntur. Has omnes ad fidem catholicam pertinere docet* S. AUGUSTINUS.

QUoniam ergo, propitio Christo Christiani catholici sumus:

1 *Scimus* nondum natos nihil egisse in vita propria boni seu mali, nec secundum merita prioris alicujus vitae, quam nullam propriam [b] singuli habere potuerunt, in hujus vitae venire miserias: sed tamen secundum Adam carnaliter natos contagium mortis antiquae prima nativitate contrahere, nec liberari a supplicio mortis aeternae, quod trahit ex uno in omnes transiens justa damnatio, nisi per gratiam renascantur in Christo.

2 *Scimus* gratiam Dei nec parvulis nec majoribus secundum merita nostra dari.

3 *Scimus* majoribus ad singulos actus dari.

4 Sci-

a *Psal.* 85. 11. b Al. *quae nulla propria*.

4 *Scimus* non omnibus hominibus dari, & quibus datur, non ſolum ſecundum merita operum non dari, ſed nec ſecundum merita voluntatis eorum, quibus datur, quod maxime apparet in parvulis.

5 *Scimus* eis quibus datur, miſericordia Dei gratuita dari.

6 *Scimus* eis quibus non datur, juſto judicio Dei non dari.

7 *Scimus* quod omnes adſtabimus ante tribunal Chriſti, ut ferat unuſquiſque ſecundum ea, quae per corpus geſſit, non ſecundum ea, quae ſi diutius viveret geſturus fuit, ſive bonum ſive malum.

8 *Scimus* etiam parvulos ſecundum ea, quae per corpus geſſerunt, recepturos vel bonum vel malum. Geſſerunt autem non per ſeipſos, ſed per eos, quibus pro illis reſpondentibus & renunciare diabolo dicuntur, & credere in Deum; unde & in numero fidelium computantur, pertinentes ad ſententiam Domini dicentis; [a] *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit*. Propter quod & il-

a *Marc.* 16. 16.

& illis, qui hoc sacramentum non accipiunt, [a] contingit quod sequitur: *Qui autem non crediderit, condemnabitur*. Unde & ipsi, sicut dixi, si in illa parva aetate moriuntur, utique secundum ea, quae per corpus gesserunt, id est, tempore quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora gestantium crediderunt vel non crediderunt, quando baptizati vel non baptizati sunt, quando carnem Christi manducaverunt vel non manducaverunt, quando & sanguinem Christi [b] biberunt vel non biberunt, secundum haec ergo, quae per corpus gesserunt, non secundum ea, quae si diu hic viverent gesturi fuerant, judicantur.

9 *Scimus* felices esse mortuos, qui in Domino moriuntur, nec ad eos pertinere, quicquid acturi fuerant, si tempore diuturniore vixissent.

10 *Scimus* eos, qui corde proprio credunt in Dominum, sua id facere voluntate ac libero arbitrio.

11 *Scimus* pro eis, qui nolunt credere,

---

a Al. *acceperunt*. b Al. *sanguinem biberunt*.

dere, nos qui jam credimus, recta fide agere, cum Deum oramus ut velint.

12 *Scimus* pro eis, qui ex illis crediderunt, tamquam de beneficiis, recte atque veraciter & debere nos Deo agere gratias, & solere.

Recognoscis me, ut puto, in iis, quae nos scire dixi, non omnia, quae ad fidem catholicam pertinent, commemorare voluisse, sed ea tantum, quae ad istam, quae inter nos agitur de Dei gratia quaestionem, utrum praecedat haec gratia, an subsequatur hominis voluntatem, hoc est, ut planius id eloquar, utrum ideo nobis detur, quia volumus, an per ipsam Deus etiam hoc efficiat ut velimus. Si ergo istas duodecim sententias, quas nos dixi scire ad fidem rectam & catholicam pertinere, etiam [a] tu, frater, nobiscum tenes, ago Deo gratias, quas profecto non veraciter agerem, nisi gratia Dei fieret ut teneres. Quae tibi tenenti, nullum omnino remanet nobiscum de hac quaestione certamen.

CAP.

a al. *&* tu.

CAP. VI. *Duodecim propositae sententiae ad catholicam Fidem de Gratia pertinentes exponuntur: & quomodo perversae doctrinae adversentur ostenditur.*

UT enim eadem duodecim brevi expositione percurram: *quomodo* voluntatis humanae meritum sequitur gratia, cum detur & parvulis,[a] qui hoc nondum possunt velle seu nolle? *Quomodo* gratiam vel in majoribus dicuntur praecedere merita voluntatis, si gratia ut vera sit gratia non secundum merita[b] datur? Quam sententiam catholicam Pelagius[c] ipse sic timuit, ut eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari, sine dubitatione damnaret, ne a catholicis judicibus damnaretur. *Quomodo* dicitur gratia Dei in natura esse liberi arbitrii, vel in lege, atque doctrina, cum & istam sententiam Pelagius ipse damnaverit[d], proculdubio confitens gratiam Dei ad singulos actus dari, eis utique, qui jam libero arbitrio utuntur?

 Quo-

a Al. *detur parvulis, qui nondum.* b Al. *merita nostra.* c *V. lib. de gest. Palaest. c. 14.* d *Ibid.*

Quomodo dicitur omnes homines eam fuisse accepturos, si non illi, quibus non donatur [a],eam sua voluntate respuerent; quoniam [b] *Deus vult omnes homines salvos fieri* ; cum multis non detur parvulis , & sine illa plerique moriantur , qui non habent contrariam voluntatem; & aliquando cupientibus festinantibusque parentibus , ministris quoque volentibus ac paratis , Deo nolente non detur , cum repente antequam detur expirat , pro quo , ut acciperet , currebatur ? Unde manifestum est eos , qui huic resistunt tam perspicuae veritati , non intelligere omnino qua loquutione sit dictum , quod omnes homines vult Deus salvos fieri , cum tam multi salvi non fiant , non quia ipsi , sed quia Deus non vult , quod [c] sine ulla caligine manifestatur in parvulis . Sed sicut illud quod dictum est : [d] *Omnes in Christo vivificabuntur* , cum tam multi aeterna morte puniantur , ideo dictum est ; quia omnes quicumque vitam aeternam

a Al. *datur*. b 1. *Tim*. 2. 4. c Al. *ut*. d 1. *Cor*. 15. 22.

ternam percipiunt, non percipiunt nisi in Christo: ita quod dictum est, omnes homines vult Deus salvos fieri, cum tam multos nolit salvos fieri, ideo dictum est, quia omnes qui salvi fiunt, nisi ipso volente non fiunt; & si quo alio modo illa verba apostolica intelligi possunt, ut tamen huic apertissimae veritati, in qua videmus tam multos volentibus hominibus, sed Deo nolente, salvos non fieri, contraria esse non possint.

Quomodo ut detur gratia divina, voluntas meretur humana, si eis, quibus datur, gratuita misericordia datur, ut vera sit gratia? *Quomodo* in hac re merita pensantur voluntatis humanae, quandoquidem illis, quibus gratia ista non datur, nullo plerumque merito, nulla voluntate distantibus, sed similem [a] cum eis quibus datur, habentibus caussam, justo tamen judicio Dei non datur? Non enim est iniquitas apud Deum [b], ut intelligant quibus datur, quam gratis eis detur, quando juste utique

a Al. *unam*. b *Rom*. 9. 14.

que non daretur, quoniam similem habentibus caussam juste non datur?

Quomodo non gratiae Dei est non solum credendi voluntas ab initio, verum etiam perseverandi usque in finem, cum finis ipse vitae hujus non in hominis, sed in Dei sit potestate, & possit utique Deus etiam hoc beneficium non perseveraturo conferre, ut rapiatur ex corpore, ne malitia mutet intellectum illius? Non enim recipiet homo seu bonum, seu malum, nisi secundum ea, quae per corpus[a] gessit, non secundum ea, quae, si diutius viveret, gesturus fuit.

Quomodo dicitur propterea quibusdam non dari, quibusdam morituris parvulis Dei gratia dari: quia eorum futuras praevidet voluntates, quas habituri essent si viverent, cum secundum ea, quae per corpus gessit, non secundum ea, quae gesturus esset, si diutius fuisset in corpore, unusquisque recipiat sive bonum sive malum, sicut Apostolus definit?[b] *Quomodo* secundum volun-

a al. *in corpore*. b al. *definivit*.

voluntates suas futuras homines judicantur; quas habituri fuisse dicuntur, si diutius tenerentur in carne, cum dicat Scriptura: [a] *Felices mortui, qui in Domino moriuntur?* quorum sine dubio certa & secura felicitas non est, si & ea, quae non egerunt, sed acturi fuerant, si esset eis haec vita [b] prolixior, judicabit Deus: nullumque accipit beneficium, qui rapitur, ne malitia mutet intellectum ejus; quia & pro illa malitia, cui forsitan imminenti subtractus est, poenas luit: [c] nec gaudendum est [d] de iis, quos in fide recta & vita bona novimus esse defunctos, ne secundum aliqua scelera judicentur, quae fuerant si viverent fortasse facturi: nec dolendi vel detestandi sunt ii, qui vitam istam in infidelitate ac perditis moribus finierunt, quia forte si viverent, acturi fuerant poenitentiam pieque victuri, & secundum ista sunt judicandi; totusque ille *De mortalitate* liber gloriosissimi martyris Cypriani reprobandus & abjicien-

a *Apocal.* 14. 13. b Al. *si esset eis vita*. c Al. *luet*. d Al. *gaudium est*.

abjiciendus est, in quo tota ejus intentio est, ut sciamus bonis fidelibus gratulandum esse morientibus, quando [a] hujus vitae tentationibus auferuntur, deinceps in beatissima securitate mansuri. Sed quoniam hoc falsum non est, & sine dubitatione *felices sunt mortui, qui in Domino moriuntur*, ridendus est & execrandus error, quo putatur, quod homines secundum suas futuras, quae morientium non sunt futurae, judicandi sunt voluntates.

Quomodo dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui confitentur omnem hominem, quisquis suo corde credit in Deum, non nisi sua libera credere voluntate, cum potius illi oppugnent arbitrium liberum, qui oppugnant Dei gratiam, qua vere ad bona eligenda & agenda fit liberum? *Quomodo* dicitur, quod per legem Dei atque doctrinam Scripturarum fiat, quod eadem Scriptura dixit: [b] *Praeparatur voluntas a Domino*; ac non potius per occultam inspirationem gratiae Dei: quandoquidem pro eis, qui eidem do-

ctrinae

a Al. *quoniam*. b *Prov.* 8. 35. *secun.* LXX.

ctrinae contradicentes nolunt ei credere, ipsum Deum fide recta rogamus, ut velint?

Quomodo Deus expectat voluntates hominum, ut praeveniant eum quibus det gratiam, cum gratias ei non immerito agamus de iis, quibus non ei credentibus, & ejus doctrinam voluntate impia persequentibus, misericordiam praerogavit, eosque ad seipsum omnipotentissima facilitate [a] convertit, ac volentes ex nolentibus fecit? Ut quid ei inde gratias agimus, si hoc ipse non fecit? Ut quid tanto magis eum magnificamus, quanto magis nolebant credere, quos credidisse gaudemus, si gratia divina, voluntas in melius non mutatur humana? Apostolus Paulus, [b] *Eram, inquit, ignotus facie Ecclesiis Judaeae, quae sunt in Christo, tantum autem audiebant, quia qui aliquando nos persequebatur, nunc evangelizat fidem, quam aliquando vastabat; & in me magnificabant Deum.* Ut quid *magnificabant*

 Deum,

a Al. *felicitate*. Al. *voluntate*.
b *Gal.* 1. 22.

Deum, si non Deus ad seipsum cor illius viri, suae gratiae bonitate, converterat, quando ut ipse confitetur [a], *misericordiam consequutus est, ut fidelis esset* ea fide, quam aliquando vastabat? Ipsum etiam verbum quod posuit, quem nisi Deum hoc tam magnum bonum fecisse declarat? Quid est enim: *In me magnificabant Deum*; nisi in me Deum magnificum praedicabant [b]? Quomodo autem eum magnificum praedicabant, si magnum illud factum de Pauli conversione ipse non fecerat: & [c] quo pacto ipse fecerat, si volentem credere ex nolente ipse non fecerat?

Nempe manifestum est ex illis duodecim sententiis, quas pertinere ad catholicam fidem negare non sineris, non solum omnibus, verum etiam singulis id confici, ut confiteamur gratia Dei praeveniri hominum voluntates, & per hanc eas potius praeparari, quam propter earum meritum dari. Aut si aliquid earum duodecim esse verum negas, qua-

---

a 1. *Cor.* 7. 25. b al. *ostendebant*, c al. *&* *si volentem*.

quarum propterea commendo etiam numerum, ut facilius memoriae mandentur, distinctiusque teneantur, non te pigeat rescribere ut sciam, & ea, quam mihi Dominus dederit, facultate respondeam. Ego enim haereticum quidem Pelagianum te esse non credo, sed ita te esse volo, ut nihil illius ad te transeat, vel in te relinquatur erroris.

CAP. VII. *Ex precibus Ecclesiae, & doctrina S. Cypriani, nec non ex divinorum testimoniorum auctoritate iterum iterumque demonstratur, quod Deus gratia sua praevenit in hominibus bonarum merita voluntatum. Quale intercederet inter errorem Vitalis & Pelagianorum discrimen. Concluditur epistola.*

SED inter haec duodecim reperies fortasse aliquid, quod negandum, vel dubitandum putes; & unde nos operosius disputare compellas. Numquid & orare prohibebis Ecclesiam pro infidelibus, ut sint fideles; pro iis,[a] qui nolunt credere, ut velint credere; pro iis[b] qui ab ejus lege doctrinaque dis-

a al. *& pro iis.* b al. *& pro iis.*

dissentiunt, ut legi ejus doctrinaeque consentiant, ut det illis Deus, quod per Prophetam promisit [a], *cor cognoscendi eum, & aures audiendi* [b], quas utique acceperant, de quibus Salvator ipse dicebat: [c] *Qui habet aures audiendi, audiat*? Numquid ubi audieris sacerdotem Dei ad ejus altare populum hortantem ad Deum orandum, vel ipsum clara voce orantem, ut incredulas gentes ad fidem suam venire compellat, non respondebis, *amen*? An [d] etiam hujus fidei sanitati contraria disputabis? Numquid beatissimum Cyprianum in hoc errasse clamabis, vel susurrabis, ubi pro inimicis fidei Christianae, ut etiam ipsi ad eam convertantur, orare nos docet?

Numquid postremo Apostolum Paulum pro Judaeis infidelibus [e] habentem talia vota culpabis? de quibus ait: [f] *Bona voluntas quidem cordis mei & deprecatio ad Deum fit pro illis in salutem*. Quin etiam Thessalonicensibus dicit: [g] *De*

a *Baruch*. 2. 31. b Al. *audientes*. c *Matth*. 13. 9. d Al. *Aut*. e Al. *Judaeis incredulis*. f *Rom*. 10. 1. g Al. *Qui etiam Thessalonicensibus dixit*.

De cetero fratres orate pro nobis, [a] *ut verbum Domini currat & glorificetur, sicut etiam apud vos, & ut eruamur ab iniquis & malis hominibus: non enim est omnium fides*. Quomodo curreret, & glorificaretur verbum Dei, nisi ad fidem conversis eis, quibus praedicaretur; quandoquidem jam credentibus dicit, *quemadmodum & apud vos*? Scit certe hoc ab illo fieri, quem vult rogari, ut hoc faciat, *ut etiam eruatur ab iniquis & malis hominibus*; qui profecto & illis orantibus non erant credituri. Propter quod addidit: *Non enim est omnium fides*: tamquam diceret: Non enim apud omnes etiam nobis [b] orantibus glorificabitur verbum Dei; quia ipsi utique fuerant *credituri* [c], *qui ordinati erant in vitam aeternam, praedestinati* [d] *in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum*, & *electi in ipso ante mundi constitutionem*: sed ideo Deus per orationes credentium nondum credentes credere facit,

a 2. *Thess.* 3. 1. & 2. b al. *vobis*. c *Act.* 13. 48. d *Ephes.* 1. 5.

ut ostendat quia ipse facit. Nemo [a] est enim tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui non videat Deum facere, quod rogari se praecepit ut faciat.

Haec & alia testimonia divina, quae commemorare longum est, ostendunt Deum gratia sua auferre infidelibus cor lapideum, & praevenire in hominibus [b] bonarum merita voluntatum: ita ut voluntas per antecedentem gratiam praeparetur, non ut gratia merito voluntatis antecedente donetur. Hoc & gratiarum actio indicat, quod oratio: oratio pro infidelibus, gratiarum actio pro fidelibus. Qui enim est orandus, ut faciat, illi est actio gratiarum reddenda cum fecerit. Unde idem dicit Apostolus ad Ephesios: [c] *Propter hoc & ego audita fide vestra in Domino Jesu, & dilectione in omnes sanctos, non cesso gratias agere pro vobis.*

Loquimur autem nunc de ipsis initiis, cum homines qui erant aversi & adversi, con-

a Al. *Non*. b Al. *operibus*. c *Eph.* 1. 1

convertuntur ad Deum, & velle incipiunt quod nolebant, & habere fidem, quam non habebant: quod ut fiat in eis, oratur pro eis, quamvis non oretur ab eis. Ipsi enim: [a] *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Cum vero factum fuerit [b] quod oratur, ei qui fecit aguntur gratiae & pro eis & ab eis. De orationibus autem jam fidelium, quas & pro se, & pro aliis fidelibus faciunt, ut proficiant in eo, quod esse coeperunt, & de gratiarum actionibus quia proficiunt, confligendum esse tecum non puto. Contra Pelagianos est iste conflictus tibi nobisque communis. Illi quippe omnia ad fidelem piamque vitam hominum pertinentia ita tribuunt libero voluntatis arbitrio, ut habenda ex nobis, non a Domino putent esse poscenda: tu autem si ea, quae de te audio vera sunt, initium fidei, ubi est [c] etiam initium bonae, hoc est piae voluntatis, non vis donum esse Dei, sed ex nobis nos habere contendis, ut credere incipiamus; cetera autem religiosae

---

a *Rom.* 10. 14. b Al. *erit*. c Al. *sit*.

ſae vitae bona Deum per gratiam ſuam jam ex fide petentibus, quaerentibus, pulſantibus donare conſentis. Nec adtendis ideo pro infidelibus Deum rogari, ut credant, quoniam Deus donat & fidem: ideo pro eis & qui crediderint [a], Deo gratias agi, quoniam donavit & fidem. [b]

Quamobrem ut hunc ad te ſermonem aliquando concludam; ſi negas orandum eſſe, ut qui nolunt credere velint credere; ſi negas agendas eſſe Deo gratias, quoniam credere voluerunt, qui nolebant credere; aliter tecum agendum eſt, ut non ſic erres, aut ſi errare perſiſtis, ne mittas alios in errorem. Si autem, quod de te magis credo, ſentis atque conſentis orare nos Deum debere ac ſolere pro nolentibus credere, ut velint credere, & pro eis qui adverſantur & contradicunt legi ejus atque doctrinae, ut ei credant eamque ſectentur; ſi ſentis, atque conſentis debere nos etiam Deo agere gratias ac ſolere pro talibus, cum [c] ad fidem ejus doctrinamque converſi volentes ex nolentibus fiunt; [d] opor-

a Al. *pro eis, qui crediderint*. b Al. *donat fidem*. c Al. *quod*. Al. *fiant*.

oportet ſine dubitatione fatearis, voluntates hominum Dei gratia praeveniri, & ut bonum velint homines, quod nolebant, Deum facere, qui rogatur ut faciat, & cui nos novimus agere gratias dignum & juſtum eſſe cum fecerit. Dominus tibi det intellectum in omnibus, domine frater.

TOMUS PRIMUS
EXPLICIT.

